

ДЕНОМИНАЛНИ АТРИБУТИ ВО АНГЛИСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

контрастивна анализа

Билјана Наумоска - Саракинска

Билјана Наумоска - Сараќинска

ДЕНОМИНАЛНИ АТРИБУТИ ВО
АНГЛИСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

БИЛЈАНА НАУМОСКА - САРАКИНСКА

**ДЕНОМИНАЛНИ АТРИБУТИ
ВО АНГЛИСКИОТ И ВО
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК**

- контрастивна анализа -

Скопје, 2020

Рецензенти:

д-р Марија ЈАНЕВА - МИХАЈЛОВСКА,
редовен професор на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје

д-р Димитар ПАНДЕВ,
редовен професор на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје

Содржина

ВОВЕД	7
ЗА ЈАЗИКОТ И ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО	13
ДЕНОМИНАЛНИ АТРИБУТИ ВО АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК	89
ДЕНОМИНАЛНИ АТРИБУТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	173
ПРИКАЗ И АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ	237
ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА	275
ПРИЛОЗИ	279
БИБЛИОГРАФИЈА	311

ВОВЕД

Јазикот – едно од најкористените и најзначајни средства за комуникација – се состои од зборови; тој многу често се дополнува и се збогатува со по некој нов збор, во каков и да е облик, или пак со некое ново значење на веќе постоечки збор. Како продуктивен систем, јазикот е постојано подложен на влијанија и промени, а како резултат на неговата разновидна природа, подложен е и на многубројни различни зборообразувачки процеси, со цел да се образува нова лексика. Леснотијата со која се образуваат нови зборови, и со која тие влегуваат во еден јазик, најмногу се должи на глобализацијата, како и на огромниот технолошки напредок, особено во сферата на компјутерите.

Зборовите се тие што му даваат свежина и енергија на еден јазик; колку е побогат зборовниот фонд на јазикот, толку е поголем и неговиот капацитет да изрази широк спектар на различни идеи и концепти. Може да се каже и тоа дека, колку еден јазик е поотворен за нови зборови, или за прифаќање нови облици на зборови кои се веќе дел од него, толку е поголемо неговото влијание на глобално ниво и поголеми се изгледите да опстане. Англискиот јазик, кој има огромен фонд на зборови и кој се говори како мајчин или странски јазик во многу делови од светот, е добар пример за ова. Токму неговата отвореност кон збогатување со нови зборови е она што му помогна на англискиот јазик да го има денешниот статус на *лингва франка*¹. И кај македонскиот јазик се забележува отворање кон влез на нови зборови и облици, најчесто во разговорниот стил, што секако оди во прилог на неговата афирмација на светско ниво. Не е премногу да се каже дека јазикот е значајно оружје во афирмирањето на една нација на светската карта, а зборовите, основните елементи на јазикот, се неговата муниција.

Зборовите кои постојат во јазикот, начините на кои се образуваат нови, како и факторите кои влијаат дали тие зборови ќе бидат прифа-

¹ *Лингва франка* – јазик кој се употребува за комуникација меѓу говорители кои имаат различен мајчин јазик, значи станува збор за систем на комуникација кој обезбедува заедничко разбирање.

тени, најчесто се прифаќаат без многу размислување; па сепак, постојат правила кои – иако се поапстрактни и потешко се формулираат од синтактичките – ги објаснуваат тие појави, а објаснуваат и зошто одредени облици се неизведливи и невозможни.

Тука може да се лоцира и мотивацијата за овој труд: да се проучи еден сегмент од зборообразувачките процеси кои придонесуваат во збогатувањето на зборовниот фонд на еден јазик; значи, да се направи контрастивна анализа на деноминалните атрибути во англискиот и во македонскиот јазик.

Именките и придавките, и во англискиот и во македонскиот јазик, се дел од отворена класа зборови, што значи дека нивниот број постојано се зголемува, а тие се лесно подложни на промени. Оттаму, вреди да се направи анализа на продуктивните деноминални атрибути во англискиот и во македонскиот јазик, со цел да се разгледаат и проучат начините на кои тие се образуваат – а тоа, во крајна линија, би послужило и за подобро разбирање на нивната појава и употреба.

ПРЕДМЕТ И ЦЕЛИ НА ТРУДОТ

Целта на оваа книга е детално да се проучи, разгледа, анализира и да се спореди еден дел од зборообразовниот процес во англискиот и во македонскиот јазик преку образување на деноминални атрибути (придавки) со помош на деривација, но и да се изведе споредба, со што би се согледале сличностите и разликите што постојат во двата јазика. Нашата цел и интерес поскоро лежи во откривањето факти, отколку во создавањето теории – или поточно, во семантичките карактеристики на именките кои дозволуваат или спречуваат образување деноминални атрибути со помош на деривација, како и значењата кои се изразуваат со тие придавки.

Материјалот во најголем дел ќе се разгледува и обработува од синхрониска гледна точка; ќе се разгледуваат облиците на деноминалните атрибути во современиот, стандарден, литературен англиски и македонски јазик. Во врска со варијантата на англискиот јазик што најчесто ќе се употребува во овој труд – бидејќи англискиот јазик, за разлика од македонскиот, го говорат стотици милиони луѓе ширум светот во бројни варијанти – тоа ќе биде општиот американски англиски, а причината за тоа е од практична природа: таа е варијантата која авторката најдобро ја познава. Вреди да се спомене и тоа, дека иако постојат бројни варијанти на англискиот јазик, тие во голема мера имаат релативно слич-

ни схеми, освен одредени аспекти на изговорот, каде може да се јават некои позначителни разлики.

Со цел да се остварат целите на трудот – да се направи детална анализа на продуктивните атрибути, морфолошки изведени од именки, во англискиот и во македонскиот јазик, а потоа тие да се споредат со цел да се утврдат сличностите и разликите меѓу двата јазика, како и правилата поврзани со овој начин на зборообразување – ќе се употреби одбран, документиран корпус на примери, со цел да се овозможи поконцизна и појасна илустрација на материјалот.

Корпусот е разновиден и составен од:

а) примери ексцерпирани од објавени текстови од различни области, граматика, статии, и т.н.;

б) одреден број примери кои може да се јават во јазикот според интуицијата на авторката како билингвален говорител на англискиот и македонскиот јазик; и

в) бројни примери земени од родени говорители на англискиот јазик.

Проблемот ќе се разгледува од теоретско-апликативна гледна точка. Начините според кои се образуваат нови зборови се уредени со некакви правила; иако се поапстрактни и потешко се формулираат од синтактичките, сепак со овие правила се објаснуваат појавите во новите зборови, како и зошто одредени облици се неизведливи и невозможни. Именките и придавките, и во англискиот и во македонскиот јазик, спаѓаат во т.н. отворен систем на зборови, односно нивниот број постојано се зголемува; анализата на продуктивните деноминални атрибути во англискиот и во македонскиот јазик ќе послужи за подобро разбирање на нивната појава и употреба.

Еден ваков труд може да послужи и од педагошка гледна точка, при учење на јазикот; при изработка на учебници и разни помагала за учење на јазикот; може да има и поширока примена, на пример при превод од англиски на македонски јазик и обратно; вакво контрастивно проучување може да придонесе и во создавањето граматички правила релевантни за повеќе јазици, и во идеален случај би помогнале во создавањето на универзална граматика. Најпосле, согледувањето на сличностите и разликите при образувањето придавски деривати од именски основи во англискиот и во македонскиот јазик – илустрирано со прегледни схеми – ќе придонесе да се избегнат честите грешки, кои се неминовни кога родени говорители на македонскиот јазик се обидуваат да кому-

ницираат на англиски јазик, и притоа да се избегнат недоразбирањата или несоодветните облици што може да се јават како резултат.

СТРУКТУРНА ПОСТАВЕНОСТ

Анализата и споредбата на сличностите, како и разгледувањето на разликите во образувањето на деноминални атрибути во англискиот и во македонскиот јазик, ќе се изведе примарно од синхрониска гледна точка – односно, ќе се разгледаат продуктивните наставки со кои се деривираат придавски атрибути од именски основи во современиот, стандарден, литературен англиски и македонски јазик. На овој начин – со детална анализа и споредба на еден сегмент од зборообразовниот процес во англискиот и во македонскиот јазик – ќе се согледаат сличностите и разликите што постојат во двата јазика, но ќе излезат на површина и правилата поврзани со овој начин на зборообразување.

Треба да се напомене и тоа, дека промените што се случиле во текот на развојот на деноминалните атрибути во англискиот јазик биле резултат на одредени фактори и причини што предизвикале тие постепено да го развијат својот денешен облик. Неспорно е дека развојот на еден јазик претставува бавен процес и тој е обележан во континуитет. Причините за појава и употреба на одредени облици и конструкции во еден јазик може да се побараат и во некоја претходна фаза на истиот јазик: нешто што во минатото се јавувало како редовен феномен може во современиот момент да биде изолирана појава, и да се забележи како исклучок на некое моментално важечко правило. Покрај сите промени што се случувале во развојот на еден јазик од неговиот почеток, во современиот јазик се присутни одредени остатоци, па затоа вреди да се направи и краток дијахрониски преглед. Од причина што со анализата поаѓаме од англискиот јазик, во нашиот труд ќе биде третиран дијахронискиот аспект само на англискиот јазик.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ТРУДОТ

Иако постои можност за разгледување на проблемот од различни гледни точки, сепак материјата најсоодветно би се третираше од гледна точка на когнитивната граматика. Постојат повеќе причини за ова, а делот *За јазикот и зборообразувањето* нуди и преглед за тоа што поточно подразбира когнитивниот природ и когнитивниот начин на гледање на нештата во однос на јазикот и лингвистиката.

Од перспектива на универзалната граматика, суштинската природа на јазикот е когнитивна. Јазикот се сфаќа како психолошки феномен чиј примарен интерес е откривањето на врската на јазичната форма со човековиот ум – односно, идејата дека начините на кои се градат и организираат лингвистичките значења произлегуваат од нашите животни искуства, како и од нашата перцепција и процесирање на тие искуства.

Еден од основните постулати на когнитивните лингвисти е дека значењето е толку важно во јазикот, што заслужува – и впрочем мора да стане – примарен фокус на проучување. Тие ценат дека лингвистичките структури имаат функција да изразуваат значења, па главен предмет на интерес на лингвистичката анализа станува поврзаноста меѓу значењето и обликот; во нашиот случај, суфиксите во македонскиот јазик се анализираат според значенските гнезда на кои припаѓаат. Лингвистичките облици се тесно поврзани со семантичките структури и имаат цел да изразуваат, а семантичките структури на сите значајни лингвистички целини можат, и треба да бидат проучени.

Во основа, когнитивната лингвистика се карактеризира со приврзаност кон три клучни ставови, имено: а) негирање дека кај човекот постои автономна лингвистичка способност; б) сфаќање на граматиката во однос на концептуализација; и в) верување дека познавањето на еден јазик е резултат на неговата употреба. Така, во едно време и општество каде работите се оценуваат според својата функционалност, авторката на овој труд смета дека на еден лингвистички проблем треба да му се пристапи имајќи предвид дека јазикот се наоѓа под влијание на средината, дека е моделиран од употребата што ја има во општеството и ги рефлектира функциите кои со тек на време ги развил и ги извршува. Јазикот веќе не се гледа низ призмата на формалната граматика како збир од апстрактни принципи, туку како психолошки феномен, поврзан со умот, каде што лингвистичките значења произлегуваат од животните искуства на човекот, како и од неговата перцепција и процесирање на тие искуства.

Покрај когнитивниот приод, ќе се употребат и приодите на контрастивната анализа, преводот, како и анализата на грешки; во однос на апликативните дисциплини, појдовна точка беа вежбите што им беа дадени за изработка на македонски изучувачи на англискиот јазик (види *Прилог 1* и *Прилог 2*). Теориски рамки во врска со усвојувањето на странски јазик, како и подетални објаснувања за анализата на грешки и контрастивната анализа се дадени во одделот *Приказ и анализа на резултатите*.

ЗА ЈАЗИКОТ И ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО

Поглавјево се состои од неколку делови врзани за јазикот и зборообразувањето; во основа, се прават четири главни поделби – за јазикот, за лингвистиката, за зборообразувањето, и за основните концепти во зборообразувањето. На почетокот е даден преглед на развојот на англискиот јазик од дијахрониски аспект, промените што настанале, како и причините што довеле до нив. Потоа следи преглед на неколку лингвистички приоди поврзани со зборообразувањето. Во однос на зборообразувањето, детално се претставува неговиот развој и различните зборообразувачки процеси. На крајот од ова поглавје се изложува детален преглед на основните концепти кои имаат централна улога во дискусијата за јазикот и зборообразувањето, при што ќе се разгледаат поимот *продуктивност*, поимот *збор*, различните приоди за негово дефинирање, и т.н.

ЗА ЈАЗИКОТ

Јазикот – независно дали се работи за природен, или за вештачки јазик – претставува систем за комуникација: систем кој се состои од симболи, со цел да се овозможи комуникација. Тој е продуктивен систем, жив организам, постојано подложен на различни влијанија и промени, а како резултат на својата разновидна природа, подложен е на многубројни различни зборообразувачки процеси, со цел да се образува нова лексика.

Јазикот е систем од зборови, а постоењето на зборови најчесто се зема здраво за готово од говорителите на еден јазик. Да се зборува и да се разбира еден јазик, покрај другото, значи и да се знаат зборовите на тој јазик. Некои зборови се измислуваат со цел да ги задоволат моменталните, привремени потреби, и тие се набргу отфрлени; други, пак, носат значења стари стотици години. Просечниот говорител знае илјадници зборови, а секојдневно и тој, и самиот јазик, стекнуваат нови зборови. Англискиот јазик се смета за еден од најкреативните и најподложни на промена јазици во светот.

ЗА ЗБОРОВНИТЕ ГРУПИ

Начините според кои се образуваат нови зборови, како и факторите што влијаат дали тие зборови ќе бидат прифатени во јазикот, најчесто се земаат здраво за готово. Правилата, односно структурите поврзани со зборообразувањето – иако се поапстрактни и потешко се формулираат од синтактичките – сепак постојат, и тие ги објаснуваат појавите во новите зборови, а и објаснуваат зошто одредени облици се неизведливи и невозможни.

Правилата според кои зборовите се образуваат, односно се градат, имаат важна улога во науката за граматиката, и тоа поради две причини. Прво, тие помагаат да се утврди зборовната група на еден збор според структурата што ја има, и второ, тие укажуваат дека во однос на примената на правилата постои флексибилност, каде што родениот говорител на еден јазик може да пренесува зборови, со или без афикси или други зборови, во друга зборовна група.

Кога станува збор за поимот *зборовна група*, и тука се јавува една неочекувана дилема. Самиот поим, иако навидум јасен и недвосмислен, сепак заслужува да биде предмет на поголемо внимание и подетална анализа, зашто во сè поголем број граматички и статии се нагласува потребата да се избегне ваква строга граматичка класификација на зборовите во даден јазик.

Фактот дека илјадниците зборови што го сочинуваат еден јазик треба да се групирани според своите граматички карактеристики е спорен; во спротивно, јазикот ќе стане несовладлив. Зборовите се класифицираат во дадена граматичка категорија – т.е., во зборовна група – според разни морфолошки белези и граматички критериуми кои помагаат една категорија да се разликува од друга. Значи, се земаат предвид разни структурни карактеристики, со кои се сигнализира начинот на кој различните зборови се однесуваат во јазикот: зборовите во дадена група се однесуваат слично, а тие во другите групи – различно. Проблемот се јавува кога таквата класификација се прифаќа премногу ригидно, што доведува да се групираат зборови кои се однесуваат различно од граматичка гледна точка, а од друга страна, да се диференцираат зборови кои имаат слично граматичко однесување.

Целта во современите лингвистички пристапи е да се образуваат кохерентни зборовни групи, односно, сите зборови во дадена зборовна група да се однесуваат на ист или сличен начин. Меѓутоа, за да се избегне појавата на стотици зборовни групи, во секоја група е неопходно да се дозволи влез и на некои неправилни облици. Како резултат на неправил-

ностите што постојат во јазикот, зборовните групи не се толку хомогени како што тоа го претставува теоријата. Секоја зборовна група се состои од едно јадро зборови кои се однесуваат идентично од граматичка гледна точка, но на „периферијата“ од зборовната група се наоѓаат неправилните зборови, од кои некои дури може да се однесуваат како зборови од други зборовни групи. На пример, некои придавки имаат функција слична на именките, а некои именки пак се однесуваат слично како придавките. Ова движење од централното јадро, каде има стабилно граматичко однесување, кон неправилната периферија, се нарекува *градација*.

Сите јазици не ги класифицираат своите зборови во исти зборовни групи; додека поделбите на *именка* и *глагол* се универзални, поделбата *придавка* или *предлог*, на пример, не е застапена во сите јазици. Точниот број на зборовни групи во англискиот јазик варира според анализата која се прави – имено, некои лингвисти даваат попрецизни класификации од други. Сепак, според повеќето граматички, во англискиот јазик се разликуваат осум зборовни групи, и тоа: именка, заменка, придавка, глагол, предлог, сврзник, прилог, и извик.¹ Според Блаже Конески, во македонскиот јазик зборовите се делат на еднаесет зборовни групи: именка, придавка, број, заменка, глагол, прилог, предлог, сврзник, частица, модални зборови и извик, иако и тој укажува на фактот дека „сосем остра граница меѓу одделните групи не може да се постави, бидејќи во самиот јазик се покажуваат ред преоди и вкрстувања меѓу нив.“²

Како и бројни други концепти што се јавуваат во секојдневните мисли, именските категории што ги користат говорителите не се многу јасни и најпрецизно опишани. Во секој случај, теоретската рамка во која се презентираат резултатите е таква, што семантиката се јавува како основа на сите останати аспекти на еден исказ.

ДЕНОМИНАЛНИ АТРИБУТИ И/ИЛИ ДЕНОМИНАЛНИ ПРИДАВКИ?

Под поимот *деноминални атрибути* се подразбираат зборови со функција на модификатор на дадена именка или именска фраза, и тие претставуваат морфолошки сложени зборови кои се изведени по пат на додавање на соодветна наставка, т.е. афикс, на именска основа.

Уште на самиот почеток кај авторката се јави дилема во однос на изборот на поими; имено, се наметна прашањето дали во насловот да се употреби поимот (деноминални) *атрибути* или пак (деноминални) *при-*

¹ Palmer, 1971: 55.

² Конески, 1999: 214.

давки. Овие зборови во поголем број статии и граматика се користат наизменично, а таков е и случајот во речниците во кои се дефинираат. Така, за терминот *атрибут* ги имаме следните дефиниции:

1) *The Cambridge Encyclopedia of Language* (1997), поимот *attribute* го објаснува како: *a defining property of the meaning of a word* (својство со што се дефинира значењето на еден збор).

2) Според *Collins English Dictionary – Millenium Edition* (1998) *attribute* се дефинира како: *an adjective or adjectival phrase; an attributive adjective* (придавка или придавска фраза; атрибутивна придавка).

3) Во *Merriam-Webster’s Collegiate Dictionary – nth edition* (2003) под *attribute* се наоѓа дефиницијата: *a word ascribing a quality; especially: adjective* (збор кој припишува дадена одлика или особина; особено: придавка).

За терминот *придавка*, пак, се јавуваат следните дефиниции:

1) *Merriam-Webster’s Collegiate Dictionary – nth edition* (2003), го објаснува терминот *adjective* како: *a word belonging to one of the major form classes in any of numerous languages and typically serving as a modifier of a noun to denote a quality of the thing named, to indicate its quantity or extent, or to specify a thing as distinct from something else* (збор кој припаѓа на една од главните зборовни групи во повеќе јазици и кој вообичаено се јавува како модификатор на именката со цел да ја означи особината на она што е именувано, да го означи неговиот квантитет или степен, или да определи дека даден предмет се разликува од друг). Значи, под поимот *атрибут* се подразбира *придавка*, односно, облик кој се јавува како модификатор на именката во една именска фраза.

2) Во *Толковниот речник на македонскиот јазик* (2003), поимот *атрибут* се објаснува како: *придавска определба на именката*.

Сепак, граматичката категорија *атрибут* е поширока и поопфатна од граматичката категорија *придавка*. Во склоп на реченичната структура, атрибутот претставува секундарен синтактички елемент кој се користи за да претстави одредени карактеристики на определената именка. Значи, атрибутот се користи за да ги обележи, односно идентификува синтактичките елементи кои ја имаат истата функција што ја имаат придавките – да ја модификуваат именката. Факт е дека во повеќето случаи атрибутот е придавка, или еквивалент на придавка. Сепак, имајќи го предвид фактот дека при синтактичка анализа е важна единствено функцијата на синтактичките елементи, а не граматичката категорија (зборовната група), односно обликот на морфолошките реченични елементи, под поимот атрибут, освен придавка, може да се јави и прилог, член, број, и др. Многу морфолошки реченични елементи функционираат како придавки, и така тие сите се синтактички групирани во категоријата

атрибут. Затоа, со цел да се избегне непотребно стеснување на темата најчесто се користи понеутралниот и поопфатниот поим *атрибут*, иако може да се забележи дека тие во овој труд се користат наизменично.

ПРИЧИНИ ЗА ПРОУЧУВАЊЕ НА ПРОМЕНИТЕ ВО ЈАЗИКОТ

Неспорно е дека јазикот се наоѓа под различни културолошки и општествени влијанија и, како резултат на тоа, постојано се менува. Сепак, промените се случуваат во текот на подолг период, не преку ноќ, и тие се на некој начин поврзани – односно, не се случуваат тукутака, независно и без никакви последици. Затоа постојат и се бележат значителни разлики во развојот на еден јазик, не само од еден период до друг, туку и во текот на еден единствен стадиум, односно фаза на јазикот. Причините за појавата и употребата на одредени облици и конструкции во еден јазик може да се најдат и во некоја претходна фаза на јазикот, т.е. нешто што порано се јавувало како редовен феномен може сега да е изолирана појава и да се јавува како исклучок на некое сегашно правило.

Прочувањето на зборообразувањето не подразбира проучување само на начините, односно на процесите со кои се образуваат зборови што објаснуваат нови концепти за сегашните говорители на еден јазик. Оваа гранка од морфологијата се занимава и со сегашните начини на образување нови зборови, и со поранешните, т.е. историските, имајќи го предвид фактот дека некои од тие зборообразувачки процеси веќе не се во употреба. Во секој случај, познавањето и разбирањето како се образувале нови зборови во даден период од минатото помага да се утврди поврзаноста со другите зборови.

Дијакхронскиот пристап на зборообразувањето е поврзан со *етимологијата*, наука што се занимава со потеклото и развојот на зборовите. Според западната граматичка традиција, изворот на оваа наука лежи во спекулациите на одредени грчки филозофи уште 500 години п.н.е. Самиот збор *етимологија* е прилично интересен, бидејќи е латинизирана транскрипција на грчкиот збор *etymos*, кој значи „вистински“, „вистинит“; според грчките филозофи од овој период, сите зборови биле природно, а не конвенционално, поврзани со она што го означувале.

Во XIX век, етимологијата застанала на поцврсти нозе, а во денешно време таа е прифатена како гранка од историската, т.е. дијакхронската лингвистика. Едно нешто што им станало јасно на лингвистите од XIX век, а кое денес се прифаќа здраво за готово, е дека повеќето зборови од зборовниот фонд на еден јазик не можат да се следат назад до нивното

потекло; зборови кои се намерно создадени, преку позајмување облици од други јазици, или по било кој друг пат, се нетипични за вокабуларот на еден јазик во целина, а особено во споредба со оние зборови што се сметаат за основни, нетехнички зборови од еден јазик. Така, етимологот од денешно време ги поврзува зборовите од една синхрониски опислива состојба на еден јазик со зборовите што постоеле во некој претходен период од истиот или друг јазик. Но, самите зборови од тој претходен период на истиот јазик, или од претходниот јазик, се имаат развиено од други претходни зборови.

Така, може да се каже дека јазиците што се разгледуваат од дијахрониска гледна точка всушност немаат определен и одреден почеток и крај. Факт е дека не сите јазици тргнале од иста почетна точка и потоа различно се развивале. Исто така, невозможно е да се датира почетокот на еден јазик, освен произволно и приближно, ниту пак може точно да се каже кога одреден јазик престанал да постои, освен во случај кога некој јазик исчезнал со умирањето на неговиот последен роден говорител.

Оттаму е и идејата дека фактите и состојбите од еден период во развојот на еден јазик не треба да се објаснуваат и да се мерат со тие во друг. Јазиците постојано се менуваат, а секој последователен период на еден јазик може, а и би требало да биде опишан сам по себе, без да се споменува од што се развил или пак во што веројатно ќе се развие. Дијахронискиот пристап на зборообразувањето бара детално проучување на историскиот развој, потеклото и промените на определениот збор. Значи, иако е до некој степен корисно да се има познавање од случувањата во текот на развојот на еден јазик, сепак постои потреба од одделување на историското зборообразување од синхрониското, бидејќи станува збор за две одделни и обемни проучувања.

РАЗВОЈОТ НА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК

Развојот на англискиот јазик грубо може да се подели во 3 периоди – староанглиски, средноанглиски и современ (модерен) англиски, а современиот (модерен) англиски јазик,³ односно, англискиот јазик кој денес се говори, се јавува како резултат најмногу на настаните што се случувале по норманската инвазија во 1066 година.

³ Во овој труд, поимот *современ (модерен) англиски јазик* се однесува на современата употреба на англискиот јазик, односно, на современиот стандарден (говорен и пишан) англиски јазик во употреба на Британските острови и Северна Америка. Од гледна точка на историска лингвистика, овој поим се однесува на англискиот јазик по средноанглискиот период.

Староанглискиот период се однесува на период од околу 700 години, почнувајќи од 450 година н.е., кога Англосаксонците мигрирале во Англија, па до нешто подоцна од норманската инвазија во 1066, односно 1150; јазикот кој се говорел во овој период се нарекува староанглиски или англосаксонски. Станува збор за ран облик на англискиот јазик, кој ја претставува основата од која се развил денешниот модерен англиски.

Средноанглискиот период траел од XII до XV век – односно, од периодот по норманската инвазија на Вилијам Освојувачот, околу 1150, сè до појавата на печатницата во 1474, односно до околу 1500 година.⁴

Современ англиски јазик е поимот што ја означува современата употреба на англискиот јазик. Во однос на историската лингвистика, односно од дијахрониска гледна точка, овој поим се однесува на англискиот јазик што се говори по средноанглискиот период, односно по големата промена кај вокалите (*Great Vowel Shift*), која започнува при крајот на XV век и продолжува во XVI век. Значи, модерниот англиски период го опфаќа периодот по 1550 година и трае сè до денес.

Како што јазикот постојано се менува, па се бележат значителни разлики во неговиот развој дури и во текот на еден единствен стадиум на јазикот, и самата поделба на периоди не е, ниту може да биде ригидно сфатена. Годишите што се споменуваат при означување на различните периоди во развојот на еден јазик се релативни, односно произволни, и се прифаќаат како такви од практични причини. Развојот на англискиот јазик е непрекинат; тој постојано се менува, и во ниеден момент нема прекин во процесот на постојаната транзиција. Дадените години што ги означуваат главните три периоди во развојот на англискиот јазик се прифатливи, бидејќи станува збор за периоди во кои промените се случувале со некое позабрзано темпо, па со подлабока анализа јасно се забележува дека јазикот влегол во една друга, нова фаза на својот развој.

Влијанието на дијалектите во развојот на староанглискиот јазик

Денешниот англиски јазик најмногу се јавува како резултат на настаните што се случувале во 1066 година, по норманската инвазија, и тој значително се разликува од оној англиски кој се говорел пред 1066 го-

⁴ Одредени појави во развојот на англискиот јазик кои се карактеристични за средноанглискиот период можат да се забележат дури и во X век, но годината 1150 сепак се прифаќа како општа одредница при демаркацијата на еден период од друг, односно ја означува поделбата помеѓу староанглискиот и средноанглискиот период.

дина. Најзабележливи се разликите кои се однесуваат на правописот и изговорот, каде постојат видливи разлики кај староанглиските зборови во однос на нивните современи еквиваленти, но и на речникот и на граматиката. Голем дел од староанглискиот речник му е непознат на еден говорител на модерниот англиски јазик; тој бил речиси целосно тевтонски, односно германски, и голем дел од него со тек на време излегол од употреба. При анализа на староанглискиот речник може да се забележи дека дури 85% од зборовите кои се користеле во тој период, денес се надвор од употреба.⁵ Од друга страна, тие елементи што успеале да опстанат, на пример заменките, предлозите, сврзниците и помошните глаголи, се сметаат за основни елементи во зборовниот фонд на современиот англиски јазик. За разлика од говорителите на современиот англиски јазик, кои имаат тешкотии да го разберат староанглискиот, говорителите на современиот германски, како и на исландскиот јазик во голема мера би го разбрале староанглискиот благодарение на неговото потекло, како и на неговата поврзаност и сличност со старогерманскиот, односно старонордскиот јазик.

Факт е дека староанглискиот јазик претрпел значителни промени. Во овој период се асимилирале одредени аспекти од келтските јазици денес присутни во Шкотска, Велс, Корнвол и Ирска, како и одредени аспекти од скандинавските дијалекти на викиншките освојувачи. Англискиот јазик се развил од дијалектите кои ги говореле припадниците на старогерманските племиња – Англите, Саксонците и Јутите. Според *Англосаксонската хроника*, во 449 година н.е., по барање на кралот на британските острови, Вортигерн, припадниците на споменатите германски племиња го нападнале и го окупирале келтското говорно население. Дијалектите што тие ги говореле, обоени со влијанија од старонордскиот јазик – стариот јазик на скандинавскиот полуостров, што го говореле викиншките освојувачи – всушност го сочинуваат староанглискиот јазик.

Англиските зборови се нашле под влијание на скандинавските освојувачи кои говореле старонордски, јазик разбирлив за англиското население. Кога Скандинавците се населиле во Англија во IX и X век тие можеле да се разберат со населението, бидејќи говореле јазик кој припаѓал на исто јазично семејство. Исто така, имале и слична култура, што се должи на фактот дека Англичаните всушност се населиле во Англија од две регии, и тоа од Сканија во Шведска и од данското крајбрежје на Северното Море. Како резултат на ова, асимилацијата се случила релативно брзо.

⁵ Vaughn, 1957: 63.

Во староанглискиот јазик постоеле 4 главни дијалекти – нортамбриски, мерсиски, западносаксонски и кентски. Секој од овие дијалекти бил врзан за одредено независно кралство на островот. Нортамбрија и Кент биле целосно освоени од Викинзите во IX век, а истото се случило и со поголемиот дел од Мерсија, иако еден помал дел бил успешно одбранет и интегриран во кралството Весекс. Во 878 година Алфред Велики, кралот на Весекс – односно западносаксонското кралство – успеал да ги обедини англосаксонските кралства и како резултат на ова значително се намалило значењето на регионалните дијалекти. Секако, тие не исчезнале и не престанале да постојат, што може да се заклучи и од присуството на дијалекти и во средноанглискиот јазик, но сепак за доминантен бил прифатен западносаксонскиот дијалект. Една причина за ова е фактот што, со текот на времето, кралевице на Весекс биле прифатени како кралеви на цела Англија. Со процесот на консолидација на моќта, т.е. со централизацијата на моќ при обединувањето на поединечните кралства што го направил Алфред, се јавила потреба од стандардизација на јазикот на власта, а со цел да се намалат тешкотиите при владеењето во пооддалечените области на кралството. Поради тоа, сите документи и пишани текстови биле пренесени на западносаксонски дијалект.

Црквата била исто така засегната и одиграла улога во доминацијата на западносаксонскиот дијалект, особено што Алфред Велики имал амбициозни планови да бидат преведени религиозни текстови на говорен, т.е. народен јазик. За да ја придобијат неговата наклоност, како и за да обезбедат што поголема циркулација на преведените материјали, калуѓерите и свештениците вклучени во проектот го употребувале западносаксонскиот дијалект на Алфред.

Причина плус за тешкотиите што говорителите на денешниот современ англиски јазик ги имаат во разбирањето на староанглискиот е и тоа што денешниот современ англиски јазик потекнува од источно-централниот дијалект на средноанглискиот, кој пак потекнува од староанглискиот мерсиски дијалект, а не од западносаксонскиот дијалект кој бил доминантен во староанглискиот период.⁶

Зборообразувањето во староанглискиот јазик

Во однос на современиот англиски јазик, на прв поглед се чини дека староанглискиот јазик, кому му недостасувале голем број зборови подоцна позајмени од латинскиот и францускиот, денес составен дел од

⁶ Geoff Boxell, "All is the same, all is changed; the Effect of 1066 on the English Language". <http://geoffboxell.tripod.com/words.htm>.

англискиот зборовен фонд, бил ограничен во однос на своите зборообразувачки способности. На прв поглед, изгледа дека староанглискиот јазик, иако поседувал доволен број средства за изразување на обичните, секојдневни настани, не бил во состојба да ги изрази префинетите одлики својствени за еден литературен јазик. На пример, денес ова би изгледало како кога некој учи да зборува странски јазик; тој умее да се изрази, но во ограничена форма, без притоа да има доволно познавање од речникот за да ги изрази оние суптилни нијанси на значење, за разлика од некој што се изразува на мајчин јазик.

Меѓутоа, во стварноста не е сè како што изгледа на прв поглед. Имено, во случај на ограничени зборообразувачки средства, честопати се случува еден јазик да развие необична адаптивност за да ги искористи тие средства максимално. Ваквата адаптивност била карактеристична за староанглискиот јазик, бидејќи тој покажал голема флексибилност и извонреден капацитет за извртување на постоечки зборови во нови значења. За да си го зголеми зборовниот фонд, староанглискиот јазик во голема мера се потпираше на свои сопствени извори, а не на позајмување зборови од други јазици. Всушност, тој бил и поуспешен во употребата на својот сопствен лингвистички материјал за образување нови зборови, отколку современиот англиски јазик, кој во голема мера зависи од можноста да позајмува и асимилира елементи од други јазици. Воопшто, јазиците од германската група јазици имаат многу начини за образување нови зборови, особено по пат на афиксација, односно, со употреба на префикси и суфикси. Со помош на префикси и суфикси, еден корен може да произведе бројни деривати, односно, со додавање на разни афикси, од еден корен, во староанглискиот јазик можело да се образуваат повеќе од сто зборови.

Староанглискиот јазик се карактеризирал со извонреден капацитет и флексибилност за деривација и зборообразување, а дел од флексибилноста на староанглискиот вокабулар бил резултат токму на широката употреба на афикси при изведување нови зборови од стари, веќе постоечки зборови, како и при модифицирање и проширување на значењето на коренот. На пример, меѓу почестите суфикси со кои, во тоа време, од именки се образувале придавки, биле суфиксите *-ig*, *-ful*, *-leas* (на пример, *blodig* – *bloody* – *крвав*; *freondleas* – *friendless* – *без пријатели*; *þancful* – *thankful* – *благодарен*). Употребата на префикси исто така претставувала плоден извор при зборообразување во староанглискиот период, а особено во образувањето глаголи.

Освен афиксацијата, при образувањето нови зборови во староанглискиот јазик исто така била честа и употребата на *сложување*, со таа

разлика што афиксот претставува *зависна морфема*, додека сложенка се образува со спојување на две или повеќе *независни морфемии*.

Неизбежно било и тоа, зголемувањето на зборовниот фонд во овој период да се одвива преку позајмување на зборови од други јазици, иако и тука староанглискиот јазик ги користел своите сопствени ресурси. Во овој период зборовите кои биле позајмени биле од латинско, грчко, а потоа и од скандинавско потекло. Всушност, потеклото на позајмените зборови зависело од доминантното влијание во даден период; во времето на скандинавските освојувачи, доминантно било скандинавското влијание, а по норманското освојување во 1066 година, јазикот бил збогатен со зборови од француско потекло.

Граматаката на староанглискиот јазик и причините за нејзиното упростување

Сепак, најистакнатата карактеристика според која се разликуваат староанглискиот и современиот англиски јазик претставува граматаката. Современиот англиски јазик се смета за јазик на изгубени наставки; тој е значително упростен во однос на староанглискиот, а падежите ја немаат истата важност која ја имале порано. Како резултат на ова, се јавува потреба од прилично фиксен збороред, кој всушност ја презема функцијата на поранешниот падежен систем при означување на синтактичките врски во реченицата. Всушност, современиот англиски јазик спаѓа во групата аналитички јазици⁷ и се карактеризира повеќе со строги синтактички правила, отколку со наставки. Ова значи дека синтактичките врски се искажуваат преку фиксен збороред, како и со употреба на службени зборови.

За разлика од современиот англиски јазик, староанглискиот јазик избилувал со наставки и спаѓал во групата синтетички јазици.⁸ Тој со право се сметал за јазик на наставки, и како и сите други јазици во оваа група – како што е, на пример, латинскиот – се карактеризирал со честа и систематска употреба на наставки при искажување граматички врски и односи на зборовите во реченицата. Редоследот на зборовите во

⁷ За *аналитички јазици* се сметаат оние кај кои постои значителна употреба на предлози и помошни глаголи, како и зависност од фиксен збороред со цел да се искажат граматичките врски помеѓу зборовите во реченицата, како и функцијата која зборовите ја имаат во истата.

⁸ За *синтетички јазици* се сметаат оние кај кои граматичките врски помеѓу зборовите во реченицата, како и функцијата која тие ја имаат во истата, се искажуваат со употреба на наставки.

староанглискиот јазик бил прилично граматички флексибилен, а синтаксата само делумно зависела од редоследот на зборовите во реченицата, појава што во голема мера се должела на падежниот систем кој бил присутен во староанглискиот јазик. Зборовите биле маркирани со наставки и на тој начин се означувала нивната граматичка врска со останатите зборови во реченицата.

Староанглискиот јазик се карактеризирал и со богата морфолошка разновидност. Тој имал сложен систем на наставки – имал два облика за број (еднина и множина; постоел и облик за двоина, но тој набрзо исчезнал од употреба), три облици за род (женски, машки и среден род), пет падежни облици (номинатив, акузатив, датив, генетив и инструментал), така што кај секоја именка, придавка и заменка можеле да се јават и до 30 различни наставки.

Трансформацијата на англискиот јазик од времето на кралот Алфред во денешниот модерен англиски јазик се јавува како резултат на постепени, но постојани промени. Станува збор за процес на упростување, односно губење на наставките присутни во староанглискиот јазик, и појава на други, поедноставни начини за искажување на граматичките врски и односи во реченицата што се јавиле како нивна замена. Во одредени случаи изумирањето на стари облици предизвикало потреба од појава на нови начини што би ги замениле; во други случаи, старите облици биле отстранети откако станале непотребни поради појавата на нови и поефикасни начини за искажување на функцијата на зборовите во реченицата. Секако, прогресивното намалување на бројот на наставки не претставува феномен кој се однесува единствено на англискиот јазик.

Тенденцијата кон упростување на еден јазик е широко распространет и прифатен феномен; всушност, повеќето синтетички јазици, во помала или поголема мера, се имаат соочено со ваква појава. На површинско ниво, ваквата тенденција кон упростување на јазичната граматика може да се чини поочигледна отколку што всушност е. Процесот на упростување е бавен и макотрпен, освен ако не е забрзан поради некоја особена причина, но постојат и бројни причини кои го забавуваат. Една од тие причини претставува културата, а ова може да се потврди со фактот што јазик кој се говори во руралните средини има изгубено повеќе од својата оригинална граматика, отколку јазик кој го говорат образовани луѓе.⁹

⁹ Bradley, 1964: 18. Во овој контекст како пример конкретно се наведува германскиот јазик кој се говори во руралните средини, наспроти германскиот јазик кој се говори од образовани луѓе во градските средини. Авторката смета дека ваквиот пример важи и за англискиот јазик со оглед на сличностите кои постоеле помеѓу старогерманскиот и староанглискиот јазик.

Јазикот постојано се учи, па дури и кога станува збор за сопствениот мајчин јазик. Се смета дека никој не го познава својот мајчин јазик совршено, и секогаш може да се случи да направи некоја граматичка грешка. Во еден јазик каде постојат голем број конјугации и деклинации, граматичките грешки најчесто настануваат како резултат на обидите за замена и асимилација на наставките кај поретките зборови со наставките од зборовите што имаат почеста употреба. Поради процесот на заборавање, како и поради самиот инстинкт за консистентност, оние конјугации и деклинации кои поретко се употребуваат, природно, со тек на време се отфрлаат од употреба.¹⁰

Улогата на фонетските промени во граматичкото упростување

Влијанието на традицијата има огромна важност. Грешките, или пак намерните новитети што се внесуваат во јазичната граматика во голема мера не се прифаќаат од страна на заедницата, и само незначителен број имаат некакво влијание на јазикот.

Една помалку очигледна причина која сепак води кон граматичко упростување на еден јазик е фонетската промена кај консонантите и вокалите; иако постепена, несвесна и ненамерна, со тек на време ваквата фонетска промена добива големи размери. Еден глас може да се развива сосема различно во два дијалекти од еден ист јазик, или пак воопшто да не доживее некакви промени со години, а потоа наеднаш да се соочи со одреден број брзи промени.

Постојат 3 вида на фонетски промени кои може да влијаат врз историјата на граматиката на еден јазик:¹¹

1) *Слевање* – каде два одделни гласа во некоја подоцнежна фаза на јазикот може да бидат претставени со еден единствен глас.

2) *Дивергенција* – каде од еден единствен глас, како резултат на разни околности, може да се јават два или повеќе гласа во понатамошниот развој на јазикот.

3) *Испуштање* – кога одреден глас, консонант или вокал, при одредени услови ниту останува непроменет, ниту пак се подложува на промени, туку сосема исчезнува.

Кога ваквите фонетски промени се јавуваат кај гласовите кои се присутни кај наставките, тогаш се јавуваат големи бранувања во однос

¹⁰ *Ibid.*, 19.

¹¹ *Ibid.*, 22.

на граматичкиот систем на дадениот јазик. Сепак, ова не резултира веднаш со граматичко упростување на јазикот; напротив, кај дивергентниот развој се јавува тенденција на зголемување на бројот на деклинации и конјугации, бидејќи една иста наставка станува различна во различни зборови.

Од друга страна, ефектот на слевање и испуштање гласови доведува до неефикасност кај системот на наставки, бидејќи еден ист облик се употребува за различни падежи, лица, времиња. Ваквата појава ја објаснува збунувачката особеност на староанглиската граматика, каде голем број именки имале идентични облици за номинативна еднина и множина.

Фонетските промени најчесто ја компликуваат граматиката на даден јазик; иако во помал број случаи, тие може да го забрзаат исчезнувањето на проблематични облици кои ја усложнуваат граматиката. Кога фонетските промени ќе предизвикаат одредени потешкотии, говорителите на дадениот јазик се обидуваат да изнајдат други начини со кои би ја замениле употребата на наставки за искажување на граматичките функции во реченицата – односно, начини со кои, покрај употребата на наставки, дополнително би искажале важни граматички дистинкции. Тие дури може да ја генерализираат употребата на останатите наставки, користејќи ги во зборови во кои тие претходно не се јавувале. На овој начин, фонетските промени индиректно доведуваат до упростување на јазичната граматика.

Мешањето на култури и граматичкото упростување

Друга причина која предизвикува граматичко упростување е контактот на луѓе кои говорат различни јазици или дијалекти. На пример, ако на еден остров каде населението говори јазик со високо развиен систем на наставки се насели една поголема група луѓе кои говорат друг јазик, се очекува новодојденците да вложат напори да го примат јазикот на староседелците, со цел да се овозможи комуникација меѓу нив. Општо е прифатена тезата дека при изучување странски јазик по пат на конверзација многу полесно се учи вокабуларот отколку граматиката на дадениот јазик. За да се задоволат основните комуникациски потреби доволно е да се научи само основата, без наставките, без граматика. Граматичките наставки побавно се совладуваат, а најчесто се совладуваат само оние што се најочигледни.¹² Откако староседелците ќе го разберат јази-

¹² *Ibid.*, 26.

кот на новодојденците, и тие самите ќе го прилагодат својот говор при меѓусебната интеракција, одбегнувајќи ја употребата на оние наставки кои се проблематични за своите соговорници. Навиката да употребуваат упростена граматика со новодојденците секако дека постепено ќе навлезе и во нивната комуникација со останатите членови од својата заедница. Понатаму, појавата на мешани бракови, како и асимилацијата на новодојденците со староседелците ќе доведе до губење на голем број наставки од јазикот на староседелците на островот.

Друг пример кој може да послужи за илустрација е следниов: луѓето што живеат заедно овојпат не говорат различни јазици, туку само различни дијалекти кои во голема мера дозволуваат меѓусебно разбирање. Дијалектите имаат сличен вокабулар, но постојат очигледни разлики во однос на наставките, што всушност и не претставува некоја реткост, како последица на одредени фонетски промени. Во овој случај, можно е процесот на граматичко упростување да настане дури и со побрзо темпо во споредба со претходниот случај, бидејќи со тек на време граматичките завршетоци ќе станат нејасни при изговор, па нема да вреди да бидат зачувани.

Всушност, ваков бил и случајот со старогерманските племиња, Англите, Саксонците и Јутите кои се населиле во Англија во V и VI век. Тие говореле различни дијалекти со свои особености и карактеристики, но всушност се дел од еден ист јазик. При нивната миграција во Англија, тие се населиле во разни делови од земјата, па како резултат на таквата географска поделба, разликите што веќе постоеле помеѓу дијалектите се продлабочиле. Со текот на времето, во следните 300 до 400 години, се јавиле значителни разлики во однос на англискиот јазик кој се говорел во разните независни кралства на островот. Главно, староанглиските дијалекти најчесто се разликувале во својот зборовен фонд, а разликите во однос на изговорот на зборовите, иако значителни, сепак не биле причина за некои поголеми проблеми при разбирањето. Зголемувањето на населението, како и политичката централизација на сè поголем дел од островот, резултирало со појава на мешани дијалекти; ова, пак, предизвикало распаѓање на системот на наставки во јазикот, односно довело до упростување на староанглиската граматика.

Ваквата тенденција продолжила и со населувањето на скандинавските освојувачи во IX и X век. Скандинавските освојувачи говореле старонордски, јазик кој во голема мера бил разбирлив за англиското население зашто припаѓал на исто јазично семејство. Тие можеле да се разберат со населението, а имале и слична култура, па следствено на ова, асимилацијата се случила релативно брзо.

НОРМАНСКАТА ИНВАЗИЈА И РАЗВОЈОТ НА СРЕДНОАНГЛИСКИОТ ЈАЗИК

Староанглискиот јазик не исчезнал преку ноќ за време на норманската инвазија во 1066 година. Со норманската инвазија, преминот од староанглиски во средноанглиски само навидум изгледал многу побрз одошто навистина бил. Западносаксонскиот дијалект продолжил да се користи одреден период и по инвазијата, но во годините по 1066 промените што веќе се појавиле во староанглискиот јазик продолжиле со забрзано темпо, па за помалку од еден век од времето на инвазијата завршил староанглискиот период, а почнал средноанглискиот период.

Со доаѓањето на Норманите во 1066 година, англискиот јазик во голема мера ја загубил својата положба во општеството и бил заменет од францускиот. Англискиот, кој се употребувал во пишаниот збор уште од прифаќањето на христијанството, брзо бил отстранет од функцијата што ја имал како јазик на кралските прокламации и законските повелби и статути, и тоа најчесто од латинскиот, но и од францускиот јазик. Францускиот јазик станал јазик на аристократијата, на кралевите, на правосудниот систем и, напоредно со латинскиот јазик, јазик на црквата, а англискиот јазик се сметал за јазик на обичните луѓе.¹³ Резултат на ваквата појава на отфрлање на англискиот јазик како средство за писмено изразување било спречувањето на секакви ограничувања врз развојот на јазикот. Ова всушност помогнало значително да се забрза процесот на граматичко упростување на староанглискиот јазик.

Секако, обидите биле насочени кон изнаоѓање наједноставни начини за меѓусебна комуникација, односно населението се обидуvalo да изнајде начин за меѓусебно разбирање со оние на кои англискиот јазик не им бил мајчин. Ова подразбирало упростување, или пак целосно отфрлање на појавите што се покажале како проблематични за новодојденците. Процесот на компромиси, кој започнал со потребата Англичаните и Скандинавците меѓусебно да се разберат, продолжил и се засилил со потребата меѓусебно да се разберат Англоскандинавците и Норманите. До 1150 година, година која се прифаќа како означување на крајот на староанглискиот период и почеток на средноанглискиот период, западносаксонскиот англиски веќе се сметал за застарен и се нашол надвор од употреба. Доминацијата на Норманите и на нивниот јазик неизбежно довела до значителни разлики во староанглискиот јазик, а интеракцијата на староанглискиот со норманскиот француски го изродила средноанглискиот јазик, кој во голема мера го разбираат говорителите на модерниот англиски јазик.

¹³ Geoff Boxell, *ibid.*

Значи, како резултат на норманската инвазија во 1066 година се случило упростување на англиската граматика; староанглискиот јазик ги загубил повеќето свои наставки, а од друга страна се здобил со голем број француски зборови, како и со ортографски правила кои дотогаш не постоеле – појава која предизвикала редица други промени во јазикот.

Влијанието на францускиот јазик било толку големо, што се спекулира дека, да не се случела појавата на чумата – позната како црната смрт – во XIV век, било мошне веројатно дека англискиот јазик воопшто не би опстанал како посебен јазик. Меѓутоа, чумата однела многу жртви, меѓу кои и многу луѓе на висока положба во општеството; се јавила потребата тие да бидат заменети. На нивни места дошле обични луѓе, луѓе што го говореле англискиот јазик, и на тој начин англискиот јазик до некоја мера го истиснал францускиот јазик и повторно се вратил на својата првична доминантна позиција во општеството. Но, без оглед на сè, асимилацијата на голем број француски зборови во англискиот вокабулар била неизбежна. Локалниот и меѓународниот престиж што го уживал францускиот јазик наметнал потреба поголем број говорители на англиски јазик, покрај мајчиниот, да го учат и францускиот. Владејачките социјални слоеви говореле француски, како и трговците кои по инвазијата се упатувале кон Англија. Оние што соработувале со нив, или пак сакале да им се придружат, морале да го научат нивниот јазик.¹⁴

Секако, ова не значи дека не постоела потреба владејачките класи да научат нешто од јазикот на населението што го освоиле. Во спротивно тие ќе се соочеле со огромни проблеми при управувањето на својот имот или при било какви трговски трансакции. За нивните услуги за време на инвазијата, Норманите биле наградувани со доделување на одземен имот од покорените Англичани. Покрај имотот што го добивале, тие ги наследувале и работниците кои го одржувале имотот и на кои, секако, мајчин јазик им бил англискиот. Понатаму, голем број Нормани земале англиски сопруги, најчесто вдовицата или ќерката на претходниот земјопоседник, и во такви случаи неопходно било и двете страни да поднаучат нешто од мајчиниот јазик на другиот. Значи, опкружени од сите страни со англиски говорители, своите работници, својата сопруга, припадниците на владејачките класи сепак имале потреба да го научат англискиот јазик, барем колку да се разберат, т.е., поради најопшта комуникација.

Во овој период од англиската историја, источно-централниот дел од Англија играл значајна улога во културната, економската и административната сфера од општествениот живот; исто така, еден од двата

¹⁴ Geoff Boxell, *ibid.*

универзитета, Кембриџ, бил лоциран во овој дел од земјата. Овој регион имал големо трговско значење, а претставувал и прилично богат регион од гледна точка на земјоделието. Источно-централниот дијалект бил основата на лондонскиот говор, а Лондон, освен што бил најголемиот град во земјата, бил и политички и културен центар. Всушност, лондонскиот дијалект и сам по себе бил прилично измешан, но веќе во XIV век се допирал до источно-централниот дијалект, со одредени влијанија од соседните јужни дијалекти.¹⁵

СОВРЕМЕНИОТ АНГЛИСКИ ЈАЗИК: ОД СРЕДНОАНГЛИСКИОТ ДО ДЕНЕС

Современ англиски јазик е поим што се однесува на современата употреба на англискиот јазик. Од историска гледна точка, тој се однесува на англискиот јазик по средноанглискиот период, значи нешто по познатата голема промена кај вокалите (*Great Vowel Shift*), која во голема мера завршила до 1550 година. Некои лингвисти понатаму го делат овој период на рана и доцна фаза на современиот англиски, а годината 1800 се зема како година која ја обележува таа поделба.

Развојот на современиот англиски јазик особено се чувствува во времето на Шекспир, а најголемите промени од тогаш до денес се однесуваат на значителното зголемување на зборовниот фонд, додека граматиката претрпела помали промени. И воопшто, англискиот јазик е познат по својот огромен фонд на зборови. Повеќето зборови што се употребуваат во секојдневието имаат германско потекло, а зборовите кои имаат латински корени се јавуваат најчесто во поформален регистер, како и во писменото изразување. Една од последиците од француското влијание е и фактот што англискиот вокабулар е во одредена мера поделен на зборови со германски корен – најчесто англосаксонски, и зборови со латински корен – најчесто норманско-француски, но и зборови кои се директно позајмени од латинскиот јазик. Според една компјутерска анализа на 80.000 зборови од *Shorter Oxford Dictionary (3rd edition)*, објавена од Томас Финкенштат и Дитер Волф во 1973 година, потеклото на англиските зборови може да се илустрира на следниот начин: 28.24% од зборовите имаат латинско потекло; 28.3% од зборовите потекнуваат од францускиот, вклучувајќи го и старофранцускиот јазик, како и раната фаза на англофранцускиот; 25% од зборовите се од староанглискиот и средноанглискиот, како и од старонордскиот и холандскиот; 5.32% од зборовите имаат грчко потекло; за 4.03% од зборовите немаат дадена етимологија;

¹⁵ Barber, 1993: 144.

3.28% од зборовите потекнуваат од лични имиња; сите други останати јазици придонесуваат со помалку од 1%.¹⁶

Во однос на граматиката, може да се каже дека во современиот англиски јазик таа е значително упростена. Денешниот англиски е аналитички јазик; тој има помалку наставки во споредба со повеќето индоевропски јазици, а ги пренесува граматичките информации со употреба на фиксен редослед на зборови во реченицата, како и со употреба на помошни, службени зборови, на пример со предлози. Освен кај некои заменки, тој денес не користи деклинации.

ЗА ЛИНГВИСТИКАТА

Јазикот воопшто, а и јазиците поединечно, може да се проучуваат од различни аспекти. Како систем кој се состои од знаци, звуци, симболи, зборови и граматика, со цел да се претстават различни концепти, идеи, значења и мисли, јазикот е всушност семантички код; проучувањето на јазикот како ваков код се нарекува *лингвистика*, академска дисциплина воведена од Фердинанд де Сосир.

Лингвистиката има емпириска, а не спекулативна или интуитивна природа, затоа што оперира со јавно потврдени податоци добиени преку опсервации или експерименти. Освен со емпириската природа, лингвистиката се поврзува и со поимот објективност, со тоа што јазикот е нешто што се зема здраво за готово, нешто што ни е познато уште од детството, иако ваквото практично познавање на јазикот честопати се испречува на патот кон неговото објективно проучување. Како и многу други дисциплини, и лингвистиката се темели врз минатото, а со тоа не само што предизвикува и демантира некои традиционални доктрини, туку и ги развива и ги реформулира.

Лингвистиката се дефинира како наука за јазикот, односно како научно проучување на јазикот, и како таква може да се подели на неколку подгрупи според начинот на кој јазикот се проучува, односно според тоа што се потенцира во секоја подгрупа поединечно.

Видови лингвистика. Основни поделби

Лингвистиката може да биде *општа*, која нуди концепти и категории во однос на поединечните јазици што се предмет на анализа, и

¹⁶ Finkenaedt & Wolff, 1973.

дескриптивна, која нуди податоци со кои се поткрепуваат или демантираат идеите и теориите предложени во општата лингвистика. На пример, општиот лингвист би излегол со хипотеза дека сите јазици имаат именки и глаголи, додека дескриптивниот лингвист ќе се обиде да го демантира ова со емпириска евиденција, дека постои барем еден јазик во чијшто опис не може да се воспостави дистинкција меѓу именките и глаголите. Со цел да демантира, или пак да потврди една хипотеза, дескриптивниот лингвист мора да оперира со одредени концепти што претходно му ги овозможил општиот лингвист.

Историската лингвистика, која се јавува во 70-тите години од минатиот век, и која предизвикува појава на трудови за принципите на граматикализација од лингвисти како Елизабет Трогот (Elizabeth Traugott) и Бернд Хајне (Bernd Heine), ги проучува деталите од историскиот развој на еден јазик и формулира општи хипотези во врска со јазичните промени што настанале. Дијахронискиот опис на еден јазик го следи неговиот историски развој и ги бележи промените што му се случиле во последователни периоди во минатото, додека синхронискиот опис на еден јазик претставува приказ на јазикот каков што е во даден период.

Теоретската лингвистика го проучува јазикот, односно јазиците, со идеја да изгради теорија поврзана со нивната структура и со нивните функции, без да води сметка за практичната примена на проучувањето на дадениот јазик. Од друга страна, *применетата лингвистика* се занимава со примена на концептите и лингвистичките откритија врз различни практични задачи, вклучувајќи ја и нивната примена во наставни цели.

Микролингвистиката се занимава единствено со структурата на јазичните системи, без притоа да се интересира за тоа како јазиците се стекнуваат, како се чуваат во мозокот, како се користат нивните различни функции; без да се интересира за меѓусебната поврзаност на јазикот и културата, за физиолошките и психолошките механизми што учествуваат во јазичното однесување, значи, без да се интересира за ништо друго освен за јазичниот систем, сам по себе и за себе. Од друга страна, *макролингвистиката* има поширок опсег, и нејзин предмет на интерес е сè што се поврзува, и што е на било каков начин, поврзано со јазикот, односно јазиците.

КОГНИТИВНА ЛИНГВИСТИКА

Когнитивната лингвистика, односно, *когнитивниот приод* кон јазикот, произлегува од работата на голем број истражувачи активни во 70-тите години од минатиот век, кои биле заинтересирани за поврзаноста

меѓу јазикот и умот. Тие не ја следеле дотогашната практика – да се објаснуваат лингвистичките схеми преку структуралните карактеристики особени за јазикот, па наместо да се обидуваат да ја одвојат синтаксата од остатокот од јазикот во една т.н. „синтактичка компонента“, каде владеат одредени принципи и елементи специфични за таа компонента, тие се обиделе да ја проучат поврзаноста на јазичната структура со предметите што постојат надвор од јазикот.

Значи, *когнитивната граматика* е лингвистичка теорија која го гледа јазикот како интегрален дел од создавањето, начин каде на когнитивната содржина ѝ е дадена структура (оригинално се нарекува *просторна граматика*), теорија според која основната функција на јазикот е да ја симболизира концептуализацијата преку *фонологијата*. Се смета дека граматиката по природа е значајна компонента на теоријата, зашто ја поврзува семантиката од концептуална гледна точка со фонологијата. Ваквото спојување на *облици* и *значења* воспоставува врски помеѓу утврдени структури на невролошка активност, кои служат како обрасци за категоризирање изрази. Секоја структура, т.е. единица (семантичка, фонолошка, симболична) кореспондира со некој аспект од структурата, а добро оформените изрази се „конвенционално“ конструирани со употреба на серија единици. Граматичките класи и конструкции се анализираат како конфигурации од симболични структури – се прави основна дистинкција меѓу „номинали“ (предмети, односно, *именски фрази*) и „односни изрази“ (врски, односно глаголи, предлози, придавки, клаузи), а *граматичките правила* се карактеризираат како апстрактни „конструкциски“ схеми.

Со когнитивниот приод, јазикот во лингвистичките проучувања се толкува во однос на концепти – понекогаш универзални, понекогаш карактеристични за одреден јазик – кои се наоѓаат во основата на неговите облици. На овој начин природот тесно се врзува за семантиката, но се разликува од психолингвистиката, која пак се потпира врз емпириски резултати од когнитивната психологија, со цел да ги објасни менталните процеси врз кои се заснова усвојувањето, складирањето, произведувањето и разбирањето на говорење и пишување.

Според когнитивната лингвистика, јазикот е вклопен во севкупните когнитивни капацитети на човекот. Оттука, како посебни предмети на интерес на когнитивната лингвистика се јавуваат неколку теми: структуралните карактеристики на категоризацијата на природните јазици (на пример, прототипичност, систематска полисемија, когнитивни модели, ментална метафорика и метафора); функционалните принципи на лингвистичката организација (на пример, соодветствување меѓу облик и

значење, и природност); концептуалната поврзаност помеѓу синтаксата и семантиката (како што е проучувана од страна на когнитивната граматика и конструктивната граматика); искусствената и прагматската позадина на јазикот во употреба; и односот меѓу јазикот и мислата, вклучувајќи ги тука и прашањата за релативизмот и концептуалните универзалии.

Највлијателни лингвисти во оваа сфера, кои се насочуваат целосно кон когнитивните принципи и организација, главно се лингвисти како Валас Чејф (Wallace Chafe), Чарлс Филмор (Charles Fillmore), Џорџ Лејкоф (George Lakoff), Роналд Лангакер (Ronald Langacker) и Леонард Талми (Leonard Talmy).

За голем број когнитивни лингвисти, главниот интерес на когнитивната лингвистика е создавање природ со потемелна основа, како и збир на теоретски претпоставки за синтактичката и семантичката теорија, подобри од оние што се понудени од страна на генеративната лингвистика. Когнитивната лингвистика нуди и можност да се поврзат проучувањата за јазикот и умот со проучувањата за мозокот.

Когнитивните лингвисти негираат дека кај човекот постои уникатен и автономен модул за јазично усвојување, што се спротивставува на гледиштето прифатено во генеративната граматика. Иако не одрекуваат дека дел од лингвистичката способност на човекот е вродена, тие сепак тврдат дека таа е одвоена од остатокот од сознавањето. Когнитивните лингвисти го отфрлаат ставот дека во јазикот постои модуларност, и сметаат дека познавањето на лингвистички феномени, како на пример фонеме, морфеме и синтакса, е во основа концептуална појава. Меѓутоа, тие веруваат и дека складирањето и пронаоѓањето на лингвистичко знаење не се разликува многу од складирањето и пронаоѓањето на други знаења, и дека употребата на јазикот за разбирање користи слични когнитивни способности како и оние што се употребуваат во други, не-јазични нешта.

Гледајќи на значењето од гледна точка на концептуализацијата, когнитивните лингвисти ценат дека јазикот е вкоренет во и е дел од даден контекст; ова може да се смета за продолжение на *хипотезата на Сапир и Ворф*¹⁷ (*Sapir-Whorf hypothesis*), во однос на тоа дека јазикот и соз-

¹⁷ Овој термин се однесува на принципот дека структурата на еден јазик влијае на начинот на којшто неговите говорители го концептуализираат својот свет, како и на нивните когнитивни процеси. Најчесто се дефинира во облик на две верзии, и тоа: 1) силна верзија, дека јазикот ја определува мислата, и дека лингвистичките категории ги ограничуваат и ги определуваат когнитивните категории, и 2) слаба верзија, дека лингвистичките категории и нивната употреба влијаат на мислата и одредени видови нелингвистичко однесување.

навањето меѓусебно влијаат еден на друг, и дека обете нешта се интегрален дел од искуствата и околината на нивните корисници.

Според поставките на когнитивната лингвистика, како и на функционалната лингвистика, што се разгледува подолу, јазикот најдобро се проучува и опишува врз основа на своите когнитивни, искуствени и општествени контексти, кои одат многу подалеку од чисто лингвистичкиот систем.

Когнитивната лингвистика наспроти трансформативната граматика

Овие идеи се во директна спротивставеност со идеите што во тоа време се развиваат во склоп на лингвистиката на Чомски, и според кои значењето е интерпретативно и периферно во проучувањето на јазикот. Имено, за Ноам Чомски, кој прв ја воведува трансформативната граматика во науката за јазикот, „... јазикот претставува (ограничен или бесконечен) збир од реченици, секоја ограничена во однос на должината и составена од ограничен збир на елементи.“¹⁸ Во својата дефиниција за јазикот, Чомски никаде не ја споменува комуникативната функција на јазикот, независно дали се работи за природен или вештачки јазик. Тој никаде не ја споменува ниту симболичната природа на елементите од кои е составен јазикот и, всушност, со својата дефиниција го насочува вниманието на чисто структуралните карактеристики на јазикот, па вели дека овие карактеристики можат да се разгледуваат и проучуваат со математичка прецизност. Значи, централен предмет на интерес во јазикот би била синтаксата, и во овој поглед, јазичните структури не се управувани од значење, туку од принципи, во основа независни од значење. Тука, значи, не се проучува семантиката поврзана со морфосинтактичките структури, туку фокусот е на внатрешни јазични структурални принципи како објаснувачки столбови.

ФУНКЦИОНАЛНА ЛИНГВИСТИКА

Постојат силни врски меѓу когнитивната лингвистика и истражувачките сфери на функционалната лингвистика, лингвистичката дескрипција, психолингвистиката, прагматиката и проучувањата на дискурсот. Во 90-тите години од минатиот век когнитивната лингвистика станува широко прифатена како значаен сегмент за субспецијализација во

¹⁸ Chomsky, 1957: 13.

склоп на науката за јазикот, а денес когнитивната лингвистика се проучува како светска дисциплина, тесно поврзана со своите сродни дисциплини: психологијата, антропологијата, социологијата и, секако, когнитивната наука.

Напоредно со развојот на когнитивната лингвистика, во овој период се бележи и развојот на *функционалната лингвистика*; таа исто така започнува да се развива како посебна сфера во 70-тите години од минатиот век, преку трудовите на лингвисти како Џоан Биби (Joan Bybee), Бернард Комри (Bernard Comrie), Џон Хајман (John Haiman), Пол Хопер (Paul Hopper), Сандра Томсон (Sandra Thompson) и Том Гивон (Tom Givon).

Примарен интерес на функционалната лингвистика се експликативните принципи кои произлегуваат од јазикот како систем за комуникација, независно дали се непосредно поврзани со структурата на умот. Од функционалната лингвистика произлегуваат дискурс-функционалната лингвистика и функционално-типолошката лингвистика, со некои мали разлики во однос на предметот на интерес, но – од поширока гледна точка – со слични цели како и когнитивната лингвистика.

ЗА ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО

Говорителите на еден јазик најчесто го земаат постоењето на зборови здраво за готово; да се говори и разбира еден јазик значи и да се знаат зборовите на тој јазик, но и да се знае повеќе за внатрешната структура на зборовите, како тие се поврзани со други зборови, и како јазикот дозволува создавање на нови зборови. Под претпоставка дека јазикот е систем во кој владеат правила, возможно е да се најдат одговори на ваквите дилеми и прашања – таа област од граматиката што се занимава со ваквите лингвистички проучувања се нарекува *зборообразување*.

Зборообразувањето е дел од граматиката кој се занимава со зборови – поточно, со внатрешната структура на сложените зборови, кои се состојат од повеќе од еден значаен елемент; тоа ги проучува конструкциите на изведените зборови. Поимот зборообразување се однесува на процесот, односно процесите на образување нови зборови од претходно постоечки зборови или делови од зборови – кои, подложени на одредени промени, резултираат со нови комбинации (зборови). Значи, во поширока смисла, станува збор за збогатување на речникот на еден јазик.

Зборообразувањето мора неопходно да се согледа како начин на изразување сложени врски, факти или состојби; неспорно е дека речиси секој теоретски приод содржи одредени предлози за тоа на кој начин да

се анализира и проучи овој процес. Со оглед на фактот што изведенките и сложенките се честа појава во природните јазици, како и поради тоа што лингвистичките системи во природните јазици во голема мера го содржат тоа знаење што е потребно за да се разберат зборообразувачките процеси, логично следи дека ова заслужува исто внимание како, на пример, анализите и истражувањата што се прават за реченичната структура.

Зборообразувањето како процес е исто така погодно за истражување и проучување, зашто претставува одличен начин да се збогати лингвистичкото знаење, како и да го намали бројот на грешки во зборовниот фонд, што е впрочем една од најчестите грешки во системите на природните јазици.

Она што може да се јави како предизвик кај зборообразувањето, во споредба, на пример, со анализата на реченичната структура, е фактот што кај зборообразувањето не е отворено одбележана поврзаноста помеѓу конституентите. Исто така, ретко се јавуваат експлицитни индикации во врска со тоа дали даден збор е лексикализиран, дали може да се анализира, или пак, како да се постапи со тие зборови што не се, како тие да се толкуваат, а изведенките и сложенките може да содржат во себе нејаснотии на неколку различни лингвистички и когнитивни нивоа.

Зборообразувањето, како област на проучување, се чини како да се буди од еден прилично пасивен период во лингвистичките проучувања; во поново време, поради новата светлина што ја фрла на другите аспекти од јазикот, тоа се наоѓа во центарот на вниманието на теоретските лингвисти, независно од нивните погледи на лингвистиката. Меѓутоа, во моментот не постои една единствена „теорија на зборообразување“, ниту пак согласност за тоа какви податоци се потребни за да се создаде една таква теорија; нема согласност ниту во врска со методологијата што би се употребила за едно такво проучување, ниту пак основен теоретски контекст, па затоа проучувањата во оваа сфера се подложни на повеќе предизвици. Исто така, значаен дел од конфузијата која владее во овој дел е од терминолошки карактер, односно се должи на недостигот од стандардна терминологија.

ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО И ЈАЗИЧНОТО ПЛАНИРАЊЕ

Зборообразувањето е начин на збогатување на јазикот, на негово подобрување и афирмирање, не само во границите на неговата матична држава, туку и надвор од неа. Тоа е тесно поврзано со *јазичното планирање* – пред сè, да ја планира иднината на јазикот; а колку повеќе еден ја-

зик се збогатува, за толку поквалитетно се смета јазичното планирање. Всушност, феноменот јазично планирање, познат и како *лингвистичко инженерство*, се однесува на носење свесни и намерни одлуки во врска со обликот на еден јазик. Најчесто, јазикот едноставно „расте“, односно се развива и се менува врз основа на многубројни мали одлуки, што во голема мера биле несвесно донесени од страна на неговите говорители. Меѓутоа, сосема е возможно, а во одредени случаи и неопходно, иднината на еден јазик да биде одредена со носење свесни и намерни одлуки за него, најчесто на официјално ниво.

Англискиот јазик може да послужи како пример за добро и успешно јазично планирање, за солидна јазична стратегија – особено ако се земе предвид фактот дека тој е еден од најраспространетите јазици во светот. Имено, англискиот јазик денес има статус на лингва франка, значи – на јазик кој најчесто се употребува како резултат на военото, економското, научното, политичкото и културолошкото влијание од страна на Обединетото Кралство, а подоцна и на Соединетите Американски Држави. Понатаму, тој се смета за мајчин јазик на повеќе од 400 милиони луѓе низ целиот свет, додека од 305 милиони до една милијарда луѓе го сметаат за свој втор јазик. Со тоа, англискиот јазик се наоѓа на трето место во однос на бројот на луѓе што го користат, на прво место според својата употреба на интернет, а истиот се говори во Обединетото Кралство, Соединетите Американски Држави, како и во повеќе од 100 други држави. Како таков, англискиот јазик е под постојано влијание на разни фактори и култури, па како резултат на тоа не само што се истакнува по бројот на говорители, туку и по фактот што станува јазик со сè поголем фонд на зборови, кој постојано се проширува и збогатува.

ПРИМАРНО И СЕКУНДАРНО ЗБОРООБРАЗУВАЊЕ

Нови зборови можат да навлезат во зборовниот фонд на еден јазик во секое време, а зборообразувањето, како начин со кој се збогатува зборовниот фонд, се дели на *примарно* и *секундарно*; првото подразбира образување нови зборови кои за прв пат се јавуваат во еден лексички систем, зборови создадени без активирање на некаков морфолошки процес, зборови кои се познати како *неологизми*, а второто се однесува на образување нови, сложени зборови од претходно постојни зборови, или пак од делови од зборови кои, подложени на одредени промени, резултираат со нови комбинации, познати и како *деривациски неологизми*. Деривациските неологизми се класифицираат и се опишуваат според главните видови на зборообразувачки процеси кои постојат во англискиот

јазик; така, новите зборови може да се јават како резултат на сложување, префиксација, суфиксација, конверзија, и други зборообразувачки процеси.

РАЗВОЈОТ НА ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО

Потеклото, обликот и функцијата на зборовите се важни сегменти во нивното проучување. Во првата половина од XX век, кога структуралната лингвистика ја зацврстува својата позиција меѓу научните дисциплини, се јавува природна и очекувана реакција против поголемиот дел од традиционалните проучувања, па се случува голем дел од некои значајни сознанија да не се земат предвид, или пак нивното значење да се минимизира. Меѓутоа, почнувајќи од 1960 година фокусот се враќа на континуитетот, и на изнаоѓање на сличности наместо разлики.

Современите дискусии за врската помеѓу значењето и обликот на зборот почиваат врз основите поставени уште од грчките филозофи; тие може да се следат наназад сè до академските дискусии во средниот век, како и до дискусиите и полемиките меѓу рационалистите и емпиристите. Голем број етимолошки и типолошки проучувања потекнуваат од споредбените студии од XIX век. Од друга страна, современите морфолошки проучувања влечат корен и од индиската граматичка традиција. На ова место не може да се даде повеќе од краток преглед на традиционалните проучувања за зборовите и нивното влијание во современиот развој, но ова сепак ќе овозможи дискусијата да се смести во една историска перспектива.

Номиналисти наспроти конвенционалисти

Во Европа, проучувањата за зборовите започнува со класичните филозофски претпоставки за потеклото на јазикот. Грчките филозофи се интересирале за две работи во врска со зборот: поврзаноста меѓу значењето и обликот, и различните облици во зависност од дадените функции.

Во однос на првото прашање, дискусиите се воде околу тоа дали именувањето на предметите е управувано од природата, или од конвенцијата. *Номиналистите* ценеле дека зборовите природно соодветствуваат со предметите што ги именуваат, со цел да ги посочат различните начини каде значењата ги имитираат звуците. На пример, според нив, гласот /l/ се поистоветува со течна состојба, па се јавува во т.н. „теч-

ни зборови“, како што се *liquid, flow* или *flush*, а гласот /s/ претставува инхерентно мазен звук, па се јавува во образувањето на т.н. „мазни зборови“, како *smooth, sea* или *sigh*. Од друга страна, *конвенционалистите* тврдат дека именувањето е едноставно резултат на конвенција и ништо повеќе. Со текот на времето, дискусиите меѓу номиналистите и конвенционалистите се прошириле во дискусии за тоа колку всушност јазикот е стандарден, т.е., постојан, а проучувањето на зборовните облици било очекувана последица на ваквите полемики и дебати. Лингвистите-номиналисти посветуваат голем дел од своите проучувања на создавање одредени модели според кои би можеле да се класифицираат стандардните зборови од еден јазик, додека лингвистите-конвенционалисти ги посочуваат примерите на нестандартни зборови, кои не може да се објаснат со номиналистичка логика.

Голем дел од поимите што се употребуваат во современите проучувања за зборовите потекнуваат од академските дискусии меѓу номиналистите и конвенционалистите; обидите да се открие реалноста зад појавата на нештата се развива во „проучувања за реалноста“, односно, *етимологија*, а „природното“ именување се шири до развојот на *ономатопеја*. Овој поим значи „именување“, а самиот факт што се користи за поими создадени преку имитација на звуци го одразува ставот на номиналистите дека таквите зборови ги образуваат основните поими од кои се развил јазикот.

Влијанието на класичните филозофи во развојот на зборообразувањето

Платон се споменува како прв кој укажал на „класни разлики“ меѓу зборовите. Имено, неговата дистинкција се засновала врз концептот за говор, во основа создаден од зборови што се однесуваат на предмети, идеи и феномени (именска група – именки и заменки), и зборови што им даваат карактеристики на истите (глаголска група – глаголи и придавки), дихотомија од која се произлезени поголемиот број граматички анализи од тогаш до сега. Аристотел ги задржал двете основни зборовни групи според Платон, но додал уште една, трета група – сврзници, во која се нашле зборовите што не припаѓале во ниедна од двете постоечки групи. Следствено на ова, група грчки филозофи, познати како Стоици, многу детално ја проучувала и анализираше структурата на грчкиот јазик, и срочила дефиниции за голем дел од она со што се занимава граматичката анализа, за зборовните групи и граматичките категории за лице, број, род и падеж кои функционираат во нив. Нивниот детален приод

кон јазикот имал значително влијание врз понатамошните граматички размислувања.

Треба да се има предвид дека во ова време лингвистичките проучувања биле изведувани со општ, филозофски приод, а дискусиите за тоа колку јазичната структура е стандардна биле дел од една поширока дискусија за тоа дали пропорционалноста секаде била присутна како принцип. Поделбите предмет/предикат, кои воделе до класификација на зборовните групи, биле само лингвистички израз на фундаменталната поделба во логиката.

Интересот за зборообразувањето несомнено одел заедно со интересот за јазикот. Постојат коментари за оваа проблематика уште од времето на Панини, кој дал опширен опис на зборообразувачките процеси во санскритот, па сè до ден-денес, како на пример студиите на Адамс, Ароноф, Брекл и Кастовски, Хакулинен, Лис, и други.¹⁹

Статусот и развојот на зборообразувањето во XX и XXI век

Интересен е фактот што прашањата со кои се занимавале лингвистите во XVII, XVIII и XIX век, па и оние со кои се занимаваат денешните лингвисти, не покажуваат голем напредок од времето и идеите на Панини. Една причина за ова е фактот што проучувањата за зборообразувањето не го добиле неопходниот поттик што лингвистиката како целина го добила во почетокот на XX век, најмногу поради поделбата помеѓу *синхронија* и *дијахронија* од страна на де Сосир, којашто имаше и сè уште има значајно влијание врз лингвистичките проучувања од 1916 година до денес. Оваа поделба успешно го исклучи проучувањето на зборообразувањето, каде што синхронијата и дијахронијата всушност најприродно одат заедно. Така, иако некои лингвисти како Јеспersen²⁰ успеаа да ги обединат синхронискиот и дијахронискиот пристап во нивните проучувања од оваа област, поголемиот број лингвисти сепак продолжија да го разгледуваат зборообразувањето или целосно од синхрониска гледна точка, како што е случајот со Блумфилд,²¹ или пак целосно од дијахрониска гледна точка, како што прави Козиол.²²

Вака стоеле работите во однос на проучувањата во зборообразувањето, кога лингвистиката ја доживеала т.н. „револуција на Чомски“ во 1957

¹⁹ Соодветно: Adams, 1973; Aronoff, 1976; Brekle & Kastovsky, 1977; Hakulinen, 1978; Lees, 1960.

²⁰ Jespersen, 1942.

²¹ Bloomfield, 1935.

²² Koziol, 1937.

година, со објавувањето на делото *Синтактички структури*.²³ Објавувањето на ова дело драстично ги промени пристапот и погледите кон јазикот, кои дотогаш беа прифатени од поголемиот број влијателни лингвисти. За разлика од американскиот структурализам од 40-тите и 50-тите години на XX век, каде фокусот беше ставен на фонологијата и морфологијата, Чомски го стави фокусот врз синтаксата.

Американскиот структурализам не покажува голем интерес за зборообразувањето, поради што центар на вниманието се облици помали од зборот, а зборот пак не носи теоретско значење во структуралната теорија. Од друга страна, ниту трансформативната граматика не е многу заинтересирана за зборообразувањето, бидејќи фокусот се става на облици поголеми од зборот, односно, на структурата на фрази и реченици. Се верува дека речениците се состојат не од зборови, туку од морфемии, па не се смета дека зборовите играат некоја важна улога. Дури и кога, работејќи во рамките на трансформативната граматика, Лис ги проучувал зборообразувачките процеси во создавањето нова лексика,²⁴ тој ги гледал зборовите не како посебни облици, туку како посебен вид на вметната реченица. Тој дури ги отфрла повеќето рани студии за зборообразувањето, вклучувајќи ги и тие на Панини, нарекувајќи ги „таксономски“.

Во 1960 година излегува од печат првото издание на монументалното дело од Марханд – *Категориите и видовите на зборообразување во современиот англиски јазик*,²⁵ дело што Лис исто така би го опишал како „таксономско“, зашто не нуди правила со кои би се објасниле постоечките или новите облици. Во секој случај, делото е од особена важност поради теоретските погледи и информациите што ги нуди, како и поради фактот што се јавува како исклучок од стандардниот пристап кога е во прашање зборообразувањето, па го разгледува истото од синхрониска и дијахрониска гледна точка. Но, како и да е, во рамките на трансформативната граматика не се менува основната претпоставка дека создадените зборови претставуваат посебен вид реченици, чијашто внатрешна структура е определена од фонологијата.

Во 70-тите години на минатиот век голем број лингвисти го насочуваат своето внимание и интерес кон зборообразувањето; тука вреди да се споменат Марханд (Marchand), Жепик (Zepic), Адамс (Adams), Пенанен (Penanen) и други. Во овој период забележителни се и проучувањата на зборообразувањето во рамките на трансформативната граматика,

²³ Chomsky, 1957.

²⁴ Lees, 1960.

²⁵ Marchand, 1960.

до одреден степен инспирирани од Чомски, но и независно од него; тука може да се споменат Бауерс, Гиуреску, Лејкоф, Лис, Нумејер, и Вендлер.²⁶

Од неодамна, зборообразувањето е тема на интерес и проучување на многу лингвисти, кои го разгледуваат и разработуваат од различни аспекти, на пример, од фонолошка гледна точка – Хал и Лајтнер;²⁷ од синтактичка гледна точка – Џакендоф, и Ропер и Сигел;²⁸ и од семантичка гледна точка – Лич и Лајонс.²⁹ Додека повеќето лингвисти што се занимаваат со оваа проблематика од доцните 50-ти години го користат материјалот од зборообразувањето за да ги поткрепат сопствените теоретски гледишта, од друга страна, се зголемува и бројот на лингвисти кои прво и првенствено се заинтересирани за тоа како зборообразувањето воопшто се одразува врз јазикот. Споредени со традиционалните лингвисти од трансформативната граматика, овие лингвисти се теоретски поразновидни во својот пристап, што е само уште еден доказ дека, кога станува збор за оваа област од лингвистиката, не постои голема согласност во врска со теоретските основи.

Од сè што беше кажано претходно, може да се заклучи дека проучувањата во зборообразувањето, барем во овој момент, се наоѓаат во конфузна состојба. Не постои една прифатена доктрина, па лингвистите се во голема мера оставени сами на себе; во текот на своите истражувања, тие треба самостојно да развијат сопствена теорија и сопствени процедури. Теоретичарите во оваа област се исправени пред предизвик, зашто голем дел од дескриптивните студии за зборообразувањето избегнуваат да се занимаваат со некои позначајни теоретски концепти, како на пример, концептот за продуктивноста (кој ќе биде подетално разгледан подоцна во оваа дисертација). Па сепак, и покрај сите тешкотии и нејаснотии, проучувањата за и во зборообразувањето се во пораст, а лингвистите покажуваат подготвеност да комбинираат различни теоретски гледишта во своите истражувања, да комбинираат синхронија и дијахронија, морфологија и фонологија, синтакса и семантика. Всушност, се чини дека таа „крстосница“ што зборообразувањето ја поседува во својата природа, каде што се среќаваат толку многу аспекти од лингвистиката, е токму она што привлекува сè поголем број лингвисти кон оваа област.

²⁶ Соодветно: Bowers, 1969; Giurescu, 1972; Lakoff, 1970; Lees, 1970; Newmeyer, 1970; Vendler, 1968.

²⁷ Halle, 1973; Lightner, 1975.

²⁸ Jackendoff, 1975; Roeper & Siegel, 1978.

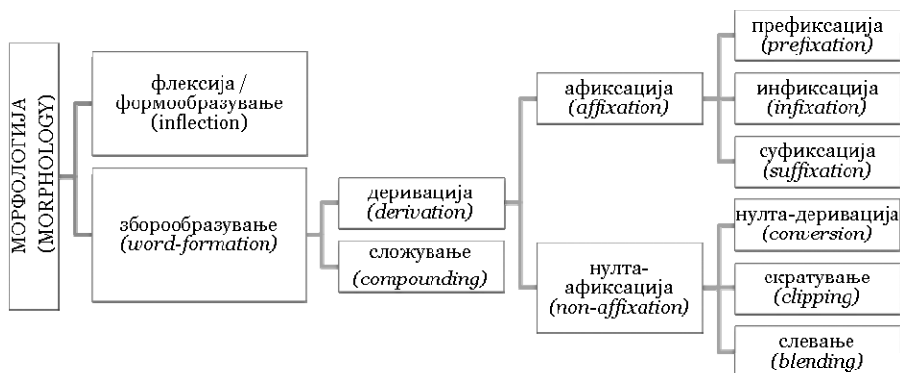
²⁹ Leech, 1974; Lyons, 1977.

ЗБОРООБРАЗОВАЧКИТЕ ПРОЦЕСИ ВО АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК

Ако се тргне од поставката дека јазикот е систем во кој владеат правила, тогаш би требало да може да се даде одговор на прашањето – како зборовите во еден јазик се поврзани со други зборови, и како јазикот им дозволува на говорителите да образуваат, односно да обликуваат нови зборови.

Процесите на зборообразување не му се многу достапни на обичниот роден говорител, а оваа гранка досега не била многу атрактивна за лингвистите, и тоа поради две причини – прво, како резултат на својата поврзаност со нелингвистичкиот свет на предмети и идеи кои зборовите ги дефинираат, и второ, поради позицијата што ја има помеѓу дескриптивните и историските проучувања.

Зборообразувањето како гранка од морфологијата може да се прикаже на следниот начин:

Слика 1. Основна класификација на морфологијата

Различните зборообразувачки процеси се меѓусебно поврзани. Правилата во оваа граматичка гранка – иако се поапстрактни и потешко се формулираат од синтактичките – сепак постојат, а служат за да ги објаснат појавите во новите зборови, како и да објаснат зошто одредени облици се неизведливи и невозможни.

Според Ароноф, правилата во зборообразувањето не се задолжителни, што значи дека секогаш е можно да се избегне употреба на еден зборообразувачки процес.³⁰ Ова типично би се случило со описно изразување, наместо со поимот формиран преку зборообразување. Онаму каде главниот збор е именка, описот би се јавил во релативна клауза, а онаму

³⁰ Aronoff, 1976: 35.

каде главниот збор е глагол, описот би се јавил во прилог, еден или повеќе. Така, наместо да се употреби зборот *arrestee*³¹ (*притворениот*), би се употребила описната фраза *the person who was arrested* (*оној кој беше притворен*).

Честа појава во однос на именките е тоа што одредена именска фраза може да стане прифатена како именка и без да подлежи на некој зборообразувачки процес; така, иако се согласува со сите правила што се однесуваат на една именска фраза, таа се користи како лексема, а како што е случајот со лексемите, не е прифатливо да се прераспределуваат нејзините елементи. Иако одредена именска фраза може да се преформулира синтактички, и тоа да се смета за прифатлива варијанта, семантичката поврзаност и доследност во секој случај би се изгубиле во синтактичкиот контекст.

Неспорно е дека лексиконот на еден јазик значително се збогатува со примена на разни зборообразувачки процеси. Некои јазици се поотворени кон овие зборообразувачки тенденции, некои не се толку, а колку повеќе зборообразувачки процеси се во игра, толку побогат ќе биде јазикот во однос на зборовниот фонд. Англискиот јазик е пример каде зборообразувањето е прилично активна дејност, а ова се однесува и на македонскиот јазик, иако не до таа мера како што е во англискиот.

Деривација (Derivation)

Како што беше наведено погоре, зборообразувањето претставува процес кој овозможува збогатување на зборовниот фонд на еден јазик и ги проучува конструкциите на изведените зборови; значи, станува збор за *деривација*, односно *деривациска морфологија*. Од друга страна, *флексијата* предизвикува преобразување на зборовните единици како членови на изразот. Во првиот процес, во употреба се јавуваат морфеми – деривациски афикси – кои имаат зборообразувачки карактер и семантичка функција, а во вториот процес се јавуваат морфеми – флективни афикси – кои имаат граматичка природа, односно синтактичка функција.

Флективните афикси, т.е. *наставки*, означуваат граматички врски; тие не ја менуваат граматичката категорија на основата на која се додаваат, односно зборовите образуваат една единствена парадигма (на пример, *walk, walks, walked*). Иако во англискиот јазик нема многу флективни наставки, бидејќи граматичките информации почесто се пренесуваат преку помошните зборови и прилично фиксниот збороред, следни-

³¹ Wambaugh, 1975: 61.

те наставки сепак сè уште постојат: *-’s*, со што се означува посесивност, а со тек на време се има развиено во *клитик*;³² *-s*, со што се означува трето лице еднина; *-ed*, за минато време; *-ed/-en*, за минат партицип; герунд, односно глаголска именка со *-ing*; *-s*, за множина; сегашен партицип, односно сегашно трајно време со *-ing*; *-est*, за суперлативни облици; и *-er*, за компаративни облици.

Флективниот процес резултира со поинаков облик од истиот збор (на пример *nations, nationals*), додека пак деривативниот резултира со нов збор (на пример *nation* → *national*).

Значи, еден од позначајните аспекти во развојот на зборообразувањето е токму појавата на нови сложени зборови, создадени според добро утврдени и продуктивни схеми. Таквиот зборообразувачки процес – кој се смета за прилично продуктивен не само во англискиот јазик, туку и во повеќето други јазици – наречен *деривација*, претставува процес со кој се создаваат нови зборови преку додавање на афикси на веќе постоечки зборови.

Од синхрониска гледна точка, поимот деривација претставува процес со кој се проширува значењето на еден слободен или зависен облик, познат како *основа*. Ако основата на зборот е зависна, тогаш додавање на деривацискиот афикс станува неопходно со цел таа да стане збор. Логично следи дека со деривациските суфикси, зависните основи стекнуваат членство во дадена зборовна група. Од друга страна, ако основата е независна, додавањето суфикс не мора да резултира со промена на зборовната група. Несомнено е дека кај значењето на основата на зборот и изведенката мора да постои одредена поврзаност, односно сличност: значи, изведениот збор, односно *изведенката*, во најголем број случаи се смета за продолжеток на значењето на основата на зборот. Сепак, кога велеме дека деривацијата се состои од додавање суфикс на основата, не смееме да заборавиме дека не секогаш мора да постои изоморфизам меѓу

³² Поимот *клитик* се однесува на форма која е слична на збор, но не може независно да се јави во еден исказ поради тоа што е фонолошки зависна од соседниот збор во дадената граматичка структура. Како пример за клитични форми може да се наведат скратените форми на глаголот *be* во англискиот јазик – *I’m* и *he’s*. Во англискиот и во францускиот јазик и членовите понекогаш се сметаат за клитични форми, како, на пример, определениот член *the* во англискиот јазик, кој не може независно да се јави во еден исказ, иако, од друга страна, пак, родените говорители би се поделиле да ја класифицираат оваа форма како *збор*. Во овој контекст, *проклитични форми* се оние кои се зависни од зборот што следи (како што е случајот со членовите), додека *енклитични форми* се оние кои се зависни од зборот што претходи (како што е случајот со додавање на одредени заменки на крајот на глаголот, како, на пример, во францускиот и во шпанскиот јазик).

морфемските и семантичките структури на еден збор. Така, на пример, иако зборовите *democratic*, *diplomatic*, *aristocratic* навидум морфолошки изгледаат дека се составени од основите *democrat-*, *diplomat-*, *aristocrat-*, плус суфиксот *-ic*, значењето на овие придавки всушност не се анализира така; имено, тие немаат значење „поврзано со *democrats*, *diplomats*, *aristocrats* (демократи, дипломати, аристократи)“, туку нивното значење е „поврзано со *democracy*, *diplomacy*, *aristocracy* (демократија, дипломатија, аристократија)“.

Ова е само еден пример каде се гледа разновидната и разиграната природа на зборовите; во јазикот има уште многу вакви појави интересни за проучување, како што може да се види од зборообразувачите процеси кои следат.

Сложување (Compounding)

Значи, неспорно е дека постојат повеќе зборообразувачки процеси кои се повеќе или помалку продуктивни, а англискиот јазик ги употребува речиси сите. Уште еден прилично продуктивен начин во образувањето нови зборови е процесот на *сложување*, а вообичаениот начин на класифицирање сложенки е според функцијата што ја имаат во реченицата како именки, глаголи, придавки, и т.н. Субкласифицирањето на сложенките може да се изведе на повеќе начини, на пример по зборовните групи на единиците што ја сочинуваат сложенката, по семантичките класи, по претпоставените скриени оператори што ги поврзуваат двата елемента, како и по претпоставената скриена синтактичка функција. Поголемиот дел сложенки во англискиот јазик се именки; ова се однесува и на единиците што се состојат од повеќе од два елемента, и во тој случај најчесто станува збор за зборови изведени за дадена прилика.

Кога станува збор за сложенките, во игра се повеќе комбинации. Имено, постојат *сложени именки*, каде најбројна подгрупа е комбинацијата *именка + именка*, во која може да се издвојат голем број семантички релации, како и различни синтактички схеми. Во овој вид на сложенки се јавуваат и комбинациите *глагол + именка*, *именка + глагол*, *глагол + глагол*, *придавка + именка*, *честичка + именка*, *прилог + именка*, *глагол + честичка* и *фразни сложенки*.

Кај сложенките постои и група *сложени глаголи*, која е прилично ретка зашто во англискиот јазик поголемиот број сложени глаголи не се образуваат со спојување на две лексеми за да се обликува нов глагол, туку со регресивна деривација или со конверзија – т.е. нулта деривација – од сложени именки. Подгрупи на ваквите сложенки се комбинациите

именка + глагол, глагол + именка, глагол + глагол, придавка + глагол, честичка + глагол, придавка + именка и именка + именка.

Постојат и *сложени придавки*, кои се образуваат преку бројни различни комбинации, на пример: *именка + придавка, глагол + придавка, придавка + придавка, прилог + придавка, именка + именка, глагол + именка, придавка + именка, честичка + именка, именка + глагол, глагол + глагол, придавка/ прилог + глагол и глагол + честичка.*

Во врска со групата сложенки, може да се спомене и постоењето на *сложени прилози*, кои најчесто се образуваат со додавање на суфиксот *-ly* на сложените придавки; сложенки, пак, составени од други зборовни групи, на пример *сложени предлози, сложени заменки и сложени сврзници*, се прилично ретки и имаат прилично ниска продуктивност.

Постојат сложенки каде главен образувачки мотив е римата што постои меѓу двете единици. Поголемиот дел сложенки од овој вид се сложени именки, составени од две именки, како и сложенки чие образување е мотивирано од аблаутот, односно од промената или замената на вокал кај двете единици. Вториот случај не е толку продуктивен како првиот, а најчесто се јавува во зборови што се образуваат за дадена прилика.

Друг вид на сложенки се т.н. *неокласични сложенки*. Тука станува збор за прилично продуктивен зборообразувачки процес, во кој одредени облици на одредени места се однесуваат како афикси, но се чини дека се поинакви од афиксите во други сфери од нивната појава. Овие облици најчесто имаат грчко или латинско потекло; тука може да се споменат облиците како *astro-, electro-, hydro-, -crat, -naut, -phile* и *-phobe*. Она што навестува дека овие облици треба да се сметаат за афикси е фактот што тие честопати се додаваат на лексеми, како и секој друг афикс. Од друга страна, има и примери кои противречат на ова, т.е. може да се јават лексеми составени од префикс и суфикс, но без корен – а самата идеја дека префикс и суфикс може да се јават заедно без корен е контрадикторна, зашто афиксите честопати се дефинираат според нивната способност да стојат заедно со основи, кои содржат корен.

Нулта деривација (Conversion)

Друг прилично продуктивен зборообразувачки процес во англискиот јазик е *нулта деривација*, односно *конверзија* – процес со кој се изведуваат нови зборови преку нулта афиксација, односно без појава на морфолошки маркери. Се чини дека нема морфолошки ограничувања во однос на тоа кои облици може да подлежат на нулта деривација, така

што, сложенки, изведени зборови, акроними, слеани зборови, скратени зборови и прости, т.е. неизведени зборови се сите прифатливи облици за овој процес. Исто така, на овој зборообразувачки процес може да подлегнат сите зборовни групи, а тој може да образува зборови од речиси секоја зборовна група, особено од отворените зборовни групи (именки, глаголи, придавки, прилози). Ова упатува на заклучок дека во овој начин на зборообразување нема некои правила, на пример, такви со кои општи именки би станале глаголи, или придавки би станале именки, туку дека се работи за сосема слободен процес и дека секоја лексема може да биде предмет на нулта деривација, доколку се јави потреба за тоа. Секако, не може да се каже дека не постојат никакви ограничувања; пример за ова е дека изведени именки ретко се јавуваат во овој зборообразувачки процес, а особено не се конвертираат во глаголи. Значи, иако теоретски нема ограничувања во однос на зборовните групи кои може да се најдат како предмет на нулта деривација, во секој случај, на овој начин најчесто се изведуваат глаголи од именки и обратно (како резултат на тоа што во англискиот јазик основните облици на именките и глаголите во голем број случаи се идентични), а можат да се изведат и придавки од именки (зборот кој се јавува како модификатор на една именка е по облик именка, а по функција придавка), како и глаголи од придавки.

Високото ниво на продуктивност на овој зборообразувачки процес може да се сфати како отстранување на разликите меѓу зборовните групи во англискиот јазик и водење кон еден систем во кој постојат затворени класи, на пример предлози, и една отворена група што се состои од лексички единици кои може да се користат по потреба. Всушност, таков потег може да се смета за тенденција во правец на оттргнување од синтетичкиот карактер и приближување кон аналитичкиот карактер, појава што е прилично типична за историјата на англискиот јазик во текот на последниот милениум.

Ваквата појава, каде еден збор може да припаѓа во две или повеќе различни зборовни групи без притоа да го смени својот облик, е особено карактеристична за англискиот јазик, а најчесто е невозможна кај јазици кои имаат граматички род, деклинации или конјугации. Овој деривациски зборообразувачки процес се карактеризира со промена на зборовната група на еден збор, но без формални морфолошки промени – односно, деривацискиот афикс кој се додава на основата е фонолошки празен. Гореспоменатиот зборообразувачки процес, иако досега не се сметаше за еден од главните начини со кои се зголемува и збогатува фондот на зборови во англискиот јазик, сепак во последно време зема сè поголем замав и станува сè попродуктивен, а истото се случува и во македонскиот јазик.

Регресивна деривација (Back formation)

Регресивна деривација претставува уште еден зборообразувачки процес кој, со оглед на новите податоци што ни се на располагање, може да се објасни како образување нови лексеми со бришење на постоечки или претпоставени афикси во подолги зборови; во тој случај, можеби ќе се смета и како посебен вид на *скратување*, друг начин со кој се образуваат зборови. Според Пенанен, 87% од примерите за регресивна деривација се глаголи; тој го објаснува ова со фактот што глаголите „имаат поширок спектар на изведени зборови околу нив“ од било која друга зборовна група, и на тој начин се зголемуваат можностите да се случи регресивна деривација кај глагол.³³

Во научната литература неретко се потенцира фактот дека овој начин на зборообразување има првенствено дијакхрониско значење, но сепак вреди да се нагласи и тоа, дека регресивната деривација е синхрониски продуктивен зборообразувачки процес.

Скратување (Clipping)

Како што беше споменато погоре, *скратување* е уште еден начин со кој се образуваат нови зборови, а спаѓа во групата непредвидливи зборообразувачки процеси. Ароноф ги групира зборовите што се образуваат на овој начин како „чудни“ и наведува дека тие во одредена мера зависат од ортографијата, па затоа не може да се универзални, бидејќи ортографијата не може да е предуслов за лингвистичко однесување.³⁴ И покрај тоа што зборовите образувани на овој начин се сметаат за „чудни“, тие се толку чести во англискиот јазик, што нема потреба да се сметаат за невообичаени образувања. Кај нив е забележителен фактот што, од аспект на генеративната граматика, воопшто не е јасно дали облиците на овие зборови може да се предвидат според одредени правила; ако може да се предвидат, тогаш правилата ќе мора да земат предвид еден поширок спектар фактори во споредба со другите зборообразувачки правила. Значи, кога се образуваат нови зборови по пат на *скратување*, една лексема – независно дали е проста или сложена – се крати, а во исто време го задржува своето значење и останува член на истата зборовна група, што значи дека честопати промената на новообразуваните зборови е на стилистичко ниво.

³³ Penanen, 1975: 217.

³⁴ Aronoff, 1976: 20.

Слевање (Blending)

Уште еден начин со кој се образуваат нови зборови, а спаѓа во групата непредвидливи зборообразувачки тенденции, е процесот *слевање*. Резултат на слевањето се *слеани зборови*, кои може да се јават кога една лексема се образува од делови на два или повеќе збора, и тоа така што не се дозволува транспарентна анализа на помали облици. Постојат и слеани зборови во кои зборовите чии основи се употребуваат во новиот облик се целосно присутни – иако се јавува и преклопување, а тоа преклопување може да е во однос на изговорот, на ортографијата, или и на изговорот и на ортографијата. Третиот вид слеани зборови се лексеми кои навидум може да подлежат на анализа во однос на други зборообразувачки процеси, особено како неокласични сложенки. Последниот вид слеани зборови се оние чиј статус тешко може да се определи, односно облици што функционираат како слеани зборови, но кои целосно задржуваат една од двете основи, па не е јасно дали се слеани зборови, или пак сложенки во кои се јавува скратување и една непроменета лексема.

Општо земено, иако слевањето е продуктивен начин на зборообразување во современиот англиски јазик, категоријата слеани зборови во литературен и научен контекст не е многу јасно дефинирана, па слевањето може да се разлее во категориите *сложување*, *неокласични сложенки*, *афиксација*, *скратување*, па дури и *акронимија*.³⁵

ОСНОВНИ КОНЦЕПТИ ВО ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО

За да се избегнат нејаснотии и недоразбирања, следи преглед на позначајните поими, кои се сметаат за основни концепти при анализата, разработката и споредбата на деноминалните атрибути во англискиот и во македонскиот јазик – концепти кои се од огромна важност за согледување и разбирање на процесите вклучени во образување на атрибути, т.е. придавки од именска основа, во англискиот и во македонскиот јазик. Поимите се меѓусебно поврзани и испреплетени, па затоа честопати ќе се случи тие да се споменуваат во различни поглавја од овој дел, но и од трудот како целина.

³⁵ Под *акроним* се подразбира збор кој се образува со спојување на почетните букви на зборовите во еден наслов или фраза, и на тој начин се добива нов збор, кој се изговара не како низа букви, туку како еден збор. Во спротивно, со изговарање на буквите поединечно се добива кратенка, а не акроним. *Акронимија* е зборообразувачки процес кој во голема мера се заснова на ортографија, со што и прилично се разликува од останатите зборообразувачки процеси.

ЗА МОРФОЛОГИЈАТА

Зборообразувањето е дел од *морфологијата* – науката што се однесува на проучувањето на зборовите во еден јазик, нивната внатрешна структура, морфемите од кои се составени и начините на кои се комбинираат за да образуваат зборови. Во современата лингвистика, поимот морфологија може да се однесува на една од две работи: на науката што ги проучува морфемите, и понекогаш се нарекува морфемика, или пак на системот на зборовни класи, зборообразување и флексиски карактеристики на одреден јазик. Катамба ја гледа морфологијата како гранка од граматиката што ја проучува внатрешната структура на зборовите,³⁶ а Кристал, слично како и Катамба, ја дефинира морфологијата како „... гранка од граматиката што ја проучува структурата или обликот на зборовите, првенствено преку конструктот на морфемата.“³⁷ Оваа лингвистичка дисциплина се занимава со прашања врзани за природата на зборовите и се обидува да одговори на некои дилеми, на пример што е збор, кои се основните структурни компоненти во образувањето на сложени зборови, како се образуваат сложени зборови од поедноставни конституенти, како значењето на даден сложен збор е поврзано со значењето на деловите од кои се состои, и најпосле, како поединечните зборови во еден јазик се поврзани со другите зборови во јазикот. Овие прашања немаат едноставен одговор, па лингвистите што се занимаваат со морфологија прават напори да дојдат до валидни и веродостојни одговори; но, од друга страна, честопати се јавуваат и други интересни и суптилни предизвици, кои бараат да се ревидираат некои претходно дадени одговори.

ЗА ЗБОРОВИТЕ

Се проценува дека просечниот говорител на еден јазик знае од 45.000 до 60.000 зборови, кои ги има складирано во т.н. *ментален лексикон*. Меѓутоа, прашањето што точно имаме складирано – односно, на што точно мислиме кога говориме за зборови. Наспроти нашето интуитивно чувство, *зборот* како лингвистичка единица заслужува повеќе внимание, бидејќи овој концепт не е толку едноставен како што навидум изгледа.

Јазикот е систем составен од зборови, тие се основните елементи во лингвистичката структура на еден јазик, а списокот зборови од кои се состои еден јазик се нарекува *лексикон*. Неспорен е фактот дека зборовите

³⁶ Katamba, 2002.

³⁷ Crystal, 1987: 200.

се толку прифатени како составен дел од нашето секојдневие, што нивното постоење најчесто се зема здраво за готово од говорителите на јазикот. Постојано користиме зборови; интуитивно ги знаеме зборовите на нашиот јазик, но сепак ни е прилично тешко да објасниме што точно е збор, т.е., што точно претставува поимот *збор*. Од една страна, минуваме толку многу време во зборување, а од друга страна пак, толку малку знаеме за зборовите. Тешко може да се замисли животот без зборови, а непорен е и фактот дека зборовите и јазикот се највредното богатство на човечкиот род. Впрочем, токму јазикот е она по што се разликуваме од нашите биолошки роднини – приматите. Секојдневно искажуваме илјадници зборови, и повеќето од нас не би се откажале од нив, бидејќи тоа би претставувало страшно лишување – а сепак повеќето луѓе повеќе знаат за спорт, компјутери, мода, филмови, речиси за сè друго, отколку што знаат за зборовите.

На зборовите треба да им се посвети повеќе внимание, зашто разбирањето на нивната природа води кон разбирање на значајни аспекти на природата на јазикот. Зборовите се тие што нудат панорамски преглед на сèкупната област на лингвистиката, зашто задираат и влијаат врз секој сегмент од јазичната структура. Значи, зборовите претставуваат сложени, повеќеаспектни ентитети, чијашто структура и употреба дејствува со други модули во граматиката, на пример со фонетиката и фонологијата, синтаксата и семантиката.

Граматиците честопати не се ни обидуваат да го дефинираат овој поим, иако од друга страна се случува да дефинираат други граматички елементи во рамките на овој поим. На пример, поимот *реченица* се објаснува како *комбинација од зборови*, а од друга страна честопати не се зема предвид што означува поимот *збор*, и како тој може да се дефинира.

Кога станува збор за нашиот мајчин јазик, постоењето на зборови е очигледно; кога ќе слушнеме некого како зборува на нашиот мајчин јазик, слушаме како изговара зборови. Кога читаме некој текст, гледаме зборови, уредно одвоени со празни места. Но, кога сите околу нас зборуваат некој странски јазик, тогаш постоењето на зборови веќе не е толку очигледно. Совладувањето на еден јазик значи способност да се препознаваат индивидуални зборови без поголем напор; секако, ваквата способност не би била можна ако не се знаат и не се разберат голем број карактеристики врзани со зборовите.

Зборот не претставува само низа од букви (ортографски збор) или звуци (фонетски збор) со сèкупно, неразделиво значење и/или граматичка функција, туку тој претставува една целина, цел состав од значајни компоненти (морфеми), од кои некои можат да се јават самостојно во да-

ден контекст како независни зборови, а други се јавуваат само како составни делови од зборови.

Поимот збор е неизоставен дел од нашиот вокабулар, и сите мислиме дека знаеме што значи; па сепак, овој секојдневен поим треба попрецизно да се дефинира и да се објасни. Ова може да се направи со раздвојување на различните компоненти од кои се состои, со цел да се види како тие дејствуваат меѓусебно, со што потоа ќе се отвори можност да се дискутира за сите посебно.

Еден начин на кој може да се раздвојат различните компоненти од кои се состои зборот е да се направи експлицитна споредба меѓу нив. Имено, да се направи споредба помеѓу зборот како значенска единица наспроти единица на реченична структура; како нешто што може да се изговори (зборовен облик), наспроти нешто поапстрактно (групи на зборовни облици); флективно поврзани зборовни облици, односно облици од еден ист збор, наспроти деривациски поврзани зборови, односно различни зборови со заедничка основа; да се направи разлика помеѓу сложенки и фрази; помеѓу внатрешната структура на еден збор и неговото значење; помеѓу продуктивните, наспроти непродуктивните зборообразувачки процеси, и т.н. Сите овие споредби на различни начини влијаат една на друга.

ЗА ГРАМАТИЧКИТЕ ИНФОРМАЦИИ НА ЗБОРОВИТЕ

Зборовите се асоцираат со широк асортиман информации, а секој вид информација е значаен дел на проучувањето како поткатегија во лингвистиката. *Фонетиката* и *фонологијата* претставуваат поткатегирии во лингвистиката кои ги проучуваат систематските схеми на звуците во човековиот јазик; *морфологијата* е поткатегија во лингвистиката која ја изучува внатрешната структура на зборовите и врските помеѓу нив; *синтаксата* ја проучува внатрешната структура на речениците и врските меѓу внатрешните компоненти кои ги сочинуваат; *семантиката* ја проучува природата на значењето на зборовите поединечно, како и значењето на зборовите групирани во фрази и реченици; и *прагматиката* ја проучува употребата на зборовите, како и фразите и речениците, во рамките на самиот контекст на дискурсот.

Информациите што ги содржи еден збор се прилично сложени; всушност, зборот се асоцира со различни видови информации. На пример, фактот што знаеме како зборот се изговара, значи дека имаме *фонетски/фонолошки* информации за него; секој збор што го знаеме, знаеме и како да го изговориме. Потоа, за секој збор што го знаеме, интуитивно

знаеме и нешто за неговата внатрешна структура благодарение на *морфолошките* информации што ги имаме за него. На пример, нашата интуиција ни кажува дека зборот *book* не може да се дели во помали единици со значење, а зборот *books*, за споредба, се состои од два дела – зборот *book* и дополнителниот елемент *-s*, завршетокот со кој се означува множина. За секој збор што го знаеме, односно ќе го научиме, дознаваме и како се вклопува во целокупната структура на речениците во кои може да се појави – и тука веќе станува збор за *синтактички* вид информации. На пример, знаеме дека зборот *reads* може да се употреби во реченицата *Allen reads the book* (*Ален ја чита книгата*), а зборот *readable* (кој е поврзан со *read*) може да се употреби во реченицата *The novel is readable* (*Романот е читлив*). Можеби не знаеме дека *reads* (*чита*) е глагол, или дека *readable* (*читлив*) е придев, но интуитивно знаеме како да ги употребиме тие зборови во различни реченици. Понатаму, за секој збор што го знаеме, го знаеме неговото значење или значења, односно имаме *семантички* информации. На пример, ако го знаеме зборот *complimentary*, знаеме дека тој носи одредено значење, на пример, во реченицата *He must really like and respect you; he had a lot of complimentary things to say about you* (*Тој мора навистина да те сака и почитува; имаше многу пофални зборови да каже за тебе*), а може да знаеме и некои проширени значења што зборот ги носи, на пример *The manager would like to offer all of you a complimentary drink* (*Шефот би сакал да ви понуди бесплатен пијалак*). За секој збор што ќе го научиме, го знаеме не само неговото значење, туку и како да го употребиме во контекст на дискурс и разговор, и тука станува збор за *прагматски* информации. На пример, зборот *brother* може да се употреби не само со значење *брат*, туку и во некои фрази, при извик, како на пример, *Oh, brother! What a mess!* (*Деле, каков хаос!*). Во одредени случаи е можно зборовите да имаат примена, но да немаат некое значење, како што е примерот со зборот *hello*, кој се употребува при средба, но не носи друго значење надвор од таа употреба.

ЗБОРОВНИОТ ФОНД ВО ЈАЗИКОТ

Основната цел на јазикот е да ја олесни комуникацијата, а лингвистите го сметаат јазикот за природен феномен, нешто што еволуира и се менува. Според експертите, бројот на зборови во еден јазик постојано се менува, односно – јазикот постојано се менува, што е всушност и причината која оневозможува да се утврди точниот број на зборови во еден јазик. Особено англискиот јазик се истакнува со својот огромен фонд на зборови, кој постојано се проширува и збогатува. Невозможно е да се каже

колку точно зборови има англискиот јазик, првенствено зашто се поставува прашањето за тоа што точно претставува поимот збор, дали тука треба да се вбројат сите облици на еден глагол, како да се постапи со сленгот, со зборовите кои имаат повеќе правописни варијанти, како да се постапи со архаичните зборови, и т.н.

Според експертите, бројот на зборови во англискиот јазик постојано се менува, но преовладува мислењето на голем број лексикографи и лингвисти, како Дејвид Кристал во *Cambridge Encyclopedia of the English Language*, Том Макартур во *Oxford Companion to the English Language*, како и речникот *Merriam–Webster*, дека во англискиот јазик постојат околу еден милион зборови; ако се вбројат и сите научни поими, тогаш тој број може да се зголеми и до два милиони. Доказ за ова е и очекувањето дека во следното издание на *Oxford English Dictionary* ќе бидат дефинирани повеќе од еден милион зборови.

Од друга страна, македонскиот јазик нема толку голем зборовен фонд како англискиот, но и тука се забележува појавата на зголемување на бројот на зборови, како преку позајмување од други јазици, така и преку разни зборообразувачки процеси. Речникот на стандардниот македонски јазик од Конески (1961-66) содржи 64.522 влезни единици, но сегашниот зборовен фонд на македонскиот јазик е несомнено поголем.

ДЕФИНИРАЊЕ НА ПОИМОТ ЗБОР

Неспорен е фактот дека зборовите претставуваат значајни компоненти на јазикот; тие се витални за јазична комуникација и без нив всушност, не би било можно многу да се пренесе. Зборовите се тие што во дадена реченица се клучните детерминанти и во однос на значењето, и во однос на обликот на реченицата; тие имаат витално значење во определување на реченичната структура. Ова значи дека синтактичкиот облик на дадена реченица во голема мера зависи од функцијата на карактеристиките на зборовите од кои таа се состои.

На граматичко ниво, дистинкцијата меѓу двата главни домени на интерес во суштина се врти околу зборовите, иако на различен начин. Традиционално се смета дека граматиката е составена од две гранки – *синтакса*, која ги проучува правилата според кои се комбинираат реченичните компоненти, односно зборовите и групите зборови, и *морфологија*, која се занимава со проучување на внатрешната структура на зборовите, односно како се градат зборови од основниот облик, т.н. морфема. Постои уште еден, трет домен на интерес за лингвистите, имено *семан-*

тика, која го проучува значењето на зборовите – дисциплина, како и претходно споменатите две, тесно поврзана со зборови.

Штом зборот има таква клучна и централна улога во секое проучување врзано за јазикот, важно е да се направи обид да се објасни тој поим, и тоа поради неколку причини. Прво, бидејќи зборовите се значаен дел од нашиот живот; невозможно е да се замисли нашето општество без зборови, а исто така е невозможно да се замисли јазик што не се состои од зборови. Значи, невозможно е да се сфати природата на јазикот, ако пред тоа не се сфати природата на зборовите. Второ, невозможно би било да се направи напредок во било кое лингвистичко истражување – да се изучува на пример, *морфологијата*, наука која ги проучува обликот и структурата на зборовите; *синтаксата*, наука која ја проучува структурата на речениците, кои пак се составени од зборови; или *семантиката*, наука која го проучува значењето во јазикот, односно, значењето на зборовите – без притоа да се има разбирање за тоа што точно претставува поимот збор.

Во пишаниот јазик воопшто не постои дилема за статусот на зборот: зборовите може лесно да се идентификуваат според празните места меѓу нив. Во било кој пишан текст, бројот на зборови лесно се утврдува, единствено со броење на групите букви одвоени едни од други со празно место. Но, секако јазикот не постои само во пишан облик, туку треба да се земе предвид и говорот, т.е., усната комуникација.

Можна дефиниција за поимот збор е идејата дека зборот претставува произволно поврзување меѓу звукот, т.е. изговорот, и значењето, имајќи го предвид фактот дека и врската меѓу изговорот на еден збор и неговото значење е произволна. Не постои логична причина зошто некоја одредена комбинација од звуци која постои, на пример, кај зборот *complimentary*, го има она значење што го има; во францускиот јазик истото значење го имаат звуците во зборовите *flatteur*, *flatteuse*; *gratuit*, додека во италијанскиот јазик тоа е комбинацијата на звуци во зборовите *lusinghiero*, *favorevole*; *omaggio*. И покрај фактот што во секој јазик има ономаатопејски зборови, т.е. зборови чијшто изговор ги имитира звуците на светот кој нè опкружува, очигледно е дека природата на комбинацијата од звуци не го диктира значењето на зборот. Меѓутоа, постојат неколку причини зошто оваа дефиниција и не е најсоодветна. Прво, тука не се прави разлика меѓу зборови и фрази или реченици, кои се исто така деривациски произволни партнерства меѓу изговорот и значењето; и второ, не сите секвенци на звуци се зборови, и не сите секвенци на звуци што родени говорители на еден јазик би ги идентификувале како зборови, имаат значење.

Неспорен е фактот дека, кога се работи за јазикот, зборот е централен концепт, а проблем постои при самото негово дефинирање. За да се реши оваа дилема, постојат неколку различни приоди со кои се прави обид да се дефинира поимот, но може да се забележи дека кај повеќето од нив се јавуваат одредени недостатоци и ограничувања, па затоа не можат да се земат за целосно прифатливи и комплетни.

Ортографски приод

Како прв обид да се дефинира поимот збор може да послужи објаснувањето дека тој претставува единица во пишаниот систем, т.н. ортографски збор, и оттаму го добиваме *ортографскиот приод* – каде зборот се дефинира како непрекината низа од букви на која ѝ претходи празно место, и која е проследена или повторно со празно место, или со интерпункциски знак. На прв поглед, ова може да се чини како прифатливо објаснување кое лесно може да се илустрира, како што може да се види од примерот што следи:

1. | Linguistics is a fascinating subject. – Лингвистиката е фасцинантна тема.

Во англиската реченица може да се избројат пет ортографски збора, односно се гледаат пет непрекинати низи од букви на кои им претходи по едно празно место; четири од нив се проследени од празно место, а една е од точка. Оваа бројка е во согласност со нашата интуиција за тоа што значи поимот збор. Дури и без оваа донекаде формална и техничка дефиниција, лесно може да се каже дека дадената реченица погоре се состои од пет збора. Меѓутоа, нештата не секогаш се толку едноставни. Имено, во реченицата што следи, се јавува дилема во однос на прашањето од колку зборови се состои, а одговорот зависи од неколку претпоставки.

2. | Benjamin's girlfriend lives in a high-rise apartment building. – Девојка му на Бенџамин живее во високатница.

Ако го сметаме апострофот за интерпункциски знак, тогаш *Benjamin's* се состои од два (ортографски) збора, а ако не го сметаме, *Benjamin's* претставува еден збор; понатаму, ако тирето го сметаме за интерпункциски знак, тогаш *high-rise* претставува два (ортографски) збора, во спротивно е еден; и најпосле, последните две низи од букви, *apartment building*, лесно се класифицираат како два (ортографски) збора, додека *girlfriend* се смета за еден (ортографски) збор.

Но, над ваквата ортографска анализа надвиснуваат две основни дилеми. Првата дилема е фактот што ортографијата честопати е менлива, што се потврдува со различните начини на кои може да се напише *girlfriend* (*girl-friend*, па дури и *girl friend*). Ако нештата се постават вака, тогаш изгледа дека дефинирањето на поимот *збор* донекаде зависи од желбите на поединечни писатели, како и од произволноста на англиската ортографија. Втората дилема со ортографскиот приод е тоа што вака дефинираниот збор не секогаш се совпаѓа со нашата интуиција. Така, повеќето ќе се согласат дека *girlfriend* претставува еден збор, кој се состои од два збора – *girl* и *friend*, т.н. сложенка. Ако сложенките се сметаат за еден збор, тогаш тие треба да се напишани без празно место, кое ги разделува елементите што заедно ја сочинуваат сложенката; но, за жал, тоа не е така. Во сложенката *apartment building*, на пример, има празно место меѓу *apartment* и *building*.

Поради овие дилеми, мора да се заклучи дека ваквите критериуми не се сосема веродостојни. Друг проблем што може да се јави со ваквиот начин на дефинирање на поимот *збор* е импликацијата дека говорители што не знаат да читаат и пишуваат би немале претстава што значи овој поим, а ова, секако, не е вистина. Понатаму, ваквиот приод може да е донекаде прифатлив кај јазици што употребуваат латинична или кирилична азбука, но тој не е прифатлив кај јазици како кинескиот или јапонскиот, каде нема постојано одбележување на границите на зборот; кај јазици што обично не се јавуваат во пишан облик, како некои локални форми на говорниот арапски; или пак кај јазици што никогаш досега не се јавиле во пишан облик, на пример, јазиците на американските Индијанци. Најпосле, ваквото дефинирање на зборот како низа од букви и празни места премногу се фокусира на обликот, а не ги зема предвид поапстрактните значења на зборот.

Фонетски/фонолошки приод

Друг приод за дефинирање на зборот е *фонетскиот/фонолошкиот приод* – идентификацијата на зборовите во однос на тоа како звучат, односно анализирање на карактеристиките на зборовите во одредени звучни системи. Претпоставката во овој приод е дека празните места во пишаниот јазик ги означуваат паузите во говорниот, па така и зборот може да се дефинира како единица на говор, од двете страни опкружена со паузи. Но, ако се земе предвид фактот дека во усната комуникација говорителите ретко прават паузи меѓу зборовите, се гледа дека овој приод има прилично ограничена употреба. Имено, кога слушаме некој што збо-

рува природно, забележуваме дека говорителот не прави пауза пред или по секој збор, па во тој случај може да се каже дека зборовите *може да се* опкружени со потенцијални паузи во говорот; иако овој критериум е нешто подобар од претходниот – дека зборовите се одделени еден од друг во говорот со паузи – сепак и тука се јавува дилема, поради фактот што говорителите понекогаш прават пауза не само меѓу зборови, туку и меѓу слогови, на пример кога сакаат нешто да нагласат.

Но, има и друг начин со кој звучната структура може да ни каже нешто за природата на зборот како лингвистичка единица, а тоа е акцентот. Во голем број јазици, вклучувајќи го тука и англискиот, зборот е пресудна единица за појавата и распределбата на акцентот. Изговорен посебно, надвор од контекст, секој збор може да има само еден главен, т.е. примарен акцент, како што се гледа од следните примери:

3. | *oaken*
4. | *foolish*
5. | *useful*
6. | *honorable*
7. | *lifelike*
8. | *hazardous*
9. | *friendly*

Најистакнатиот слог во зборот е оној врз кого паѓа главниот акцент; под истакнатост на еден слог се подразбира висината, т.е. силината на гласот, и времетраењето, со тоа што акцентираниите слогови се изговараат погласно, посилено и подолго отколку соседните слогови. Подолгите зборови честопати имаат и дополнителен, послаб акцент, т.н. секундарен акцент.

Примерите кои следат покажуваат дека фонолошки дефинираниот збор не секогаш се совпаѓа со ортографски дефинираниот збор.

10. | *Benjamin's*
11. | *apartment building*

Иако синтагмата *apartment building* се смета за два ортографски збора, во однос на акцентот се смета како еден збор. Ова се однесува и на други сложенки, како:

12. | *travel agency*
13. | *weather forecast*
14. | *space shuttle*

Од наведените примери може да се заклучи дека фонолошкиот приод на дефинирање на поимот збор е всушност поблиску до нашата интуиција за тоа што претставува овој концепт, иако и ваквата карактеризација на зборовите не е без свои дилеми. Всушност, оваа карактеризација треба да се сфати повеќе како опис на широки тенденции, а не толку предметно. Имено, мора да го земеме предвид и фактот дека не сите зборови се акцентирани; голем број облици во англискиот јазик, како што се граматичките зборови *and, but, by, if, the* во обичниот говор честопати не се нагласени – а од друга страна, некои групи зборови што се сметаат за фиксни фрази имаат само еден нагласок, кој се однесува на целината:

- 15. | а *car*
- 16. | the *dog*
- 17. | Mary has a *dog*.

Може да се јават и примери каде акцентот е значително намален:

- 18. | Jane's in the garden.
- 19. | I'll be there.

Во англискиот јазик зборовите најчесто имаат еден нагласен слог, кој може да се јави во различни позиции на зборот. Во овој контекст, може да се спомене и дека во даден јазик одредена фонема или комбинација на фонеме можат да се јават само во ретки случаи, или пак воопшто да не се јават во конкретна позиција во зборот. На пример, во англискиот јазик /z/ ретко се јавува на почетокот на зборот, додека /η/ пак никогаш не се јавува.

Значи, иако фонолошката карактеризација на зборовите во голема мера се совпаѓа со нашата интуиција за тоа што претставува концептот *збор*, како проблем се јавува тоа што, според нивната природа, ова може да се однесува само на одредени јазици, или во најдобар случај, на одредени јазични типови.

Семантички приод

Семантичкиот приод за дефинирање на зборот тргнува од прашањето дали е возможно да се дефинираат зборовите во еден јазик како основни значенски облици. Одговорот на ова прашање би бил негативен, зашто односот меѓу поединечни зборови и одредени значења не секогаш е толку едноставен. Исто така, треба да се земе предвид и фактот дека постојат облици под нивото на зборот, кои функционираат како семантич-

ки облици. Зборовите се состојат од облици, *морфем*, кои не секогаш можат да функционираат независно како посебни, независни зборови.

Дефиницијата на поимот *збор* од семантичка гледна точка гласи дека зборот изразува унифициран семантички концепт. Иако оваа дефиниција може да се однесува на повеќето зборови, таа сепак не е доволна за да се направи разлика меѓу единиците што се сметаат за зборови и оние што не се сметаат за такви. Причина за ова е фактот што не секој унифициран семантички концепт кореспондира со еден збор во даден јазик. На пример, иако концептот на *мирисот на скорешен дожд во шума наесен* (*the smell of fresh rain in a forest in the fall*) претставува унифициран концепт, сепак целата таа фраза не би ја сметале како еден единствен збор за тој концепт. Всушност, ниту во англискиот јазик, ниту пак во македонскиот, не постои еден единствен збор со кој би се изразил овој концепт. Слична дилема се јавува и со фрази од типот *жената што живее до мене* (*the woman who lives next door*), зашто оваа фраза, која се однесува на одредена личност, би требало да изрази унифициран концепт. Меѓутоа, за да се изрази овој концепт се потребни неколку зборови, па од примерот може да се заклучи дека, иако зборот изразува унифициран концепт, не секој унифициран концепт може да се изрази со само еден збор. Затоа, може да се каже дека овој начин на дефинирање на поимот *збор* всушност и не помага многу да се разликуваат зборовите од поголемите единици кои не се зборови, а дополнителен проблем претставува идејата за „унифициран семантички концепт“, која е прилично општа и недефинирана, па затоа би било пожелно најпрвин прецизно да се дефинира и да се објасни што точно значи, пред да се прифати ваквата семантичка карактеризација на зборот.

Синтактички природ

Синтактичкиот природ нуди уште едно гледиште во однос на дефинирањето на поимот *збор*: ваквата карактеризација ги смета зборовите за најмали елементи во реченицата. Зборовите припаѓаат во одредена синтактичка група (именки, глаголи, придавки, предлози, и т.н.), а овие групи се познати како *зборовни групи* или *синтактички категории*. Позицијата на која еден збор може да се појави во реченицата е одредена од синтактичките правила што постојат во еден јазик. На пример, во англискиот јазик, *the* припаѓа во групата на членови, а постојат правила кои одредуваат каде во реченицата може да се појават таквите зборови – имено, најчесто пред именки и нивните модификатори, како, на пример, *the big house*. Така може да се увериме дали некоја лингвистичка единица

е збор, со тоа што ќе провериме дали припаѓа во дадена зборовна група. Ако дадената единица ги следи правилата за именки, тогаш ќе се смета за именка, односно, за збор. Исто така, не треба да се заборава и фактот дека само зборови, како и групи од зборови, но не и помали единици, може да се преместат на друга позиција во реченицата. На пример, во англискиот јазик, кај ‘да/не’ прашални реченици, помошниот глагол не се јавува во својата вообичаена позиција, туку на почетокот од реченицата:

20. | You can play the piano.

наспроти

21. | Can you play the piano?

Значи, она што може да се заклучи е дека синтактичките критериуми може да помогнат за да одредиме дали некоја лингвистичка единица претставува збор или не.

Меѓутоа, и покрај нашата интуиција, кога се работи за тоа што претставува *збор*, честопати воопшто не е лесно да се каже дали одредена низа од звуци, или букви, треба да се прифати како збор или не. Како една општа рамка кога се работи за карактеристиките на поимот *збор*, може да се каже дека зборовите се ентитети што припаѓаат во дадена зборовна група; тие се синтактичка единица, и најчесто се работи за неделиви единици во кои не се вметнуваат дополнителни елементи.

Грамматички приод

Можеби најнепроблематичен приод кој би можел да понуди соодветна дефиниција за поимот *збор* би бил т.н. *граматички приод*, каде зборот се дефинира од граматичка гледна точка. Во овој случај, се јавуваат два критериума за дефинирање на зборот:

1) *позициона мобилност*, во смисла дека зборовите не се фиксирани на една одредена позиција во реченицата, и

2) *внатрешна стабилност*, што се однесува на фактот дека редоследот на морфеми во склоп на зборот не се менува.

Овој критериум (2), кој се однесува на „интегритетот“ на зборот, оди подалеку и го дефинира зборот како неделива единица во која не е дозволено да се вметнат дополнителни елементи – а во случај на додавање на одредени модификациски елементи, тие мора да се постават на самиот почеток или завршеток на зборот, но никогаш во самиот збор. На пример, *-s*, со што се означува множина (*girl* → *girls*), *un-*, за означување

негација (*common* → *uncommon*), или завршетоци со кои се образуваат глаголи од придавки (како, на пример, *-ize* во *colonialize*) никогаш не се јавуваат во зборот што го модификуваат, туку или пред, или по него. Значи, невозможни би биле образувања од типот: **gi-s-rl*, **com-un-mon*, **col-ize-onial*, зборови кои не се образување во согласност со морфолошките правила на јазикот. Од друга страна, има случаи во кои е повреден т.н. интегритет на зборот. На пример, множинскиот облик на *son-in-law* не е **son-in-laws*, туку *sons-in-law*. Под претпоставка дека *son-in-law* претставува еден збор, т.е. еден вид сложенка, завршетокот со кој се означува множината е вметнат во самиот збор, а не надвор од него. Освен одредени сложенки, има и други зборови кај кои е присутна оваа „аномалија“, каков што е примерот со *abso-bloody-lutely*, во кој елементот *bloody* е вметнат во самиот збор, а не на почетокот или на крајот од зборот. Всушност, би било невозможно да се додаде *bloody* пред или по *absolutely*, а да се постигне истиот ефект, зашто *absolutely bloody* би значело нешто сосема друго, додека **bloody absolutely* се чини прилично чудно, а и ништо не значи. Сепак, овие примери се маргинални и може да се гледаат повеќе како исклучоци од правилото, отколку како правило сами по себе.

Дефиницијата дека зборовите се мобилни, но внатрешно стабилни, во принцип добро функционира кај јазиците; па сепак, и оваа целосно прифатлива дефиниција бара дополнително објаснување. На пример, во англискиот јазик определениот член *the* се смета за збор, но има ограничена мобилност во реченицата – имено, мора да е дел од именска фраза, која се јавува пред именката и другите елементи присутни за да ја модификуваат именката. Зборовите со такви ригорозни ограничувања во однос на нивната позиција во реченицата најчесто се т.н. *службени зборови*, на пример членот, предлози, зборови што традиционално се сметат за „помалку вредни“ зборови, кои извршуваат граматичка функција.

ГРАМАТИЧКИ НАСПРОТИ ЛЕКСИЧКИ ЗБОРОВИ

И тука, кога станува збор за едно во целост прифатливо решение за значењето на поимот збор, се јавува уште една дистинкција – овој пат меѓу *граматички*, односно *службени зборови* и *лексички* или *полнозначни*, т.е. *значенски зборови*. Всушност, оваа дистинкција и не е толку проблематична ако се земе предвид фактот дека *службените зборови* се зборови кои немаат независно значење, односно имаат многу малку лексичко значење; во голема мера тие имаат граматичка функција, ги означуваат граматичките врски со другите зборови во склоп на една реченица или го одредуваат ставот, т.е. расположението (модалноста) на гово-

рителот. Како такви, тие припаѓаат на една затворена класа зборови, каде бројот на зборови е фиксиран, имено групата на предлози, замени, помошни глаголи, сврзници, член и партикули. За службени зборови понекогаш се сметаат и извиците, но тие се сепак дел од отворена класа зборови, каде бројот на зборови е менлив – нови зборови влегуваат, а стари зборови исчезнуваат од употреба – и каде што припаѓаат *значенските*, т.е. *полнозначните зборови*. Во значенските зборови спаѓаат именките, глаголите, придавките и повеќето прилози, иако некои прилози се сметаат за службени зборови. Значенски зборови се зборови кои имаат семантичко значење. Во речник се дефинира конкретното значење што го имаат значенските зборови, а кај службените зборови се дава само опис на нивната општа употреба. Од друга страна, граматиките даваат детален опис на службените зборови, додека пак значенските зборови ги поминуваат прилично општо.

ЗБОР НАСПРОТИ ЛЕКСИЧКА ЕДИНИЦА

Кога зборуваме за поимот збор, најчесто го поврзуваме со две карактеристики – прво, дека содржи значење кое најчесто е непредвидливо, па затоа треба да се внесе во речник, и второ, дека е компонента со која се градат фрази и реченици. Овие две карактеристики не мора секогаш да одат заедно, па затоа би било полезно да постојат различни поими за секоја карактеристика поединечно, на пример *лексичка единица* кога се работи за првата карактеристика, а *збор* кога се работи за втората карактеристика. На овој начин, станува јасно дека голем број зборови нема потреба да се најдат во речник, поради тоа што имаат значење што лесно може да се предвиди, а има и голем број зборови кои не може да се внесат поради тоа што дотогаш не постоеле. Во тој случај, се работи за зборови кои не се лексички единици. Тогаш, се поставува прашањето – која е основата на нивната семантичка предвидливост?

Вреди да се спомене уште еден факт во врска со дистинкцијата меѓу зборови кои се лексички единици, и зборови кои не се. Имено, зборовите кои не се лексички единици мора да се сложени, во смисла да се состојат од две или повеќе морфеме. Но, тие не се единствените, бидејќи и зборовите – лексички единици исто така може да се сложени; не значи дека лексичките единици мора да се мономорфемски, т.е. да се состојат од само една морфема. Ова воопшто не изненадува, со оглед на фактот дека постојат сложени лексички единици составени од повеќе зборови – идиомите. Значи, за да се разбере врската меѓу морфемите и значењето,

важно е да се прифати постоењето на полиморфемски (кои се состојат од повеќе од една морфема) лексички единици.

За да се овозможи значењето на некои сложени зборови да биде предвидливо, морфемите мора, прво, да може да се распознаваат едни од други, и второ, некако да придонесуваат кон значењето на целиот збор. Се поставува прашањето што е тоа што овозможува една иста морфема да се препознае во различни зборови, имајќи предвид дека една морфема не може да биде дел од збор кој се повторува. Ова може да се илустрира со следниот пример: ако се земат зборовите *attack*, *stack*, *tackle* и *taxi*, се забележува дека сите тие се состојат од еден слог кој се изговара како зборот *tack*, но во никој случај не би се рекло дека таа морфема – *tack* – се препознава во секој збор, бидејќи значењето на *tack* нема врска со значењето на другите зборови, а и секој од нив несомнено ќе биде посебно внесен во било кој речник. Во тој случај, би било логично тесно да се поврзе првата карактеристика со втората, со тоа што идентификацијата на морфемите ќе се врзе со нивното значење. Значи, логично е да се каже дека морфемите не само што се најмали единици на граматичка структура, туку и дека се најмали единици кои имаат значење.

Ова, впрочем, рефлектира и една значајна разлика помеѓу човековиот говор и комуникациските системи кај животните: колку што знаеме, само говорот може да се анализира на два паралелни начина – во единици кои придонесуваат кон значењето (морфемите, зборовите, фразите и т.н.) и единици кои се индивидуално безначајни (звуци, слогови и т.н.). Важно е да се нагласи дека не треба да се греша и да се изедначуваат морфемите со фонолошки единици, како на пример, слогови.

ЗА МОРФЕМИТЕ

Ако се тргне од претпоставката дека „јазикот претставува хиерархиска структура, во која елементите на понискиот систем стануваат составен дел на елементите од повисок ред...“³⁸, тогаш треба да се нагласи дека во јазикот, основните структурни блокови на значење и граматика всушност не се зборовите, туку *морфемите* – најмали неделиви семантички компоненти од кои зборовите се составени.

Значи, морфемата претставува најмала посебна граматичка единица и е централен концепт во морфологијата. Првенствено, морфемата се смета како алтернатива на концептот *збор*, кој при споредбата на јазиците се покажува како прилично сложен концепт. Зборовите имаат и

³⁸ Велева, 2006: 16.

прилично сложена структура, па се јавува потреба за еден единствен концепт кој би ги поврзал поимите како *основа/корен, префикс, сложенка*, и т.н. Според тоа, морфемата првенствено се смета за најмала функционална единица во составот на зборовите.³⁹

Морфемите може да се класифицираат како *независни форми* (најмали граматички единици кои можат да се јават како посебни зборови без потреба од понатамошна морфолошка модификација) и *зависни форми* (најмали граматички единици кои не можат сами по себе да стојат како посебни зборови, најчесто *афикси*). На пример, англискиот збор *unselfish* се состои од три морфема: *un-*, *-self* и *-ish*, од кои *self* е *независна форма*, додека, пак, *un-* и *-ish* се *зависни форми*. Збор кој се состои од една единствена, независна морфема се нарекува *мономорфемски збор* (спротивно на тоа би било *полиморфемски збор*).

Друга дистинкција што може да се направи меѓу морфемите е таа на *лексички* наспроти *граматички морфема*, каде првите се морфема што се употребуваат при образување нови зборови во еден јазик, на пример во *сложенки* (англискиот збор *blackbird*) и афикси (*-ship* и *-ize*), додека вторите се морфема што се употребуваат за да ги изразат граматичките врски меѓу еден збор и неговиот контекст, на пример множина или минато време – односно, се работи за наставки. Граматичките морфема кои се посебни зборови се нарекуваат *службени зборови*.

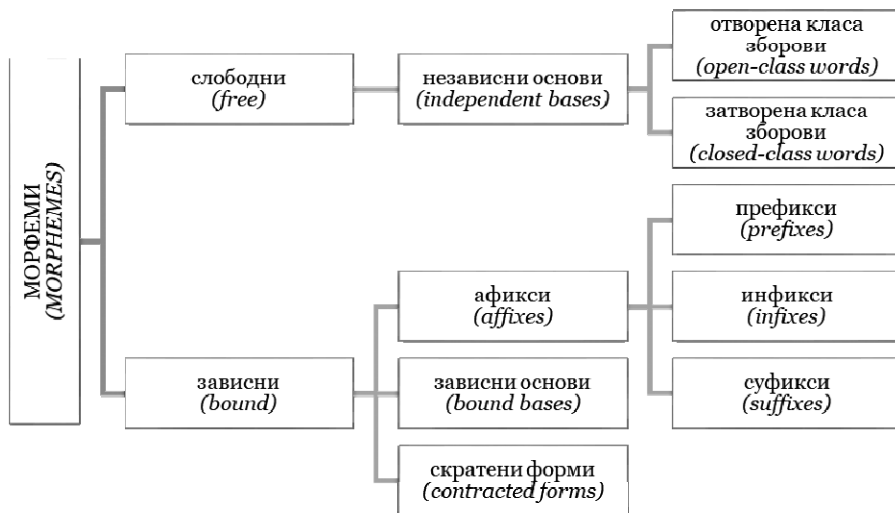
За морфемите може да се спомене и тоа дека не мора да имаат одредена должина, иако токму тие се деловите од кои се составуваат зборови. Некои релативно долги зборови може да се состојат од само една морфема, додека некој едносложен збор може да се состои од дури три морфема, како на пример *tenths* (*ten*, *-th*, *-s*). Ова само покажува дека морфолошката структура на зборовите е во голема мера независна од нивната фонолошка структура, односно од нивната поделба во звуци, слогови и ритмички единици.

Морфемите се апстрактни единици кои се реализираат во говорот преку дискретни единици познати како *аломорфи*. Повеќето морфема се реализираат преку еден аломорф, иако постојат и морфема кои се реализираат преку повеќе од еден аломорф, според нивната позиција во

³⁹ Објаснувањето за *морфема* се коси со, и ѝ се спротивставува на долгогодишната стандардна дефиниција за поимот *збор* што се јавува во трудот што во 1926 година го напишал Леонард Блумфилд (Leonard Bloomfield), еден од најпознатите лингвисти на XX век: оваа дефиниција вели дека *зборот* претставува „најмал значенски облик“, односно, дека *зборот* е најмал лингвистички облик кој има значење и кој може да стои независно. Имено, станува збор за облик кој не може да се дели на помали делови, кои независно би пренесувале значење.

зборот или реченицата. Така, морфемата за множина, која ортографски е означена со -s (на пример, англиските зборови *cats*, *dogs* и *courses*), фонетски е означена од три аломорфи: /s/, /z/ и /iz/. Во овој случај, аломорфите се резултат на фонетското влијание на звуците со кои завршуваат формите за еднина на зборовите.

Примената на морфемски идеи во анализата на јазиците особено се проширува во 40-тите и 50-тите години на минатиот век, во т.н. пост-Блумфилд лингвистика, и ваквиот приод се нарекува *морфемика*.

Слика 2. Основна класификација на *морфема* во англискиот јазик

ЗА АФИКСИТЕ

Значи, зборот го образуваат покрупни структурни блокови кои можат да бидат составени од повеќе морфеме, но во најголем број случаи во структурата на дериватот се изделуваат *основата* и *афиксите*. *Основата* се карактеризира со самостојно, конкретно лексичко значење, додека *афиксите* го изразуваат значењето само во состав на основата. Афиксите, всушност, претставуваат еден вид на *зависна морфема*. Нивниот број во еден јазик е ограничен, а во зависност од нивната позиција во однос на основата на еден збор, тие најчесто се класифицираат во три групи: оние што се додаваат на почетокот на основата се *префикси*, оние што се додаваат на крајот се *суфикси*, а оние што се јавуваат среде основата се нарекуваат *инфикси*. Морфолошкиот процес каде *граматички* или *лексички* информации се додаваат на основата на еден збор се нарекува

афиксација (префиксација, суфиксација, инфиксација). Во англискиот јазик, префиксите имаат исклучително деривациски карактер, се јавуваат при образувањето нови лексички единици, додека суфиксите може да се јават како за деривациско образување нови лексички единици, така и за изразување граматички врски, како флективни наставки. Влегувајќи во зборот, тие внесуваат различни значења, а според функцијата што ја имаат во зборот, афиксите може да бидат *зборообразувачки* – да имаат деривациски карактер и главно семантичка функција, односно да се јавуваат во зборообразувањето како средства преку кои се добива дериватот – и *формообразувачки*, т.е. *флективни (наставки)*, морфеме што имаат граматичка природа, односно синтактичка функција, а се јавуваат кај флексијата.

Во однос на продуктивноста, основниот начин по кој еден афикс се смета за продуктивен е тоа што тој може да се јави во нови зборови; *продуктивен афикс* е оној кој може да се јави во нови зборови, кои пак, од една страна, може никогаш да не се развијат подалеку од зборови создадени за дадена прилика, или од друга страна, може со тек на време да станат составен дел од јазикот. Наспроти ова, според Грубер, *непродуктивен афикс* е оној чијашто дистрибуција се сведува на список на основи со кои тој може да се комбинира.⁴⁰ Всушност, степенот на продуктивност на еден афикс зависи од ригорозноста на ограничувањата на основата; постојат и други фактори кои не се толку лесно мерливи, како потреба од одредени нови лексеми, склоности, како и еден друг фактор кој се наведува под општиот наслов естетско доживување, односно еуфонија (хармонизирање на звуците).

Семи-продуктивни афикси се оние каде постои ограничена или повремени креативност: на пример, кога префиксот *un-* во англискиот јазик понекогаш, но не секогаш, се додава на зборови за да ги образува нивните спротивни форми – *happy* → *unhappy*, но *sad* → **unsad*.

ЗА ЛЕКСЕМИТЕ

Етимолошки гледано, поимот *лексема* потекнува од грчкиот *lexis* (*збор*) и *-eme*, суфикс кој означува основна единица од некој аспект од лингвистичката структура, односно се смета за еден од поважните концепти во морфологијата и морфолошките анализи во лингвистиката, како и во проучувањата за зборообразувањето. Лексемата е апстрактна единица која кореспондира со група облици што ги има еден збор – како

⁴⁰ Gruber, 1976: 346.

што, на пример, во англискиот јазик *run, runs, ran* и *running* претставуваат облици од една иста лексема, што вообичаено се пишува како *run*.

Лексемата припаѓа на одредена синтактичка категорија; има одредена семантичка вредност, односно има значење; а во јазици што се карактеризираат со флексија, т.е. имаат наставки, најчесто има и флективна парадигма, што значи дека една лексема во повеќе јазици има бројни различни облици. Кој облик од лексемата ќе се употреби зависи од граматичките правила кои постојат, а фактот што таа претставува централен концепт во морфологијата значи дека се јавува во дефинирањето и објаснувањето на бројни други концепти во јазикот. Така, разликата помеѓу *флексија*⁴¹ и *деривација*⁴² може да се направи во однос на лексеми; имено, додека флективните правила ја поврзуваат лексемата со нејзините облици, деривациските правила ја поврзуваат лексемата со друга лексема.

Друг важен концепт кој се поврзува со поимот лексема е поимот *лема*, кој всушност се однесува на одреден облик на лексема кој е избран да го означи канонскиот облик на лексемата; станува збор за речничка единица, т.е. за влезна единица во речник, со тоа што останатите облици од лексемата честопати се наведуваат подоцна, ако претставуваат неправилни варијанти на зборот. На пример, во англискиот јазик, *run, runs* и *running* претставуваат облици на една иста лексема, а за *лема* се смета обликот *run*.

Значи, во овој контекст, под *лексема* се подразбира целата група облици што го имаат истото значење, додека под *лема* се подразбира оној одреден облик кој е вообичаено избран да ја претставува лексемата.⁴³ Во англискиот јазик, на пример, насловниот збор во речник – односно влезната единица на една именка – е обликот за еднина, *mouse*, а не *mice*. Кај јазици кои имаат граматички род, влезната единица за правилни придавки и именки најчесто е обликот за машки род еднина, а ако во дадениот јазик постојат и падежи, тогаш речничката единица е во машки род, еднина, номинатив.

⁴¹ Под поимот *флексија* се подразбира промена во формата на еден збор со цел да се изразат различни граматички категории, како, на пример, време, начин, залог, вид, лице, број, род и падеж.

⁴² Поимот *деривација* подразбира процес на образување нов збор на основата на веќе постоечки збор.

⁴³ Лемите имаат особено значење во јазици кои се карактеризираат со бројни наставки (синтетички јазици, односно, јазици во кои синтактичките односи во рамките на реченицата се изразуваат со помош на наставки, за разлика од аналитички јазици, каде синтаксата и значењето се определуваат повеќе преку употреба на предлози и фиксен редослед на зборови).

Во однос на глаголите, кај голем број јазици влезната единица во речник е инфинитивскиот облик; во англискиот јазик тоа е инфинитивскиот облик со *to*, со тоа што наведувањето оди по азбучен ред без *to*, а кај неправилните глаголи може да се јави обликот за сегашно време. Но ова не важи за сите јазици, па така во латинскиот, старогрчкиот и современиот грчки јазик (кој, всушност, нема инфинитивски облик), најчесто се употребува обликот за прво лице еднина сегашно време, додека во јапонскиот се употребува обликот за сегашно и идно време.

Како општо правило, обликот што се јавува како лема најчесто е оној што е најмалку означен. Честопати се јавува забуна во однос на основата на зборот и лемата; а во врска со ова, во компјутерската лингвистика под поимот *основа* се подразбира оној дел од зборот кој никогаш, дури ни морфолошки, не се менува со наставки, додека под поимот *лема* се подразбира основниот облик на глаголот. На пример, од зборот *produced*, лемата е *produce*, а основата е *produc-*, поради фактот што постојат зборови како, на пример, *production*.

Во лингвистичката анализа, основата на зборот најчесто се дефинира како основен облик од кој се образуваат различни облици. Некои лексеми може да имаат неколку основи, но само една лема – на пример, англискиот глагол *to go*, лема, и неговите основи *go* и *went* (суфиксот *-t* може да се смета како еквивалент на суфиксот *-ed*).

ЗА ПРОДУКТИВНОСТА ВО ЗБОРООБРАЗУВАЊЕТО

Неспорен е фактот дека зборообразувањето е продуктивна дејност, и голем број влијателни авторитети во оваа област, како на пример Адамс, Јесперсен, Лис и Бауер се согласуваат со оваа постановка.⁴⁴ Продуктивноста на зборообразувањето претставува значаен фактор во збогатувањето на зборовниот фонд на еден јазик, а сепак поимот *продуктивност* е еден од најспорените концепти во проучувањата за зборообразувањето, и тоа не во смисла дали одредени зборообразувачки процеси се продуктивни или не, туку до која мера може да се тврди дека зборообразувањето е општо продуктивно.

Поимот *продуктивност* се поврзува со зборообразувањето со тоа што поимот се однесува на степенот на употреба на одредена граматичка структура при образување нови зборови. Постојат повеќе процеси на зборообразување, некои со поголем, други со помал степен на продуктивност, а англискиот јазик ги користи речиси сите.

⁴⁴ Соодветно: Adams, 1973: 12-13; Jespersen, 1942: 8.I.5; Lees, 1960: xviii; Bauer, 1978: 2.I.2.

Продуктивноста не претставува или/или феномен, туку поскоро станува збор за градација на морфолошки промени во една дадена група поврзани структури. Фактот што одредени тенденции се попродуктивни од други е неспорен дури и кога се земаат предвид други ограничувања. Ова, пак, значајно се поврзува со лексикализацијата, и меѓусебната поврзаност која постои помеѓу продуктивноста и лексикализацијата е прилично сложена. Неспорно е дека, колку подолго еден зборообразувачки процес се употребува продуктивно, толку е поверојатно дека значителен број основи врз кои може да се примени тој процес ќе произведат институционализирани лексеми.

Дури и кога ќе се земат предвид други фактори, се чини дека зборообразувањето честопати се одвива според променливи правила. Кај некои видови образувања, морфолошкиот процес може да покаже склоност кон една тенденција, наместо кон друга. На пример, суфиксот *-ee* се чини прилично продуктивен кога се додава на преодни и непреодни глаголски основи, со тоа што се забележува склоност за врзување со преодни глаголски основи. Всушност, бројот на облици изведени со додавање на суфиксот *-ee* на непреодни глаголски основи – облици кои се составен дел од јазикот или се создадени за дадена прилика – е прилично мал и незначителен. Други примери во овој контекст се суфиксот *-eer*, кој покажува склоност за врзување со основи што завршуваат на *-t*, и инфиксот *-fucking-*, кој покажува склоност да се јави среде основа составена од три или повеќе слогови. Значи, склоноста кон одреден продуктивен вид е значајна појава кога станува збор за продуктивноста, зашто јасно укажува на фактот дека изборот не се сведува едноставно на опција или/или.

Еден морфолошки процес се смета за повеќе или помалку продуктивен според бројот на нови зборови во чие образување учествува. Одредени зборообразувачки процеси се несомнено продуктивни – некои повеќе, некои помалку – но, во секој случај, станува збор за општ поим кој се употребува во лингвистиката и кој се однесува на креативниот капацитет на корисниците на еден јазик да изведат и разберат неодредено голем број реченици. Оваа појава особено се разликува од непродуктивните комуникативни системи на животните, па во овој контекст некои лингвисти ја сметаат за една од основните карактеристики на човечкиот јазик.

Овој поим се употребува и во поограничена смисла, во врска со одредени карактеристики или структури што се јавуваат во употребата во еден јазик. Една структура се смета за *продуктивна* ако се повторува при образување други примери од ист тип; на пример, наставката за ми-

нато време *-ed* во англискиот јазик се смета за продуктивна, бидејќи кој било нов глагол автоматски ќе ја добие оваа наставка за минато време. Наставката *-er* исто така се смета за продуктивна, бидејќи може да се додаде на речиси секоја нова глаголска основа и да создаде нова лексема со значење „оној што го извршува дејството на глаголот“. Од друга страна, *непродуктивните* структури го немаат ваквиот потенцијал. На пример, промената од *mouse* (еднина) во *mice* (множина) не претставува продуктивен начин за образување множина; новите именки не би го прифатиле овој начин за правење множина, туку би ја употребиле продуктивната наставка *-s*.

Семи-продуктивноста, пак, најчесто е непродуктивност, со примена на лексикализирани форми како корпус од кој се извлекуваат генерализации; или пак, што не е толку веројатно, станува збор за продуктивност со прилично ригорозни ограничувања.

Во контекст на образувањето нови облици и структури, она што сепак треба да се има предвид е фактот што – колку и да се смета даден процес за продуктивен – не е многу веројатно дека постои зборообразувачка тенденција што нема никакви ограничувања, односно дека постои афикс кој може да се додаде буквално на секоја основа во јазикот. На долната граница на продуктивноста се наоѓа аналогитата, каде може да постои само еден нов облик, додека горната граница е понеодредена.

Во принцип, еден морфолошки процес може да се смета за продуктивен според бројот на нови облици кои ги образува. Така, под поимот „целосна“, т.е. „комплетна“ продуктивност, Грубер подразбира афикс употреблив со сите основи што може да се објаснат со некоја семантичка, синтактичка, па дури и фонолошка особеност.⁴⁵ Дури и во овој контекст, тешко дека некој зборообразувачки процес може да се смета за целосно продуктивен, зашто претходното постоење на други лексеми најчесто се јавува како некој вид на сопирачка.

Продуктивноста на зборообразувањето е значаен фактор во зголемувањето на огромниот зборовен фонд на англискиот, и воопшто на кој било јазик; самиот факт што процесот на создавање нови лексеми со нови облици не избледува, може да се докаже со само еден преглед на речник на неологизми. Нови облици редовно се појавуваат во весниците, особено во насловите и рекламите, а читателската публика е несомнено свесна за појавата на овие нови облици, како и за новите употреби на старите облици. Во овој контекст, продуктивната природа на зборообразувањето може да се прифати како факт во секоја теорија за него.

⁴⁵ Gruber, 1976: 322.

Продуктивноста и креативноста

Продуктивноста е една од определувачките карактеристики на човечките јазици, и всушност е јазична особина која му дозволува на родениот говорител да создаде безброј нови реченици. Се верува дека продуктивноста може да се објасни со правилата на генеративната граматика. Од друга страна пак, *креативноста* ја претставува способноста на родениот говорител да го прошири јазичниот систем на мотивиран, но непредвидлив начин, односно на начин кој не е управуван од правила.

Разликата меѓу продуктивноста и креативноста може да се илустрира со следниот пример за зборообразување. Обликот *headhunter* – ловец на глави – означува член на племе кој ги штити и чува главите на човечките жртви на племето. Ова претставува пример за продуктивност: обликот е образуван според фиксни правила кои, во овој случај, може да се објаснат синтактички. Метафоричкиот продолжеток на поимот *headhunter* – ловец на перспективни кадри (за вработување во претпријатие) – е пример за креативност. Во ретроспектива, сосема е јасно дека овие два збора имаат многу заеднички работи, но имајќи предвид дека *head* нема значење на кадар, ништо во формата *headhunter* не укажува дека може да се јави со второто значење, ниту пак може да се предвиди дека токму таа форма ќе се прошири со ова значење.

Синхрониска и дијахрониска продуктивност

Продуктивноста од дијахрониска гледна точка може да се помеша со продуктивноста од синхрониска гледна точка; ова е поради фактот што во зборообразувањето продуктивноста честопати се сфаќа само како создавање нови лексеми, кои потоа стануваат дел од јазичниот систем. Имплицитно дијахрониските изјави ја проучуваат појавата на нови лексеми во јазикот, а потоа размислуваат за тоа какво влијание има тоа врз јазикот. Од друга страна, во секој јазик постојат бројни облици кои се јавуваат само по потреба, односно само за дадена прилика, и никогаш потоа не влегуваат во јазикот, иако се образуваат според одредени правила на сосема ист начин како и облиците што подоцна добиваат место во јазикот. Родениот говорител е способен да создаде нови зборови во секое време, исто како што ја има способноста да создаде безброј нови реченици. Во јазичниот систем мора да постојат правила, кои дозволуваат да се образуваат овие зборови само за дадена пригода во синхрониската граматика. Судбината на ваквите зборови, создадени од овие правила, е предмет на проучување на дијахронијата.

Подеталното разгледување на синхрониската и дијахрониската продуктивност е особено важно и во контекст на регресивната деривација – зборообразувачки процес каде се образува попраста форма, од сложена. Регресивната деривација се карактеризира со создавање нови лексеми по пат на испуштање, односно бришење на суфикс од сложена форма по аналогија на други примери каде формите со и без суфикс се лексеми. На пример, *laze* произлегува од претходно постоечкиот облик *lazy*, под претпоставка по аналогија на *craze/crazy*. Честопати се нагласува дека овој вид регресивна деривација претставува чист дијахрониски феномен.

Синтактичка и морфолошка продуктивност

Според Лајонс, „се чини дека не постои разлика меѓу продуктивноста на оние што универзално се сметаат за синтактички процеси, и продуктивноста на барем некои деривациски процеси“.⁴⁶ Од друга страна, Моч тврди дека „неологизмите очигледно не се јавуваат следејќи општи правила независни од конкретни конструкции“.⁴⁷ Се чини дека синтактичката и морфолошката продуктивност се повеќе слични, одошто се различни. Ако се прифати тезата дека разликата меѓу продуктивноста во однос на образувањето зборови е повеќе квантитативна одошто квалитативна, тогаш синтактичката и морфолошката продуктивност стануваат толку слични, што станува неопходно тие да се разгледуваат во склоп на една иста граматичка компонента.

Интересно е да се види кои се доказите што укажуваат до кој степен морфолошката продуктивност е идентична со, или слична на синтактичката продуктивност. Доколку се идентични, тогаш може да се претпостави дека зборообразувањето би требало да се разгледува во рамките на синтактичката компонента. Спротивно, доколку немаат ништо заедничко, тогаш би било разумно да се претпостави дека зборообразувањето нема никаква поврзаност со синтаксата.

Говорителите на еден јазик ја имаат способноста да создаваат и разбираат нови реченици од тој јазик. Во овој контекст, доволно е да се направи брз преглед на било кој етимолошки речник, за да стане јасен дијахронискиот факт во однос на создавањето нови облици; приказните од жанрот на научната фантастика честопати се добри извори за современ материјал. Кога се тврди дека зборообразувањето е продуктивно, тоа

⁴⁶ Lyons, 1977: 527.

⁴⁷ Motsch, 1977: 195.

честопати значи само дека родените говорители можат да образуваат и разберат нови зборови; врз основа на овој критериум, продуктивноста во образувањето реченици и продуктивноста во зборообразувањето се идентични.

Значајно место во дискусијата за продуктивноста зазема влијателната статија на Чомски од 1970 година, насловена *Remarks on nominalization* (*Белешки за номинализацијата*). Чомски тврди дека номинализациите не можат да се разгледуваат трансформативно, односно не може да се смета дека тие се генерираат продуктивно според фиксни правила, а ова е поради фактот што се премногу неправилни. Чомски го именува својот пристап како „лексикалистички“ и го споредува со „трансформативниот“ став што го пропагираат некои други лингвисти, на пример Лејкоф (Lakoff). Значи, Чомски тврди дека сите номинализации, и сите сложенки и изведенки како такви, се независно наведени во лексиконот, односно се сметаат за целосно лексикализирани или прости лексеми. Спротивниот, трансформативен став ја претставува другата крајност: имено, дека ниту една номинализација, и ниту една сложенка или изведенка како таква, не се наведува во лексиконот, туку дека сите тие се изведени по пат на трансформативната синтактичка компонента од граматиката.

Иако Чомски ја споменува можноста за компромисен став меѓу овие две крајности, сепак ја формулира речиси целата дискусија во својата статија во правец на докажување дека трансформативниот став е погрешен начин на гледање на нештата. Всушност, токму еден таков компромисен став може да понуди поточна слика за тоа што навистина се случува во зборообразувањето. Аргументите на Чомски не го исклучуваат генеративниот пристап кон зборообразувањето, а ова е поради тоа што тој се занимава исклучиво со номинализации, и она што важи за нив не мора да важи за сите видови на зборообразување.

Ограничувања во продуктивноста

Потенцијалното зборообразување се изведува со проверка на списокот на ограничувања во однос на даденото образување; доколку е спротивно на присутните спецификации, потенцијалното зборообразување се отфрла. Секако, некои од овие ограничувања – или тенденции – во дадени прилики може да се игнорираат, но во случај кога за да се образува еден збор треба да се прекршат преголем број ограничувања, тогаш тие може да делуваат кумулативно и да го спречат таквото образување.

Ограничувањата на продуктивноста, односно, на зборообразувањето во целина, може да се поделат на оние што се чисто синтактички по својата природа, и на оние што не се. Иако ваквата поделба на прв поглед може да делува произволно и прилично површно, неспорно е дека корисно е да се направи.

Секако, постојат и други видови на ограничувања, каков што е случајот со постоење на збор со лексикализирано значење поинакво од она што му било доделено. Ова *лингвистичко ограничување* на продуктивноста во англискиот јазик може да се илустрира со фактот што не постои именски облик од глаголот *ignore* (со значењето што го изразува глаголот), а би било корисно да постои. Обликот *ignorance*, иако би претставувал соодветно решение, е лексикализиран со поинакво значење и како таков не ни е на располагање, а обликот *ignoration*, кој се јавува во *Oxford English Dictionary*, на многумина им изгледа несоодветен, па не е навлезен во јазикот.

Постојат и бројни други нелингвистички фактори кои може да ја ограничат продуктивноста на зборообразувачките процеси. Некои од нив може да дејствуваат во прилог на отфрлање на некои лексички иновации од естетски причини. На пример, Адамс го цитира примерот од *Daily Chronicle* (1909) дека „не може да се измисли полош збор“ од *aviation*.⁴⁸ Ова би можело да повлијае врз говорителите и да ги одврати од образување или употреба на такви облици. Ваквиот вид ограничување во зборообразувачките тенденции е карактеристичен по својата природа и како таков не може систематски да се проучува, иако несомнено се јавува како уште еден дополнителен филтер во зборообразувачките процеси.

Што се однесува до *синтактичките ограничувања*, тие може провизорно да се дефинираат како ограничувања кои влијаат врз правилата, конфигурацијата и/или врз карактеристиките што доведуваат до образување низа од основа и афикс или, во случај на образување сложенки, доведуваат до низа од две или повеќе основи. Од друга страна, во однос на оние кои не се од синтактички карактер, може да се наведат следните фактори.

Прагматиката и зборообразувањето

Во последно време голем број лингвисти, на пример Бауер, Даунинг, Гекелер, Кариус, Лајтнер, Липка, Љунг, Томпсон и Ворен, независно еден од друг заклучуваат дека, со цел да се дојде до еден прифатлив

⁴⁸ Adams, 1973: 2.

приказ на зборообразувањето, мора да се задоволат прагматските фактори.⁴⁹ Прагматиката може да се дефинира како влијание на знаењето и верувањата во врска со структурата на светот, во споредба со знаењето за јазичниот систем.

1) Еден начин како прагматските фактори влијаат и го ограничуваат зборообразувањето е со т.н. *услов за постоење*. Ова значи дека, како општо правило, нема да се образува збор за да се означи предмет/дејство/особина што не постои. Секако, прашањето дали нешто постои или не мора да се сфати во прилично широка смисла, со цел да се дозволи фиктивно, т.е. измислено и митолошко постоење, или пак нешто што постои во светот онака како што тоа го сфаќа говорителот. На пример, во вистинскиот свет не постои збор како *magpie-brake* (*страчкокочница*), бидејќи во вистинскиот свет не постои нешто кое може да се опише на овој начин. Меѓутоа, ова важи во вистинскиот свет, а не во јазикот. Ако во некоја бајка се зборува, на пример, за летечки тикви чие движење се запира со тоа што *страчки* (*magpies*) ги влечат наназад, тогаш *страчкокочница* (*magpie-brake*) би била сосема прифатлива појава. Неспорно е дека може да се измислат уште бројни други контексти каде истиот збор би бил сосема прифатлив. Ова е мошне важно, зашто непостоењето⁵⁰ на даден облик, или толкувањето на тој облик, честопати се употребува како аргумент против продуктивноста во зборообразувањето. На пример, Џакендоф тврди дека: „Дел од знаењето што еден говорител го има за англискиот лексикон е и начинот на кој значењето на една сложенка се поврзува со значењето на нејзините составни делови: така, би рекле дека некој не го знае англискиот јазик ако го употреби зборот *garbage man* (*ѓубреција*) со значење „човек направен од ѓубре“ (a man made out of garbage), по аналогија на зборот *snowman* (*Снешко*).“⁵¹

Но, од друга страна, ова не значи дека *garbage man* со такво значење („човек направен од ѓубре“) треба граматички да се блокира, бидејќи сепак постојат контексти во кои може да се јави; иако би звучело чудно поради институционализираното значење што го има, сепак не би можело да се смета за неграматичко. Едноставно, сè зависи од тоа дали

⁴⁹ Соодветно: Bauer, 1978; Downing, 1977; Geckeler, 1977; Karius, 1976; 1977; Leitner, 1977; Lipka, 1977; Ljung, 1970; Thompson, 1975; Warren, 1978.

⁵⁰ Иако во дискусиите за продуктивноста во зборообразувањето се јавува употреба на овие поими, опасно е да се тврди дека одредена сложенка или изведенка „не постои“. Со помош на речници може да се провери дали некој збор е навлезен во употреба или не, но не за тоа дали тој постои или не. Она што може да се каже во тој случај е дека корисникот на истиот, односно, писателот или говорителот, не наишол на тоа одредено зборообразување.

⁵¹ Jackendoff, 1975: 655.

постои нешто во искуството на самиот говорител, што разумно би можело да се означи со тој збор. Во тој контекст, фактот што зборот *lickability* („лижливост“) го нема во *Oxford English Dictionary* или во *Webster's* воопшто не значи дека суфиксот *-ability* е непродуктивен, туку дека едноставно не се јавила некоја поголема потреба постојано да се говори за *лижливоста* на некое лжавче, шеќерна волна или поштенска марка.

2) Не само што една лексема мора да означува нешто што говорителот смета дека постои, туку таа мора да означува и нешто што може да се именува; тука влегува во игра т.н. *услов за именување*. Според Роуз, врските кои можат да се изразат деривациски се општи и едноставни, а можеби и универзални.⁵² Доколку ова е точно, тогаш е од голема важност за зборообразувањето, бидејќи е општо познато дека различни јазици означуваат различни аспекти на реалноста во својата структура, па може да се очекува дека такви разлики би се појавиле и во деривациските системи на јазиците. Независно од тоа дали односите кои може да се означат во деривирање, односно изведување, се универзални – јасно е дека во еден јазик може да се воведат нови деривациски ознаки со цел да се изразат нови значења, ако се јави потреба од тоа. Таков е случајот со современата употреба на суфиксот *-nik* во англискиот јазик, за да означи „некој кој ги отфрла стандардните општествени норми“, така што во тој контекст, дали нешто може да се именува или не, мора да се прифати како прагматски фактор.

Од друга страна, овој услов за именување кај сложените зборови мора да подлежи на поопшти правила кои раководат со прифатливоста на лексичките ентитети – како оние што се споменуваат кај Чомски,⁵³ дека предмети кои се опишуваат од страна на именки мора да задоволат одреден „услов на просторна и временска блискост“. Чомски тврди дека таквите ограничувања се универзални и дека мора да се применуваат како филтри како кај сложените, така и кај простите лексеми.

Блокирањето и зборообразувањето

Ароноф го употребува поимот *блокирање* за да го објасни феноменот кога појавата на даден сложен облик е оневозможена поради фактот што некој друг таков облик веќе постои. Самиот облик кој го предизвикува блокирањето може да биде сложен или прост. На пример, Болинџер укажува дека, и покрај продуктивноста на суфиксот *-er* во англиски-

⁵² Rose, 1973: 516.

⁵³ Chomsky, 1965: 29.

от јазик, не постои облик *stealer* поради веќе постојниот облик *thief* (крадец), кој го има тоа значење.⁵⁴ Исто така, постоењето на облиците *bad* (лош) и *small* (мал) го блокира образувањето на **ungood* (*недобар) и **unbig* (*неголем).

Ова, всушност, може да се сфати како проширување на прагматскиот фактор споменат погоре; лексемата не само што треба да има што да означува, туку треба да постои и потреба таа нова лексема да го означи истото, пред да се образува нова лексема која ќе биде прифатена од страна на лингвистичката заедница, односно од страна на говорителите. Поради тоа што прифаќањето од страна на говорителите е значаен дел од процесот на зборообразување, може да се види дека блокирањето не го спречува толку образувањето на сложени зборови, создадени само за некоја дадена прилика, колку што го спречува нивното институционализирање. Така, иако *stealer* може, на пример, да се јави во употреба во дадена прилика, најверојатно не повеќе од еднаш, оваа лексема сепак не би била прифатена, освен ако истата не се употреби за да означи некоја нова подгрупа на *thieves* или *robbers*; или пак како што може да се види во *Oxford English Dictionary*, со сосема ново значење, како што го употребува, на пример, Шекспир – *the ten stealers*, со значење ‘*прстни*’.

Ароноф понатаму го развива овој концепт, каде наведува некои именки поврзани со придавски основи на *-ous*, како на пример:

22.	<i>various</i>	-----	<i>variety</i>
23.	<i>curious</i>	-----	<i>curiosity</i>
24.	<i>glorious</i>	<i>glory</i>	* <i>gloriosity</i>
25.	<i>furious</i>	<i>fury</i>	* <i>furiosity</i>

Може да се каже дека постоењето на именките *glory* или *fury* го блокираат образувањето на облиците со *-ity*, но потоа наведува дека номинализација со суфиксот *-ness* е секогаш возможна. Според Ароноф, ова е така бидејќи создавање именки со суфиксот *-ness* е крајно продуктивна трансформација, со тоа што лингвистот нема потреба да ја наведува таквата номинализација во лексиконот. Постои обратно пропорционална врска помеѓу продуктивноста и институционализирање, односно лексикализирање, така што најпродуктивната схема не е лексикализирана, а од друга страна, целосно лексикализирани процеси не се продуктивни. Ова води до заклучокот дека на продуктивноста, всушност, не може да се гледа како на или/или феномен.

⁵⁴ Bolinger, 1975: 109. Според *Oxford English Dictionary*, *stealer* се употребува кога украдениот предмет е наведен, а *thief* – без да има потреба да се наведе што е украдено.

Ограничувања на основата при зборообразување

Одредени основи не дозволуваат да дојде до зборообразување како резултат на некој аспект во нивната појава. Тие може да се *фонолошки*, *морфолошки*, *лексички* или *семантички*.

а) Фонолошки ограничувања

Во одредени случаи, дали основата може да биде предмет во зборообразувачки процес, зависи од сегменталната фонолошка форма што ја има. Хаселрот го наведува францускиот суфикс *-ette*, со кој се образуваат деминутивни облици, како суфикс кој не се додава на основа што завршува на /t/ или на /d/.⁵⁵ Во англискиот јазик, на пример, додавање на суфиксот *-ly* на придавки кои завршуваат на *-ly* со цел да се образуваат прилози се смета за прилично несмасна трансформација. Иако во *Oxford English Dictionary* може да се најдат *friendly* и *silly*, сепак, употребата на овие облици во најголема мера се избегнува, и суфиксот *-ly* не се смета за продуктивен додаток на придавки кои завршуваат на *-ly*:

26.	*elderlily
27.	*miserlily
28.	*sisterlily
29.	*worldlily

Ограничувањата од ваков вид се прилично чести, а освен сегменталните ограничувања на основата, може да се јават и супрасегментални ограничувања. Во англискиот јазик тие може да се илустрираат со инфиксите *-bloody-*, *-bloomin(g)-*, *-fucking-*, како и други облици кои се јавуваат сред зборот, со кои се образува облик како, на пример, *absobloominlutely*. Оваа појава е прилично ретка во англиската морфологија, зашто претставува единствен случај на продуктивна инфикација во англискиот јазик, како и поради фактот што самите инфикси претставуваат потенцијални зборовни облици, а не зависни морфеме, како што е случајот со повеќето англиски афикси.

Исто така, интересно е да се забележи дека облиците кои се образуваат по пат на инфикација никогаш не остануваат трајно прифатени, а ова е, се чини, резултат на високиот степен на продуктивност на овој процес, што изгледа повеќе како да е флективна трансформација одошто деривациска (како што најчесто се смета дека е).

⁵⁵ Hasselrot, 1972: 13.

Во повеќето случаи, овие инфикси се јавуваат веднаш пред слогот на основата каде паѓа лексичкиот нагласок; така, додека обликот *licketyfuckingsplit* би бил прифатлив, обликот **lickfuckingitysplat* не би бил. Долунаведените примери, кои се јавуваат во речникот *McMillan* (1980), го илустрираат ова:

- 30. | *albloodymighty*
- 31. | *imfuckingpossible*
- 32. | *kangabloodyroo*
- 33. | *propafuckingganda*

Од друга страна, следниве примери, исто така наведени во речникот *McMillan* (1980), се необични поради тоа што кај нив се јавува потреба да се прераспреди нагласокот на финалниот слог, иако неговото вообичаено место би било тој да се најде на првиот слог од основата:

- 34. | *handibloodycap*
- 35. | *dimfuckingwit*
- 36. | *atmofuckingsphere*

Меѓутоа, и во овие случаи, слогот по инфиксот вообичаено би имал секундарен нагласок. Тешко е да се додадат инфикси на зборови кои се акцентирани на првиот слог и кои понатаму немаат спореден нагласок, зборови како што се *solid* и *criminal*. Така, нагласокот на една лексема е од круцијално значење за тоа дали таа може да се јави како основа за инфиксација.

Не само што инфиксите како *-fucking-* се ограничени од нагласокот во однос на тоа каде може да се јават во зборот, туку тие се ограничени и од схемата на слогови. Поради тоа што *-fucking-* е инфикс, најмалиот облик во кој може да се појави е двосложен збор со акцент на вториот слог. Највообичаената схема за појавата на овој инфикс е во зборови кои се состојат од три или повеќе слогови, како, на пример, во следните:

- 37. | *imfuckingpossible*
- 38. | *ecofuckingnomics*
- 39. | *incanfuckingdescent*
- 40. | *confronfuckingtation*

Алтернативна анализа во случаи каде може да постои ограничување на повеќесложни основи е дека дадениот афикс се јавува само со класични основи. Ова може да се илустрира со примерот на образување

именки со префиксот *mal-*, каде основата најчесто се состои од повеќе од еден слог. Слично на ова, и суфиксот *-ize* најчесто се додава на основи составени од повеќе од еден слог, иако како исклучок на ова може да се наведат следните примери:

41. | *filmize*
42. | *Grecize*

б) Морфолошки ограничувања

Една неспорна карактеристика на морфолошки системи е фактот што позајмените зборови честопати поинаку се однесуваат од домашните зборови, и од морфолошка и од фонолошка гледна точка. На пример, во чешкиот и во германскиот јазик не може да се спојуваат домашни основи со странски афикси или пак странски основи со домашни афикси. Во англискиот јазик е неопходно да се означат дали одреден изведен збор потекнува од латинскиот, односно, дали станува збор за т.н. латинат или не, за да се објаснат одредени појави – како, на пример, веларното омекнување, кое се јавува само кај зборови што потекнуваат од латинскиот. Ароноф укажува дека одредени суфикси може да се додадат само на основа [+латинат], додека, пак, други суфикси може да се додадат само на основа [-латинат].⁵⁶ Така, во првата група може да го споменеме суфиксот *-ity*, а во втората група тоа е суфиксот *-hood*. Тој понатаму укажува на фактот дека таквите карактеристики не се од чисто етимолошка природа, поради тоа што зборови етимолошки изведени од латинскиот јазик може да се сметаат за домашни. Не се знае точно кои фактори влијаат на ова дијахрониско поместување во статусот, но тоа е присутно и на други места; имено, групата придавки кои може да се употребат како прв елемент во сложени составени од *придавка + именка* е ограничена група, која се состои претежно од (најчесто еднословни) придавки од германско потекло. Меѓутоа, во оваа група има и голем број придавки кои, етимолошки гледано, се позајмени од романските јазици.

Процесот на суфиксација може да е чувствителен и на одредени суфикси кои се веќе присутни во склоп на основата на еден или на друг начин. На пример, во германскиот јазик не може да се образува деминутивен облик од основа која го содржи женскиот деривациски маркер *-in*. Слично на ова, во англискиот јазик ниту еден суфикс не може да се додаде на основа која завршува на истиот тој суфикс, односно, следните облици се невозможни:

⁵⁶ Aronoff, 1976: 51-52.

43.	*joy-ful-ful
44.	*helpless-ness-ness
45.	*duke-dom-dom

Тука не станува збор за блокирање поради претходна суфиксација, како што може да се види од обликот *help-less-ness*, туку поради идентитетот на суфиксите.

Ароноф, исто така, укажува дека може да одигра улога и самиот состав на основата.⁵⁷ На пример, кај придавки кои имаат завршеток *-al*, а кои се изведени од именки кои имаат завршеток *-ment*, ако *-ment* се додаде на глаголски корен, тогаш не се образува придавка со завршеток *-al*, но ако *-ment* е дел од коренот, тогаш може да се образува придавка која завршува на *-al*.⁵⁸ Ова е илустрирано во примерите што следат:

46.	*orna	ornament	ornamental
47.	employ	employment	*employmental

Така, кај правилата во зборообразувањето треба да се прави разлика помеѓу основа која функционира како корен, и основа која е нешто повеќе од обичен корен. Морфолошката класа на основата е исто така важна, а Етинџер ова го докажува со примерот за латинскиот суфикс за образување деминутивни облици *-(c)ul-*.⁵⁹ Имено, присуството или отсуството на *-c-* е условено од деклинацијата на основата, со тоа што *-c-* не се додава на именки од прва и втора деклинација, но се додава на именки од трета, четврта и петта деклинација.

в) Лексички ограничувања

Одредени зборообразувачки процеси се предизвикани или ограничени од страна на поединечни основи. Лајтнер, на пример, укажува на фактот дека во англискиот јазик завршетокот *-ric* се јавува заедно само со зборот *bishop*.⁶⁰ Ова претставува екстреман случај, што најверојатно би бил поекономично доловен со тоа што обликот *bishopric* би бил наведен како лексикализирана лексема, но постојат и други примери кои слично се однесуваат. Тука може да се спомене и случајот со образување именки кои завршуваат на *-ity* од придавски основи со завршеток *-ous*. Имено, кај некои облици *-ous* станува *-os-*, и така имаме:

⁵⁷ Aronoff, 1976: 53-54.

⁵⁸ Ароноф споменува два контра-примера: *governmental* и *developmental*. *Government* не е само морфолошки лексикализиран, туку е и семантички лексикализиран.

⁵⁹ Ettinger, 1974a: 7.

⁶⁰ Lightner, 1975: 633.

48. | *curious* (љубопитен) – *curiosity* (љубопитност)

додека кај други облици исчезнува, како што е случај подолу:

49. | *voracious* (ненаситен) – *voracity* (ненаситност)

Не постои начин со кој ќе се предвиди која схема ќе биде употребена, и како резултат тие мора да се наведат во лексиконот со различните основи. Претпоставката е дека помалку продуктивните низи се јавуваат само во лексикализирани основи.

г) Семантички ограничувања

Ваквите ограничувања на основата во деривативните процеси се прилично чести и има бројни примери со кои може да се илустрираат. Така, еден пример каде конкретна семантичка карактеристика е неопходен предуслов при изведбата на зборообразувачки процес е примерот со придавки кои завршуваат на *-ed*, како, на пример, *blue-eyed*, *three-legged*, *red-roofed*. Во врска со ова се произнеле голем број лингвисти, меѓу кои се Бирд, Хиртел, Хадсон, Љунг и Штајн.⁶¹ Во овој контекст, се тврди дека дадената основа мора неопходно да припаѓа на главната именка, што придавката ја модификува. Така, облиците **a two-carred man* или **a blue-shoed woman* не се можни комбинации поради тоа што *car* (кола) и *shoe* (чевел) не се нешто што се смета за неопходна сопственост.

Дискусијата оди во насока на прашањето – кои други фактори се вклучени, и како може да се дефинира неопходна сопственост, односно што значи кога ќе кажеме дека нешто е неопходен дел од нешто друго. Неспорно е дека одредени семантички особини се неопходни во зборообразувачките процеси. Она што изненадува е дека таа семантичка особина се однесува на главната именка, а не на основата на придавката, односно интуитивно се чини дека повеќе се однесува на нешто што неопходно му припаѓа на еден човек, како на пример, раце, нозе, очи, и т.н., отколку особина на рацете, нозете и очите што неопходно му припаѓаат на човекот. Од лингвистичка гледна точка, полесно е да се наведат предметите што неопходно му припаѓаат на човекот, отколку за секој предмет да се наведат оние на кои неопходно им припаѓаат. Ова е така, бидејќи во првиот случај се работи за затворен список, додека во вториот случај се работи за отворен список.

Зимер, кој тврди дека во англискиот јазик негативните префикси не се употребуваат заедно со придавски основи кои имаат негативна вредност во рамките на оценувачка градиција, како на пример *good-bad*

⁶¹ Соодветно: Beard, 1976; Hirtle, 1969; Hudson, 1975; Ljung, 1970, 1976; Stein, 1976.

(добро–лошо), наведува еден интересен пример.⁶² Имено, според него, „понеутрален начин да се изрази ова би било да се каже дека само неозначениот облик кај еден антонимиски пар кој искажува градација на рангирање може да се спои со негативен префикс“. Така, облиците *unwell*, *unhappy*, *uncheerful*, *unoptimistic* се прифатливи, додека облиците **unill*, **unsad*, **unsorrowful*, **unpessimistic* не се.

Семантичка доследност во зборообразувањето

Според Ароноф и Зимер, колку еден зборообразувачки процес е попродуктивен, толку полесно може да се одреди неговиот семантички ефект.⁶³ Ароноф ова го илустрира со именки кои завршуваат на *-ness* и на *-ity*. Имено, значењата на именките изведени со суфиксот *-ness* се однесуваат на изразување избор помеѓу три зафата на глаголот; од друга страна, пак, со суфиксот *-ity* се образуваат семантички посложени именки, па овој процес е помалку продуктивен. Ова се совпаѓа со лексикализацијата и институционализацијата – односно, институционализираните или лексикализираните лексеми може да се семантички непредвидливи, додека зборовите создадени само за дадена прилика не се и не може да бидат. Високо продуктивните суфикси, кога продуктивно се употребуваат, мора да имаат предвидливо значење. Ова укажува на фактот дека семантичката доследност е поврзана со продуктивноста, а недостатокот од семантичка доследност мора да се наведе во лексиконот. Всушност, како што тврди Ароноф: „Логично е, корелацијата е сосема разумна: колку посигурен е говорителот во значењето на даден збор, толку поверојатно е дека ќе го употреби“.⁶⁴

Продуктивноста и аналогија во зборообразувањето

Повремено се образуваат сложени облици кои се или уникатни и единствени, или се прилично ограничени во однос на продуктивноста, односно се ограничени на два-три облика. Во вакви случаи, неопходно е да се зборува не толку за правилата во зборообразувањето, колку за аналогијата во зборообразувањето. Под поимот *зборообразување по аналогија* се подразбира создавање нов облик кој е јасно и недвосмислено моделиран врз веќе постоечка лексема, и кој притоа не предизвикува појава

⁶² Zimmer, 1964: 15.

⁶³ Aronoff, 1976: 388f; Zimmer, 1964.

⁶⁴ Aronoff, 1976: 39.

на продуктивна серија образувања – односно, според Томпсон, постои разлика меѓу продуктивност и аналогија;⁶⁵ ова, секако, не ја отфрла можноста дека образувањето по аналогија ќе мотивира појава на серија образувања. Исто така, постојат облици кои се чинат создадени како резултат на случајна фонетска сличност, и тие не можат да се објаснат со ниту едно правило. Во секој случај, ваквото објаснување за образувањето по аналогија е прилично поограничено од она што вообичаено се јавува во дијахрониските проучувања, па во таа смисла е исто толку поврзано со креативноста, колку што е со продуктивноста.

⁶⁵ Thompson, 1975: 347.

ДЕНОМИНАЛНИ АТРИБУТИ ВО АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК

Во оваа глава ќе ги разгледаме: а) деноминалните атрибути во англискиот јазик; б) суфиксите со кои тие се образуваат; и в) методолошкиот пристап врз кој ќе се анализираат.

ДЕНОМИНАЛНИ АТРИБУТИ

Деноминалните атрибути – познати и како *псевдо-придавки* или *не-предикативни придавки*, поради фактот што ретко се употребуваат предикативно – се сложени придавки кои се морфолошки изведени врз номинална, т.е. именска основа. Постојат бројни деривациски процеси со кои може да се изведат деноминалните атрибути, односно придавки.

Деноминалниот атрибут, односно придавка, го бележи лексичкиот вид на придавката. Морфолошката структура, чијашто вредност е знак, ја прикажува структурата на именката, која е основа на придавката. Во приказот на морфолошката структура може да се забележат две значајни карактеристики на деноминалните придавки: 1) нивната фонологија е еквивалентна на поврзаноста на фонологијата на основата со суфиксот, и 2) семантиката на изведената придавка е иста како и семантиката на именката-основа. Ова е изразено преку заедничката вредност на карактеристиката поврзаност, која е и самата вредност на карактеристиката содржина.

Во англискиот јазик, деноминалните придавки се прилично продуктивна категорија на зборови; постојат повеќе наставки, т.е. суфикси, со кои од еден збор со именска основа се образува придавка. Во оваа глава се појаснува поимот *деноминални атрибути* (види погоре, стр. 101), а потоа се нуди детален преглед и анализа на следните наставки со кои се образуваат деноминалните атрибути во англискиот јазик:

1. *-able*;
2. *-al*;

3. *-an*;
4. *-ary*;
5. (*-acy*) *-ate*;
6. *-ed*;
7. *-en*;
8. *-ese*;
9. *-esque*;
10. *-ful*;
11. *-ian*;
12. *-ic*;
13. *-ish*;
14. *-ive*;
15. *-less*;
16. *-like*;
17. *-ly*;
18. *-ous*;
19. *-some*;
20. *-worthy*; и
21. *-y*.

Сите наставки, т.е., суфикси што следат во оваа глава се разгледуваат и анализираат според следниот редослед:

- а. Етимолошко потекло на англиската наставка;
- б. Ортографски напомени;
- в. Образовање на англиски деноминални атрибути со одредена наставка;
- г. Македонски преводни еквиваленти;
- д. Анализа на македонските преводни еквиваленти; и
- ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со англиските деноминални атрибути со одредена наставка.

За некои суфикси ќе се нудат голем број примери, додека за други тој број ќе биде значително помал. Ова укажува на фактот дека, иако наставките што се предмет на проучување и анализа во овој труд се сметаат за продуктивни, сепак некои од нив се попродуктивни од другите.

Корпусот од примери е разновиден и составен од: а) примери екскерпирани од објавени текстови од различни области, граматика, статии, и т.н.; б) одреден број примери кои може да се јават во јазикот според интуицијата на авторката како билингвален говорник на англискиот и македонскиот јазик; и в) бројни примери земени од родени говорители на англискиот јазик.

ПРЕГЛЕД НА СУФИКСИ¹ ВРЗ ДЕНОМИНАЛНА ОСНОВА ВО АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК

N² + -ABLE

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-able* потекнува од средноанглискиот период, а таму стигнала од старофранцускиот јазик, преку латинската наставка *-abilis*, од *-a-* или *-i-* + *-bilis*; таа се јавила како замена на староанглиската наставка *-bære* (*'bearing, making, worth, like, having the quality of'*, односно, со значење на македонски јазик *'како, поседувајќи даден квалитет или одредена карактеристика'*). Првично, оваа наставка се употребувала само во француските и латинските зборови, а со тек на време почнала да се додава на корени на англиски глаголи кои завршувале на *-ate* (на пример, *educate* → *educable*). На крај, најверојатно како резултат на можните забуни поради зборот *able*, наставката почнала да се употребува во образување на разни придавки од глаголи, именки, па дури и именски фрази.

б. Ортографски напомени

Кога се образуваат деноминални атрибути на овој начин, најчесто не настануваат промени – наставката едноставно се додава на основата. Кога зборот завршува на безгласно *-e*, тоа најчесто се испушта за да не дојде до комбинација на две самогласки едно по друго; сепак, и тоа не е секогаш така, па се јавуваат облици како *knowledgeable*, каде финалното *-e* останува, но и *pleasurable* и *valuable*, каде финалното *-e* се испушта.

Кога зборот завршува на меко *-ce* или *-ge*, наставката *-able* се додава без да се отстрани финалното *-e* (честа пракса и појава во голем број случаи кога се додава наставка што започнува на самогласка).

Вреди да се спомене дека наставката *-ible* ги носи истите значења и се изговара на ист начин како наставката *-able*, и изборот меѓу овие две наставки е во голема мера карактеристичен. Општо земено, суфиксот *-ible* се употребува во облици изведени од латински глаголи од втора, трета и четврта конјугација, како и во некои зборови чиишто корени завршуваат на меко *c* или *g*, додека суфиксот *-able* се употребува во сите остана-

¹ Во оваа дисертација поимите *суфикс* и *наставка* се употребуваат наизменично, односно, суфикс ↔ наставка.

² N = Noun (именка), односно, именска основа на која се додава наставката, т.е. суфиксот.

ти зборови, особено оние образувани од латински глаголи од прва конјугација, како и од зборови кои потекнуваат од францускиот и од староанглискиот јазик. За да се поедностават работите, во *Modern English Usage*³ се препорачува употреба на наставката *-ible* секаде каде основата на зборот завршува на меко *c* или *g*, за да се избегнат појави како *-eable* (значи, *replacible* наместо *replaceable*, или *changible* наместо *changeable*), но оваа препорака не е широко прифатена, како што може да се види и со употребата на *replaceable* наместо *replacible* и *changeable* наместо *changible*.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-able*

Кога наставката *-able* се јавува во комбинација со именки, се образуваат атрибути, односно придавки, кои опишуваат дека 'некој или нешто поседува квалитети или карактеристики кои се означени со првобитната именка'.

г. Македонски преводни еквиваленти

Примерите кои следат ја илустрираат употребата и значењата што ги имаат атрибутите кои завршуваат на оваа наставка:

1. *comfortable* – удобен, пријатен, комфорен; доволно голем/
богат
 - а) These are my favorite shoes; they are the most *comfortable* ones I have. – Ова ми се најомилениите чевли; *најудобни* ми се од сите што ги имам.
 - б) He leads quite a *comfortable* life, despite the financial difficulties his company is in. – Тој води прилично *удобен* живот, без оглед на тоа што фирмата му е во финансиска криза.
2. *fashionable* – модерен; популарен, во мода
 - а) 20 years ago it was *fashionable* to wear bright colors and close-fitting clothes. – Пред 20 години *модерно* беше да се носат јаки бои и тесна облека.
 - б) It is *fashionable* to arrive at least 15 minutes late at parties. – *Во мода* е да доцниш најмалку 15 минути на забава.
3. *honorable* – чесен; честит
 - а) He has *honorable* intentions. – Тој има *чесни* намери.
 - б) He is an *honorable* man; he would never deceive you. – Тој е *честит* човек; никогаш не би те излажал.

³ Fowler: 1926.

4. *knowledgeable* – добро запознат/информиран, со големо знаење
 - He is very *knowledgeable* about the world economy and all things financial. – Тој е *добро информиран* за светската економија и сè што е поврзано со финансии.
5. *pleasurable* – пријатен
 - We had a very *pleasurable* evening at the opera with them last Saturday. – Си поминавме многу *пријатна* вечер со нив на опера минатата сабота.
6. *profitable* – рентабилен, доходен, профитен, профитабилен; корисен, полезен
 а) This is going to turn out to be a very *profitable* venture. – Ова ќе се покаже како многу *доходен* потфат.
 б) I am glad I went to the office party; meeting the company president will be very *profitable* to us in the long run. – Се радувам што присуствував на забавата што ја организираше фирмата; средбата со претседателот на компанијата ќе ни биде многу *корисна* долгорочно гледано.
7. *taxable* – оданочлив
 - Make sure you fill out your form correctly and include all *taxable* profits. – Гледај правилно да ја пополниш пријавата и да ги внесеш сите *оданочливи* приходи.
8. *valuable* – вреден, скапоцен; корисен
 а) This is a very *valuable* broach, make sure you do not lose it. – Ова е многу *вреден* брош, внимавај да не го загубиш.
 б) He gave me some very *valuable* advice; I am glad I listened to him. – Ми даде многу *корисни* совети; мило ми е што го послушав.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Во поглед на македонските преводни еквиваленти, тешко може да се наведе една одредена наставка која би се јавила како комплетен еквивалент за потполна корелација на наставката *-able*. Напротив, може да се види дека во македонскиот јазик се јавуваат најразлични облици, кои го пренесуваат соодветното значење во зависност од контекстот. Во дадени случаи преводниот еквивалент не само што не е придавка образувана од именска основа, туку и воопшто не е придавка; значењето, пак, се доловува на друг начин, во зависност од контекстот, описно или со

употреба на прилог (на пример, *knowledgeable* → добро запознат/информиран, со големо знаење).

Сепак, најчест еквивалент во македонскиот јазик, односно најзастапена наставка во македонските примери е наставката *-ен*: како во примери што се интернационализми, навлезени во македонскиот јазик (*comfort* → *comfortable* = *комфорт* → *комфорен*, *profit* → *profitable* = *профит* → *профитен*), така и во примери што не се интернационализми (*honor* → *honorable* = *чест* → *чесен*, *value* → *valuable* = *корист* → *корисен*).

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-able*

Кај изучувачите може да се јават проблеми при употребата на деноминалните атрибути на *-able* од два аспекта.

Прво, во однос на изборот дали да се употреби *-able* или *-ible* – бидејќи суфиксот *-ible*, како што наведовме погоре, се употребува во облици изведени од латински глаголи од втора, трета и четврта конјугација и во некои зборови чиешто корени завршуваат на меко *c* или *g*, а суфиксот *-able* се употребува во сите други зборови, особено оние образувани од латински глаголи од прва конјугација, како и од зборови кои потекнуваат од францускиот и од староанглискиот јазик. Во основа, мнозинството говорители на англискиот јазик не се многу упатени во потеклото и развојот на зборовните облици, па затоа тие најчесто не се ни свесни за постоењето на ова правило. Во голем број случаи, по автоматизам и по аналогија со други често употребувани облици, говорителите решаваат да го употребат суфиксот *-able*, при што понекогаш се јавуваат грешки.

Втората причина поради која се јавуваат проблеми е фактот што не сите облици со оваа наставка го носат горенаведеното значење. Така, може да дојде до забуна, и значењето на именската основа по автоматизам да се поврзе со значењето на придавката која завршува на наставката *-able*. Иако ја имаат наведената структура, следниве зборови имаат поинакво значење од она што вообичаено се изразува со наставката:

9. *charitable* – милосрден, добротворен; широкоград, љубезен, благонаклонет
 - а) That was very *charitable* of you, donating your paycheck to the homeless shelter. – Тоа беше многу *великодушно* од твоја страна, да си ја донираш платата на прифатилиштето за бездомници.
 - б) I am not feeling very *charitable* towards him at the moment. – Не сум му многу *благонаклонета* во моментот.

10. *companionable* – пријателски, друштвен; пријатен
 а) I must introduce you to my neighbors; they are a very *companionable* couple. – Мора да те запознам со моите комшии; тие се една прекрасна *друштвена* двојка.
 б) They spent the whole afternoon sitting together in *companionable* silence. – Цело попладне го минаа во *пријатна* тишина.
11. *habitable* – погоден за живеење
 - This neighborhood is no longer *habitable* for human population.
 – Оваа населба веќе не е *погодна* за живеење.
12. *hospitable* – гостољубив, гостоприемен
 - The staff at the hotel were all extremely *hospitable*. – Вработените во хотелот беа навистина многу *гостољубиви*.
13. *memorable* – незаборавен, за паметење
 - We had a *memorable* time on our cruise. – Поминавме *незаборавно* на крстарењето.
14. *miserable* – несреќен; кутар, беден, мизерен; ужасен, очаен
 а) Stay away from him, he is a *miserable* old man who does not have a kind word for anybody. – Подалеку од него, тој е *ужасен* старец кој за никого нема ништо добро да каже.
 б) Please forgive me; I am *miserable* without you. – Те молам прости ми; многу сум *несреќен* без тебе.
 в) The play needs to be removed from the repertoire, the acting is absolutely *miserable*. – Претставата треба да се отстрани од репертоарот, глумата е навистина *очајна*.
15. *reasonable* – разумен; умерен; изгледен
 а) The prices are quite *reasonable*, especially for this time of year.
 – Цените се навистина *прифатливи*, особено за овој период од годината.
 б) Don't let his behavior fool you, his opinions are quite *reasonable*. – Нека не те лаже неговото однесување, ставовите му се прилично *умерени*.
16. *sizeable* – доста голем, значителен
 - He lost a *sizeable* chunk of his fortune when the Stock Market crashed. – Тој изгуби *значителен* дел од своето богатство кога крахираше берзата.
17. *suitable* – прикладен, погоден, соодветен
 а) Find something else to wear; what you have on now is not *suitable* for the occasion. – Облечи нешто друго; она што сега го носиш не е *прикладно* за оваа прилика.

- б) With only one *suitable* job applicant, it was not difficult to decide who would get the job. – Со само еден *соодветен* кандидат за работното место, не беше тешко да се донесе одлука кој да биде вработен.

N + -AL

а. Етимолошко потекло на наставката

Потеклото на наставката *-al* може да се изведе од латинскиот придавски суфикс *-ālis*, или од старо- и среднофранцускиот *-el*, *-al*. Се додава на различни зборови, најчесто на именки, и тоа од латинско потекло. Освен во основната функција, при образувањето придавки, овој суфикс може да се јави и при образување именки од глаголска основа.

б. Ортографски напомени

Ако именката завршува на *-y*, тогаш завршетокот гласи *-ical* наместо *-al* (на пример, *geography* → *geographical*); наставката *-ial* понекогаш се употребува наместо *-al*, особено со именки што завршуваат на *-er*, *-or* и *-ent* (на пример, *resident* → *residential*). Освен гореспоменатите ситни промени при образувањето деноминални атрибути со оваа наставка, не се јавуваат други поголеми промени. Кога именската основа завршува на согласка, наставката едноставно се додава на крајот од зборот, а кога основата завршува на самогласка, и тоа на финално *-e*, најчесто тоа се испушта пред да се додаде наставката (на пример, *experiment* → *experimental*, *culture* → *cultural*).

в. образување на англиски деноминални атрибути со *-al*

Придавките што се образуваат кога овој суфикс ќе се додаде на една именка опишуваат 'нешто поврзано со она што е означено во првобитната именка'.

г. Македонски преводни еквиваленти

Примерите кои следат ја илустрираат употребата и значењата што ги имаат атрибутите кои завршуваат на оваа наставка:⁴

18. | *autumnal* – есенски

⁴ Бројот на примери е ограничен, а дадените зборови се по избор на авторката. Останатите примери се дадени во Прилог 3, на крајот на книгава.

- There was a lovely *autumnal* feeling in the air. – Во воздухот лебдеше прекрасно чувство *на есен*.
19. *cultural* – културолошки, културен; култивиран (растение)
- a) Get ready to experience a *cultural* shock when you arrive in the Middle East. – Подготви се за *културолошки* шок кога ќе пристигнеш на Блискиот Исток.
- б) This *cultural* strand of plant is very rare. – Овој вид на *култивирана* билка е многу редок.
20. *educational* – образовен, просветен, школски, воспитен; педагошки, поучен
- a) Finland is an example of a country with a highly successful *educational* system. – Финска е пример за земја со многу успешен *образовен* систем.
- б) The *Discovery Channel* has very interesting shows of *educational* character. – На *Дискавери* се прикажуваат многу интересни емисии, со *поучен* карактер.
21. *experimental* – експериментален; нов, иновативен
- a) They are hoping to find a cure for her condition in the new *experimental* drug that was recently introduced on the market. – Се надеваат да најдат спас за нејзината состојба во новиот *експериментален* лек кој неодамна се појави на пазарот.
- б) We put all our energies into finding new *experimental* ways to deal with this disease. – Целата наша енергија ја насочивме во изнаоѓање нови и *иновативни* начини за справување со оваа болест.
22. *historical* – историски
- From a *historical* point of view, it would seem that he has a point. – Од *историска* гледна точка, се чини дека има право.
23. *national* – народен, национален, државен
- a) Everyone stood up when the *national* anthem was played. – Сите се кренаа на нозе кога почна *државната* химна.
- б) This is a matter of *national* security; it must be kept confidential. – Се работи за *државна* безбедност; мора да остане доверливо.
24. *optional* – изборен, незадолжителен, факултативен; додатен, дополнителен

- a) Chinese is an *optional* subject, and you need to focus more on your core courses. – Кинески јазик е *изборен* предмет, а ти мора повеќе да се фокусираш на задолжителните предмети.
- б) The hotel offers its guests a variety of *optional* activities. – Хотелот им нуди бројни *дополнителни* активности на своите гости.
25. *ornamental* – украсен, декоративен
- She added some lace to her dress, as an *ornamental* detail. – Додаде малку чипка на фустанот, како *украсен* детал.
26. *parental* – родителски
- He's a great father, who takes his *parental* duties very seriously.
– Тој е одличен татко, кој многу сериозно ги сфаќа своите *родителски* обврски.
27. *presidential* – претседателски
- The *presidential* campaign is in full swing; that's all that anyone can talk about. – *Претседателската* кампања е во полн ек; само за тоа се зборува.
28. *residential* – станбен
- We are planning to build a large *residential* complex here, which will attract many young married couples to move to this part of the city. – Планираме тука да изградиме голем *станбен* комплекс, кој ќе привлече многу млади брачни парови да се доселат во овој дел од градот.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Во овој случај, преводните еквиваленти имаат најразличен облик и структура, но сепак може да се издвојат две наставки кои се јавуваат почесто, па може да се споменат како еквиваленти на суфиксот *-al* при образување придавки од именски основи. Тоа се: наставката *-ски*, со што во македонскиот јазик се образуваат придавки со качествено значење што произлегува од својството на даденото лице, и наставката *-ен*.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-al*

Како што може да се види од бројните примери, оваа наставка е мошне продуктивна, ако не и една од најпродуктивните во однос на образувањето деноминални атрибути. Поради нејзината едноставна природа, во поглед на ортографските промени при нејзиното додавање на именската основа, таа не претставува проблем за изучувачите при обра-

зување деноминални атрибути во англискиот јазик, што може да биде и објаснување за нејзината висока продуктивност.

Сепак, може да се јави дилема во однос на употребата на оваа наставка од два аспекта. Имено, понекогаш суфиксот *-al* се додава на придавки кои завршуваат на *-ic* (односно, придавки образувани од именска основа со додавање на наставката *-ic*), со што се добиваат нови придавки со истото значење, како во следниве примери:

29. angelic = angelical – ангелски
- She has an absolutely *angelic(al)* voice. – Таа има *ангелски* глас.
30. geographic = geographical – географски
- The *geographic(al)* location of the island makes it an ideal tourist destination. – *Географската* локација на островот го прави идеална туристичка дестинација.
31. philosophic = philosophical – филозофски; спокоен, смирен, резигниран
а) He likes reading *philosophical* books; books that make him think. – Тој сака да чита *филозофски* книги; книги кои го тераат да размислува.
б) We just have to remain *philosophic(al)* about it and hope for the best. – Треба да останеме *спокојни*, и да се надеваме на најдоброто.
32. poetic = poetical – поетски
- Don't believe a word he says; he tends to be *poetic(al)*. – Немој ни збор да му веруваш што ќе каже; си има обичај да биде *поетски* настроен.
33. rhythmic = rhythmical – ритмичен
- They danced in *rhythmic(al)* unison. – Танцуваа *во ритам*.
34. symbolic = symbolical – симболичен
- You will have to do more than this *symbolic(al)* gesture of apology. – Ќе треба да направиш нешто повеќе од овој *симболичен* гест на извинување.

Значи, дилемата се крие во двоумењето – кој облик на зборот да се употреби, дали варијантата со *-ic* или таа со *-ical*. Има примери во кои значењето не се разликува, но има и такви, каде различните облици имаат и донекаде различни значења: *historic* (*значаен, важен – настан, ден; минат, историски – времиња*, односно обликот може да се однесува и на нешта кои се случуваат во сегашноста, но ќе имаат епохално значење во

историјата) и *historical* (*историски – записи, документи, значи, обликот се употребува исклучиво кога се однесува на настани кои се случиле во минатото*); *economic* (*стопански, економски – раст, развој; профитабилен, рентабилен – бизнис; прифатлив, низок – цена; пазаришен, економски – цена*) и *economical* (*економичен – автомобил, метод; штедлив – човек*), и т.н.

а) Во принцип, може да се каже дека во зборови каде нема значенска разлика во однос на завршетококот *-ic* или *-ical*, зборовите што завршуваат на *-ic* се почести во американскиот англиски, а оние што завршуваат на *-ical* се почести во британскиот англиски јазик. Како и да е, употребата е непостојана и променлива, и во голема мера е под влијание на праксата и политиката на големите издавачки куќи; во американските академски статии, на пример, би се јавиле пократките облици *geographic*, *lexicographic*, *pedagogic*, додека во британските публикации се случува обратното – почеста е употребата на подолгите варијанти *geographical*, *lexicographical*, *pedagogical*.

Одлуката дали ќе се употреби обликот со *-ic* или со *-ical* е во голема мера произволна, зашто не постои голема разлика на семантичко ниво. Во општи рамки, употребата на *-ic* е почеста; завршетококот *-ical*, пак, е поприфатен кога се додава на основи што завршуваат на *-(o)log-*, како, на пример, *biological* наместо *biologic* и *technological* наместо *technologic*. Всушност, и оваа тенденција е произволна, но се востановила зашто зборовите кои завршуваат на *-olog-* образуваат прилично бројна и релативно еднообразна група, па ѝ овозможиле на ваквата тенденција да се развие и да се стабилизира.

б) Друга дилема што може да се јави со оваа наставка е фактот што постојат зборови со иста структура, но со поинакво значење, па така се случува значењето од именската основа по аналогија да се припише на новообразуваната придавка, со што доаѓа до забуна. Ова се илустрира со примерите што следат:

35. *incidental* – спореден; придружен е на, произлегува од; случаен
- а) Take extra money with you as you might incur some unexpected *incidental* expenses on the trip. – Понеси повеќе пари бидејќи може да ти се јават некои непредвидени *случајни* трошоци на патувањето.
- б) Our meeting was completely *incidental* as I had no plans to see him so soon. – Нашата средба беше сосема *случајна*; немав никакви планови да се сретнам со него толку брзо.

36. *internal* – внатрешен; домашен
- а) You need to go to hospital to make sure there is no *internal* bleeding. – Треба да одиш во болница да испитаат да нема некое *внатрешно* крварење.
- б) He is the new Minister of *Internal* Affairs. – Тој е новиот министер за *внатрешни* работи.

N + -AN

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-an* потекнува од латинското *-ānus*; се додава на именки што означуваат места, образувајќи зборови со кои се опишува ‘некој или нешто со потекло од споменатото место’. Иако може да се комбинира со секакви зборови, најчесто се додава на оние со латинско потекло, а за синоними на оваа наставка која образува придавки се сметаат следните: *-al*, *-ar*, *-ese*, *-ic*, *-ish*, *-like*, *-ous* и *-y*.

б. Ортографски напомени

Кога зборот завршува на *-a*, тоа се заменува со *-an*, додека кога завршува на *-y*, се користи завршетокот *-ian*. Истиот завршеток, *-ian*, се користи и кога името на местото завршува на согласка.

Во однос на разликите што може да се воочат од ортографска гледна точка, во англискиот јазик зборовите се пишуваат со голема буква, додека во македонскиот јазик тие се пишуваат со мала буква.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-an*

Како што беше наведено погоре, придавките кои се образуваат на овој начин опишуваат дека ‘некој или нешто е со потекло од споменатото место’.

г. Македонски преводни еквиваленти

Следните примери го илустрираат значењето на деноминалните атрибути на *-an*:

37. *African* – африкански
38. *American* – американски
39. *Arabian* – арапски
40. *Armenian* – арменски

41. *Asian* – азиски
42. *Australian* – австралиски
43. *Austrian* – австриски
44. *Brazilian* – бразилски
45. *Bulgarian* – бугарски
46. *Cuban* – кубански
47. *Egyptian* – египетски
48. *European* – европски
49. *Hungarian* – унгарски
50. *Indian* – индиски
51. *Indonesian* – индонезиски
52. *Iranian* – ирански
53. *Italian* – италијански
54. *Korean* – корејски
55. *Libyan* – либиски
56. *Persian* – персиски
57. *Russian* – руски
58. *Scandinavian* – скандинавски
59. *Syrian* – сириски

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Кога во англискиот јазик се образуваат деноминални атрибути со суфиксот *-an*, преводните еквиваленти во македонскиот јазик се добиваат со *И + -ски (-шки, -чки)*; на тој начин се изведуваат придавки што означуваат родова припадност, односно – дека ‘нешто не припаѓа само на одделна единка, туку на сите од тој вид’. Во македонскиот јазик, наставката се додава на именки што значат лица и животни, на имиња на места, како и на општи именки.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-an*

Овој начин на образување деноминални атрибути претставува прилично едноставен и лесен начин на градба, без поголеми варијации. Но, како што е случај со повеќето правила, и тука постојат одредени исклучоци. Следните зборови се образуваат на неправилен начин; ова може да предизвика некои помали забунувања, зашто иако наведените примери во англискиот јазик се сметаат за исклучоци во однос на образувањето, во македонскиот јазик тие се образуваат како и останатите облици – имено, со конструкција *И + -ски (-шки, -чки)*.

- 60. Argentina - *Argentinian* – аргентински
- 61. Belgium - *Belgian* – белгиски
- 62. Canada - *Canadian* – канадски
- 63. Morocco - *Moroccan* – марокански
- 64. Norway - *Norwegian* – норвешки
- 65. Palestine - *Palestinian* – палестински
- 66. Ukraine - *Ukrainian* – украински

N + -ARY

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-ary* најчесто се јавува кај заемки од класичниот и средновековен латински, и тоа кај придавки (*elementary, honorary, stationary*), лични именки (*notary, secretary*) или именки што означуваат предмети или места (*library, rosary, glossary*). Наставката потекнува од средноанглиската наставка *-arie*, која пак води потекло од латинските наставки *-arius, -a, -um*; кај личните именки се јавува завршетокот *-arius*, а кај именките кои означуваат предмети и места, тоа се *-arium, -aria*. Наставките *-er, -eer, -ier* и *-aire* се сметаат за облици кои се наследени и усвоени од францускиот јазик. Значи, оваа наставка во средноанглискиот се јавува кај латинските заемки, а во подоцнежните заемки што влегле во францускиот од латинскиот јазик, станала *-aire*, а со тек на време *-arie* и завршила како *-ary*.

б. Ортографски напомени

Образувањето деноминални придавки по пат на додавање на суфиксот *-ary* не предизвикува големи и сложени промени кај именската основа. Како што може да се види од следните примери, освен што се испушта безгласното, финално *-e*, други промени нема (така, на пример, *residue* → *residuary, discipline* → *disciplinary*).

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-ary*

Наставката *-ary*, во комбинација со именки, образува придавки што опишуваат 'некој или нешто што е поврзано со, вклучува или дели некои карактеристики од предметот кој е посочен со именката'.

г. Македонски преводни еквиваленти

Значењето и употребата на деноминалните атрибути на *-ary* се илустрира со примерите што следат:⁵

67. *cautionary* – што опоменува, предупредувачки
- Let this be a *cautionary* tale to you about what not to do in such a situation. – Ова нека ти служи како *предупредување* што да не правиш во таква ситуација.
68. *complimentary* – пофалбен; бесплатен
а) He must really like and respect you; he had a lot of *complimentary* things to say about you. – Тој мора навистина многу да те сака и почитува; имаше многу *пофални* зборови да каже за тебе.
б) The manager would like to offer all of you a *complimentary* drink. – Шефот би сакал да ви понуди *бесплатен* пијалак.
69. *customary* – вообичаен, обичаен
- It is *customary* to bring the hostess flowers when you meet her for the first time. – *Вообичаено* е да однесеш цвеќе на домаќинката кога ќе ја запознаеш за прв пат.
70. *dietary* – диететски, диетален; хранлив
- The *dietary* laws of Islam prohibit eating pork and drinking alcohol. – *Диететските* правила на Исламот не дозволуваат да се јаде свинско и да се пие алкохол.
71. *disciplinary* – дисциплински; дисциплинарен
- The *disciplinary* committee will decide what measures will be taken and how everyone involved will be sanctioned. – *Дисциплинската* комисија ќе одлучи кои мерки ќе се преземат и на кој начин ќе бидат казнети инволвираните.
72. *legendary* – легендарен, од легендите; славен
а) Mermaids are an example of *legendary* creatures from the sea.
– Морските сирени се еден пример за *измислени* суштества кои живеат во морето.
б) He is the most *legendary* basketball player of his time. – Тој е *најславниот* кошаркар од неговото време.
73. *parliamentary* – парламентарен
- Our country represents a *parliamentary* democracy. – Нашата држава претставува *парламентарна* демократија.

⁵ Бројот на примери е ограничен, а дадените зборови се по избор на авторката. Останатите примери се дадени во Прилог 3, на крајот од книгава.

74. *probationary* – пробен; условен
 - At the moment I am on a *probationary* trial period at the company, and afterwards they might decide to hire me full-time. – Моментално сум на *пробен* период во фирмата, а потоа можеби ќе одлучат редовно да ме вработат.
75. *residuary* – останат, преостанат
 - After such a fierce argument, there is bound to be some anger and *residuary* feelings of distrust, but this will eventually disappear. – По таква жестока караница, нормална е појавата на лутина и *преостанати* чувства на недоверба, но со тек на време тоа ќе исчезне.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Кај македонските преводни еквиваленти не се забележува некој облик или наставка што се повторува, за да може да се спомене како еквивалент со кој се постигнува целосна корелација; за делумна корелација, може да се спомене наставката *-ен*. Во принцип, се јавуваат зборови со различни облици, а за поголемиот дел од нив воопшто не би се рекло дека се придавки образувани од именска основа.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ary*

Иако овој процес во англискиот јазик е продуктивен, ваквите облици им претставуваат проблем на изучувачите – не толку од гледна точка на образувањето, туку поскоро од гледна точка на употребата. Имено, овие облици не се многу вообичаени за изучувачите, а најчесто се јавуваат во поформалниот регистар, па затоа обично се заменуваат со некој синоним или синонимна конструкција. Исто така, фактот што во македонскиот јазик нема наставка со која би се постигнала целосна корелација, ги прави овие образувања не многу лесни за употреба.

N (-ACY) + -ATE

а. Етимолошко потекло на наставката

На ова место би било најсоодветно да се дадат информации во врска со етимолошкото потекло на наставката *-acy*, која се јавува како завршеток на именките, зашто значењето на придавките што завршуваат на *-ate* е непосредно врзано за значењето на именките што завршуваат на *-acy* (види во делот *Образување на англиски деноминални атрибути со*

–ate, подолу). Наставката –асу потекнува од латинската наставка –acia, –atia (двата облика се употребувале наизменично во средновековниот латински, како резултат на фонетското поистоветување на облиците), а претставуваат сложенки составени од –ас и –at (–ate) + –ia (–у).

б. Ортографски напомени

Како што укажува поднасловот на овој дел, завршетокот –асу едноставно се заменува со наставката –ate, без да се прават било какви други промени.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со –ate

Наставката –ate ја заменува наставката –асу кај именки, со што се образуваат придавки што ја опишуваат состојбата означена во првобитната именка; значењето на именките што завршуваат на –асу се однесува на ‘особина, состојба, служба, т.е. функција, и т.н.’ Именките со ваков облик имаат соодветни придавки со завршеток –acious, како и со завршеток –ate; но, како што се гледа од делот што следи, овој процес не е особено продуктивен.

г. Македонски преводни еквиваленти

76.	(N-accuracy) = accurate – точен, прецизен; верен
	а) Your facts are not very <i>accurate</i> , I am afraid; you will have to check them again. – Фактите не ти се многу <i>точни</i> , за жал; ќе мора одново да ги провериш.
	б) Her novel, though historically <i>accurate</i> , is not very interesting. – Нејзиниот роман, иако е <i>верен</i> на историските факти, не е многу интересен.
77.	(N-intimacy) = intimate – близок, интимен; удобен; личен; детален, опширен; близок, директен
	а) I consider her an <i>intimate</i> friend; we have known each other for years. – Ја сметам за <i>блиска</i> пријателка; со години се знаеме.
	б) The club is tastefully decorated and has a pleasant and <i>intimate</i> atmosphere. – Клубот е уреден со вкус и создава пријатна и <i>интимна</i> атмосфера.
78.	(N-obstinacy) = obstinate – тврдоглав, своеглав; непопустлив, упорен; постојан; неискоренлив
	а) For a person who is so widely-travelled, he is incredibly <i>obstinate</i> and narrow-minded. – За некој кој е толку шетан, тој е навистина многу <i>тврдоглав</i> и ограничен.

- б) His *obstinate* nature will never allow him to give up until he has achieved his goals. – Неговата *упорност* никогаш нема да му дозволи да се откаже додека не си ги оствари целите.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

И во овој случај, не постои одреден зборообразувачки процес со кој би се постигнала целосна корелација со англиската конструкција *N (-acy) + -ate*, иако за делумна корелација може да се наведе наставката *-en*. Интересен е фактот што голем дел од преводните еквиваленти во македонскиот јазик имаат именски облик на *-ost* (на пример, *тврдоглав – тврдоглавост, непопустлив – непопустливост, упорен – упорност, прецизен – прецизност*, и т.н.).

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ate*

Ваквите облици се заемки од латинскиот јазик, па имаат нешто поформален регистер и се користат во поформални контексти. Оттука, тие не се јавуваат многу често во разговорниот стил, и самиот факт што нивната употреба е ограничена ги прави помалку вообичаени.

N + -ED (1)

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-ed* има домашно потекло; таа се јавува во средноанглискиот јазик, а потекнува од староанглиската наставка *-ede*.

б. Ортографски напомени

Со додавање на наставката *-ed* на именките, добиваме облици кои се познати и како *придавски сложенки*, бидејќи всушност се комбинираат минати партиципи со именки. Во поглед на ортографијата, ова значи дека не настануваат особени промени, т.е. важат истите правила како при образувањето минати партиципи од слаби глаголи, со тоа што истите се поврзуваат со именката со тире.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-ed*

Наставката *-ed* се јавува во неколку зборообразувачки процеси, на пример при образување минато време кај правилни (слаби) глаголи (како во реченицата *He crossed the street*), потоа, при образување минат

партицип (исто кај слаби глаголи, како во реченицата *He had crossed the street*), како и партиципни придавки кои искажуваат состојба или особина што резултира од дејството на глаголот (на пример, *inflated balloons*). Најпосле, оваа наставка се јавува и во случајот што нè интересира, имено – при образување деноминални придавки (на пример, *bearded, tender-hearted, long-haired*).

Вакви облици, односно *придавски сложенки*, се образуваат кога минати партиципи што завршуваат на *-ed* се комбинираат со именки. Значи, станува збор за состави во кои како главен збор се јавуваат изведени придавки, а кои се однесуваат како девербални синтетички сложенки. Во однос на структуралната анализа, постојат две можности, и тоа:

a) [[приставка именка] *-ed*] → [[blue eye] *-ed*]

b) [приставка [именка *-ed*]] → [blue [eye *-ed*]]

Значењето на *blue-eyed* (*синоок, со сини очи*) како 'некој што има сини очи' упатува на тоа дека првата анализа (a) е всушност најсоодветна за ваквите облици; имено, тука станува збор за деривацискиот суфикс *-ed*, чиешто изведенки може да се парафразираат како 'имајќи го X, поседувајќи го X'. Она што се чини малку проблематично при овој вид на анализа е фактот што таа подразбира дека како предмет на деривациски правила може да се јават и фрази, што е невообичаено, зашто повеќето суфикси не се придодаваат лесно на фрази, туку само на корени или на зборови.

г. Македонски преводни еквиваленти

79.	<i>heart-shaped</i> – во облик на срце
- For Valentine's Day, she made him a <i>heart-shaped</i> cake. – За Св. Валентин, му направи торта во облик на срце.
80.	<i>blue-eyed</i> – синоок, со сини очи
- He is a gorgeous, <i>blue-eyed</i> boy. – Тој е преубаво момче, со сини очи.
81.	<i>curly-haired</i> – со виткана коса
- She is an attractive, <i>curly-haired</i> young woman. – Таа е симпатична девојка, со виткана коса.
82.	<i>left-handed</i> – леворак, левучар; (удар) изведен/направен со лева рака; (машина/алатка) што се користи со левата рака
- These desks are specially made for <i>left-handed</i> people. – Овие бироа се специјално направени за левучари.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Како што може да се забележи од дадените преводни еквиваленти, ваквите придавски сложенки во македонскиот јазик се преведуваат описно – најчесто со составот *во форма на + именка*, односно, *со + придавка + именка*.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ed*

Изучувачите во принцип ја разбираат трансформацијата со која се образуваат ваквите облици; но, се чини дека тоа се случува поскоро од теоретски, одошто од практичен аспект, бидејќи кога трансформацијата треба да се примени, најчесто се јавуваат забуните.

Исто така, како резултат на тоа што како преводен еквивалент во македонскиот јазик се јавува конструкцијата *во форма на + именка*, односно *со + придавка + именка*, изучувачите најчесто така се изразуваат и на англиски – односно, наместо да го употребат обликот *N + -ed*, тие почесто се решаваат за составот *adjective + noun*, како во речениците што следат:

83.	<i>A man with <u>a red nose</u>. → A <u>red-nosed</u> man.</i>
84.	<i>A censor with <u>a heavy hand</u>. → A <u>heavy-handed</u> censor.</i>
85.	<i>A boat with <u>a flat bottom</u>. → A <u>flat-bottomed</u> boat.</i>

Имаме и конструкции од типот:

86.	<i>Wealth that has never been told. → an <u>untold</u> wealth</i>
87.	<i>Cruelty such as we have never heard of before. → an <u>unheard of</u> cruelty</i>

Во овој случај, трансформациите подразбираат неколку промени – најпрвин префиксација на минатиот партицип на глаголите, а потоа таквиот облик → *придавка + именка*. Во секој случај, неспорно е дека изучувачите имаат проблеми со ваквиот начин на образување на деноминални придавки.

N + -ED (2)

а. Етимолошко потекло на наставката

Види во делот *Етимолошко потекло на наставката* во претходниот раздел.

б. Ортографски напомени

Наставката *-ed* се додава на именката без да предизвика промени од ортографска природа.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-ed*

Наставката *-ed* се додава на именки, со што се образуваат придавки со значење ‘поседувајќи го она што е означено со именката’, односно, придавки кои ја искажуваат идејата дека ‘нешто или некој е сличен на, или се карактеризира со она што е посочено со именката’.

г. Македонски преводни еквиваленти

88. *bearded* – брадат, брадест, забраден, брадосан, со брада
 - You can't miss him, just look for an older, *bearded* man. – Не можеш да не го видиш, само барај постар *брадосан* човек.
89. *crazed* – луд, излуден
 - He scared me when he came in, with his wild hair and a *crazed* look in his eyes. – Ме уплаши кога дојде, со разбушавена коса и *луд* поглед во очите.
90. *diseased* – заболен, болен
 - The tree was old and *diseased*; it just had to go as it might have fallen over and hurt somebody. – Дрвото беше старо и *заболено*; мораше да го исечеме бидејќи некој ден можеше само да падне и да повреди некој.
91. *horned* – рогат, со рогови
 - The unicorn is a mythical, *horned* animal. – Еднорогот е митско *рогато* животно.
92. *pointed* – заострен, наострен; шилест; аглест; остар, зајадлив, јавно упатен
 а) Be careful that you don't poke yourself with the *pointed* end of the pencil. – Внимателно да не се боцнеш со *наострениот* молив.
 б) She made several *pointed* comments in reference to her political rival's financial statements. – Изрече неколку *зајадливи* коментари во врска со финансиските податоци на нејзиниот политички ривал.
93. *talented* – надарен, даровит, талентиран
 - She is a *talented* singer. – Многу е *музикална*.

94. | *winged* – крилат, крилест, со крилја
 - At the moment we are studying birds and other *winged* creatures. – Сега учиме за птици и други *крилести* суштества.
95. | *wooded* – шумовит, обраснат со шума
 - This *wooded* area is the perfect location for a wedding. – Овој дел *обраснат со шума* е совршена локација за свадба.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Македонските преводни еквиваленти на вака образуваните придавки во англискиот јазик се образуваат на повеќе начини – со разни наставки, кои се додаваат не само на именската, туку и на придавската основа; како еквивалент може да се јави и предлошката фраза *со + именка* (така, на пример, *horned* → *со рогови*, *winged* → *со крилја*, *wooded* → *обраснат со шума*). Од наставките што се јавуваат, може да се споменат: –*ат*, –*ест* и –*ит* (на пример, *рогат*, *крилест*, *шумовит*).

Со наставката –*ат* во македонскиот јазик се образуваат придавки со качествено значење, кои покажуваат својство изразено во голема мера, што одговара на англиската наставка. Сепак, ваквите облици не се многубројни во јазикот; тие се ограничени од придавките што завршуваат на –*ест*, кои се повообичаени и имаат исто значење (така, на пример, *брадат* → *брадест*, *крилат* → *крилест*). Со наставката –*ест* се образуваат и придавки со качествено значење кои означуваат сличност со предметот на кој укажува првобитната именка; таа сличност може да биде не само по облик, туку и по друго – на пример, по боја или по душевна особено, што исто така соодветствува со англиската наставка –*ед*.

Што се однесува до наставката –*ит*, како и од неа проширената –*овит*, кога таа ќе се додаде на именка, се образуваат придавки со качествено значење кои означуваат својство изразено во силна мера (на пример, *шумовит*, *даровит*).

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со –*ед*

Иако овие облици се едноставни за образување од ортографска гледна точка, тие сепак им претставуваат тешкотии на изучувачите (со исклучок на зборот *talented*, кој е навлезен во јазикот), и тоа најмногу зашто нивната употреба не е многу вообичаена, особено не во разговорниот стил. Затоа, тие најчесто се заменуваат со подолги состави кои го доловуваат значењето, особено онаму каде што и македонските преводни еквиваленти се добиваат со помош на предлошка фраза. Така, наместо да се употреби зборот *winged* во реченицата *At the moment we are*

studying birds and other winged creatures, попрво би се употребила трансформацијата *At the moment we are studying birds and other creatures with wings*.

N + -EN

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-en* се смета за домашна наставка; таа потекнува од средноанглискиот, преку староанглискиот јазик. Не станува збор за странска наставка која влегла во англискиот јазик од некој друг, иако е сродна со латинската наставка *-inus*, а семантички слична со наставката *-ine* (придавска наставка со значење ‘од; што се однесува на; направена од; како’, а која има грчко или латинско потекло).

б. Ортографски напомени

Образувањето на придавски облици со додавање на наставката *-en* на именки не предизвикува промени од ортографска природа – односно, наставката едноставно се додава, без притоа да се испуштаат или дуплираат букви.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-en*

Наставката *-en* може да се комбинира со повеќе видови зборови. Таа може да се јави со придавки или именки, за да образува преодни и непреодни глаголи (на пример, *fasten, harden, sweeten; heighten, lengthen, strengthen*); потоа, да го означи минатиот партицип кај бројни јаки глаголи и некои слаби глаголи (на пример, *taken, proven*); и она што нè интересира нас, да се комбинира со именки и на тој начин да образува придавки кои опишуваат ‘нешто што е направено од, или што наликува на, материјата т.е. супстанцата на која се однесува именката’.

г. Македонски преводни еквиваленти

96.	<i>ashen</i> – блед, пеплосан; пепелав
- When he heard what had happened, his eyes widened and his face turned <i>ashen</i> . – Кога слушна што се случило, очите му се ококорија, а лицето му <i>побледе</i> .
97.	<i>earthen</i> – од земја, земјен, земјан
- This bean dish is traditionally baked in an <i>earthen</i> dish. – Ова јадење од грав традиционално се подготвува во <i>земјен</i> сад.

98. *flaxen* – рус (коса); лепен
 а) Swedes are typically blue-eyed and *flaxen*-haired. – Швеѓаните типично имаат сини очи и *руса* коса.
 б) In front of us, as far as the eye could see, stretched miles and miles of *flaxen* fields. – Пред нас, колку што можеше око да види во далечината, се протегаа ниви *со лен*.
99. *golden* – златен, златест; од злато
 - This is the *golden* opportunity you have been waiting for. – Ова е *златната* шанса која ја чекаше.
100. *leaden* – темен, оловен; бавен, тром; тежок; задушлив; здодевен; (направен) од олово
 а) *Leaden* clouds covered the sky and hid the sun. – *Темни* облаци го прекрија небото и го сокрија сонцето.
 б) It was obvious that he did not want to be here; his movements were clumsy and *leaden*. – Очигледно беше дека не сакаше да е тука; неговите движења беа трапави и *бавни*.
 в) We carried all the *leaden* pipes inside and arranged them neatly on the ground. – Ги внесовме сите *оловни* цевки внатре и уредно ги сместивме на земја.
101. *silken* – свилен, (направен) од свила; како свила; мек, благ
 а) I spilled red wine on my sister's *silken* shirt and now it's ruined. – Истурих црно вино на *свилената* кошула на сестра ми и сега е за фрлање.
 б) Her voice is surprisingly gentle, smooth and *silken*. – Има изненадувачки нежен глас, мазен *како свила*.
102. *waxen* – блед; (направен) од восок, восочен
 а) It was obvious that she had been seriously ill; she was rail-thin and her skin was *waxen*. – Очигледно беше дека била многу болна; беше преслаба, а лицето – *бледо*.
 б) When you go to London you must have your picture taken with the celebrity *waxen* figures in Madame Tussauds. – Кога ќе одиш во Лондон мора да се сликаш со *восочните* фигури на познатите личности во музејот Мадам Тисо.
103. *wooden* – дрвен; неприроден, исфорсиран
 а) We bought a sturdy, *wooden* dining room table. – Купивме цврста *дрвена* маса за во трпезаријата.

- б) He really needs to practice more speaking in front of large audiences; his posture was unnaturally stiff and *wooden*. – Навистина треба повеќе да вежба говорење пред големи групи луѓе; беше неприродно и *здрвено* исправен.
104. *woolen* – волнен, (направен) од волна
- These *woolen* sweaters take ages to dry. – Им треба цела вечност на овие *волнени* џемпери да се исушат.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Македонските преводни еквиваленти на англиските облици што се образуваат на овој начин, најчесто се образуваат со наставката *-en*, која во македонскиот јазик се јавува во комбинација со именки за да образува придавки што покажуваат ‘од каков материјал потекнува нешто’, односно дека наликува на дадениот материјал (на пример, *вила – свилен, железо – железен, лен – ленен*). Освен употребата на споменатата наставка, во македонскиот јазик може да се јави и употреба на составот *од + именка*, што одговара на англиската конструкција (*made*) *of + noun*.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-en*

Проблемите што може да се јават со овој начин на образување деноминални придавки се должат на фактот што, во некои случаи, и самата именка може да се употреби како придавка, па дилемата е – кога се употребува едниот облик, а кога другиот; која е разликата во употребата; и дали тие може да се употребуваат наизменично, односно дали употребата на едниот облик наместо другиот влијае врз значењето на реченицата. Во овој контекст најчесто се мисли на дублетите *gold/golden, lead/leaden* и *silk/silken*; кај останатите облици не се јавува ваква дилема, зашто именката не може да се употреби и како придавка.

Примарната зборовна класа на зборовите *gold/lead/silk* е именска: тие примарно се јавуваат како именки, а во некои контексти може да се јават и со придавска функција. Ова, всушност, се случува кога се јавуваат во комбинација со друга именка, која ја модификуваат. На пример, кога имаме комбинација *gold + noun*, може да се каже дури и дека станува збор за сложена именка – на пример *gold mine, gold ring, gold watch*, со тоа што *gold* го опишува зборот што следи, односно кажува нешто повеќе за тоа каков рудник/прстен/часовник се работи, а наместо *gold* може да се јави зборот *silver, platinum, diamond*. Од друга страна, зборот *golden* пред именка е придавка и има дескриптивна, описна функција; на пример, имаме *a golden opportunity, the golden era, the golden rule*, каде

golden дава опис во врска со изгледот, бојата и квалитетот на одредената именка, а наместо *golden* може да се јави *ornate, beautiful, memorable*, и т.н. Така, обликот што ќе се употреби во голема мера зависи од функцијата што ја извршува. Исто така, кога се употребуваат облиците *gold/lead/silk* се укажува на материјалот, т.е. супстанцата од која нешто е направено, додека придавските облици *golden/leaden/silken* најчесто се јавуваат со метафоричко значење, како што и може да се види од дадените примери.

N + -ESE

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-ese* води потекло од старофранцуската наставка *-eis*, која пак потекнува од латинската *-ēnsis*.

б. Ортографски напомени

Во најголем број случаи, наставката се додава на крајот на именската основа без да предизвика поголеми промени, особено кога таа завршува на согласка; сепак, можни се и некои ситни промени, како што може да се види кај *China* → *Chinese*, *Vienna* → *Viennese* (значи, кога се јавува a во финална позиција → *-ese*), како и *Lebanon* → *Lebanese*. Една разлика што може да се воочи е тоа што во англискиот јазик зборовите се пишуваат со голема буква, додека во македонскиот јазик тие се пишуваат со мала буква.

в. Образовање на англиски деноминални атрибути со *-ese*

Наставката *-ese* се додава на именки кои означуваат места и така образува придавки кои изразуваат дека ‘некој или нешто потекнува од споменатото место’, односно, изразуваат ‘особини на град, регион или земја, како, на пример, жителите на истите и јазикот кој тие го говорат’.

г. Македонски преводни еквиваленти

Примерите што следат го илустрираат значењето на деноминалните атрибути на *-ese*:

105.		<i>Chinese</i> – кинески
106.		<i>Japanese</i> – јапонски
107.		<i>Lebanese</i> – либански
108.		<i>Nepalese</i> – непалски

109.	Taiwanese – тајвански
110.	Viennese – виенски
111.	Vietnamese – виетнамски

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Исто како и со наставката *-an*, која – како што видовме во делот *Анализа на македонските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи* во дел 3.2.3. (види стр. 116) – се додава на именки кои означуваат места, па на тој начин се формираат зборови со кои се опишува ‘некој или нешто со потекло од споменатото место’, а македонските преводни еквиваленти се добиваат со составот *И + -ски* (на тој начин образувајќи придавки што означуваат родова припадност, односно, дека ‘нешто не припаѓа само на одделна единка, туку на сите од тој вид’) – и кај наставката *-ese* се јавува ист начин на образување деноминални придавки во македонскиот јазик.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ese*

Македонските изучувачи во голема мера ги познаваат овие и не размислуваат многу во врска со нивното образување. Исто така, овие деривати се образуваат без некои поголеми промени кај именската основа, а и во македонскиот јазик постои доследност во однос на образувањето на преводните еквиваленти – имено, тоа се прави со составот *И + -ски* (*-шки, -чки*).

Единствена точка каде може да се јави дилема или забуна е тоа што и наставката *-an* се јавува при образување атрибути со гореспоменатото значење – дека ‘некој или нешто е со потекло од споменатото место’. Како што може да се види од примерите наведени во соодветниот дел, списокот на деривати образувани на тој начин е далеку поголем, а поради почестата употреба на суфиксот *-an* во однос на суфиксот *-ese*, може да дојде до забуна кај изучувачите и тие да направат грешка во однос на суфиксот што се додава на именската основа.

N + -ESQUE

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-esque* потекнува од фр. *-esque* (*‘-ish, -ic, -esque’*), од италијанската *-esco*, од латинската *-iscus*, а е сродна со германската наставка *-isch*, староанглиската *-isc* и старонордиската *-iskr*.

б. Ортографски напомени

Оваа наставка најчесто се додава на повеќесложни основи; во случај кога зборот од кој се изведува придавката завршува на самогласка, тогаш таа се испушта (на пример, *Casano**v**(a)esque*), освен ако ова не го попречат некои „семантички фактори“ (како, на пример, кај *Garbo**e**sque*). Јасно е дека тие „семантички фактори“ се однесуваат на препознатливоста на основата (обликот *Garbesque*, на пример, во никој случај не би се поврзал со *Garbo*).

Самогласката која се испушта мора да е ортографска, а не фонетска самогласка: на пример, *Disne**y**(esque)* и *Shaw(esque)* завршуваат на фонетска самогласка, а не на ортографска. Ортографијата на даден облик е исто толку важна колку што е фонолошката структура на тој облик, и укажува на тоа дека ортографскиот облик е основен во поглед на усниот облик, иако по правило усниот облик е примарен.

Сето ова може да се илустрира со следниот приказ, но важно е и да се напомене дека кај некои од точките во приказот треба да се применат основна човечка интуиција за тие правилно да се протолкуваат. Имено,

- сегментален облик на суфиксот: /esk/;
- супрасегментален облик: нагласокот паѓа врз суфиксот;
- онаму каде основата е [-општа] именка, најчесто се избегнуваат едносложни основи;
- во основи кои завршуваат на ортографска самогласка, истата се испушта доколку основата остане препознатлива.

Со ваква формулација, лесно е да се предвиди кои основи може да го прифатат суфиксот *-esque*, а кои нема да можат.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-esque*

Наставката *-esque* најчесто се комбинира со имиња на познати луѓе – на пример писатели, композитори или сликари – и образува придавки кои изразуваат дека ‘некој или нешто е сличен во стилот на она што е направено или изведено од претходно споменатата личност’, односно, ‘некој или нешто е сличен во стилот на она што е посочено во оригиналната именка’.

Всушност, наставката *-esque* е прилично интересна зашто, иако се јавува во голем број зборови каде е додадена на општи именки, во принцип овој процес е пример за маргинална продуктивност. Наставката најчесто се додава на лични именки, и тоа поточно на презимиња (на

пример, *Audenesque*, *Disneyesque*, *Molieresque*, покрај другите примери наведени во делот *македонски преводни еквиваленти*).

Постојат бројни зборови каде наставката *-esque* се додава и на општи именки (на пример, *goblinessque*, *lawyeresque*, *robotesque*, *teacheresque*, покрај другите примери наведени подолу, во делот *македонски преводни еквиваленти*). Меѓутоа, независно од основата на која се додава, односно без разлика дали станува збор за општа или за лична именка, значењето што *-esque* го доловува е исто со веќе споменатото: 'на начинот или стилот на оној кој е наведен во основата', т.е., 'поседувајќи таков (уметнички, бизарен, живописен) стил како оној именуван во основата'.

г. Македонски преводни еквиваленти

112.	<i>Beethovenesque</i> – во стилот на Бетовен - This symphony is so sad, very <i>Beethovenesque</i> in style. – Оваа симфонија е толку тажна за слушање, многу потсетува на стилот на Бетовен.
113.	<i>carnavalesque</i> – карневалски, панаѓурски - This used to be such a pretty town, but now it has lost its charm and become cheap and <i>carnavalesque</i>. – Ова беше толку убаво гратче, а сега веќе го нема тој шарм и делува ефтин и панаѓурски.
114.	<i>Dantesque</i> – во стилот на Данте, Дантеов - He needs to adopt a more original style of writing; as it is now, it is oddly <i>Dantesque</i>. – Мора да изнајде посвојствен стил на пишување; неговиот стил сега чудно потсетува на Данте.
115.	<i>Kafkaesque</i> – во стилот на Кафка - He is very <i>Kafkaesque</i> in character. – Како Кафка е по карактер.
116.	<i>picturesque</i> – сликовит, живописен; жив; отворен, остар; чуден, необичен - We spent the summer in a quaint <i>picturesque</i> village in the north of England. – Летото го поминавме во едно симпатично, живописно селце во северниот дел од Англија.
117.	<i>Rembrandtesque</i> – во стилот на Рембрант - All her paintings have a <i>Rembrandtesque</i> feel to them. – Сите нејзини слики се во стилот на Рембрант.
118.	<i>statuesque</i> – како статуа, вајан - She has a voluptuous build, and is very <i>statuesque</i>. – Таа има прекрасни облини и вајано тело.

119. | Tarzanesque – Тарзански
 - He gave a *Tarzanesque* yell and jumped down from the roof. –
 Тој испушти крик како *Тарзан* и скокна од кровот.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Во однос на наставките што се јавуваат како најчести преводни еквиваленти во македонскиот јазик, се прави разлика дали наставката –*esque* се јавува со лична именка, или со општа именка. Кога се јавува со лична именка, најчест преводен еквивалент во македонскиот јазик е составот *во стилот на* + *лична именка* (најчесто презиме), а поретко може да се јават и следните наставки: –*ов* (на пример, *Дантеов*) и –*ски* (на пример, *Тарзански*). Кога наставката –*esque* се јавува со општа именка, најчест преводен еквивалент е наставката –*ски*, а поретко може да се јави и составот *како* + *општа именка* (на пример, *statuesque* → *како статуа*).

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи
 со деноминалните атрибути со –*esque*

Како што беше истакнато погоре, оваа наставка се јавува во голем број зборови, но во принцип овој процес е пример за маргинална продуктивност. Дилемата во врска со употребата на наставката –*esque* е врзана со прашањето која наставка, од неколкуте што се во игра, треба да се додаде на дадена основа со цел да се образува придавка. Кога станува збор за придавки образувани од лични именки, најчеста е наставката –*ian*; анализата на придавки изведени од лични именки кои започнуваат на буквите В, С и F во *Oxford English Dictionary* укажува дека оваа наставка се употребува во 60% од случаите. Останатиот дел е распределен меѓу седум други наставки, и изгледа вака:

суфикс	%
-ese	2.8
-esque	15.4
-ic	2.8
-ine	1.4
-ish	5.6
-ist	4.2
-ite	8.4

Се чини дека при решавањето кои од дадените наставки ќе се употребат, фонолошките фактори немаат улога. Всушност, во неколку случаи постојат алтернативни суфиксирани облици од една иста основа,

така што е неспорно дека не станува збор за комплементарна дистрибуција кај наставките, определена од фонолошката структура на основата.

N + -FUL

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-ful* има домашно потекло; таа постои во средноанглискиот јазик, а потекнува од староанглиската наставка *-full*, *-ful*, од придавскиот облик *full* (со сите свои значења: *целосно исполнет, полн до максимум; целосен, цел; достигнувајќи го максимумот во однос на големина, износ, волумен, и т.н.*; (во контекст на облека или текстилна стока) *широк, со широки фалти, набори; обемен и добро снабден*).

б. Ортографски напомени

Во принцип, при образувањето деноминални атрибути на *-ful* не се случуваат големи промени: наставката најчесто се додава на именската основа без да предизвика промени од ортографска природа. Промени настануваат само кога зборот завршува на буквата у, на која ѝ претходи согласка, и тогаш у → и + *-ful* (на пример, *beauty* → *beautiful*, *duty* → *dutiful*, *mercy* → *merciful*), додека кога пред у стои самогласка, тогаш нема промена у → и (на пример, *joy* → *joyful*, *play* → *playful*).

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-ful*

Наставката *-ful* се комбинира со именки кои се однесуваат на одредена карактеристика, особина или квалитет; на тој начин се образуваат придавки кои опишуваат 'некој или нешто што во голема колична поседува од споменатата карактеристика, особина или квалитет', односно облици кои имаат значење 'полн со, окарактеризиран со' (на пример, *painful*, *spiteful*, *restful*), и облици со значење 'способен за, или има склоност/обичај да' (на пример, *helpful*, *useful*).

г. Македонски преводни еквиваленти⁶

120.	<i>beautiful</i> – убав, прекрасен
- She is a <i>beautiful</i> girl, with a bright future ahead of her. – Таа е <i>убава</i> девојка, со светла иднина пред себе. |
|------|--|

⁶ Бројот на примери е ограничен, а дадените зборови се по избор на авторката. Останатите примери се дадени во Прилог 3, на крајот на книгава.

121. *colourful* – живописен, сликовит
 - He is an interesting man to get to know; he has had quite a *colourful* life. – Интересен човек е да се знае; имал навистина *интересен* живот.
122. *delightful* – (пре)красен
 - What a *delightful* surprise running into you here so unexpectedly. – Какво *прекрасно* изненадување што те гледаме тука, толку неочекувано.
123. *dutiful* – одговорен; послушен; верен
 а) I am impressed by the *dutiful* way he took care of his elderly parents. – Ме импресионира *одговорниот* начин на кој се грижеше за своите стари родители.
 б) His wife treats him with such *dutiful* deference that it is embarrassing to watch. – Жена му се однесува со него со таква *послушност* што ми е срам тоа да го гледам.
124. *faithful* – верен, искрен; точен
 а) She insists that she has always been *faithful* to her husband. – Таа инсистира дека секогаш му била *верна* на сопругот.
 б) This document is not *faithful* to the original, I am afraid. – За жал, оваа копија не е *верна* на оригиналот.
125. *helpful* – услужлив; од корист, корисен
 а) The librarian here is not very *helpful*, I am afraid; you will have to look for the book yourself. – Библиотекарот тука не е многу *услужлив*, за жал; сама ќе мора да си ја побараш книгата.
 б) Here are some additional books which you will find *helpful* when you write your essay. – Еве уште неколку книги кои ќе ти бидат *од корист* кога ќе го пишуваш есејот.
126. *hopeful* – исполнет/полн со надеж; надежен, оптимистички, охрабрувачки
 а) There are over 100 *hopeful* candidates who applied for the position. – Повеќе од 100 *надежни* кандидати аплицираа за работното место.
 б) Do not lose hope; the fact that he has been seen by people is a very *hopeful* sign. – Немој да губиш надеж; фактот што го видеа луѓе е многу *охрабрувачки* знак.

127. *joyful* – весел, среќен, радосен
- We were all *joyful* at the news of the child's safe return. – Сите бевме *радосни* кога слушнавме дека детето безбедно го вратиле.
128. *merciful* – милостив, милосрден, благонаклонет
- Over time, he became less and less *merciful* to his enemies. – Со тек на време стануваше сè помалку *милостив* кон своите непријатели.
129. *painful* – болен; мачен, тежок; напорен
а) His questions brought up a lot of *painful* memories. – Неговите прашања ме потсетија на многу *болни* сеќавања.
б) It was *painful* to watch such a once-vital man be reduced to this. – *Мачно* беше да се гледа еден така динамичен човек да е сведен на ова ниво.
130. *peaceful* – мирен, спокоен; мирољубив
а) At long last, we managed to spend a *peaceful* day in our summer cottage. – По толку време, конечно успеавме да поминеме еден *мирен* ден во нашата викендица.
б) We need to settle the conflict by *peaceful* means. – Мора да најдеме *мирољубиви* средства со кои би го решиле конфликтот.
131. *playful* – разигран, весел; палав, немирн; шеговит
а) I love my puppy, he is such a *playful* little thing. – Си го обожавам моето кутре, секогаш е толку *весело* и *разиграно*.
б) He had a *playful* expression on his face. – Имаше *палав* израз на лицето.
в) You are certainly in a *playful* mood. – Ти си ми некако *шеговито* расположен.
132. *successful* – успешен
- All I want for you is to be happy and *successful*. – Сè што сакам за тебе е да си среќен и *успешен*.
133. *thankful* – благодарен; среќен, задоволен
а) On Thanksgiving Day, before we eat dinner, each of us says what we are *thankful* for. – За денот на благодарноста, пред да почнеме да вечераме, секој од нас кажува за што е *благодарен*.
б) Everyone was *thankful* to hear the good news. – Сите се *израдуваа* кога ги слушнаа добрите вести.

134. *useful* – корисен, употреблив
 - I hope you find my advice *useful*. – Се надевам дека моите совети ќе ти се од корист.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Иако постојат разни преводни еквиваленти, од нив тешко може да се издвои одреден зборообразувачки процес – односно, одредена наставка која често се јавува во македонските преводни еквиваленти. Сепак, во голем број од преводните еквиваленти се забележува појавата на суфиксот *-ен*, додаден на именска основа; така се образуваат придавки со качествено значење кои означуваат пред сè апстрактни својства, што соодветствува на употребата на англиската наставка *-ful*.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ful*

Ваквите деривати во голема мера се образуваат на прилично едноставен начин – а и нивното значење е поврзано со именската основа на која се додава наставката.

Во однос на ортографијата, иако не се случуваат големи промени при образувањето на овој вид облици, сепак кај изучувачите редовно доаѓа до забуна меѓу придавката *full* и наставката *-ful*, па неретко се случува зборовите образувани со додавање на оваа наставка да се пишуваат со завршеток *-full* и да се јават облиците **thankfull*, **usefull*, **successfull*, и т.н.

Иако во принцип не се јавуваат некои особени проблеми и тешкотии кај изучувачите од семантичка гледна точка, сепак, постојат зборови кои ја имаат горенаведената структура, а имаат поинакво значење, што може да предизвика забуна. Има и зборови што најчесто не им се многу познати на говорителите, а особено не на изучувачите (на пример, *baleful*, *doleful*), што исто така може да предизвика забуна.

135. *baleful* – заканувачки
 - He gave me a *baleful* look before he closed the door and left. –
 Заканувачки ме погледна пред да ја затвори вратата и да замине.
136. *doleful* – жален
 - Cheer up, there is no need for that *doleful* expression on your face. – Разведри се, нема причина толку жално да изгледаш.
137. *fateful* – судбоносен
 - I will never forget that *fateful* day when I first met you. - Ни-

- когаш нема да го заборавам тој *судбоносен* ден кога за првпат те запознав.
138. *fruitful* – корисен, плоден; роден, плодороден
- а) I spent a rather *fruitful* day working on my paper. – Имав прилично *плоден* ден, пишувајќи ја мојата статија.
- б) We have a *fruitful* tree in our backyard that gives us plenty of apples every year. – Имаме *плодородно* дрво во дворот од кое добиваме доста јаболка секоја година.
139. *lawful* – законски, легален; важечки, исправен
- а) Owning a weapon is *lawful* only if you have the necessary permits. – Поседување оружје е *законски* само ако ги имаш потребните дозволи.
- б) The judge passed a *lawful* sentence; he was imprisoned for life. – Судијата донесе *исправна* одлука; го осуди на доживотна робија.

N + -IAN

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката води потекло од латинските заемки во англискиот јазик, во кои *-anus* (*-an*) се додава на основи што завршуваат на *-i*.

б. Ортографски напомени

Наставката се додава на именската основа без притоа да предизвика ортографски промени. По правило, личните имиња кои завршуваат на *-e* најчесто се комбинираат со наставката *-an* наместо со *-ian* (на пример, *Shakespearean*), а *-an* исто така повремено се јавува и во веќе усвоени облици, како што е случајот со *Elizabethan*.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-ian*

Наставката *-ian* всушност го има истото значење и истите особини како наставката *-an*, иако при споредба на двете наставки, наставката *-ian* се смета за попродуктивна во поновите образувања, особено кога именската основа завршува на согласка. Оваа наставка може да се јави во комбинација со лични имиња и со општи именки. Кога се јавува со имиња, станува збор за имиња на познати луѓе, па се образуваат зборови кои опишуваат дека 'некој или нешто е поврзан со делата на споменатата личност или пак со временскиот период во кој тие живееле', односно, де-

ка 'некој или нешто е типичен за, или сличен на споменатата личност'. Кога наставката се комбинира со општи именки, се образуваат зборови што означуваат 'поврзаност со она на што се однесува именката'.

г. Македонски преводни еквиваленти

і) со лични имиња

140. *Chaucerian* – Чосеров, чосеровски
 - He seems to have adopted a *Chaucerian* style of writing. – Се чини дека го следи стилот на пишување на *Чосер*.
141. *Chomskyan* – чомскиевски
 - Many linguists are hesitant to dispute the various *Chomskyan* opinions on grammar and language in general. – Голем број лингвисти не сакаат да се спротивстават на различните ставови на *Чомски* во врска со граматиката и јазикот воопшто.
142. *Darwinian* – Дарвинов
 - The *Darwinian* theory about survival of the fittest is best seen here in the wild. – *Дарвиновата* теорија за опстанок на најсилниот најдобро може да се забележи тука, во дивината.
143. *Dickensian* – Дикензов; сиромашен, беден, валкан
 а) He is like a character right out of a *Dickensian* novel. – Тој е како да излегол право од *Дикенсов* роман.
 б) He lives in great poverty, in *Dickensian* conditions. – Тој живее во голема сиромаштија, во *бедни* услови.
144. *Edwardian* – едвардијански
 - The house was built in the *Edwardian* style of architecture, so popular at the time. – Куќата е изградена во *едвардијански* стил, кој беше многу популарен во тоа време.
145. *Elizabethan* – елизабетански
 - I love how the women dressed during the *Elizabethan* period. – Многу ми се допаѓа како се облекувале жените за време на *елизабетанскиот* период.
146. *Freudian* – Фројдов
 - If you are interested in psychoanalysis, the best place to start is by reading up on the *Freudian* theories on the subject. – Ако те интересира психоанализата, тогаш најдобро е да почнеш да ги читаш *Фројдовите* теории во врска со тоа.

147. *Jungian* – Јунгов
 - Apart from Freud's ideas, you might also want to read up on the *Jungian* ones as well. – Покрај Фројдовите ставови, и *Јунговите* ќе ти бидат интересни да ги прочиташ.
148. *Shakespearean* – Шекспиров, шекспировски
 - The vocabulary he uses, as well as the grammatical constructions, are all rather *Shakespearean*. – Вокабуларот кој го употребува, како и граматичките конструкции, се прилично *шекспировски*.
149. *Victorian* – викторијански
 - Their living room is decorated in *Victorian* style. – Дневната соба им е во *викторијански* стил.
150. *Wagnerian* – Вагнеров, вагнеровски
 - His music has a *Wagnerian* quality to it. – Неговата музика има *вагнеровска* жичка.

ii) со *општи* именки

151. *mammalian* – цицачки, од фамилијата на цицачи
 - The whale belongs to the *mammalian* category of sea creatures. – Се смета дека китот припаѓа во *фамилијата на цицачи*.
152. *reptilian* – како влекач
 - She has a *reptilian* way of moving. – Се движи *како влекач*.
153. *suburban* – приградски; малограѓански, провинцијалски
 а) He needs to mobilize the *suburban* population into voting for him if he wants to win the elections. – Мора да го мобилизира *приградското* население да гласа за него ако сака да победи на изборите.
 б) It is natural that they would have limited, *suburban* opinions; that is all they know. – Нормално е да имаат ограничени, *малограѓански* сфаќања; само тоа го знаат.
154. *utopian* – утописки
 - She seems to have a rather *utopian* take on life. – Има прилично *утописки* поглед на животот.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Онаму каде наставката *-ian* се комбинира со *лични имиња* (на познати луѓе) за да се образуваат придавки со кои се изразува дека 'некој

или нешто е поврзан со делата на споменатата личност или пак со временскиот период во кој тие живееле', може да се направи јасна паралела во македонскиот јазик: од преводните еквиваленти се гледа дека тоа се постигнува со додавање на наставките *-ов*, *-ев* и *-ски* на лични имиња, со што се укажува на родова припадност.

Кога наставката *-ian* се комбинира со *општи именки*, може да се забележи дека постојат различни преводни еквиваленти со кои се изразува (се чини, доминантната) идеја за родова припадност, на пример, суфиксот *-ски* или дури и некој состав, на пример, *како + именка* или *од фамилијата на + именка*. Од друга страна, иако не се гледа на ова место, родовата припадност (или одбележувањето на нешто што не припаѓа само на одделна единка, туку на сите од тој вид) во македонскиот јазик најчесто се изразува со придавки образувани од именки на кои се додаваат наставките *-ов* и *-ин*, како, на пример, *орлов* и *желкин*.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ian*

Дериватите од лични имиња немаат честа употреба кај изучувачите, освен неколку исклучоци (на пример, *Edwardian*, *Elizabethan* и *Victorian*, кои се навлезени во јазикот); ова најмногу се должи на фактот што тие може да се заменат со други, синонимни и повообичаени облици или состави, како на пример, посесивната *noun + -'s* конструкција, како и облици со структурата *noun + -like*. Така, во примерот *The Darwinian theory about survival of the fittest is best seen here in the wild* → *Darwin's theory about survival of the fittest...*; во *If you are interested in psychoanalysis, the best place to start is by reading up on the Freudian theories on the subject* → *... Freud's theories on the subject*; во *He seems to have adopted a Chaucerian style of writing* → *... Chaucer-like style of writing*; во *His music has a Wagnerian quality to it* → *... Wagner-like quality...*, и т.н.

Од друга страна, дериватите од општите именки се многу повообичаени зашто се прилично навлезени во јазикот, па тие не им создаваат проблеми или тешкотии на изучувачите.

N + -IC (1)

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-ic* води потекло од фр. наставка *-ique*, од латинската *-icus*, од протоиндоевропската **-ikos*, образувана од суфиксот **-i-* и придавскиот суфикс **-ko-*; за сродни наставки се сметаат старогрчката нас-

тавка *-ikos* (*-ikos*), санскритските *-śas* и *-kas*, како и старословенската наставка *-ikŭ*. Во протоиндоевропскиот, кога придавскиот суфикс **-ko-* се додавал на именски основи, се образувале облици со значење ‘карактеристичен, т.е., типичен за, како (+ именка), што се однесува на’.

б. Ортографски напомени

Нема некои посебни правила за образување придавки со додавање на наставката *-ic* на именска основа; освен испуштањето на безгласното *-e* во финална позиција (на пример, *athlete* → *athletic*, *scene* → *scenic*) и промената на финалното *-y* во *-i* (на пример, *choreography* → *choreographic*, *history* → *historic*), не се бележат други промени од ортографска природа.

в. образување на англиски деноминални атрибути со *-ic*

Наставката *-ic* честопати се додава на зборови со грчко или латинско потекло, но може да се јави и во бројни други зборови. Кога се додава на именки, се образуваат придавки кои опишуваат ‘нешто што наликува на, го вклучува или е некако поврзано со она на што се однесува именката, односно што е посочено со именката’, а примерите што следат го илустрираат ова. Во примерите може да се забележи дека кај некои зборови кои завршуваат на наставката *-ic* може да се јави и облик со завршеток *-ical*, но за ова има подетално објаснување во делот 3.2.2. (види стр. 112–114).

г. Македонски преводни еквиваленти⁷

155.	<i>alcoholic</i> – алкохолен
- We do not serve <i>alcoholic</i> drinks to minors. – Не служиме <i>алкохолни</i> пијалаци на лица под 18 години.
156.	<i>angelic</i> (исто и <i>angelical</i> , види и во дел 3.2.2., стр. 112–114, за подетално објаснување) – ангелски
- She is a very talented singer; she has an <i>angelic</i> voice. – Таа е многу талентирана пејачка; има <i>ангелски</i> глас.
157.	<i>athletic</i> – атлетски
- The head of the <i>athletic</i> department is under investigation. – Раководителот на <i>атлетскиот</i> оддел е под истрага.

⁷ Бројот на примери е ограничен, а дадените зборови се по избор на авторката. Останатите примери се дадени во Прилог 3, на крајот на книгава.

158. *heroic* (исто и *heroical*, види и во дел 3.2.2., стр. 112–114, за подетално објаснување) – херојски, јуначки; епски
 - The soldiers were awarded medals for their *heroic* actions. – Војниците беа наградени со медаљи за своите *херојски* дела.
159. *historic* (види и во дел 3.2.2., стр. 112–114, за подетално објаснување, особено во делот *Проблеми на македонските изучувачи со англиските деноминални атрибути со – ic*) – значаен, важен, епохален
 а) The court made a *historic* decision last week, which will cause great changes in a number of laws. – Судот донесе *значајна* одлука минатата недела, која ќе предизвика големи промени во бројни закони.
 б) It was a political battle of *historic* proportions. – Тоа беше политичка битка од *епски* размер.
160. *Islamic* – исламски
 - The *Islamic* dietary laws prohibit eating pork and drinking alcohol. – Диететските правила на *Исламот* не дозволуваат да се јаде свинско и да се пие алкохол.
161. *methodic* (исто и *methodical*) – методичен, уреден, педантен; организиран, уреден, плански, планиран
 а) She is very careful and *methodic* in her calculations, so you needn't worry about her making a mistake. – Многу е внимателна и *педантна* кога ги прави пресметките, па затоа не мора да се плашиш дека ќе направи грешка.
 б) This report is very *methodic* in laying out its findings; there must be some truth to it. – Извештајот многу *организирано* ги изнесува своите откритија, мора да има некоја вистина во него.
162. *poetic* (исто и *poetical*) – поетски, поетичен
 - He is very *poetic* when he wants something from you. – Многу е *поетски* настроен кога сака нешто да побара.
163. *problematic* (исто и *problematical*) – проблематичен
 - I don't know how she deals with him; he is such a *problematic* child. – Не знам како се справува со него; многу е *проблематичен*.
164. *rhythmic* (исто и *rhythmical*) – ритмичен
 - They danced in perfect *rhythmic* harmony. – Танцуваа во совршена *ритмичка* хармонија.

165. scenic – живописен; сценски
- I would love to own a cottage in this *scenic* little village. – Би сакала да имам викендица во ова живописно селце.
166. symbolic (исто и *symbolical*) – симболичен
- Dan Brown's books are full of *symbolic* meanings. – Книгите на Ден Браун се полни со симболични значења.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Македонските преводни еквиваленти јасно укажуваат дека најчест еквивалент на наставката *-ic* во англискиот јазик е наставката *-ски*, со која се образуваат придавки со качествено значење што произлегуваат од својството на дадената именка; во помала мера се користи и наставката *-ен*, со која се образуваат придавки со качествено значење кои означуваат пред сè апстрактни својства.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ic*

Можен проблем во овој случај е дилемата како, кога и зошто кај некои зборови на *-ic* може да се јави и облик кој завршува на *-ical*.

Од етимолошка гледна точка, разликата помеѓу *-ic* и *-ical* се состои во тоа што наставката *-ic* потекнува од грчката *-ikos*, додека наставката *-ical* претставува комбинација од *-ic* и француската наставка *-al*. Првично, наставката *-al* се додавала на именки од доменот на науката кои завршувале на *-ics*, на пример, *mathematics* → *mathematical*.

Според Марханд,⁸ наставките *-ic* и *-ical* првично образувале синонимни придавки, кои постоеле напоредно и се користеле неселективно. Меѓутоа, со тек на време, се појавила „конкуренија“ меѓу нив, зашто во јазикот нема потреба да постојат два збора за еден ист концепт; со други зборови, овие две наставки со време си заземале одредено место во јазикот, на кое се наоѓаат до денешен ден.

Според една анализа за фреквентноста на двете наставки, се покажало дека попродуктивна е наставката *-ic*, и тоа во сооднос 8:1. Од друга страна, наставката *-ical* има сопствен морфолошки домен каде бележи висок степен на продуктивност: кај основи кои завршуваат на морфемата *-(o)log-*, па така имаме *biological*, *technological* и *typological* наместо *biologic*, *technologic* и *typologic*. Во речникот *Webster 2nd Dictionary* има повеќе од 500 основи кои завршуваат на *-olog*, но овој пат наставката *-ical* е таа што се јавува во сооднос 8:1.⁹

⁸ Marchand: 1969.

⁹ Lindsay & Aronoff: 2010.

Значи, наставките *-ic* и *-ical* во принцип не се разликуваат од семантичка гледна точка; се допушта постоење на зборови кои завршуваат и на едната и на другата наставка, но под услов тие да имаат свој домен на употреба, на пример едниот облик да се употребува во формален контекст, а другиот во неформален. Суштинските разлики меѓу пар зборови кои завршуваат на наставките *-ic/-ical* се, во основа, произволни. Од една страна, наставката *-ic* е многу повообичаена, а од друга страна наставката *-ical* се претпочита со основи кои завршуваат на *-(o)log-*. Ваквата тенденција во однос на споменатата употреба на наставките започнала прилично непланирано и арбитрарно, но поради фактот што постои бројна група на зборови кои завршуваат на *-(o)log-*, се јавила можноста да исплива на површина еден ваков модел, иако наставката *-ical* се смета за помалку користена наставка.

Друг потенцијален проблем е тоа што постојат зборови кои ја имаат горенаведената структура, но имаат поинакво значење, па може да се случи забуна кога значењето на именската основа би се пренело на придавката. Во секој случај, наставката која најчесто се јавува кај македонските преводни еквиваленти е наставката *-ски*, што може да се смета како донекаде олеснителна околност.

167.	automatic – автоматски
- Without thinking, he gave an <i>automatic</i> reply. – Без да размислува, <i>автоматски</i> одговори.
168.	graphic – графички; сликовит, јасен, детален, прегледен
а) The <i>graphic</i> designs she prepared are fantastic. – <i>Графичките</i> нацрти што ги подготви се фантастични.
б) I understand what you are saying, there is no need to go into <i>graphic</i> details. – Разбирам што сакаш да кажеш, нема потреба да си <i>толку детален</i> .
169.	organic – органски; природен, биолошки
а) This neighbourhood is an <i>organic</i> part of the city. – Оваа населба претставува <i>органски</i> дел од градот.
б) We only ever buy <i>organic</i> fruit and vegetables. – Само <i>органско</i> овошје и зеленчук купуваме.
170.	systemic – методичен, систематичен, педантен; системски
а) The company introduced some <i>systemic</i> changes to the way it functioned. – Компанијата воведо некои <i>систематски</i> промени во начинот на кој функционираше.
б) The problem seems to be <i>systemic</i> . – Се чини дека проблемот е од <i>системска</i> природа.

N + -IC (2)

а. Етимолошко потекло на наставката

Види во делот *Етимолошко потекло на наставката* во претходниот раздел.

б. Ортографски напомени

Види во делот *Ортографски напомени* во претходниот раздел.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-ic*

Наставката *-ic* со ова значење се комбинира и со именки што завршуваат на *-ist*, а се однесуваат на луѓе.

г. Македонски преводни еквиваленти

171.	<i>artistic</i> – уметнички, артистички; мајсторски - This film is simply a commercial success; it has no <i>artistic</i> merit whatsoever. – Овој филм е само комерцијален успех; нема никакво <i>уметничко</i> значење.
172.	<i>capitalistic</i> – капиталистички - The meaning of Christmas is lost in the <i>capitalistic</i> society. – Значењето на Божиќ се губи во едно <i>капиталистичко</i> општество.
173.	<i>chauvinistic</i> – шовинистички - I certainly did not expect you to come up with such a <i>chauvinistic</i> remark that men are better drivers than women. – Воопшто не очекував од тебе таков <i>шовинистички</i> коментар дека мажите се подобри возачи од жените.
174.	<i>idealistic</i> – идеалистички - She still has <i>idealistic</i> ideas about how things should be, although the reality is completely different. – Сè уште има некои <i>идеалистички</i> идеи за тоа како треба да се работите, но реалноста е сосема поинаква.
175.	<i>journalistic</i> – новинарски, журналистички - In <i>journalistic</i> circles, he is considered to be the best there is. – Во <i>новинарските</i> кругови, го сметаат за најдобар меѓу најдобрите.
176.	<i>moralistic</i> – моралистички, морализаторски - Don't use that <i>moralistic</i> tone of voice with me, it makes you

- sound like a hypocrite. – Немој да ми се обраќаш со тој морализаторски тон, звучиш како хипокрит.
177. *nationalistic* – националистички
 - *Nationalistic* beliefs have no place in a civilized society that propagates a world without borders. – Во едно цивилизирано општество кое пропагира свет без граници нема место за *националистички* идеи.
178. *opportunistic* – опортунистички
 - All politicians are *opportunistic* at heart. – Сите политичари се *опортунисти* по карактер.
179. *optimistic* – оптимистички
 - I wish you were more *optimistic* about life in general. – Баш би сакала да си *пооптимистички* настроена кон животот.
180. *pessimistic* – песимистичен, песимистички
 - He has a rather negative and *pessimistic* attitude to the whole state of affairs. – Има прилично негативен и *песимистички* став во врска со целата работа.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Ваквите именки се навлезени во македонскиот јазик како интернационализми, и го задржале својот облик. Како и во англискиот, и во македонскиот јазик именката најчесто завршува на *-ист* (на пример, *идеалист*, *оптимист*, *песимист*, *шовинист*), а новообразуваните деноминални придавки во најголема мера се образуваат со *-ски* (*-шки*, *-чки*), па ги имаме зборовите *идеалистички*, *оптимистички*, *песимистички*, *шовинистички*.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ic*

Види во делот *Проблеми на македонските изучувачи со англиските деноминални атрибути со -ic* во 3.2.12.1. (види стр. 150–152)

N + -ISH (1)

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-ish* води потекло од средноанглиската *-ish*, *-isch*, преку староанглискиот облик *-isc*, од протогерманската наставка **-iskaz* и протоиндоевропската **-iskos*; сродна е со наставката *-s* во холандскиот,

–*isch* во германскиот, –*isk* во норвешкиот и данскиот, –*iškas* во литванскиот јазик, како и со старогрчкиот суфикс за означување деминутив, –*iskos*.

б. Ортографски напомени

Во поглед на ортографските согледувања при образувањето на ваков вид деривати, може да се констатира дека во овој случај не може да се наведат конкретни правила, бидејќи зборовите се навлезени во јазикот во постојниот облик и така се прифатени. Не постои некоја конкретна доследност во однос на ортографијата; како што може да се забележи од примерите што следат, од *Ireland* имаме *Irish*, од *Cornwall* имаме *Cornish*, од *Spain* – *Spanish*, и т.н. Единствена особеност е тоа што кај повеќето облици како основа се издвојува етникот, кому му се додава наставката –*ish*, па, така, ги имаме следните примери: *Brit* → *British*, *Dane* → *Danish*, *Scot* → *Scottish*, *Pole* → *Polish*, *Swede* → *Swedish*, *Turk* → *Turkish*, и т.н.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со –*ish*

Наставката –*ish* се додава на основи со кои се именуваат држави или региони, и така учествува во образувањето на ‘зборови кои се однесуваат на или ги опишуваат луѓето, јазикот или особините на одредена земја или регион’. Во однос на облиците, оваа наставка е слична со наставката –*an* (види стр. 115–117), која се додава на именки што означуваат места и така се формираат зборови со кои се опишува ‘некој или нешто со потекло од споменатото место’.

г. Македонски преводни еквиваленти

181.	<i>British</i> – британски
- He speaks with a slight <i>British</i> accent. – Зборува со благ <i>британски</i> акцент.
182.	<i>Cornish</i> – од Корнвол, корнволски
- Although he has lived in London for many years, he will never forget his <i>Cornish</i> roots. – Иако живее долги години во Лондон, никогаш нема да заборава дека потекнува од <i>Корнвол</i> .
183.	<i>Danish</i> – дански
- The <i>Danish</i> Royal family have never been connected with scandal before. – <i>Данската</i> кралска фамилија никогаш претходно не била поврзана со скандал.
184.	<i>English</i> – англиски

- I am going to order a traditional *English* breakfast – eggs and sausages. – Ќе нарачам традиционален *англиски* појадок – јајца и колбаси.
185. *Finnish* – фински
 - The *Finnish* education system is one of the best in the world.
 – *Финскиот* образовен систем е еден од најдобрите во светот.
186. *Irish* – ирски
 - I love *Irish* music, it is beautiful to listen to. – Многу ја сакам *ирската* музика, уживање е да се слуша.
187. *Jewish* – еврејски
 - I have never been to a *Jewish* wedding. – Никогаш не сум присуствувала на *еврејска* свадба.
188. *Polish* – полски
 - The *Polish* fans were disappointed with their team’s performance. – *Полските* навивачи беа разочарани од настапот на нивната екипа.
189. *Scottish* – шкотски
 - There is nothing better than *Scottish* whisky, it is unrivalled. – Нема ништо подобро од *шкотско* виски, му нема конкуренција.
190. *Spanish* – шпански
 - *Spanish* cuisine is not one of my favourites. – *Шпанската* кујна не ми спаѓа меѓу омилените.
191. *Swedish* – шведски
 - The *Swedish* Prime Minister resigned, amid a money laundering scandal. – *Шведскиот* премиер си даде оставка, сред скандалот со перење пари.
192. *Turkish* – турски
 - Everybody seems to be addicted to the *Turkish* soap operas that are shown on TV. – Сите се опседнати од *турските* серии кои ги даваат на телевизија.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Во нашиот јазик наставката –*ски* повторно ја покажува својата продуктивна природа; таа ги образува македонските преводни еквиваленти, создавајќи придавки кои означуваат родова припадност, односно дека ‘нешто не припаѓа само на одделна единка, туку на сите од тој вид’.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ish*

Дериватите кои се образуваат со наставката *-ish* се прифатени во јазикот во постојниот облик, без потреба да се размислува кој и каков облик би требало да се образува. Иако во англискиот јазик нема доследност во однос на ортографијата (што може да предизвика образување непостоечки облици, на пример, **Macedonish*), во македонскиот јазик постои јасна доследност во образувањето, што може да се смета како олеснителна околност за изучувачите.

N + -ISH (2)

а. Етимолошко потекло на наставката *-ish*

Види во делот *Етимолошко потекло на англиската наставка -ish* во 3.2.13.1. (види стр. 155)

б. Ортографски напомени

Финалното е на зборот се заменува со *-ish*, а еднословните зборови кои завршуваат на b, d, g, t или n, на кои им претходи единечен вокал, го удвојуваат консонантот пред да се додаде наставката *-ish*.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-ish*

Наставката *-ish* се користи кај лични имиња/општи именки, со што се образуваат придавки кои опишуваат дека 'некој или нешто е сличен на она што е означено со првобитната именка', односно се образуваат облици чиешто значење може да се изрази и преку составот: *како + лично име/општа именка; во стилот на + лично име/општа именка*. Продуктивната природа на наставката се гледа од големиот број примери во кои се јавува, што може да се види во делот што следи.

г. Македонски преводни еквиваленти¹⁰

193. *amateurish* – аматерски, нестручен, непрофесионален, дилетантски
 - I refuse to do things in this *amateurish* way; we either do it properly, or we don't do it at all. – Одбивам да работам на овој *непрофесионален* начин; или ќе работиме како што треба или воопшто нема да работиме.

¹⁰ Овие деривати се помалку познати и потешки се за изучувачите, па поради таа причина има и поголем број примери.

194. *babyish* – бебешки; детинест, подетинет
 а) She uses *babyish* words when she wants to get her way. – Кога сака нешто да е по нејзино, употребува *бебешки* зборови.
 б) Despite his *babyish* looks, he is ruthless in his business dealings. – И покрај неговиот *детинест* изглед, тој е безмилосен во деловните зделки.
195. *bearish* – груб
 - He picked me up and gave me a *bearish* hug. – Ме крена и *грубо* ме прегрна.
196. *boyish* – детски, како дете; детински; како машко (жена)
 а) His *boyish* charm makes it difficult for anyone to stay mad at him for long. – Неговиот *детски* шарм не дозволува да му си лут за долго.
 б) That little girl has *boyish* mannerisms. – Тоа девојче се однесува *како момче*.
197. *brutish* – груб, суров, брутален
 а) He lived a short and *brutish* life as a slave. – Имаше краток и *суров* живот како роб.
 б) He showed a *brutish* lack of understanding. – Покажа *грубо* незнаење за предметот.
198. *childish* – детски; детинест
 а) She has a *childish* face, even though she is 34. – Има *детско* лице, и покрај тоа што има 34 години.
 б) Her *childish* behavior is no longer amusing. – Нејзиното *детинесто* однесување веќе не е интересно.
199. *coquettish* – кокетен, провокативен
 - She gave me a *coquettish* look, and then walked away. – *Кокетно* ме погледна, а потоа си замина.
200. *devilish* – ѓаволски; лош, пакосен
 а) There was a *devilish* look of mischief in his eyes. – Во очите му светкаше некоја *ѓаволска* палавост.
 б) This is a *devilish* plan you have come up with to destroy your rival's company. – Ова е навистина *пакосен* план што си го смислил за да ја уништиш компанијата на твојот соперник.
201. *feverish* – во грозница; трескавичав, грозничав; загрижен, неспокоен, возбуден
 а) She was feeling tired and *feverish*. – Беше уморна и имаше симптоми *на треска*.

- б) He had a *feverish* look to him. – Изгледаше многу *неспокојно* и *загрижено*.
202. *fiendish* – душмански; монструозен; ѓаволски
 а) Your *fiendish* friends got you into this mess, now have them get you out of it. – Твоите *душмански* пријатели те вовлекоа во оваа каша, сега тие нека те извлечат.
 б) He takes a *fiendish* pleasure in hurting people. – Тој чувствува некое *монструозно* задоволство кога повредува луѓе.
203. *foolish* – глуп, глупав; неразумен, необмислен
 а) Don't be so *foolish* as to invest all your money in his company. – Немој да си толку *глуп* да си ги инвестираш сите пари во неговата компанија.
 б) This is a rather *foolish* plan that has not been thought out fully. – Ова е прилично *неразумен* план кој не е целосно обмислен.
204. *girlish* – момински; феминизиран (момче)
 - That little boy has *girlish* mannerisms. – Тоа момче се однесува *како девојче*.
205. *hawkish* – воинствен
 - They use rather *hawkish* means to achieve their foreign policy goals. – Тие употребуваат прилично *воинствени* тактики за да ги остварат своите цели во надворешната политика.
206. *hellish* – страшен, ужасен; ѓаволски, пеколен
 а) We had a *hellish* flight, at one point I thought the plane was going to crash. – Имавме *ужасен* лет, едно време дури и си помислив дека авионот ќе падне.
 б) We had a *hellish* experience when the earthquake struck. – *Пеколно* беше кога удри земјотресот.
207. *impish* – немирен, палав
 - The *impish* children ran outside, utterly oblivious to the heavy rain. – *Палавите* деца истрчаа надвор, без оглед на поројниот дожд што паѓаше.
208. *kittenish* – разигран, весел; кокетен
 а) I think you will like her; she has a nice *kittenish* way about her. – Мислам ќе ти се допадне; целата е *весела* и *разиграна*.

- б) In the past, young ladies had to be *kittenish* if they wanted to attract a young man. – Во минатото, девојките требало да се однесуваат *кокетно* за да привлечат некој маж.
209. *mannish* – машки (особина кај жена); мажевен
 а) She has a deep and rather *mannish* voice. – Има длабок *машки* глас.
 б) Despite the fact that he is still quite young, he has a very *mannish* way of behaving. – И покрај тоа што сè уште е прилично млад, се однесува *како маж*.
210. *nightmarish* – кошмарен
 - This is a *nightmarish* end to a wonderful holiday. – Ова е *кошмарен* крај на прекрасен одмор.
211. *owlish* – како буџ
 - She kept her *owlish* eyes hidden behind dark sunglasses. – Ги криеше нејзините очи *како буџ* зад темни очила за сонце.
212. *piggish* – гнасен (како прасе); алчен, лаком; тврдоглав
 а) She couldn't stop laughing and then made a few *piggish* snorts, which made the situation even worse. – Не можеше да прекине да се смее, а потоа испушти неколку грофтања *како прасе*, што дополнително ја влоши ситуацијата.
 б) Don't be so *piggish*, take a bath, shave, brush your teeth. – Не биди толку *гнасен*, избањај се, избричи се, измиј ги забите.
 в) He has a *piggish* way of looking at things – everything has to be done his way. – Има многу *тврдоглав* поглед кон нештата – сè мора да е по негово.
213. *priggish* – лицемерен
 - I cannot stand people with such a *priggish* attitude. – Не можам да поднесам луѓе со такви *лицемерни* ставови.
214. *prudish* – лажно срамежлив/скромен
 - Stop pretending to be so *prudish*, we all know what you are. – Престани да глумиш *лажна скромност*, сите знаеме каква си.
215. *shrewish* – кавгаџиски, намќорест
 - My wife's *shrewish* parents are coming for a visit. – Ќе ми дојдат *намќорестите* родители на жена ми.

216. *slavish* – ропски, слеп (следбеник/имитатор/имитација); сервилен
- а) Don't be such a *slavish* follower of the latest fashion trends, wear what you like. – Немој да си таков *слеп* следбеник на најновите модни трендови, носи облека што тебе ти се допаѓа.
- б) His wife treats him with *slavish* adoration. – Жена му се однесува кон него со *сервилен* восхит.
217. *sluttish* – развратен, блуден; нечист, парталав (жена)
- а) She is a *sluttish* woman with loose morals and you had better stay away from her. – Таа е *развратна* и аморална жена, и најдобро е да се држиш понастрана од неа.
- б) She is a mess, and her appearance is absolutely *sluttish*. – За никаде е, *нечиста* и *парталава*.
218. *snobbish* – снобовски
- You had best keep your *snobbish* views to yourself. – Најдобро да си ги задржиш тие твои *снобовски* идеи за себе.
219. *wolfish* – волчи, волчешки; како волк
- а) His *wolfish* smile and cold demeanor made my blood freeze. – Неговата *волчешка* насмевка и ладен однос ми ја смрзнаа крвта.
- б) He has a *wolfish* appetite. – Има апетит *како волк*.
220. *womanish* – женствен, феминизиран (маж); женски
- а) She had a *womanish* gentleness, especially when dealing with children. – Имаше *женствена* нежност, особено со деца.
- б) Such displays of emotion were once considered *womanish* and unseemly for a man. – Такво прикажување на емоции порано се сметаше за *женска* особина, неприфатливо однесување за еден маж.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Кога наставката *-ish* се комбинира со лични имиња/општи именки, наставката која најчесто се јавува во македонските преводни еквиваленти е наставката *-ски*, а неретко може да се јави и составот: *како + лично име/општа именка; во стилот на + лично име/општа именка*.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ish*

Тука може да се јават некои дилеми поради тоа што постојат зборови кои ја имаат горенаведената структура, но носат поинакво значење:

221.	<i>bookish</i> – студиозен, којшто сака да чита; литературен, книшки - Unlike the rest of his brothers, he is a very <i>bookish</i> young man. – За разлика од неговите браќа, тој е <i>студиозен</i> млад човек.
222.	<i>sheepish</i> – засрамен, кабаетлија, посрамен - When she saw me, she gave me a <i>sheepish</i> look. – Кога ме виде, <i>засрамено</i> ме погледна.
223.	<i>stylish</i> – модерен, елегантен; помоден; шик, со класа, со стил a) She is the most <i>stylish</i> woman I know. – Таа е <i>најелегантната</i> жена што ја познавам. б) They are going to do some skiing in some <i>stylish</i> resort in Aspen, Colorado. – Ќе одат на скијање во некој <i>помоден</i> центар во Аспен, Колорадо.

Друг проблем кај изучувачите може да се јави кај парови од зборови кои имаат иста основа, а таа се комбинира со две различни наставки, при што зборовите имаат спротивно значење, на пример *childish* и *childlike*. Имено, *childish* има негативна конотација (со синоними *immature, babyish*), додека *childlike* има позитивна конотација (со синоними *innocent, naïve*). Од друга страна, имаме и парови од зборови со иста основа, која во комбинација со двете гореспоменати наставки образуваат синонимни облици, на пример *babyish* и *babylike* – двата со значење *immature, infantile*. Кај изучувачите се јавува забуна во однос на значењето на ваквите облици, особено што тие неретко го поистоветуваат зборот *childish* со *childlike*.

N + -IVE

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-ive* потекнува од латинската наставка *-ivus*.

б. Ортографски напомени

Образувањето на деноминални придавки со додавање на суфиксот *-ive* не предизвикува промени кај именската основа. Како што може да се види од примерите што следат, нема промени кај буквите: ниту се испуштаат, ниту се удвојуваат.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-ive*

Со наставката *-ive* со образуваат бројни придавки, но поголемиот дел од нив се изведени од глаголска основа, а во одредени случаи и од основи кои не претставуваат зборови во англискиот јазик. Кога суфиксот се додава на именска основа, значењето на придавката е поврзано со првобитната именка, односно изведената придавка ја содржи онаа особина која постои во именката.

г. Македонски преводни еквиваленти

224. *effective* – делотворен, корисен, ефикасен, успешен; правосилен; силен, моќен; постоечки, стварен, реален; способен; впечатлив, ефектен; ефективен
- а) Try these drops, they are very *effective*. – Пробај ги капкиве, многу се *делотворни*.
- б) See if you can get him to hold a speech at the conference; he is a very *effective* speaker. – Обиди се да го натераш да одржи говор на конференцијата; тој е *моќен* оратор.
- в) The commercials are ridiculous now, but were very *effective* at that time. – Тие реклами сега се смешни, но на времето биле многу *впечатливи*.
225. *excessive* – претеран, прекумерен
- We must be very economical, all *excessive* spending must be stopped immediately. – Мора да сме многу економични, сите *прекумерни* трошоци мора веднаш да запрат.
226. *secretive* – таинствен, таен, мистериозен
- I wonder what he is up to, he is being very *secretive*. – Баш ме интересира што прави, многу ми е *таинствен* во последно време.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Најчест преводен еквивалент во нашиот јазик е суфиксот *-ен*, со што уште еднаш се гледа неговата висока продуктивност – во овој случај,

при образување придавки што означуваат апстрактни својства, на пример *моќен, успешен, силен* и други.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ive*

Ваквите деривати не се многу на број, а и кај македонските преводни еквиваленти постои одредено повторување во однос на образувањето, односно најчесто со наставката *-en*.

N + -LESS (1)

а. Етимолошко потекло на наставката *-less*

Придавската наставка *-less* има значење на *without*, односно во македонскиот јазик – *без*. Таа потекнува од средноанглиската наставка *-les*, која пак води потекло од староанглиската *-leas*, а е сродна со старонордиската наставка *-lauss* и германската *-los*.

б. Ортографски напомени

Образувањето на деноминални атрибути со наставката *-less* не предизвикува промени од ортографска природа. Наставката едноставно се додава на именката, а притоа не се јавуваат никакви други промени во однос на испуштање или удвојување букви. Зборовите кои се образуваат на овој начин се пишуваат како еден збор, без употреба на тире, каков што, на пример, беше случајот кај некои облици со наставката *-worthy*.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-less*

Наставката *-less* се комбинира со именки, со што се образуваат придавки кои опишуваат ‘некој или нешто што го немаат или не го прават она на што се однесува именката’, односно, *без + именка*. Треба да се има предвид и фактот дека некои од придавките кои се образуваат на овој начин всушност не се употребуваат во буквална смисла, на пример придавките *brainless – stupid, silly* или *spineless – weak*. Интересно е да се забележи дека придавките кои се образуваат на овој начин може да образуваат прилози кои завршуваат на *-ly*.

г. Македонски преводни еквиваленти

227. | *brainless* – бесмислен, неразумен; без памет, удрен, чукнат

a) | Don't even think of investing in another of his *brainless* schemes. – Немој ни случајно да ти текнало да инвестираш во уште една негова *бесмислена* идеја.

- б) He thought that most of his colleagues were *brainless*. – За повеќето негови колеги сметаше дека се *без намет*.
228. *colorless* – безбоен; досаден, едноличен, монотон
- а) When you mix the two chemicals together, you will get a funny smelling, *colorless* mixture. – Кога ќе ги помешате двете хемикалии, ќе добиете *безбоен* раствор со чуден мирис.
- б) They lead an odd, *colorless* life. – Водат чуден, *едноличен* живот.
229. *effortless* – несилен, лесен; природен
- а) She made a series of *effortless* jumps. – Направи серија *лесни* скокови.
- б) She has an *effortless* beauty. – Има некоја *природна* убавина.
230. *harmless* – безопасен; добронамерен, невин; неопасен
- а) Join us, we are having some *harmless* fun. – Придружи ни се, *безопасно* се забавуваме.
- б) It was just a *harmless* little joke; I really don't know why she got so upset. – Тоа беше само мала, *добронамерна* шега; навистина не знам зошто толку се вознемири.
- в) His ideas seem *harmless* enough. – На прв поглед, идеите изгледаат дека *не му се опасни*.
231. *heartless* – бездушен, безочен, немилосрден, груб
- You are *heartless* to treat me like this, after everything I have done for you. – *Бездушен* си вака да се однесуваш со мене, по сè што направив за тебе.
232. *helpless* – беспомошен; неконтролиран; (чувство) што не може да се потисне/контролира
- а) The firefighters were *helpless* against the blaze. – Пожарникарите беа *беспомошни* против огнената стихија.
- б) The audience was *helpless* with laughter. – Публиката *неконтролирано* се смееше.
- в) He was *helpless* with rage. – *Не можеше да го потисне* својот гнев.
233. *hopeless* – безнадежен, безизлезен, очаен; непоправлив, неизлечив; лош, некомпетентен, нестручен
- а) He is very ill, but his condition isn't *hopeless*. – Многу е болен, но состојбата не му е *безнадежна*.

- б) Despite his unsuccessful love life, he is a *hopeless* romantic.
– И покрај неговите неуспеси во љубовниот живот, тој е *непоправлив* романтичар.
- в) I am sure you have never seen a more *hopeless* group of fishermen than us. – Сигурно никогаш не си видел *полоши* рибари од нас.
234. *meaningless* – без значење, бесмислен; бескорисен, залуден; неразумен, несфатлив
- а) After he was fired, he felt that his life was *meaningless*. – Откако доби отказ се чувствуваше како животот да му е *бесмислен*.
- б) The movie was filled with *meaningless* violence. – Филмот изобикуваше со *бесмислено* насилство.
235. *motherless* – без мајка
- This song is dedicated to all the *motherless* children in the world. – Оваа песна е посветена на сите деца во светот *без мајка*.
236. *powerless* – немоќен
- I wish I could help you but I am *powerless* in this situation. – Би сакала да ти помогнам но *немоќна* сум во оваа ситуација.
237. *spineless* – кукавички, без 'рбет, без карактер
- He is a *spineless* man who lets his wife make all the decisions.
– Тој е маж *без карактер*, кој остава жена му за сè да одлучува.
238. *thoughtless* – непромислен, невнимателен; безобсирен, себичен
- а) That was a *thoughtless* remark; you really hurt my feelings. – Тоа ти беше *непромислена* забелешка; навистина ми ги повреди чувствата.
- б) Another example of her *thoughtless* nature is when she forgot to wish her husband a happy birthday. – Уште еден пример за нејзината *себична* природа е кога заборави да му го честита роденденот на својот сопруг.
239. *toothless* – без заби, штрбав; без моќ, без сила
- а) The baby gave a *toothless* smile. – Бебето се насмеа, така *без заби*.
- б) He knows now that he is no longer in charge his threats are completely *toothless*. – Свесен е дека сега откако веќе не е главен заканите му станаа *безвредни*.

240. *useless* – бескорисен; неспособен; некомпетентен
- a) Put this part away, it's *useless* to us. – Врати го овој дел назад, *не ни треба*.
- б) I don't even know why I asked you to come; you are completely *useless*. – Не ни знам зошто воопшто те замолив да дојдеш; тотално си *неспособна*.
241. *wireless* – бежичен
- We bought a new *wireless* phone after I broke our last one. – Купивме нов *бежичен* телефон откако го скршив стариот.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Интересна е споредбата што произлегува кога подетално ќе се разгледаат македонските преводни еквиваленти на англиските придавки кои се образуваат со *N + -less*. Имено, како што може да се види од погоре дадените примери, во англискиот јазик ваквото зборообразување предизвикува промена на зборовната група, со тоа што на именска основа се додава суфиксот *-less* и тоа резултира со образување на атрибут, т.е. (деноминална) придавка. Од друга страна, во македонскиот јазик ваквата трансформација не предизвикува промена на зборовната група, зашто како еквивалент на суфиксот *-less* се јавуваат префиксот *без-*, префиксот *не-*, или составот *без + именка*. Кога афиксот што се додава на основата е всушност префикс, промената што настанува најчесто не предизвикува промена на зборовната група;¹¹ спротивно, кога афиксот што се додава на основата е вистински суфикс, најчесто се јавува промена на зборовната група, т.е. на лексичката категорија на основата.

Во дадените преводни еквиваленти се гледа дека префиксите *без-* и *не-* не се додаваат на именска, туку на придавска основа, со што крајниот резултат е придавка со спротивно значење од првобитната, односно придавка со негативно значење од првобитната придавка, на која се додал префиксот.

¹¹ Во англискиот јазик, деривациските префикси најчесто не резултираат со промена на зборовната група, но сепак има некои што, кога ќе се додадат на основа, предизвикуваат промена на лексичката категорија на основата – на пример, префиксите *a-*, *be-* и *en-*. Префиксот *a-* најчесто образува придавки од именски и глаголски основи, на пример *blaze (n./v.)* → *ablaze (adj.)*, префиксот *be-* има прилично ниска продуктивност и образува преодни глаголи од именски основи, на пример, *witch (n.)* → *bewitch (v.)*, и префиксот *en-*, кој исто така образува преодни глаголи од именски основи, на пример *slave (n.)* → *enslave (v.)*.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-less*

Иако според бројот на примери овој процес се покажува како прилично продуктивен, тој сепак не е толку лесен за изучувачите и знае да им предизвика проблеми. Една причина за ова може да е фактот што во англискиот јазик ваквите деривати се образуваат по пат на суфиксација, додека во македонскиот јазик тоа се случува со префиксација, па во овој случај не постои еквивалентност меѓу двата јазика, што би била олеснителна околност.

Исто така, може да дојде до забуна кај изучувачите кои, поаѓајќи од идејата дека дериватите образувани со наставката *-less* означуваат дека 'некој или нешто го нема или не го прави она на што се однесува именката', по автоматизам би поврзале дека дериватите со наставката *-ful*, со што се означува дека 'некој или нешто поседува во голема колична од споменатата карактеристика или квалитет' претставуваат соодветни антоними. Тоа е така во некои случаи, но не кај сите, и тука може да се јави забуната. Така, иако *colorless*, *harmless*, *helpless*, *hopeless*, *meaningless*, *powerless*, *tactless*, *thoughtless* и *useless* може да се употребат и со наставката *-ful*, со што би го доловиле спротивното значење, ова не важи за сите зборови што завршуваат на *-less*, на пример, *toothless* (**toothful*), *wireless* (**wireful*), *motherless* (**motherful*), и т.н.

Исто така, постојат облици кои се употребуваат фигуративно: *brainless* = *stupid*, *silly*, а не буквално *without a brain*, *heartless* = *callous*, *insensitive*, а не буквално *without a heart*, *spineless* = *weak*, а не буквално *without a spine*; тие исто така може да им предизвикаат проблеми на изучувачите.

Тешкотии може да предизвика и фактот што постојат зборови кои ја имаат горенаведената структура, но имаат поинакво значење:

242.	<i>artless</i> – природен, едноставен; ненадарен, без смисла за уметност а) She is a genuine and <i>artless</i> girl. – Таа е искрена и природна девојка. б) You will never find a less <i>artless</i> artist. – Никогаш нема да најдеш уметник со толку малку смисла за уметност.
243.	<i>listless</i> – млитав, тром, бездушен; слаб, исцрпен; незаинтересиран, рамнодушен, апатичен а) He gave me a <i>listless</i> wave and went back to his computer game. – Млитаво ми мафна и продолжи да си игра на компјутерот.

- б) The party was a *listless* affair. – Забавата беше *анатичен* настан.
244. *stainless* – не’рѓосувачки; беспрекорен.
- I bought myself a new *stainless* steel frying pan. – Си купив ново *не’рѓосувачко* тавче.

N + -LESS (2)

а. Етимолошко потекло на наставката

Види во делот *Етимолошко потекло на наставката* во претходниот раздел.

б. Ортографски напомени

Види во делот *Ортографски напомени* во претходниот раздел.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-less*

Освен горенаведениот продуктивен начин на образување деноминални атрибути, наставката *-less* може да се комбинира и со именки, а со цел да образува придавки со фигуративно значење, со кои се ‘описуваат луѓе или предмети чиешто квалитети не можат да се мерат во однос на она што е посочено со именката’.

г. Македонски преводни еквиваленти

245. *ageless* – вечен, неминлив
- Her beauty is *ageless*. – Нејзината убавина е *неминлива*.
246. *numberless* – неброен, безброен
- There are *numberless* stars in the universe. – Има *безброј* ѕвезди во универзумот.
247. *priceless* – бесценет, непроценлив
- That is a *priceless* piece of information. – Таа информација е од *непроценливо* значење.
248. *timeless* – вечен, бесмртен, неодминлив; бесконечен, безвременски
а) Love is a *timeless* theme in poetry. – Љубовта е *вечна* тема во поезијата.
б) The poem is about the *timeless* beauty of the sea. – Песната е за *безвременската* убавина на морето.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

И тука, како и во претходниот дел, имаме иста ситуација: македонските преводни еквиваленти во најголема мера се образуваат со префиксите *без-* и *не-*, кои најчесто се додаваат на придавска основа и образуваат придавка која – како и во англискиот јазик – означува ‘некој или нешто чијшто квалитети не може да се мерат во однос на она што е посочено’. Значи, за разлика од англискиот јазик каде со додавање на наставката настанува промена на зборовната група на основата, во македонскиот јазик со додавање на префикс, зборовната група, т.е. лексичката категорија на основата останува непроменета.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-less*

Во овој случај, проблемите кај изучувачите би биле предизвикани од фигуративното значење кое го имаат дериватите, што е поинакво од значењето објаснето претходно. Исто така, види погоре во делот *Проблеми на македонските изучувачи со англиските деноминални атрибути со -less*.

N + -LIKE

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-like* води потекло од предлогот *like*, а е сродна со придавската наставка *-ly*, како и со холандската *-lijk*. Како синоними на оваа наставка може да се јават и наставките *-ish*, *-ly*, *-oid* и *-y*, но иако се јавуваат во деривати со значење слично на зборовите образувани со *-like*, тие не може во целост да се јават како нивна замена.

б. Ортографски напомени

Кај оваа наставка нема ортографски особености, бидејќи не предизвикува промени кога се додава на именката. Зборовите што се образуваат на овој начин најчесто се пишуваат со тире; ова особено важи за британскиот англиски, додека во американскиот англиски зборовите може да се јават и како еден збор, без употреба на тире.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-like*

Кога *-like* се јавува во улога на наставка и се комбинира со именки, се образуваат придавки кои означуваат дека ‘нешто е слично на она што именката го посочува, односно, со особините на она означено во

именката'. Во тој контекст, а со истото значење, може да се комбинира и со лични имиња – иако оваа употреба е прилично ограничена, зашто личното име мора да е широко познато, и така да нема дилема што точно се изразува со дериватот. На пример, во реченицата *She is very Thatcher-like in both appearance and character* (Таа е како Маргарет Тачер, и по надворешен изглед и по карактер) нема дилема за значењето на дериватот *Thatcher-like* бидејќи кај Маргарет Тачер, позната како *the Iron Lady* (личната дама), нема дилема за нејзиниот карактер (цврст, одлучен), ниту за нејзиниот надворешен изглед (префинет, дамски).

г. Македонски преводни еквиваленти

Со примерите што следат се илустрира значењето и употребата на дериватите образувани со наставката *-like*:

249. *animal-like* – животински
- He is known for his *animal-like* obstinacy. – Познат е по својот *животински* инает.
250. *baby-like* – бебешки
- It is difficult to take her seriously, with her *baby-like* voice. – Тешко е сериозно да ја сфатиш, со нејзиниот *бебешки* глас.
251. *bird-like* – птичји, како птица
- No wonder you are so thin, you eat *bird-like* portions. – Не е ни чудо што си толку слаба, јадеш *како птица*.
252. *cat-like* – мачешки, како мачка
- She has beautiful, green, *cat-like* eyes. – Има прекрасни, зелени очи, *како мачка*.
253. *child-like* – детски
- It is difficult to take her seriously, with her *child-like* behavior. – Тешко е сериозно да ја сфатиш, со нејзиниот *детски* начин на однесување.
254. *clown-like* – клоновски
- You'll never miss her, with her strange sense of style and *clown-like* hair. – Нема шанси да не ја забележиш, со нејзиниот чуден вкус за мода и *клоновска* коса.
255. *dog-like* – кучешки (изглед); верен (како куче)
а) He has a very *dog-like* face, long and thin. – *Како куче* изгледа, има долго и испиено лице.
б) He is very *dog-like* in his affections; once he likes you, he is very loyal. – Откако ќе те засака, верен е *како куче*.

256. *doll-like* – како кукла
 - The baby is so cute, she has such a *doll-like* face with big blue eyes. – Колку е убаво бебето, има лице како кукла, со големи сини очи.
257. *dreamlike* – како во сон; нејасен; нереален
 а) Our first date was absolutely *dreamlike*. – Нашиот прв состанок беше како во сон.
 б) This is a *dreamlike* turn of events. – Се случи нереален пресврт на настани.
258. *ladylike* – отмен, достоинствен; префинет, рафиниран
 а) She is too *ladylike* to behave like that. – Таа е премногу отмена така да се однесува.
 б) Young women nowadays need to be more *ladylike*. – Денешните млади девојки треба да се *попрефинети*.
259. *manlike* – човечки (изглед, особини); машкуданеста, со машки изглед (особини за жена)
 а) Her new hairstyle is quite *manlike*. – Нејзината нова фризура е прилично машкуданеста.
 б) She bore the news with a *manlike* fortitude. – Ги прифати вестите со машка цврстина.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Кога наставката *-like* се комбинира со лични имиња – што е прилично ретка појава – во македонскиот јазик тоа значење се доловува со составот *како + лично име; во стилот на + лично име*. Инаку, најчест преводен еквивалент е составот *како + именка*, а поретко и суфиксот *-ски* (*-шки, -чки*) додаден на именки, со што се образуваат придавки кои означуваат родова припадност.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-like*

Како што беше објаснето во делот *Ортографски напомени* погоре (види стр. 174), ваквите деривати се образуваат на прилично едноставен начин. Проблем – или поточно, несигурност – може да се јави поради фактот што овие деривати не се многу вообичаени во јазикот, бидејќи истото значење може да се изрази со составот *like + noun*; всушност, ова е и повообичаена пракса, па изучувачите немаат прилика често да дојдат во контакт со ваквите облици. И преводните еквиваленти во македонскиот јазик кореспондираат со горенаведениот состав, што е причина

повеќе изучувачите да го употребат составот *like + noun* наместо обликот *N + -like*.

Друга причина која би можела да предизвика дилема кај изучувачите е фактот што постојат зборови кои, иако ја имаат горенаведената структура, имаат поинакво значење, а кај македонските преводни еквиваленти не може да се забележи одредена наставка која се јавува во нивното образување.

260.	<i>businesslike</i> – деловен, професионален; сериозен а) Her <i>businesslike</i> approach to the dispute was very helpful. – Нејзиниот <i>професионален</i> однос кон несогласувањето беше од голема корист. б) She favours a <i>businesslike</i> style of dress for the office. – За на работа преферира <i>деловен</i> стил на облекување.
261.	<i>lifelike</i> – вистински, во природна големина - The graphics in this computer game are more <i>lifelike</i> than we expected. – Графиката во оваа компјутерска игра е <i>новистинска</i> одошто очекувавме.
262.	<i>warlike</i> – воинствен - He gave a <i>warlike</i> shout and charged into battle. – Испушти <i>воинствен</i> извик и се втурна во битка.

N + -LY

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-ly* потекнува од средноангл. наставки *-li*, *-ly*, *-lich*, кои, пак, водат потекло од староанглиската наставка *-lic*, сродна со германската наставка *-lich*.

б. Ортографски напомени

Од ортографска гледна точка, образувањето деноминални придавки со додавање на наставката *-ly* е прилично едноставен процес; не се предизвикуваат промени кај именската основа, односно – како што може да се види од примерите што следат – нема промени кај буквите, кои ниту се испуштаат, ниту се дуплираат.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-ly*

Наставката *-ly* е најпозната по својата појава со придавки – а особено со придавки кои завршуваат на *-ic* – при што се образуваат прилози. Меѓутоа, оваа наставка е прилично продуктивна и при образувањето придавки од именска основа; така се образуваат придавки кои опишуваат ‘предмети или луѓе кои ги имаат квалитетите, т.е. особеностите кои се карактеристични за првобитната именка’. Наставката *-ly* се комбинира и со именки кои се однесуваат на луѓе, а на тој начин образува придавки кои го доловуваат погоре споменатото значење.

г. Македонски преводни еквиваленти

Примерите што следат ги илустрираат значењата на дериватите образувани со оваа наставка:

263. *beastly* – животински, бестијален, сверски; брутален; гаден, непријатен, одвратен
 а) His *beastly* desires were finally sated. – Неговите *животински* потреби конечни беа исполнети.
 б) He has a *beastly* temper when angered so don't provoke him. – Има *непријатен* карактер кога ќе се налути, па затоа не го провоцирај.
 в) We have had *beastly* weather for the last week. – Цела недела времето е *одвратно*.
264. *brotherly* – братски
 - This is an example of *brotherly* love. – Ова е пример за *братска љубов*.
265. *earthly* – земјен, овоземен; реален,возможен, замислив
 а) His sermon dealt with our obsession with *earthly* pursuits. – Проповедаше за нашата потрага по *овоземни* задоволства.
 б) There is no *earthly* way that he will be able to make it on time. – Нема *реална* шанса дека ќе успее да стигне навреме.
266. *fatherly* – татковски
 - I would like to give you some *fatherly* advice. – Би сакал да ти дадам неколку *татковски* совети.
267. *friendly* – другарски, пријателски, пријателски расположен

- a) We play a *friendly* match against Malta on Monday. – Во понеделник играме *пријателски* натпревар против Малта.
- б) He is on *friendly* terms with everyone. – Со сите има *пријателски* односи.
268. *leisurely* – спокоен, смирен, релаксиран, лежерен, ноншалантен
- a) He worked at a *leisurely* pace. – Си работеше со *релаксирано* темпо.
- б) She gave me a *leisurely* glance and continued reading. – *Ноншалантно* ме погледна и продолжи да си чита.
269. *manly* – мажествен; машки; (жена) со машки изглед/особини
- a) He has a deep *manly* voice that I can listen to for hours. – Има *длабок мажествен* глас кој можам да го слушам со часови.
- б) That *manly* hairstyle does not become you. – Не ти стои таа *машка* фризура.
270. *motherly* – мајчински
- She really needs to take her *motherly* duties a bit more seriously. – Навистина треба посериозно да си ги сфати *мајчинските* обврски.
271. *neighbourly* – соседски, близок, пријатен, љубезен
- They were a *neighbourly* old couple, always ready to help whenever necessary. – Беа стар *љубезен* пар, секогаш подготвени да помогнат кога и да треба.
272. *saintly* – свет, побожен
- His mother was a *saintly* woman who spent her life helping others. – Мајка му беше *света* жена која го помина животот помагајќи им на другите.
273. *shapely* – складен, складно граден, со складни пропорции
- That dress emphasizes your *shapely* curves. – Тој фустан ги потенцира твоите *складни* пропорции.
274. *sisterly* – сестрински
- This is a prime example of *sisterly* love. – Ова е типичен пример за *сестринска* љубов.
275. *womanly* – женски, достоин на (една) жена
- She used all her *womanly* wiles to get him to change his

- mind. – Ги употреби сите *женски* трикови за да го на-
тера да се предомисли.
276. *worldly* – материјален, земски; искусен, полн со животно
искуство; материјалистички
- а) I have decided to forgo all my *worldly* goods. – Одлучив да
се откажам од сите *материјални* работи.
- б) He is more *worldly* than his brother. – Тој е *поискусен* од
брат му.
- в) She returned from her year abroad a much more *worldly*
person. – Се врати од годината помината во странство
полна со *животно* искуство.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Во однос на македонските преводни еквиваленти, се јавуваат повеќе облици и зборови, меѓу кои се наставката *-ски* (за образување при-
давки што означуваат родова припадност) и наставката *-ен* (за образува-
ње придавки со кои се означува од кој материјал е нешто направено, ка-
ко и за означување апстрактни својства).

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ly*

Додавање на наставката *-ly* не предизвикува промени во имен-
ската основа. Наставката е прилично продуктивна: постојат бројни збо-
рови кои завршуваат на *-ly*, што значи дека таа е вообичаена појава за
изучувачите, а и наставките *-ски* и *-ен*, со кои се образуваат еквивален-
тите во македонскиот јазик, се прилично постојани.

Една точка каде е можно да се појави проблем – и тоа не конкрет-
но поврзан со англиските деноминални атрибути на *-ly*, туку општо со
зборовите кои завршуваат на оваа наставка – е фактот што поголемиот
број зборови кои ја прифаќаат наставката спаѓаат во зборовната група
прилози. Како што беше споменато погоре, оваа наставка е најпозната
по својата појава со придавките при образување прилози, а особено со
придавките кои завршуваат на *-ic* (на пример, *quick* → *quickly*, *slow* → *slowly*).
Така, кај изучувачите може да дојде до забуна во однос на зборовната
група, па по автоматизам да заклучат дека секој збор што завршува на *-ly*
е прилог (на пример, и покрај завршетокот што го има, зборот *friendly* е
именка), или пак, по автоматизам да ја додадат наставката на придавка
секогаш кога ќе сакаат да образуваат прилог, притоа не земајќи ги пред-
вид исклучоците (на пример зборот *fast*, кој го има истиот облик и како
придавка и како прилог, наместо **fastly*).

N + -OUS

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-ous* потекнува од старофранцуските наставки *-ous* и *-eux*, кои пак водат потекло од латинската наставка *-ōsus*, со значење ‘полн, полн со’.

б. Ортографски напомени

Постојат повеќе варијанти на наставката *-ous*, а најчестите се следните: *-eous*, *-ious* и *-iuous*. Деноминалните атрибути кои се образуваат со оваа наставка најчесто не бележат промени при додавањето на наставката на именската основа, кога именката завршува на согласка. Од друга страна, има и исклучоци: така, кога именката завршува на *-er* (на пример, *disaster*, *wonder*) настанува промена при што се губи *-e*, а наставката се додава на финалното *-r* (*disastrous*, *wondrous*). Кога именката завршува на *-f* како на пример во *grief* и *mischief*, тогаш *-f* се менува во *-v*, па се додава *-ous*, па имаме *grievous* и *mischievous*. Други промени се следниве: кај именки кои завршуваат на *-y* (на пример, *mystery*, *victory*), *-y* → *-i* + *-ous* = *mysterious*, *victorious*; кај некои именки кои завршуваат на согласка + *-e* (на пример, *adventure*, *desire*), финалното *-e* се испушта, а *-ous* се додава на согласката (*adventurous*, *desirous*), додека кај други финалното *-e* не се испушта, а наставката *-ous* се придодава на него (*advantage*, *courage* → *advantageous*, *courageous*). Вреди да се споменат и некои облици кои, иако може да се образуваат со наставката *-ous* додадена на именка, сепак не се толку чести, зашто постојат други облици со почеста употреба, образувани со *-ful*, на пример: *beauty* – (*beauteous*) *beautiful*, *pity* – (*piteous*) *pitiful*. Во овој случај, промената што настанува е *-y* → *-e* + *-ous*.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-ous*

Кога овој суфикс се додава на именки, се образуваат придавки кои опишуваат дека ‘некој или нешто поседува одредена карактеристика, т.е. квалитет, означен со првобитната именка’.

г. Македонски преводни еквиваленти

Примериве го илустрираат значењето на образуваните придавки:

277. | *advantageous* – поволен, корисен
 | - I really think you should take the job; it is a very *advantageous* opportunity for you. – Навистина мислам дека треба да ја прифатиш работата; тоа е многу *поволна* шанса за тебе.

278. *adventurous* – авантуристички; ризичен
 а) He still has his *adventurous* spirit, even at 73. – Сè уште го има својот *авантуристички дух*, дури и на 73 години.
 б) That's an *adventurous* thing to do, buying shares in a company that is experiencing financial difficulties. – Тоа е *ризичен* потег, да купуваш акции во компанија која има финансиски проблеми.
279. *courageous* – храбар, смел
 - He made the *courageous* decision to continue with the journey. – Донесе *храбра* одлука да го продолжи патувањето.
280. *desirous* – желен
 - The government is so *desirous* of resolving the conflict quickly that it will agree to any terms we demand. – Владата толку *силно посакува* брзо да се реши конфликтот што ќе се согласи да ни ги исполни сите услови.
281. *famous* – славен, прославен, прочуен; фамозен; првокласен, прекрасен, извонреден
 а) She is a *famous* ballerina; I cannot believe you have never heard of her. – Таа е *славна* балерина; не ми се верува дека не си слушнала за неа.
 б) This is *famous* weather for a walk. – Ова е *прекрасно* време за прошетка.
282. *furious* – бесен, гневен; жесток; пеколен; енергичен; фуриозен
 а) He was *furious* that he hadn't been informed. – Беше *гневен* што не беше информиран.
 б) From time to time, *furious* bursts of gunfire could be heard. – Одвреме-навреме се слушаа *жестоки* рафали.
 в) We worked all night at a *furious* pace. – Цела вечер *фуриозно* работевме.
283. *glorious* – славен, величествен
 - Our team achieved a *glorious* victory over the home team. – Нашата екипа постигна *голема* победа над домашната екипа.
284. *mysterious* – загадочен, таинствен, мистериозен; непознат, нејасен, неразјаснет
 а) Her behavior was very *mysterious* before she disappeared. – Нејзиното однесување беше многу *загадочно* пред да исчезне.

- б) She disappeared in *mysterious* circumstances. – Исчезна во *неразјаснети* околности.
285. *suspicious* – сомничав, недоверлив; сомнителен
- а) Don't be so *suspicious* of people, have some faith. – Немој да си толку *сомничав*, имај малку верба во луѓето.
- б) He is acting in a very *suspicious* manner for somebody who claims to know nothing. – Многу *сомнително* се однесува за некој кој тврди дека ништо не знае.
286. *virtuous* – доблесен, чесен, достоинствен
- She made a *virtuous* decision to donate the money to charity.
– Донесе *доблесна* одлука да ги донира парите во добротворни цели.
287. *wondrous* – чудесен, прекрасен
- Congratulations, that's *wonderous* (wonderful) news. – Честитам, тоа се *прекрасни* вести.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

При подетален преглед и анализа на македонските преводни еквиваленти, се гледа дека постојат повеќе облици со кои може да се долови значењето искажано во англиските реченици; при образувањето на македонски еквиваленти, најчесто се јавува и се користи наставката *-en*.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-ous*

Оваа наставка е тешка за изучувачите, најмногу поради фактот што постојат неколку алтернативи, како и повеќе промени при нејзиното додавање на именската основа. Затоа неретко се јавуваат грешки во ортографијата. Исто така, голем број од дериватите со оваа наставка не се вообичаени во разговорниот стил; нивната употреба не е толку секојдневна, а изучувачите немаат можност често да ги употребуваат и на тој начин да ги совладаат присутните тешкотии. Одредени облици се навлезени во јазикот и се често присутни – на пример *suspicious*, *furious*, *famous* – но повеќето од нив не се – на пример *wondrous*, *virtuous*, *joyous* и други – па се случува тие да се заменат со синоним кој има слично значење и е повообичаен во јазикот. Така, наместо *wondrous* може да се јави *amazing*, *wonderful* или *astounding*, наместо *virtuous* да се употреби *honest*, а наместо *joyous* – *happy*.

N + -SOME (1)

а. Етимолошко потекло на наставката

Иако *some* најчесто се јавува во функција на придавка, или пак во сложенки (на пример *someday* (прилог), *somehow* (прилог), *someone* (заменка), *something* (заменка), *somewhere* (прилог), и т.н.), *-some* како наставка потекнува од староанглиската наставка *-sum*, етимолошки поврзана со зборот *sama* ('same').

б. Ортографски напомени

Образувањето на деноминални атрибути со наставката *-some* не предизвикува големи промени од ортографска природа. Наставката едноставно се додава на именката, а притоа не се јавуваат промени во однос на испуштање или удвојување букви, со тоа што ако зборот завршува на финално *-y* → *-i* + *-some*. Зборовите што се образуваат со додавање на наставката *-some* се пишуваат како еден збор, без употреба на тире.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-some*

Како наставка, *-some* се додава на именки и на тој начин образува придавки кои опишуваат 'карактеристики и атрибути на луѓе, а понекогаш и на предмети'.

г. Македонски преводни еквиваленти

288. *adventuresome* – авантуристички; ризичен
 а) I am not so *adventuresome* when it comes to foreign travel; I prefer to stick to guided tours. – Кога се работи за патувања во странство не сум многу *авантуристички* распложена; попрво би одбрала разгледување со водич.
 б) That's an *adventuresome* decision, to buy shares in a company that is experiencing financial difficulties. – Тоа е *ризична* одлука, да купуваш акции во компанија која има финансиски проблеми.
289. *bothersome* – здодевен
 - I don't mean to be *bothersome*, but I really need to talk to you. – Не сакам да сум *здодевна*, но навистина мора да зборувам со тебе.
290. *burdensome* – тежок; мачен, тегобен
 а) The responsibility became more and more *burdensome* over time. – Со време, обврската стануваше сè *помешка*.

- б) The early settlers had to endure *burdensome* living conditions. – Првите доселеници мораа да издржат *мачни* услови на живот.
291. *flavoursome* – вкусен
- The last morsel is always the most *flavoursome*. – Последниот залак е секогаш *највкусен*.
292. *quarrelsome* – кавгациски
- Don't be so *quarrelsome*; just do it without making such a fuss. – Немој да си толку *кавгациски* расположен; заврши ја работата без да креваш толку врева.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Кај македонските преводни еквиваленти се јавуваат различни зборови и облици; како почеста, но сепак не и апсолутна појава, може да се издвои употребата на наставките *-ен* и *-ски* при образувањето на придавките.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-some*

Ваквите образувања им се тешки на македонските изучувачи, најмногу поради тоа што дериватите се со нешто поформален регистер. Во споредба со некои синонимни алтернативи со почеста употреба во разговорниот стил, нивната појава не е многу честа, па неретко се случува ваквите облици да бидат заменети со синоними кои се повообичаени за говорителот.

Од искуството на авторката вреди да се спомене дека овие деривати не се употребуваат многу често ниту од родените говорители на англискиот јазик, токму поради постоењето на синоними кои се повообичаени и понавлезени во јазикот; така, наместо *flavoursome* поскоро би се употребил зборот *tasty*, наместо *adventuresome* → *adventurous*, и т.н.

N + -SOME (2)

а. Етимолошко потекло на наставката

Види во делот *Етимолошко потекло на наставката* во претходниот раздел.

б. Ортографски напомени

Види во делот *Ортографски напомени* во претходниот раздел.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-some*

Наставката *-some* се комбинира со именки и образува придавки кои опишуваат ‘некој или нешто што предизвикува некој да чувствува одредена емоција’, а тоа, најчесто непријатна емоција. Интересно е да се забележи дека дадените основи може да се јават и како зборови во друга зборовна група покрај именската, и тоа најчесто во зборовната група на глаголи (на пример, *to awe (sb)*, *to fear (sb/sth)*, *to trouble (sb)*, *to worry (sb)*).

г. Македонски преводни еквиваленти

293.	<i>awesome</i> – супер, генијален, страшен; страотен а) That’s an <i>awesome</i> idea, let’s do it. – Тоа е <i>супер</i> идеја, ајде да го сториме. б) There was an <i>awesome</i> blast that scared all of us. – Се слушна <i>страотна</i> експлозија која многу не исплаши.
294.	<i>fearsome</i> – страшен, застрашувачки; исплашен а) He is not as <i>fearsome</i> as he looks. – Не е толку <i>страшен</i> колку што изгледа. б) He went on working with <i>fearsome</i> determination. – Продолжи да работи со <i>страшна</i> решителност.
295.	<i>troublesome</i> – незгоден, непријатен, проблематичен; тежок а) There are some <i>troublesome</i> news of additional cuts in the school budget. – Има <i>непријатни</i> најави за дополнителни намалувања во школскиот буџет. б) I don’t mean to be <i>troublesome</i>, but I really need to talk to you. – Не сакам да сум <i>проблематична</i>, но навистина мора да зборувам со тебе.
296.	<i>worrisome</i> – загрижувачки, обеспокојувачки - There are some <i>worrisome</i> news of additional cuts in the school budget. – Има некои <i>загрижувачки</i> најави за дополнителни намалувања во школскиот буџет.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Во македонските преводни еквиваленти не се забележува одредена наставка која се јавува најчесто и со која би се постигнала комплетна корелација, иако на некои места се бележи појавата на наставката *-ен*. Се јавува и наставката *-ски* (*-шки*, *-чки*), но, во овој случај во македонскиот јазик таа се додава на глаголска основа (на пример, *worrisome* = *загрижувачки*, *обеспокојувачки*, од *загрижува*, *обеспокојува*).

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи
со деноминалните атрибути со *-some*

Ваквите образувања не се многу вообичаени за македонските изучувачи, па се забележува дека тие не ги користат многу често – со исклучок на *awesome*, чијашто употреба е навлезена во јазикот. Најчесто се користат синоними, па наместо *fearsome* поскоро би се употребиле зборовите *scary* или *frightening*, а наместо *worrisome* – *worrying*.

N + -WORTHY (1)

а. Етимолошко потекло на наставката

Наставката *-worthy* е непосредно врзана за зборот *worthy* како афикс, а е продолжеток на средноанглискиот збор *-wurthe* ('-able'), староанглискиот *-wierpe* ('-able') и **weorþig* ('worthy'), протогерманскиот **werþjaz* ('worthy'); сродна е со холандскиот збор *-waardig* ('-worthy'), со германскиот *-würdig* ('worthy'), со шведскиот збор *värdig* ('worthy'), како и со исландскиот *verðugt* ('worthy').

б. Ортографски напомени

Кај оваа наставка нема особености од аспект на ортографијата бидејќи не се јавуваат никакви промени кога се додава на именката. Зборовите што се образуваат на овој начин најчесто се пишуваат како еден збор, но некои од помалку честите зборови може да се напишат и со тире.

в. Образување на англиски деноминални
атрибути со *-worthy*

Во комбинација со именки, со овој суфикс се образуваат придавки кои опишуваат 'луѓе или предмети кои го заслужуваат она на што се однесува именката', односно придавки со значење 'вреден за; заслужува'. Всушност, употребата на овој суфикс при образување на (деноминални) придавки може да се замени со составот *worthy of + noun*.

г. Македонски преводни еквиваленти

Примерите кои следат ја илустрираат употребата на дериватите образувани со наставката *-worthy*:

297. | *applause-worthy* – одличен, извонреден; вреден за аплауз
- He gave an *applause-worthy* performance. – Имаше одлична изведба, вредна за аплауз.

298. *award-worthy* – одличен, извонреден; вреден за награда
 - His latest novel is without a doubt *award-worthy*. – Неговиот најнов роман е дефинитивно *вреден за награда*.
299. *creditworthy* – кредитоспособен
 - I am sorry to have to inform you but your request has been rejected; the bank feels that you are not *creditworthy*. – Жал ми е што мора да Ви кажам дека Вашето барање е одбиено; банката смета дека не сте *кредитоспособен*.
300. *headline-worthy* – интересен, за на насловна страница
 - We need a *headline-worthy* story to grab people's attention. – Ни треба некоја интересна приказна, *како за на насловна*, која ќе го зграпчи вниманието на народот.
301. *newsworthy* – интересен (за објавување)
 - That item is simply not *newsworthy* anymore. – Таа вест едноставно не е *интересна* веќе.
302. *noteworthy* – виден, истакнат, значаен, важен
 - Her books are *noteworthy* for their timeless character. – Нејзините книги се *значајни* заради нивниот безвременски карактер.
303. *praise-worthy* – вреден за пофалба
 - Their efforts to develop an AIDS vaccine are *praise-worthy*. – Нивните напори да создадат вакцина против СИДА се *вредни за пофалба*.
304. *respect-worthy* – вреден за почит
 - His brave attempt to rescue the children is *respect-worthy*. – Неговиот храбар обид да ги спаси децата е *вреден за почит*.
305. *trustworthy* – лојален/доверлив/чесен е; може да му (се) верува (некому); веродостоен/точен/прецизен е
 а) I believe every word he says, he has proven that he is *trustworthy*. – Верувам во сè што ќе каже, се има докажано дека е *доверлив*.
 б) I don't think that this report is very *trustworthy*. – Не мислам дека овој извештај е нешто многу *веродостоен*.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Освен различните зборови кои се јавуваат како преводни еквиваленти на дадените примери – а од кои не може да се извлече одредена наставка што учествува во нивното образување – најчест преводен екви-

валент на англиските зборови образувани со *-worthy* е токму составот кој се наведува погоре: *-worthy of + noun*, односно *вреден за + именка*.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-worthy*

Употребата на оваа наставка при образување деноминални атрибути не е многу честа и вообичаена појава кај македонските изучувачи. Затоа, тие го искажуваат значењето на вака образуваниите атрибути по пат на парафраза во активна или пасивна конструкција, или пак со употреба на еквивалентната конструкција *worthy of + noun* (каде *worthy* има статус на збор, а не на наставка), која се употребува во македонскиот јазик при превод на деноминалните атрибути образувани на овој начин. Така, кај изучувачите би била повообичаена реченицата *I believe every word he says, he has proven that he is someone who can be trusted* наместо реченицата *I believe every word he says, he has proven that he is trustworthy* (*Верувам во сè што ќе каже, се има докажано дека е човек на кој може да му се верува*, односно, *Верувам во сè што ќе каже, се има докажано дека е доверлив*). Во тој контекст, тие по прво би ја употребиле реченицата *His brave attempt to rescue the children is worthy of respect* наместо *His brave attempt to rescue the children is respect-worthy* (*Неговиот храбар обид да ги спаси децата е вреден за почит*).

N + -WORTHY (2)

а. Етимолошко потекло на наставката *-worthy*

Види во делот *Етимолошко потекло на наставката* во претходниот раздел.

б. Ортографски напомени

Види во делот *Ортографски напомени* во претходниот раздел.

в. Образување на англиски деноминални атрибути со *-worthy*

Наставката *-worthy* има и друга употреба; имено, таа се комбинира со именки, при што се образуваат придавки кои опишуваат ‘возила кои се во добра состојба и се безбедни за патување’, односно, со значење ‘безбеден за, способен да издржи’.

г. Македонски преводни еквиваленти

Примериве го илустрираат ова значење на наставката:

306. *airworthy* – во исправна состојба е (леталото)
 - The plane is *airworthy*. – Авионот е во исправна состојба.
307. *roadworthy* – (возило) во возна/исправна состојба
 - The bus is *roadworthy*. – Автобусот е во возна состојба.
308. *seaworthy* – (брод) во пловна состојба
 - The ship is *seaworthy*. – Бродот е во пловна состојба.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

При ваквата употреба на наставката *-worthy* во англискиот јазик, во македонскиот јазик секогаш се јавува описна комбинација, односно не се користи придавски облик, туку тоа се означува предикативно, во зависност од тоа за какво возило станува збор – значи, *одредено возило (авионот/автобусот/автомобилот/бродот) е во исправна/возна/пловна состојба*.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со *-worthy*

Она што беше кажано во делот *Проблеми на македонските изучувачи со англиските деноминални атрибути со -worthy* во 3.2.20.1. (види стр. 192–193) во голема мера важи и тука – односно, бидејќи во македонскиот јазик ваквите придавки се преведуваат описно, македонските изучувачи поскоро би употребиле описна конструкција одошто деноминална придавка образувана со наставката *-worthy*. Така, наместо реченицата *The ship is seaworthy (Бродот е во пловна состојба)*, тие би ја употребиле, на пример, реченицата *The ship is in good condition to be taken out to sea*.

N + -y

а. Етимолошко потекло на наставката

Оваа наставка потекнува од средноанглиските наставки *-y*, *-i*; од староанглиската наставка *-ig*; од протогерманската **igaz*; од протоиндо-европската **ikos*; а сродна е со наставката *-ie* во шкотскиот, *-ich* во западнофризискиот, *-ig* во холандскиот, германскиот и шведскиот, и *-icis* во латинскиот јазик.

б. Ортографски напомени

Кога зборот завршува на e, тогаш тоа се заменува со y, а кај едно-сложни зборови кои завршуваат на b, d, g, n или t, пред да се додаде наставката *-y* се удвојуваат споменатите согласки доколку им претходи еди-

нечна самогласка (на пример, *mud* → *muddy*, *fog* → *foggy*, *sun* → *sunny*, *fat* → *fatty*).

в. Образување на англиски деноминални атрибути со –у

Кога наставката –у ќе се додаде на именки, се образуваат придавки кои ја искажуваат идејата дека ‘нешто или некој е сличен на или е карактеризиран од она на што се однесува именката’. Примерите кои следат го илустрираат значењето што се доловува кога на именската основа се додава наставката –у, а бројноста на примерите укажува на високиот степен на продуктивност на оваа наставка при образувањето на деноминални придавки во англискиот јазик. Оваа наставка може да се додаде речиси на секој збор, а интересно е тоа што, ако новообразуваниот збор не се смета за вистински, може да се додаде тире пред суфиксот (на пример, *sandcastle* → *sandcastle-y*).

г. Македонски преводни еквиваленти

Во примерите што следат може да се согледа употребата и значењето на дериватите образувани со наставката –у:¹²

309.	<i>bloody</i> – крвав, искрвавен, раскрвавен; проклет, страшен, ужасен а) He came out of the fight with a <i>bloody</i> nose, while the other child had a broken tooth. – Во тепачката се здоби со <i>раскрвавен</i> нос, а другото дете имаше скршен заб. б) I will never finish with all these <i>bloody</i> exams. – Никогаш нема да ги завршам овие <i>проклети</i> испити.
310.	<i>cloudy</i> – (на)облачен; замаглен; заматен, матен; нејасен; смрачен, намуртен а) This is the first <i>cloudy</i> day we have had all summer. – Ова е првиот <i>облачен</i> ден цело лето. б) After his failure in the local elections, he faces a <i>cloudy</i> future. – По неуспехот на локалните избори, го чека <i>нејасна</i> иднина. в) He looked at me with a <i>cloudy</i> expression. – <i>Намуртено</i> ме погледна.
311.	<i>fatty</i> – масен - My doctor advised me to reduce my intake of <i>fatty</i> foods. – Докторот ми препорача да не јадам толку многу <i>мрсно</i>.

¹² Бројот на примери е ограничен, а дадените зборови се по избор на авторката. Останатите примери се дадени во Прилог 3, на крајот на книгава.

312. *foggy* – маглив, магловит; збркан, збунет, нејасен; замаглен
 а) We haven't had many *foggy* days so far. – Досега не сме имале многу *магливи* денови.
 б) His ideas are all *foggy* and I have no idea what he wants to say. – Идеите му се целосно *збркани* и навистина не знам што сака да каже.
 в) He has no idea what he wants to be when he grows up, he has a rather *foggy* idea of the future. – Сè уште не знае што сака да биде кога ќе порасне, има *нејасна* претстава за иднината.
313. *grassy* – тревнат, обраснат/покриен со трева
 - Let's sit down here, on this *grassy* area. – Ајде тука да седнеме, каде е *обраснато со трева*.
314. *hairu* – влакнест; опасен, стравичен
 а) He is embarrassed by his *hairu* back. – Се срами поради тоа што има *влакнест* грб.
 б) There were some *hairu* moments during the flight, but everything turned out fine in the end. – Имаше некои *опасни* моменти за време на летот, но на крај сè добро заврши.
315. *muddy* – валкан, нечист, каллив; матен; збркан, побркан, збунет, нејасен, конфузен
 а) Take off your *muddy* boots, please. – Те молам соблечи ги *каливите* чизми.
 б) His ideas are all *muddy* and I have no idea what he wants to say. – Идеите му се целосно *збркани* и конфузни, и навистина не знам што сака да каже.
316. *rainu* – дождовен, дождлив
 - It was another *rainu* day. – Уште еден *дождлив* ден.
317. *rocky* – каменлив, каменит; опасен, нестабилен, несигурен, трнлив; разбишан
 а) This region is known for its *rocky* landscapes. – Овој регион е познат по тоа што има *каменити* предели.
 б) The government is undergoing a *rocky* patch at the moment. – Владата во моментот поминува низ *нестабилен* период.
 в) Be careful when sitting on that chair, it's a bit *rocky*. – Биди внимателен кога ќе седиш на столчето, малку е *разбишано*.

318. sandy – песочен; песоклив; жолто-црвенкав
 а) This time next week I will be lying on some *sandy* beach somewhere. – Ова време другата недела ќе лежам на некоја *песочна* плажа некаде.
 б) His hair is a beautiful *sandy* colour. – Има многу убава *жолто црвеникава* коса.
319. smoky – зачаден, задимен; чадлив; чаден; со вкус/мирис на чад
 а) My eyes started to water when I entered the *smoky* room. – Почнаа да ми солзат очите кога влегов во *зачадената* просторија.
 б) A *smoky* fog enveloped the city. – Магла *со мирис на чад* го обви градот.
320. sunny – сончев; весел
 а) It was a beautiful *sunny* day, perfect for a picnic. – Беше прекрасен *сончев* ден, совршен за пикник.
 б) That baby has such a *sunny* disposition; it's a pleasure to look after him. – Тоа детенце има таков *весел* карактер, задоволство да ти е да го чуваш.

д. Анализа на македонските преводни еквиваленти

Може да се споменат неколку наставки во македонскиот јазик кои се јавуваат како преводни еквиваленти на наставката –у. Пред сè, тука е наставката –ав, која образува придавки со качествено значење, кои искажуваат својство што произлегува директно од значењето на именката; потоа наставката –ен, која образува придавки со качествено значење, кои означуваат пред сè апстрактни својства; наставката –овит (–евит), која образува придавки со качествено значење, кои означуваат обично својство во засилена мера; како и наставката –ест, која ја ограничува употребата на наставката –ат, зашто има исто значење, а се јавува во образување придавки со качествено значење кои означуваат и сличност со предметот на кој укажува првобитната именка.

ѓ. Проблеми на македонските изучувачи со деноминалните атрибути со –у

Оваа наставка може да се јави со речиси секој збор, па дури и да образува придавки кои не постојат во англискиот јазик само со употреба на тире пред неа. Единствена точка каде се можни грешки е ортографијата – односно, да се случи да не се дуплираат согласките според правилото (види погоре во делот *Ортографски напомени*).

Во оваа глава беа детално разгледани и анализирани деноминалните атрибути во англискиот јазик, образувани со следните наставки: *-able, -al, -an, -ary, (-acy) -ate, -ed, -en, -ese, -esque, -ful, -ian, -ic, -ish, -ive, -less, -like, -ly, -ous, -some, -worthy* и *-y*.

Секоја од горенаведените наставки беше поединечно разгледана и анализирана според дадениот редослед, со цел да се даде детален преглед на нејзините особености.

Како што беше наведено и во воведниот приказ на оваа глава, бројот на дадени примери со кои се илустрира употребата на дадена наставка ја одразува нејзината продуктивност – односно, повеќе илустрирани примери значат дека наставката е многу продуктивна, и обратно, помалку примери значат дека наставката не е толку продуктивна. Иако наставките што беа предмет на проучување во оваа глава се сметаат за продуктивен начин на образување деноминални атрибути во англискиот јазик, очигледно е дека некои од нив се попродуктивни од други.

Во продолжение се наведени сите наставки заедно, со цел полесно да се воочат сличностите и разликите во англискиот и во македонскиот јазик кај наставките со кои се образуваат деноминални атрибути.

-able

-ен / -описно (со фраза, прилог, и т.н.).

-al

-ен; -ски.

-an

-ски (-шки, -чки).

-ary

-ен.

-ate

-ен.

-ed (1)

- во облик на + именка; - со + придавка + именка/

-ed (2)

-ат; -ест; -(ов)ит; - со + именка.

-en

-ен; - од + именка.

-ese

-ски.

-esque

-ов; -ски; - во стилот на + лична именка; - како + општа именка.

-ful

-ен.

-ian

со лични имиња: -ов; -ев; -ски;

со општи именки: - како + именка, - од фамилијата на + именка; -ски.

-ic (1)

-ен; -ски (-шки, -чки); -ски.

-ic (2)

-ен; -ски (-шки, -чки); -ски.

-ish (1)

-ски.

-ish (2)

-ски; - како + лично име/општа именка; - во стилот на + лично име/општа именка

-ive

- ен.

-less (1)

- без-; - не-; - без + именка

-less (2)

- без-; - не-

-like

- како (во стилот на) + лично име; - како + именка; - ски (-шки, -чки).

-ly

- ски; - ен.

-ous

- ен.

-some (1)

- ен; - ски.

-some (2)

- ен; - ски (-шки, -чки).

-worthy (1)

вреден за + именка.

-worthy (2)

во исправна/возна/пловна состојба.

-y

-ав; -ен; -овит (-евит); -ат; -ест.

Меѓу попродуктивните наставки со кои се образуваат деноминални атрибути во англискиот јазик, спаѓаат: *-able*, *-al*, *-ful*, *-ic*, *-ish* и *-y*. Помалку продуктивни се наставките: *-ous*, *-ese* и *-worthy*.

Во однос на наставките кои им се тешки на изучувачите и притоа им претставуваат проблеми при образувањето на деноминални атрибути, може да ги наведеме: *-ary*, *-esque*, *-like* и *-worthy*. Она што е интересно е дека во голема мера може да се забележи преклопување на наставките кои не се толку продуктивни со оние кои им претставуваат проблем на изучувачите, што е сосема очекувано. Колку помалку продуктивна е една наставка, толку помалку изучувачите имаат контакт со неа и таа не им е многу вообичаена, па оттаму потекнуваат и нивните тешкотии со неа.

Вреди да се истакне и тоа, дека зборовите, т.е. придавките образувани со наставки од домашно потекло во англискиот јазик – односно, со наставки кои станале дел од современиот англиски јазик преку средноанглискиот и староанглискиот јазик – вообичаено се јавуваат почесто и се повообичаени кај говорителите; ова се должи на фактот што тие најчесто се јавуваат во разговорниот стил. Од друга страна, облиците што се образуваат со наставки од странско потекло, особено навлезени во англискиот јазик преку латинскиот, најчесто се зборови кои се употребуваат во поформални и научни контексти. Од таа причина, тие се помалку вообичаени кај говорителите и може да создадат тешкотии во однос на нивното образување или употреба, а нивната појава да е донекаде ограничена од синонимни зборови или состави.

Ова е особено важно, бидејќи македонските изучувачи на англискиот јазик имаат поголеми проблеми при превод на деноминалните придавки од македонски на англиски јазик, отколку обратно – при превод на деноминалните придавки од англиски на македонски јазик. Впрочем, ова се гледа и во една од вежбите во прилозите (*Exercise 2: M → E translation*) што им беше дадена на испитаниците, каде тие требаше да преведат реченици од македонски на англиски јазик, а во кои се јавуваше деноминална придавка образувана со дадена наставка.

ДЕНОМИНАЛНИ АТРИБУТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Во оваа глава ќе зборуваме за: а) придавките во македонскиот јазик; б) придавки образувани од именки; в) качествени и односни придавки и нивните наставки (суфикси) групирани во значенски гнезда; и г) методолошки пристап врз кој ќе се анализираат.

ПРИДАВКИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Придавките спаѓаат во групата менливи зборови, а нивната функција е да означат дадена особина на предметот што го определуваат, сам по себе или во однос на некој друг предмет; со други зборови, тие со својата појава ја определуваат именката, т.е. имаат атрибутска служба. Всушност, и самиот поим *придавка* укажува на основната карактеристика на оваа зборовна група – *придавање кон именките*. Придавките во македонскиот јазик ги добиваат своите граматички обележја во однос на род, број и определеност или неопределеност во зависност од именката која ја одбележуваат. Ова се разликува од англискиот јазик, каде обликот на придавката не зависи од обликот на именката што ја модификува, односно обликот на придавката не се менува во зависност од тоа каква именка определува.

Придавките означуваат постојано присуство на признак кон некоја именка, со што доаѓа до израз семантичката несамостојност на придавката, чијашто денотативна функција се реализира преку врската со именката.

Во однос на позицијата каде се јавува придавката, во служба на атрибут таа може да стои пред или зад именката. Иако во македонскиот јазик таа најчесто се јавува пред именката, треба да се има предвид – особено во народниот говор – дека поставувањето на придавката зад именката е прилично вообичаена појава. Од друга страна, во литературниот јазик, појавата на придавка по именката е особина на поетскиот

стил на изразување. Во македонскиот јазик, кај заменските присвојни придавки најчесто може да се сретне употреба на придавка по именка, а во англискиот јазик таквите придавки не се јавуваат атрибутивно.

Интересно е да се спомене и нешто во врска со определеноста кај придавките во македонскиот јазик: имено, придавката го прима членот на именката што се наоѓа пред неа. Кога пред именката се јават две или повеќе придавки, тогаш првата придавка е секогаш таа што се членува.

Во литературниот македонски јазик, кај придавките се бележи творечка продуктивност – како со употреба на оние зборообразувачки процеси кои се дел од народниот јазик, така и преку апсорбирање на она што станало составен дел на другите јужнословенски јазици. Постојат бројни придавки од интернационалната лексика што влегле во македонскиот јазик, во најголема мера, онака како што постојат во другите јужнословенски јазици. Тие придавки стануваат дел од македонскиот граматички систем со тоа што ги добиваат македонските наставки *-ен* и *-ски*, а притоа настануваат различни начини на поврзување со суфиксите што туѓите придавки ги имаат, како што се следните:

1. | индивиду-ал-ен
2. | продукт-ив-ен
3. | систем-ат-ски
4. | драм-ски

Групите **-чки*, **-жски* и **-шски* се упростуваат во следните наставки: *-чки*, *-шки* и *-шски*:

5. | математички
6. | педагошки
7. | монашки

Исто така, има случаи каде различните наставки се употребуваат за изразување на различни значења кај туѓи придавки од еден ист корен:

8. | прозен – прозаичен
 - а) Неговите *прозни* дела се едни од најинтересните што досега сум ги прочитала.
 - б) Има толку *прозаичен* стил што не е интересен за помладата публика.
9. | поетски – поетичен
 - а) Не му замерувај; има *поетска* душа.
 - б) Златко Калински коментира фудбал со многу *поетични* фрази.

10. типски – типичен
 а) *Типските* населби стануваат сè попопуларни во Македонија.
 б) Еден *типичен* ден ми се состои од целодневна работа пред компјутер.
11. методски – методичен
 а) Имаме уште три *методски* единици до крајот на годината.
 б) Има *методичен* пристап во истражувањето.
12. проблемски – проблематичен
 а) Оваа книга е напишана со *проблемски* приод.
 б) Тоа е *проблематично* дете; многу е немирнен на час.

ПОДЕЛБА НА ПРИДАВКИТЕ ОБРАЗУВАНИ ОД ИМЕНКИ

Од именки се образуваат *качествени*, т.е. *квалитативни* или *описни*, и *односни*, т.е. *релативни придавки*. Вреди да се напомене дека, иако и во односните придавки може да се развие качествено значење, тоа не е можно кај оние што означуваат индивидуална припадност.

Качествени, т.е. *квалитативни* или *описни придавки* означуваат атрибутивен признак на определената именка во однос на друга именка, а тој признак е претставен како особина што ја квалификува и карактеризира именката. Ваквите облици означуваат еднострана врска со она што е означено од основната именка, и така признакот се обележува како постојан, внатрешен категоријален белег, односно, се претставува како апстрахирана врска на поимот од мотивирачката основа:¹

13. спокој ↔ човек = *спокоен* човек – ‘човек кој се карактеризира со поседување спокој’
14. мир ↔ ноќ = *мирна* ноќ – ‘ноќ што се карактеризира со постоење мир’

Значи, овие придавки означуваат внатрешна карактерна особина, тесно поврзана со идејата присутна во мотивирачката основа, а таа особина се претставува како проста, неделива и припишана кон предметот во својата целост. Суфиксите на описните придавки кои означуваат ‘внатрешна карактерна особина’ образуваат значенско гнездо или појмовна група. Значенското гнездо на суфиксите на описните придавки во македонскиот јазик е претставено со следните суфикси: *-ав*, *-ат*, *-ен*, *-овит* (*-евит*), *-ест*, *-ит* (и од него проширениот *-овит*), *-(л)ив* и *-ски*.

¹ Велева, 2006: 164.

Од друга страна, *односните*, т.е. *релативни придавки* означуваат конкретни врски, т.е. односи или релации со други предмети или супстанции. Тие врски може да се од најразличен карактер, како на пример однос во време, во простор, однос на припадност, на дел од целина, на материјал, на потекло, на намена (цел):²

15.	<i>однос во време: дожд во лето → летен дожд</i>
16.	<i>однос во простор: производство во фабрика → фабричко производство</i>
17.	<i>однос на припадност: син на мајка → мајкин син</i>
18.	<i>однос на дел од целина: врв од/на планина → планински врв</i>
19.	<i>однос на материјал: кутија од дрво → дрвена кутија</i>
20.	<i>однос на потекло: навика од село → селска навика</i>
21.	<i>однос на намена (цел): прстен за невеста → невестински прстен</i>

Суфиксите на односните, т.е., релативните придавки кои означуваат ‘односи со други предмети или супстанции’ образуваат значенско гнездо или појмовна група. Значенското гнездо на суфиксите на односните, т.е., релативните придавки, кое може да се подели во неколку подгнезда (види погоре), во македонскиот јазик е претставено со суфиксите: *-ин, -ов, -ев, -ски, -шки, -чки, -и, -ки, -ји* и *-ен*.

СУФИКСИ ВРЗ ДЕНОМИНАЛНА ОСНОВА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Во македонскиот јазик, наставките со кои се образуваат деноминални атрибути се помалку на број во однос на англискиот јазик, а оваа глава се состои од детален преглед и анализа на тие наставки; имено, ќе се анализираат следните:

1. *-ав;*
2. *-ат;*
3. *-ен;*
4. *-ест;*
5. *-и (-ки, -ји);*
6. *-ин;*
7. *-ит;*
8. *-(л)ив;*
9. *-ов (-ев);*

² *Ibid.*, 174.

10. *-овит (-евит)*; и

11. *-ски (-шки, -чки)*

Сите наставки, т.е., суфикси што следат во оваа глава се разгледуваат и анализираат на следниот начин, односно се делат на следните поднаслови:

а. Образување македонски деноминални атрибути со одредена наставка;

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти;

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи;

г. Проблеми на македонските изучувачи при превод на одредена наставка на англиски;

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на одредена наставка.

Табеларниот приказ на англиските еквиваленти на одредена наставка нуди поголема прегледност, а самата табела се состои од 5 колони. Во неа, (1) = најчеста корелација со англискиот суфикс, и тука се прикажуваат најчестите наставки кај англиските еквиваленти; (2) = делумна корелација со англискиот суфикс, со приказ на помалку фреквентните наставки; (3) = нулта-дерирациска корелација, се наведуваат облици кои се именки по форма, а придавки по функција; (4) = лексичка корелација, најчесто се наведуваат облици од типот на сложени придавки каде е присутна именската основа; и (5) = несоодветна корелација обележана со ?, и/или непостоечка корелација обележана со *. На крајот следат графички прикази на значенските гнезда на (по)продуктивните суфикси со кои се образуваат деноминални атрибути во македонскиот јазик.

Корпусот од примери е разновиден и составен од: а) примери ексцерпирани од објавени текстови од различни области, граматика, статии, и т.н. на македонски јазик; б) одреден број примери кои може да се јават во јазикот според интуицијата на авторката како билингвален говорител на англискиот и македонскиот јазик; и в) бројни примери земени од родени говорители на македонскиот јазик.

Во заклучните согледувања, што следат на крајот на оваа глава, тие се претставени во соодветни схеми и табели.

ПРЕГЛЕД НА СУФИКСИ ВРЗ ДЕНОМИНАЛНА ОСНОВА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК³

И⁴ + -AV

а. Образување македонски деноминални атрибути

Со додавање на наставката *-av* на именки се образуваат придавки кои имаат качествено значење и кои искажуваат ‘својство што произлегува директно од значењето на именката’, односно, тие се поврзуваат со општо значење – ‘својство што произлегува од присуството на поимот од основата, т.е. именката’. За изразување значење на помал степен на качеството, се јавува наставката *-ичав*.

Од семантичка гледна точка, новообразуваните зборови со наставката *-av* се најблиски со оние образувани со наставката *-est*, иако тие со *-est* сепак се сметаат за пофреквентни, па неретко се случува да се јават синонимни облици. Разликата меѓу наставките *-av* и *-est* главно лежи во нивната употреба; имено, дериватите изведени со наставката *-av* почесто се јавуваат во разговорниот македонски јазик, особено во дијалектните облици, а оние со наставката *-est* се почести во литературниот, т.е. стандардниот македонски јазик.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

22.	крав – bloody, blood-stained
- Боксот е навистина <i>крав</i> спорт, и затоа не го сакам. – <i>Boxing is such a bloody sport, and that is why I don't like it.</i>
23.	пегав – spotty, freckled
- Низ прозорецот го видовме нејзиното <i>пегаво</i> лице како ни се насмеvнува. – <i>We saw her freckled face smiling at us through the window.</i>
24.	лигав – slimy, oily
- Ова растение има <i>лигави</i> корења и може да се лизне од рака. – <i>This plant has slimy roots and might slip through your fingers.</i>

³ Во прегледот на суфикси врз деноминална основа во македонскиот јазик, тие се наведени по азбучен редослед, како што беше случај и во прегледот на суфикси врз деноминална основа во англискиот јазик (Глава 3. Деноминални атрибути во англискиот јазик). Вреди да се напомене дека истите може да се поделат и во значенски гнезда, односно, појмовни групи, но поради поголема прегледност и симетрија се одлучивме тие да се наведат по азбучен редослед, а прегледот по значенски гнезда се јавува подоцна во оваа глава.

⁴ И = Именка, односно, именска основа на која се додава наставката, т.е. суфиксот.

25. шугав – scabby, scabious, mangy
 - Ме нападна едно *шугаво* куче. – I was attacked by a *mangy* dog.
26. 'рѓав – rusty
 - Успеа да најде една *'рѓава* цевка, и почна да удира со неа. – He managed to find a *rusty* pipe and began to bang with it.
27. крастав – scabby, scabious, mangy
 - *Краставите* жаби не треба да се допираат. – *Scabby* frogs shouldn't be touched.
28. мрсулав – snotty, snotty-faced
 - Не разбирам како можеше да излезе со таков *мрсулав* нос. – I cannot understand how he could go out so *snotty-faced*.
29. темничав – gloomy, darkish
 - *Куката* беше полна со непријатни, *темничави* ходници. – The house was full of unpleasant, *gloomy* hallways.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Преводните еквиваленти во англискиот јазик на придавките образуваани со наставката *-ав*, со качествено значење и кои искажуваат својство што произлегува директно од значењето на именката, во најголема мера се добиваат со наставката *-у*, со која се образуваат придавки кои ја искажуваат идејата дека 'нешто или некој е сличен на, или е карактеризиран од она на што се однесува именката'.

Најчест преводен еквивалент на наставката *-ичав*, со која се изразува значење на помал степен на качеството, е *-ish*, со што се образуваат придавки кои опишуваат дека 'некој или нешто е сличен на нешто', што може да се искаже и со составот *like + N*, т.е. *како + И*.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Македонските деноминални атрибути кои се образуваат со наставката *-ав*, во англискиот јазик најчесто се образуваат со наставката *-у*. Останатите наставки кои исто така може да се јават во англиските преводни еквиваленти, имено, наставките *-ish*, *-ed* и *-ous*, имаат поретка употреба.

Всушност, токму поради фактот што наставката *-у* е најчест преводен еквивалент во англискиот јазик, се случува истата да се јави на-

место наставката *-ed*, која има делумна корелација, па да се јави непостоечкиот облик **freckly* наместо *freckled*.

Единствено, може да се наведе дека при образување на деноминални атрибути со наставката *-ичав* во македонскиот јазик, со што се разбира значење на помал степен на квалитетот, а чиј преводен еквивалент во англискиот јазик е наставката *-ish*, може да дојде до појава на некои други алтернативи, како на пример, *темничав* – **dark-like*, **a little dark*, **darky*.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонската наставка *-ав*

(1) најчеста корелација	<i>bloody</i> (крвав); <i>spotty</i> (негав); <i>slimy</i> (лигав); <i>rusty</i> (рѓав)
(2) делумна корелација	<i>darkish</i> (темничав); <i>freckled</i> (негав); <i>scabious</i> (крастав)
(3) нулта деривациска корелација	–
(4) лексичка корелација	<i>blood-stained</i> (крвав); <i>snotty-faced</i> (мрсулав)
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	<i>*freckly</i> (негав); <i>*darky</i> (темничав); <i>*dark-like</i> (темничав); <i>*a little dark</i> (темничав);

И + -АТ

а. образување македонски деноминални атрибути

Со наставката *-ат* се образуваат:

i) придавки со квалитетно значење кои покажуваат ‘својство изразено во голема мера’, односно – означениот признак се карактеризира со ‘поседување на поимот од основата што се определува како внатрешно својство’. Ваквите облици не се многубројни во јазикот, а најчесто се јавуваат во разговорниот јазик. Главно се ограничени од придавките што завршуваат на *-ест*, кои се повообичаени, и тоа со именки кои означуваат делови од човечкото тело (на пример, *грлат*, *брадат*, *глават*), и со именки кои означуваат делови од животни и растенија (на пример, *крилат*, *рогат*); и

ii) придавки со кои во некои контексти може да се изрази и пејоративно значење, а ова особено се случува кога се употребуваат во преносна смисла, поради фактот што кај нив може да се јави и дополнителна семантичка особина на појава на својството во поголема мерка, на пример, *грлата жена* = ‘жена што зборува многу гласно’.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

30. крилат (крилест) – winged
 - Врвовите на столбовите беа украсени со претстави на *крилати/крилести* бикови. – The tops of the columns were decorated with images of *winged* bulls.
31. брадат (брадест) – bearded
 - Има многу интересна појава, личи на некаков прастар *брадат/брадест* пророк. – His appearance is very interesting, like some ancient *bearded* prophet.
32. рогат – horned, horny
 - Фармата беше полна со волови, бикови и со друга *рогата* стока. – The farm was full of oxen, bulls and other *horned* animals.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Во англискиот јазик ваквите облици се образуваат на ист начин, односно – со дадавање на наставката *-ed* на именки се образуваат придавки со значење ‘поседувајќи го она што е означено со именката’, т.е. придавки кои ја искажуваат идејата дека ‘нешто или некој е сличен на или се карактеризира со она што е посочено со именката’. За разлика од македонскиот јазик, во англискиот јазик ваквите облици се побројни и нивната појава и употреба е прилично вообичаена.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Наставката *-ed* се смета за почест англиски еквивалент при превод на македонските деноминални атрибути на *-am* одошто наставката *-u*; но, поради фактот што наставката *-u* има поголема продуктивност во англискиот јазик и се јавува прилично често, таа им е повообичаена на македонските изучувачи, па тие почесто ја употребуваат на сметка на наставката *-ed*. Како резултат, освен облиците *bearded* (*брадат, брадест*) и *winged* (*крилат, крилест*), неретко може да се јават и облиците **beardy* и **wingy* (или аналитичките состави – *with a beard; with wings*).

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти
на македонската наставка *-am*

(1) најчеста корелација	<i>winged</i> (крилат); <i>bearded</i> (брадат)
(2) делумна корелација	<i>horny</i> (рогат)
(3) нулта деривациска корелација	–
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или не- постоечка корелација (*)	* <i>beardy</i> (брадат); * <i>wingy</i> (крилат)

И + -ЕН

Наставката *-ен* има висок степен на продуктивност во образување деноминални атрибути во македонскиот јазик, на пример, *црковен, народен, општествен, јазичен* и други. Придавките кои се образуваат кога на именска основа ќе се додаде наставката *-ен* може да се класифицираат во неколку групи, според значенските гнезда на кои припаѓаат.

И + -ЕН (1)

(‘поседување на материјата означена со именската основа’)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Придавки што означуваат ‘поседување на материјата означена со именската основа’, изразено со семантичката схема *x* содржи *y*, на пример *раствор што содржи сулфур = сулфурен раствор*. Појавата на овие придавки најчесто се забележува во текстови со научно-техничка содржина, каде се јавуваат како терминолошки состави за означување хемиски раствори од некоја материја.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

33.	алкохолен – alcoholic
- Секаде низ градот слободно се продаваат <i>алкохолни</i> пијалаци. – <i>Alcoholic beverages are sold freely everywhere in the city.</i>
34.	восочен – waxen, wax
- Оваа година го добивме и нашиот прв музеј на <i>восочни</i> фигури. – <i>This year the country got its first museum of wax figures.</i>

35. димен – *smoky, smoked, smoke*
 - Ова вино најубаво оди со *димен* кашкавал или шунка. – *This wine goes best with smoked cheese or ham.*
36. леден – *icy, ice-cold, freezing*
 - *Ледените* пијалаци се мошне штетни за грлото, мислам дека треба да ги пиеш поретко. – *Ice-cold drinks are bad for your throat, you shouldn't drink them so often.*
37. минерален – *mineral*
 - *Минералната* вода е одлична за поттикнување на варењето. – *Mineral water is good for digestion.*
38. шеќерен – *sugar, sugary, sweet*
 - Децата претпочитаат да јадат *шеќерни* бонбончиња наместо здрави оброци. – *Children would rather eat sugary candies than healthy food.*

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Во однос на англиските преводни еквиваленти во оваа група, преводните еквиваленти на придавките образувани со додавање на суфиксот *-ен* на именска основа се различни и разновидни по облик – односно, не може да се укаже на една одредена наставка која се јавува и кај англиските еквиваленти, и која учествува во образувањето на ваквите облици. Она што паѓа во очи е појавата на атрибутивна употреба на именката, односно употреба на именката во придавска функција, а во однос на суфиксација, како почести суфикси може да се наведат *-ен* и *-у*.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Наставката *-ен* припаѓа на повеќе значенски гнезда, што може да предизвика проблеми кај македонските изучувачи при превод на вака образувани деноминални атрибути на англиски јазик. Во овој случај, кај ваквите деривати наведени во примерите, постојат повеќе англиски преводни еквиваленти, што значи дека постојат и повеќе прифатливи опции. Најпродуктивната англиска наставка, наставката *-у*, и тука се јавува како еден од почестите преводни еквиваленти; ова донекаде ги олеснува работите, зашто се јавува тенденција македонските изучувачи често да ја употребуваат споменатата наставка, а во овој случај и со право. Всушност, како што може да се види од табеларниот приказ подолу, при превод на англиски на македонските деноминални атрибути на *-ен*, постојат облици каде е присутна и нулта-деривациската корелација, како и

лексичко-деривациската корелација, што повторно упатува на широкиот спектар на прифатливи опции при превод.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонската наставка *-ен* ('поседување на материјата означена со именската основа')

(1) најчеста корелација	<i>icy</i> (леден); <i>smoky</i> (димен)
(2) делумна корелација	<i>waxen</i> (восочен); <i>alcoholic</i> (алкохолен)
(3) нулта деривациска корелација	<i>smoke</i> (димен); <i>sugar</i> (шеќерен)
(4) лексичка корелација	<i>ice-cold</i> (леден)
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	(не наидовме на непостоечки облици во корпусот)

И+ -ЕН (2)

('намена на предметот посочен од основата')

а. Образување македонски деноминални атрибути

Придавки со кои се означува 'намената на предметот посочен од основата', кои може да се претстават преку семантичката схема \underline{x} е наменет за (во) \underline{y} , на пример *торта за свадба* = *свадбена торта*.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

39. анкетен – of a questionnaire; investigative
- Анкетните прашања беа обработени мошне брзо, па ќе ги имаме резултатите до вечерва. – The questionnaires were analyzed very quickly and we will have the results by tonight.
40. брачен – marital, married, conjugal, wedded
- Потпишувањето пред-брачни договори со адвокат е прилично глупава мода. – Signing a pre-nuptial agreement is a rather silly fad.
41. диетален – diet, dietetic, dietary
- Иако има помалку калории, и диеталното чоколадо може да биде штетно за вашата линија. – Even though it has fewer calories than ordinary chocolate, diet chocolate is also not very good for your weight.
42. сиден – wall, mural
- Сè помалку куќи имаат вистински, стар сиден часовник. – Not many houses have an authentic old wall clock.

43. моден – fashion
 - На *модните* списанија не треба да им се верува безрезервно. – We shouldn't believe *fashion* magazines unreservedly.
44. ноќен – night, nocturnal
 - Тешко е да се чита на *ноќно* светло, затоа обврските треба да ги завршиш колку што можеш порано. – It is difficult to read by *evening* light, that is why you should finish as early as you can.
45. пазарен – market
 - Петок е *пазарен* ден, па мислам дека ќе има многу метеж во автобусите. – Friday is *market* day, so I expect there will be a lot of people on the buses.
46. рачен – hand, arm; manual
 - *Рачните* часовници сè повеќе отстапуваат пред мобилните телефони. – *Wrist* watches are losing out to cell phones.
47. супен – soup
 - На крај, во јадењето додајте една *супена* лажица масло. – Finally, add a *tablespoon* (*soup-spoon*) of oil.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Кај англиските преводни еквиваленти, најчесто се среќава именката употребена во придавска функција, а од наставките, иако не многу често, може да се споменат наставките *-ary* и *-ic*.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Во овој случај, се забележуваат проблеми кај македонските изучувачи при превод на *-en* на англиски; овој пат, за разлика од претходниот, широкиот спектар на можни англиски преводни еквиваленти се јавува како отежнувачка околност. Имено, покрај наставката *-ic*, како најчест преводен еквивалент може да се наведе и именката употребена во функција на придавка. Се чини дека токму ваквата нејзина појава неретко предизвикува проблеми кај македонските изучувачи, па често се јавува употреба на други облици, кои или не се соодветни за тој контекст, или воопшто не постојат. Така, на пример, се јавува *nightly* (а не *night*) како преводен еквивалент за *ноќен* или *handy* (а не *hand*) како преводен еквивалент за *рачен*, облици кои иако постојат, не се соодветни за дадениот контекст. Во однос на облици кои не постојат, а се јавуваат при превод на *-en* на англиски, може да се спомене појавата на **dietal* за *диетален*.

д. Табеларен приказ на англиските
еквиваленти на македонската наставка –ен
(‘намена на предметот посочен од основата’)

(1) најчеста корелација	<i>dietetic</i> (диетален)
(2) делумна корелација	<i>dietary</i> (диетален)
(3) нулта деривациска корелација	<i>market</i> (пазарен); <i>wall</i> (суден)
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или не- постоечка корелација (*)	? <i>nightly</i> (ноќен); ? <i>handy</i> (рачен); ? <i>fashionable</i> (моден); * <i>dietal</i> (диетален)

И + -ЕН (3)

(‘однос на припадност кон поимот посочен од основата’)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Придавки кои изразуваат ‘однос на припадност кон поимот посочен од основата’, кои може да се претстават преку семантичката схема \underline{x} *припаѓа на y*, на пример *дом на семејство* = *семеен дом*.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

48. азбучен – alphabetical
- Примерите мора да бидат наредени по *азбучен* ред, инаку нема да ни користат. – The examples must be in *alphabetical order*, otherwise they will be of no use to us.
49. банковен – bank
- Тој веројатно има и други *банковни* сметки, но никој не знае за нив. – He probably has other *bank* accounts, but nobody knows about them.
50. воен – war
- Тој важи за *воен* злосторник, и мислам дека не треба да соработуваме со него. – He is considered to be a *war* criminal and I don't think we should work together.
51. државен – civil, state, public
а) Шведската *државна* администрација е меѓу најефикасните во Европа. – Sweden has one of the most efficient *civil* administrations in Europe.
б) Иако одеше во *државно* училиште, тој е мошне квалитетен правник. – Even though he attended a *state* school, he is an extremely capable lawyer.

- в) Римјаните го прогласија македонскиот крал за *државен непријател*. – The Romans denounced the Macedonian king as a *public enemy*.
52. екипен – team
- Ова беше вистинска *екипна* победа; сите играчи беа на висина на задачата. – This was a real *team* victory, all the players gave it their utmost.
53. локален – local
- За тоа најпрвин треба да се изјасни *локалниот* совет, па потоа да се прати до Владата. – First, the *local* council needs to decide on the matter, and then it goes to the Government.
54. ушен – ear
- Музиката беше толку гласна, што мислев дека ќе ми пукнат *ушните* тапанчиња. – The music was so loud that I thought my *ear*drums would burst.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Во однос на англиските преводни еквиваленти, од примерите може да се забележи дека во оваа група преводните еквиваленти се различни и разновидни по облик; повторно паѓа во очи зачестената појава на атрибутивната употреба на именката, односно појавата на именка во придавска функција.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

При превод од македонски на англиски јазик на деноминални атрибути образувани со наставката *-ен* кои припаѓаат на ова значенско гнездо – односно, кои изразуваат ‘однос на припадност кон поимот посочен од основата’, а се претставуваат преку семантичката схема x *припаѓа на y* – може да се јават некои несоодветни и непостоечки облици (*види колона (5) во табеларниот приказ подолу*). Како англиски преводен еквивалент најчесто се јавува именка употребена во функција на придавка; една олеснителна околност е фактот што ваквите деривати имаат прилично честа појава во македонскиот јазик и нивната употреба е вообичаена, па затоа и нивните англиски преводни еквиваленти се навлезени во употребата на македонските изучувачи.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонската наставка *-ен* (‘однос на припадност кон поимот посочен од основата’)

(1) најчеста корелација	–
(2) делумна корелација	–
(3) нулта деривациска корелација	<i>team (екипен); war (воен)</i>
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостојечка корелација (*)	<i>?national (државен); *equippe (екипен)</i>

И + -ЕН (4)

(‘од каков материјал потекнува нешто’)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Наставката *-ен* се јавува во комбинација со именки и за да образува придавки што покажуваат ‘од каков материјал потекнува нешто’, што значи дека како мотивирачки основи се јавуваат именки кои означуваат материја, а придавките се добиваат преку синтактичките состави претставени преку структурата *x* од *y*, односно, *прстен од злато* = *златен прстен*.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

55.	златен – gold, golden
- За роденден ми подари прекрасен <i>златен</i> прстен. – He gave me a beautiful <i>gold</i> ring for my birthday.
56.	сребрен – silver, silvery
- <i>Сребрената</i> рамка за слика е навистина прекрасна. – The <i>silver</i> picture frame is just lovely.
57.	железен – iron, steel
- На овој археолошки локалитет беа најдени многу <i>железни</i> мечови и секири. – A number of <i>iron</i> swords and axes were discovered at this archaeological site.
58.	земјен – earth, earthen
- Ова јадење најубаво се приготвува во <i>земјен</i> сад. – This dish is best prepared in an <i>earthen</i> pot.
59.	сламен – straw
- Колибата имаше <i>сламен</i> покрив, па затоа пламна и изгоре за неколку минути. – The hut had a roof <i>made of straw</i> , that is why it burned down in a matter of minutes.

60. пченичен – wheat
 - *Пченичниот* леб можеби е вкусен, но е мошне лош за здравјето. – *Wheat bread* may be tasty, but it is bad for your health.
61. бисерен – pearl
 - Во продавниците можеа да се видат прекрасни, но скапи *бисерни* ѓердани. – There were beautiful but very expensive *pearl* necklaces in the store.
62. дрвен – wood, wooden
 - Тој претпочита обичен *дрвен* под, а јас сакам да вложиме пари во нешто потрајно. – He prefers an ordinary *wooden* floor, but I would rather we invest our money in something that will last longer.
63. метален – metal
 - *Металните* делови од оваа играчка се прилично опасни за мали деца. – The *metal* parts from this toy are very dangerous for children.
64. свилен – silk, silken, silky
 - Оваа *свилен* марама не се согласува со облеката што ја имам. – This *silk* scarf does not go with anything I have.
65. песочен – sand, sandy
 - Минатата година тој изгради неверојатен *песочен* замок, од кој сите се восхитија. – Last year he built a fantastic *sand* castle, which awed everyone.
66. челичен – steel
 - За него велат дека има *челична* волја и мошне цврст карактер. – He is said to have *steel* willpower and a very strong character.
67. волнен – wool
 - *Волнениот* шал што ми го подари е мошне убав, но јас сум алергична на волна и не можам да го носам. – The *woolen* scarf you gave me is lovely, but I am allergic to wool and cannot wear it.
68. оловен – lead
 - *Оловните* делови служат за да ја зголемат стабилноста на овој мотор. – The *lead* parts are to increase the stability of the motor.

Интересно е да се наведе дека во зависност од контекстот, односно во зависност од врската со детерминираната именка, кај овие придавки може да се јави полисемија и да се развие преносно значење. На тој

начин се добиваат стилски маркирани придавки, кои најчесто се употребуваат во литературниот (поетски) стил:

69. златен – gold, golden
(*златен* прстен – прстен од злато = материјална придавка, но *златно* дете – дете како злато; добро, паметно, умно дете = описна, квалитативна, т.е. качествена придавка, односно, а *gold ring* – a ring made of gold, наспроти а *golden child* – a child as good as gold)
70. бисерен – pearl
(*бисерен* ѓердан – ѓердан од бисер = материјална придавка, но *бисерно* грло – грло што има карактеристика на бисер = убаво, бело, чисто, скапоцено = описна, квалитативна, т.е. качествена придавка, односно, а *pearl necklace* – a necklace made of pearls, наспроти а *smooth/silky voice* – a voice as smooth as silk)
71. челичен – steel, steely
(*челична* ограда – ограда од челик = материјална придавка, но *челична* решителност – решителност што има карактеристика на челик = цврста, нескршлива, стабилна = описна, квалитативна, т.е. качествена придавка, односно, а *steel fence* – a fence made of steel, наспроти *steely determination* – absolute, single-minded determination)

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Во однос на суфиксацијата, преводните еквиваленти во англискиот јазик најчесто се образуваат или со додавање на наставката *-en* (која во комбинација со именки образува придавки кои опишуваат ‘нешто што е направено од или што наликува на материјата на која се однесува именката’), или пак со наставката *-y* (со која се образуваат придавки кои ја искажуваат идејата дека ‘нешто или некој е сличен на или е карактеризиран од она на што се однесува именката’). Другиот начин, кој е прилично почест, е едноставно со именка употребена атрибутивно, во придавска функција.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

На деноминалните атрибути образувани со наставката *-en* кои спаѓаат во ова значенско гнездо најчест англиски преводен еквивалент

им е истоимената *-en*, додека делумна корелација се постигнува со продуктивната наставка *-y*, како и со именка во придавска функција.

Можни се грешки кај некои од вака образуваните придавки кога се јавуваат со преносно значење, но не кај сите. Така, при превод на англиски на фразите *златна шанса* и *златно дете* (*a golden opportunity; a golden child*), нема проблеми, бидејќи тие се прилично навлезени во јазикот, па македонските изучувачи, ако ништо друго, може да се потпрат на својата интуиција и слух за јазикот. Од друга страна, *челична ограда* најчесто се преведува како **a steely fence*, со тоа што не се прави разлика помеѓу *steel* и *steely*, односно, во кој контекст се употребува едниот облик, а во кој контекст другиот. Грешката која се прави тука најчесто се должи на фактот што нивната употреба можеби и не е толку вообичаена кај македонските изучувачи; тие не се толку навлезени за да може да се потпрат на својата интуиција и да одлучат кој облик е прифатлив во даден контекст, особено кога се работи за облици кои постојат и кои се разликуваат со една буква.

Кога *бисерен* се употребува како материјална придавка, најчесто нема проблеми при превод на англиски (*бисерен ѓердан* = *a pearl necklace*); именката се употребува во функција на придавка. Проблем може да се јави кога *бисерен* ќе се јави во преносна смисла, како во реченицата *Таа има бисерно грло* – со тоа што тука најсоодветен превод би бил *She has a smooth/silky voice*. Грешката во овој случај би се јавила доколку преведувачот го занемари фактот дека зборот се јавува во преносна смисла, па го преведе како материјална придавка.

Друг проблем што може да се јави при превод на ваквите облици е погрешна употреба на даден облик во даден контекст: на пример, наместо *земјен* да се преведе со *earthen*, да се употреби *earthly*, збор кој постои, но не е еквивалентот кој се бара. Грешката во овој случај е тоа што најверојатно изучувачите почесто го среќаваат зборот *earthly* отколку *earthen*, и истиот го употребуваат без многу да размислат дали е тој облик што одговара или не, убедени дека се во право поради именската основа. Освен *earthly*, како преводен еквивалент на *земјен* може да се јави и *earthy*, повторно, збор кој постои, но е несоодветен, а во овој случај изучувачите едноставно ја додаваат најпродуктивната англиска наставка *-y* на именската основа. Грешка од овој тип може да се сретне и кај преводниот еквивалент на *дрвен*, па наместо *wood* или *wooden*, да се јави *woody*. Во секој случај, грешките при превод најчесто се јавуваат кај оние зборови кои не им се многу вообичаени на македонските изучувачи, или кога не го земаат предвид преносното значење на зборот, доколку го има.

д. Табеларен приказ на англиските
еквиваленти на македонската наставка –ен
(‘од каков материјал потекнува нешто’)

(1) најчеста корелација	<i>golden</i> (златен); <i>earthen</i> (земјен); <i>wooden</i> (дрвен)
(2) делумна корелација	- <i>silvery</i> (сребрен); <i>sandy</i> (песочен)
(3) нулта деривациска корелација	- <i>metal</i> (метален); <i>pearl</i> (бисерен)
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или не- постоечка корелација (*)	? <i>steely</i> (челичен); ? <i>earthly</i> (земјен); ? <i>earthy</i> (земјен); ? <i>woody</i> (дрвен); * <i>leadish</i> (оловен)

И + -ЕН (5)

(‘апстрактен признак’)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Образувањето деноминални придавки со наставката –ен е продуктивен зборообразувачки начин; наставката се додава на именки за да се образуваат ‘придавки со качествено значење кои означуваат, пред сè, апстрактни својства’ – односно, со новообразуваните придавки се изразува апстрактен признак и се јавува можноста да се карактеризира зборот како носител на признакот означен од основата. Значи, како основа најчесто се јавуваат апстрактни именки.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

72. силен – strong, powerful, potent, mighty, forceful
- Тој има навистина *силен* шут, со кој голманите не можат да се справат. – He has a very *powerful* kick, which the goalies can do nothing against.
73. радосен – joyful, joyous, gleeful, cheerful
- Мора да дојдеш на забавата; имаме навистина *радосен* повод за неа. – You must come to the party; we have a very *joyful* reason for it.
74. страшен – scary, frightening, terrifying, frightful, dreadful, terrible
- Тој многу сака да гледа *страшни* филмови, но потоа не може да спие. – He loves watching *scary* movies, but then he can't sleep afterwards.
75. смешен – funny, humorous, amusing, comic(al)

- Ако можеш, согледај ја *смешната* страна на оваа ситуација.
- Try to look on the *funny* side of this.
76. болен – sick, ill, diseased
- Советникот рече дека навистина треба да им се обрне внимание на *болните* пензионери. – The councilman said that the *ill* pensioners should receive special attention.
77. гладен – hungry, starving, famished
- Во зоолошката видовме многу *гладни* животни, што навистина нè разочара. – We saw many *hungry* animals in the zoo, which really upset us.
78. студен – cold, chilly, icy
- Вчера беше првиот навистина *студен* ден оваа зима. – Yesterday was the first really *cold* day this winter.
79. сјаен – shiny, bright, glittering, glistening, glowing
- Му дадоа *сјајна* препорака, но тој не успеа да ја искористи.
- They gave him a *glowing* reference, but he did not make the most of it.
80. суетен – vain, conceited
- Таму морав да работам со мошне *суетни* луѓе, така што едвај издржав една година. – I had to work with some very *vain* people there, and I barely made it one year.
81. жеден – thirsty
- *Жедните* животни, за разлика од човекот, никогаш не се препиваат. – *Thirsty* animals, unlike people, never drink too much.
82. ладен – cold, chilly, icy
- Облечи се подобро, надвор дува *ладен* ветер. – Dress warmly; a *cold* wind is blowing outside.
83. бесен – mad, angry, furious
- Никогаш во животот не сум видел толку *бесен* човек. – Never before have I seen such a *furious* person.
84. чесен – honest, honourable, fair, true
- Сите соседи се согласуваат дека тој беше навистина *чесен* човек. – All the neighbors agree that he was a truly *honorable* man.
85. смртен – deadly, mortal, fatal, lethal
- Не заборавај дека си *смртно* суштество, и дека те чека истиот крај. – Do not forget that you are also *mortal*, and that you will have the same fate.

86. | умен – wise, clever, sensible
 - Навистина ни недостасуваат неговите *умни* совети, но ќе мора да се снајдеме и без нив. – We really miss his *wise* advice, but we will have to manage without it.

Од примерите што следат може да се види дека наставката покажува продуктивност и со претходно мотивирани именки, а англиските преводни еквиваленти најчесто се образуваат со додавање на наставките *-able* и *-ful*:

87. | светлост (light, lightness) → светлосен (light, luminous)
 88. | вредност (value, worth) → вредносен (valuable)
 89. | жалост (sorrow, grief, sadness) → жалосен (sorrowful, sad, pitiful)

Некои од новообразуваните зборови може да се објаснат и преку двојна мотивирачка врска, што значи дека може семантички да се поврзат и со именски и со глаголски основи:

90. | грешен – грев/греша – sinful, unclean, impure; wrong, incorrect, misleading
 - Она што уследи беше навистина *грешен* потег. – What followed was truly the *wrong* move.
 91. | борбен – борба/бори – militant, martial, aggressive; fighting, combat
 - Не смееме да дозволиме да нè напушти нашиот *борбен* дух.
 – We must not allow ourselves to lose our *fighting* spirit.
 92. | тревожен – тревога/тревожи – alarming, troubling
 - Завчера дознавме навистина *тревожни* вестии. – We heard some rather *alarming* news yesterday.
 93. | жалосен – жалост/жали – sad, sorrowful, pitiful
 - Да го искористиме овој *жалосен* повод како поттик за идни убави нешта. – Let us turn this *sad* event into motivation for better things in the future.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Најчеста наставка во англиските преводни еквиваленти е *-ful*, која се комбинира со именки што се однесуваат на одредена карактеристика или квалитет, а образува придавки кои опишуваат 'некој или нешто што поседува голема количина од споменатата карактеристика или квалитет'. Може да се забележи и појавата на наставките *-able*, *-ed*, *-ous*, *-ic*

и –у, иако не толку често, како и негативниот префикс *in-* и неговите облици, додаден на придавска основа.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

За деноминалните придавки образувани со наставката *-en*, кои се дел од ова значенско гнездо, може да се каже следното: а) во нивното образување се јавуваат различни англиски наставки, и б) постојат бројни англиски преводни еквиваленти кои најчесто не се образувани на именска основа, и изучувачите ги знаат како такви. На пример, за преводен еквивалент на *чесен* почесто ќе се јави зборот *honest* отколку *honorable*, за *студен* попрво би се употребил зборот *cold* отколку *chilly* или *icy*, за *болан* – попрво *sick* или *ill* отколку *diseased*, и т.н. И покрај ова, сепак може да се забележи појава на погрешно употребена наставка, или пак, погрешно употребен облик во даден контекст (*види колона (5) во табеларниот приказ што следи подолу*).

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонската наставка *-en* ('апстрактен признак')

(1) најчеста корелација	<i>joyful</i> (радосен); <i>mighty</i> (силен)
(2) делумна корелација	<i>furious</i> (бесен); <i>conceited</i> (суетен); <i>honourable</i> (чесен)
(3) нулта деривациска корелација	–
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	? <i>deathly</i> (смртен); * <i>humorish</i> (смешен)

И + -ЕН (6)

(со интернационални именки)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Наставката *-en* покажува висок степен на продуктивност и во однос на интернационалните именки, па ги имаме облиците што следат.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

94.	минорен – <i>minor</i> - Тоа е <i>минорен</i> проблем и не треба да се грижиш премногу за него. – That is a <i>minor</i> problem, and you should not worry too much about it.
-----	--

95. конфузен – confused, confusing
- Има *конфузни* предавања, и не е чудо што студентите не го сакаат премногу. – His lectures are *confusing* and it is no wonder that the students don't like him very much.
96. традиционален – traditional
- *Традиционалните* методи на лечење во овој случај се покажаа како неделотворно. – The *traditional* methods of treatment have not proven to be very effective in this case.
97. мелодичен – melodic(al)
- Со неговиот *мелодичен* глас, може да го задржи вниманието на студентите неколку часови. – His *melodic* voice can keep the students riveted for hours.
98. магичен – magic(al)
- На некаков *магичен* начин, ја протна топката во мрежата на противниците. – He was able to *magically* get the ball into the opponent's net.
99. поетичен – poetic(al)
- Неговите предавања имаат и *поетична* нишка, па затоа им се секогаш интересни на студентите. – His lectures have a *poetic* feel, and that is why the students always find them interesting.
100. централен – central
- Прељубата е *централен* мотив во неговото дело. – Infidelity is a *central* concept in his book.
101. идеален – ideal
- Твојот план не може да успее дури ни во *идеални* услови. – Your plan will not work even in *ideal* conditions.
102. едукативен – educative, educational
- Мислам дека во овој проект е најважна *едукативната* компонента. – I think that the *educative* component is the most important in this project.
103. симболичен – symbolic(al)
- Му понуди *симболичен* надомест за неговите услуги. – He asked for a *symbolic* fee for his services.
104. контроверзен – controversial
- Иако важи за *контроверзна* личност, мислам дека ова негово дело е едноставно и искрено. – Even though he is considered to be a *controversial* figure, I think that this work of his is simple and honest.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Англиските преводни еквиваленти се најчесто образувани со наставките *-ic(al)* и *-(i)al*.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

И во овој случај, како и во претходниот, постојат бројни англиски преводни еквиваленти за деноминалните атрибути на *-en* кои спаѓаат во ова значенско гнездо, кои најчесто не се образувани на именска основа, и изучувачите ги знаат како такви. Од таа причина, ретко се јавуваат проблеми во однос на погрешно употребена наставка, или пак, со погрешно употребен облик во даден контекст, меѓутоа, може да се јават некои непостоечки облици, како, на пример **controversional* за *контроверзен*, или **minorical* за *минорен*.

Олеснителна околност што придонесува да се избегне појавата на големи проблеми при превод на овие облици на англиски е и фактот што преводните еквиваленти се слични со македонските облици, па така, за *централен – central*, за *идеален – ideal*, и т.н. Оваа сличност, од друга страна, може и да предизвика проблеми, најмногу како резултат на појавата на т.н. ‘лажни парови’ (*false pairs*)⁵, и тука може да се јават одредени тешкотии кај македонските изучувачи, особено при превод од македонски на англиски јазик (а, и обратно), па така да се јави несоодветен преводен еквивалент, како во следните примери:

105.	прозен (<i>prose</i>) – прозаичен (<i>prosaic</i>)
а) Неговите <i>прозни</i> дела се едни од најинтересните што досега сум ги прочитала. – His <i>prose</i> works are the most interesting I have ever read.
б) Има толку <i>прозаичен</i> стил што не е интересен за помладата публика. – His writing style is so <i>prosaic</i> that the younger readers do not find him interesting.
106.	идеален (<i>ideal</i>) – идеалистички (<i>idealistic</i>)
а) Твојот план не може да успее дури ни во <i>идеални</i> услови. – Your plan will not work even in <i>ideal</i> conditions.
б) Тој беше автор на еден <i>идеалистички</i> напис во печатот. – He wrote an <i>idealistic</i> column in the paper.
107.	методски (<i>methodic, methodical, methodological</i>) – методичен (<i>methodical</i>)

⁵ Јанева: 1988.

- а) Имаме уште три *методски* единици до крајот на годината. – We have three more *methodological* units until the end of the year.
- б) Има *методичен* пристап во истражувањето. – She has a *methodical* approach in her research.
108. проблемски (problem) – проблематичен (problematic)
- а) Оваа книга е напишана со *проблемски* приод. – This book has been written with a *problem-based* approach.
- б) Тој е *проблематично* дете; многу е немирен на час. – He is a *problematic* child; he is very badly-behaved in class.
109. конкурентен – competitive (а не concurrent = едновремен, истовремен)
110. малерозен – accident-prone (а не *malerous)

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонската наставка *-ен* (со интернационални именки)

(1) најчеста корелација	<i>melodic</i> (мелодичен)
(2) делумна корелација	<i>traditional</i> (традиционален)
(3) нулта деривациска корелација	–
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	? <i>concurrent</i> (конкурентен); * <i>controversial</i> (контроверзен); * <i>minorical</i> (минорен); * <i>malerous</i> (малерозен)

И + -ЕСТ

а. Образовање македонски деноминални атрибути

Како што беше споменато погоре, оваа наставка ја ограничува употребата на наставката *-ат*, зашто има исто значење. Но, покрај во таа функција, наставката се јавува и при образување придавки со качествено значење кои означуваат и 'сличност со предметот на кој укажува првобитната именка', односно учествува во образување облици со кои 'некоја надворешна особина се карактеризира преку поседување на предметот посочен од основата'. Таа сличност може да биде не само по облик, туку и по друго, на пример по боја или по душевна особеност. Семантичката врска е делумна, па затоа новообразуваните облици се карактеризираат со различни значења.

Најчести именски основи кои се комбинираат со *-ест* се оние што означуваат делови од човечкото тело (на пример, *забест, грлест, плекест, мускулест, мешест, газест, влакнест*), основи кои се семантички поврзани со животни и растенија (на пример, *зрнест, стеблест, жилест, сурлест, клунест, пердувест*), како и именки кои означуваат конкретни предмети (на пример, *иглест, кашест, сапунест, чорбест*); теоретски, се претпоставува дека е можно да се изведе дериват со овој суфикс од секоја именка.⁶

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

111.	брадест – bearded
- Откако тропнавме на вратата, ни отвори еден висок, <i>брадест</i> човек. – When we knocked on the door, a tall, <i>bearded</i> man opened it.
112.	мешлест – beefy, pot-bellied, pudgy, tubby, raunchy
- Види го <i>мешлестото</i> детенце, колку смешно трча. – Look at the funny way the <i>pudgy</i> child is running.
113.	влакнест – hairy, shaggy, furry
- Од сите играчки, најмногу го сака мекото, <i>влакнесто</i> меченце. – Out of all his toys, he likes his soft, <i>furry</i> teddy bear best.
114.	мускулест – muscular, muscly, sinewy, brawny
- Сакав да му пријдам, но беше опкружен од <i>мускулести</i> телохранители, па се предомислив. – I wanted to go up to him but as he was surrounded by <i>muscular</i> body guards, I changed my mind.
115.	шилест – pointed, sharp, spiky
- Сите спартански војни имале густе, <i>шилести</i> бради. – All of the Spartan soldiers had thick, <i>pointed</i> beards.
116.	кашест – mushy
- Ми здодеа од <i>кашести</i> јадења, ќе си направам еден обичен сендвич. – I have had enough of <i>mushy</i> foods; I'll make myself an ordinary sandwich.
117.	зрнест – with seeds
- <i>Зрнестите</i> плодови се многу полезни за здравјето. – Fruits <i>with seeds</i> are very healthy.
118.	будалест – foolish, crazy, silly
- Остави го, постојано измислува некакви <i>будалести</i> приказни. – Leave him alone, he keeps making up <i>crazy</i> stories.

⁶ Марков, 1988: 79.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Во овој случај преводните еквиваленти во англискиот јазик на придавките образувани со *-est* (придавки со качествено значење кои означуваат и сличност со предметот на кој укажува првобитната именка), во најголема мера се добиваат со наставката *-y*, со која – како и во македонскиот јазик – се образуваат придавки кои ја искажуваат идејата дека ‘нешто или некој е сличен на или е карактеризиран од она на што се однесува именката’. Таа сличност не мора да биде само по облик, туку на пример и по боја, или по душевна особеност, значи – некакво својство што произлегува директно од значењето на именката.

На неколку места се забележува и појавата на суфиксот *-ed*, со кој, кога ќе се додаде на именки, се образуваат придавки со значење ‘поседувајќи го она што е означено со именката’ – односно, придавки кои ја искажуваат идејата дека ‘нешто или некој е сличен на или се карактеризира со она што е посочено со именката’.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Како што беше случај со наставката *-at*, преводни еквиваленти во англискиот јазик на наставката *-est* се најчесто наставките *-y* и *-ed*, со тоа што овојпат наставката *-y* има почеста употреба од наставката *-ed*, која има само делумна употреба. Затоа, во однос на проблеми при превод на деноминалните атрибути на *-est* од македонски на англиски јазик може да ја споменеме најчесто појавата на некои непостоечки и несоодветни облици како што се, на пример, **beardy* (*bearded*), *?seedy* (*with seeds*).

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонската наставка *-est*

(1) најчеста корелација	<i>hairy</i> (<i>влакнест</i>); <i>spiky</i> (<i>шилест</i>); <i>mushy</i> (<i>кашест</i>)
(2) делумна корелација	<i>pointed</i> (<i>шилест</i>); <i>bearded</i> (<i>брадест</i>)
(3) нулта деривациска корелација	–
(4) лексичка корелација	<i>pot-bellied</i> (<i>мешлест</i>)
(5) несоодветна (?) и/или несоодветна корелација (*)	<i>?seedy</i> (<i>зрнест</i>); <i>*beardy</i> (<i>брадест</i>)

И + -и, -ки, -ји

а. Образување македонски деноминални атрибути

Со додавање на наставките *-и*, *-ки* и *-ји* на именки се образуваат придавки што означуваат родова припадност, односно дека 'нешто не припаѓа само на одделна единка, туку на сите од тој вид'. Овие придавки имаат прилично ограничена употреба; постојат паралелни придавски образувања, на пример *рибји* – *рибен*, *волчи* – *волчешки*, а најчесто се јавуваат во склоп на лексикализирани синтагми.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

119.	овчи (овчки) – <i>sheep, ovine</i>
- <i>Овчото</i> сирење ми е омилен млечен производ. – <i>Sheep's-milk cheese is my favorite dairy product.</i>
120.	волчи (волчки, волчешки) – <i>wolf's, wolfish</i>
- Тој всушност е многу кроток, вистинско јагне во <i>волчешка</i> кожа. – <i>Actually, he is very meek, a sheep in wolf's clothing.</i>
121.	козји – <i>goat's</i>
- Никогаш не сум пробала <i>козјо</i> млеко. – <i>I have never tried goat's milk.</i>
122.	песји – <i>dog's</i>
- Не знам до кога ќе издржиме, ова е навистина <i>песји</i> живот. – <i>I don't know how long we can keep this up; this is truly a dog's life.</i>
123.	жабји – <i>frog's</i>
- Никогаш не би пробала <i>жабји</i> батаци. – <i>I would never eat frog's legs.</i>
124.	кравји – <i>cow's</i>
- <i>Кравјото</i> млеко не е многу препорачливо за доенчиња. – <i>Cow's milk is not recommended for babies.</i>

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Англиските преводни еквиваленти на придавките што означуваат родова припадност, образувани со наставките *-и*, *-ки* и *-ји* најчесто се именка употребена атрибутивно, односно со именка во придавска функција, или пак повторно со именка, но во генитивски облик. Иако многу поретко, може да се забележи употреба на наставката *-ish*, со што се об-

разуваат придавки кои опишуваат дека ‘некој или нешто е сличен на нешто’ – слично на конструкцијата *like + N*, т.е. *како + И*.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Најчестата грешка која се јавува при превод од македонски на англиски јазик на деноминалните атрибути образувани со *-и*, *-ки*, *-ју* е употреба на именка во придавска функција, наместо употреба на именка во генитив, и обратно. Кога се работи за некои идиоми или фиксни фрази, како на пример *a sheep in wolf's clothing* или *it's a dog's life*, во принцип не се јавува проблем; но, грешките се јавуваат кога имаме, на пример, *I never drink *sheep milk*, наместо *sheep's milk*. Во секој случај, честопати и двата облика се прифатливи, па иако е повообичаено да се употреби *frog's legs*, може да се јави и *frog legs*. Исто така, кога сме кај зборот *sheep*, наместо *sheep's* може да се јави *sheepish*, по аналогија на *wolfish*, и, кој, иако постои, не е соодветен за овој контекст.

Друг проблем кој може да се јави кај македонските изучувачи при превод на *-и*, *-ки*, *-ју* на англиски е дилемата каде да се стави апострофот, во случај кога се употребува именка во генитив. Имено, во овој случај проблемот, кој е повеќе од ортографска, одошто од семантичка природа, настанува поради незнаењето на изучувачите за правилната употреба на апострофот во зборот, и разликата која постои кога ќе се употреби *'s* или *s'*.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-и*, *-ки*, *-ју*

(1) најчеста корелација	<i>goat's</i> (козју); <i>frog's</i> (жабју); <i>cow's</i> (кравју)
(2) делумна корелација	<i>wolfish</i> (волчи, волчки, волчешки)
(3) нулта деривациска корелација	–
(4) лексичка корелација	<i>sheep</i> (овчи, овчки)
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	? <i>sheepish</i> (овчи, овчки)

И + -ИН

а. Образовање македонски деноминални атрибути

Наставката *-ин* при некои образувања може да се смета за еквивалент на наставката *-ов*, зашто станува збор за исти значенски структури кои се разликуваат само во однос на основата. Најчесто се додава на

женски лични и роднински имиња, означувајќи ја идејата за посесивност, односно припадност; денес ваквите образувања во голема мера се ограничуваат од големата употреба на аналитичкиот состав *на (од)*, со што употребата на наставката на овој начин е повообичаена во уметничко-литературниот стил, како и во стилски маркирани форми.

Освен појавата на наставката со женски лични и роднински имиња, таа се јавува и со именки од женски род кои завршуваат на *-а*, односно со називи на животни, растенија, како и со општи именки, па така семантичката схема (односно, схеми) се следните:

- *х* припаѓа на *у* (*лице*), односно, *внук на баба* = *бабин внук*, и т.н., а во разговорниот стил може да се најдат и облиците како *татин син*, *дедин внук*, каде дериватите се емоционално стилски маркирани;

- *х* припаѓа на *у/х* (е дел) од *у*, односно *лист од смоква* = *смоквин лист*, и други;

- *х* (е направено) од *у*, односно, *мед од пчели* = *пчелин мед*, и

- *х* на *у*, односно *мерки на владата* = *владино мерки*, и т.н.

Вреди да се спомене и дека фреквентноста на овие облици е со тенденција на намалување како резултат на постоењето на попродуктивни зборообразувачки модели, како, на пример: *црквин* – *црковен*, *невестин* – *невестински*, и т.н.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

125.	мајчин, мајкин – mother's
- Остави го него; тој е вистински <i>мајкин</i> син, и нема да ни се придружи. – Leave him be; he is a real <i>mother's</i> boy, he won't join us.
126.	сестрин – sister's
- Вчера го видов <i>сестриниот</i> сопруг во коцкарница; бев многу разочарана. – I saw my <i>sister's</i> husband in the casino yesterday; I was so disappointed.
127.	Раткин – Ratka's
- Уште не сум го вратил <i>Раткиниот</i> речник, а и други треба да го користат. – I haven't returned <i>Ratka's</i> dictionary yet, and others still need to use it.
128.	Милкин – Milka's
- <i>Милкиниот</i> став ќе го занемариме, зашто никој друг не мисли како неа. – We will ignore <i>Milka's</i> opinion because nobody else shares it.
129.	гускин – goose
- Ќе одиш на пазар, и ќе си купиш <i>гускино</i> јајце; рецептот не

- успева без него. – Go to the market and buy a *goose* egg; the recipe will not work without it.
130. желкин – turtle's
- Се вовлекол во себе како во *желкина* корупка, и не дозволува никој да допре до него. – He has turned inside himself as though in a *turtle's* shell and will not allow anyone to reach him.
131. земјин – Earth's
- *Земјината* тежа ја држи месечината близу до нас, инаку, таа би одлетала во вселената. – The *Earth's* gravity keeps the Moon close to us; otherwise it would fly off into the galaxy.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Соодветно на тоа што ваквите образувања најчесто искажуваат припадност, не е чудно што преводните еквиваленти во англискиот јазик се добиваат со употреба на саксонскиот генитив, односно *именка + 's* – највообичаен начин со кој се искажува припадност во англискиот јазик. Ист е случајот и кај родовата припадност, имено употреба на комбинацијата *именка + 's*.

Иако погоре беше споменато дека ваквите образувања во македонскиот јазик денес во голема мера се ограничени од употребата на аналитичкиот состав *на (од)*, тоа не е случај и за англискиот јазик, каде употребата на норманскиот генитив, предлошката *of*-конструкција, во овие случаи не би била многу вообичаена. Може да се забележи дека саксонскиот генитив се јавува и при изразување на другите семантички схеми во македонскиот јазик.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Кај англиските преводни еквиваленти на деноминалните атрибути образовани со наставката *-ин* не се јавуваат бројни варијанти, туку најчесто се употребува *именка* во генитив. Впрочем, ова е и очекувано, со оглед на фактот што ваквите деривати во македонскиот јазик ја означуваат идејата за припадност.

Во случај кога се јавуваат грешки, тука најчесто се работи за несоодветно употребени облици, значи, облици кои постојат, но не се соодветни за дадениот контекст, како, на пример, употреба на *motherly* при превод на *мајчински*, или *earthly* при превод на *земјин*.

Кога се работи за семантичките схеми: x припаѓа на y/x (е дел) од y , односно *јајце од гуска = гускино јајце (goose egg)*, x (е направено) од y , односно, *сос од домати = доматен сос (tomato sauce)*, и x на y , односно *мерки на владата = владини мерки (government measures)*, најчест преводен еквивалент е именка во придавска функција.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-ин*

(1) најчеста корелација	<i>sister's (сестрин); turtle's (желкин)</i>
(2) делумна корелација	–
(3) нулта деривациска корелација	<i>goose (гускин)</i>
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	<i>?motherly (мајчин, мајкин); ?earthly (земјин); ?earthly (земјин)</i>

И + -ИТ

а. Образување македонски деноминални атрибути

Кога наставката *-ит*, како и од неа проширената *-овит*, ќе се додаде на именка, се образуваат придавки со качествено значење кои означуваат ‘својство изразено во силна мера’. Придавките образувани на овој начин покажуваат тенденција на намалена фреквентност и употреба, а означуваат својство со поапстрактен карактер. Како резултат, тие најчесто се јавуваат во литературни текстови, особено во оние со поетска содржина, како и во текстови со црковна содржина, што се објаснува со нагласениот архаичен стил.⁷ Нивната дезактуелизација се должи и на фактот што дел од дериватите се заменуваат со попродуктивни образувања со *-ен*, на пример, *снеговит* → *снежен*, *свездовит* → *свезден*, *вековит* → *вековен*.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

132.	вистинит – true, truthful, authentic – Ќе ви раскажам за еден <i>вистинит</i> случај, во кој одвај ќе поверувате. – I am going to tell you a <i>true</i> story that you will hardly be able to believe.
133.	каменит – rocky, stony – Воопшто не ги сакам <i>каменитите</i> плажи; многу се напор-

⁷ Марков, 1988: 73.

- ни за шетање. – I don't like *rocky* beaches; they are difficult to walk on.
134. бележит – renowned, noted, eminent
 - За овој проблем пишуваат многу *бележити* научници. – A number of *renowned* scientists have written about this problem.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Како и кај некои други наставки, и тука преводните еквиваленти на придавките образувани со додавање на *-it* на именска основа се различни и разновидни по облик – односно, не може да се укаже на една одредена наставка која се јавува кај англиските еквиваленти, и која учествува во образувањето на ваквите облици. Кај некои примери може да се забележи употреба на наставката *-ful*, која се комбинира со именки што се однесуваат на одредена карактеристика или квалитет, па на тој начин се обликуваат придавки кои опишуваат 'некој или нешто што поседува во значителни црти од споменатата карактеристика или квалитет'; кај други, пак, се користи наставката *-y*, со која се образуваат придавки што ја искажуваат идејата дека 'нешто или некој е сличен на или е карактеризиран со она на што се однесува именката'.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Самиот факт што ваквите деривати имаат ограничена употреба, покажуваат тенденција на намалена фреквентност, и означуваат својство со поапстрактен карактер, од една страна може да предизвика проблеми кај македонските изучувачи при нивно преведување, а од друга страна може да се јави и како олеснителна околност. Како што беше наведено погоре, ваквите облици најчесто се јавуваат во литературни текстови, а особено во оние со поетска содржина, како и во текстови со црковна содржина, со нагласен архаичен стил; кај нив потешко може да се извлече некое правило при нивното образување и преведување во англискиот јазик.

Во однос на преводот на деноминалните атрибути кои се образувани со наставката *-it* – може да се каже, а и да се види од дадените примери (види погоре, во делот *Илустрација со англиски преводни еквиваленти*), дека иако англиските наставки *-ful* и *-y* се јавуваат како најчести преводни еквиваленти, постојат и бројни други облици кои се јавуваат и би се сметале за прифатливи алтернативи. Како резултат на вак-

вата појава, преводните еквиваленти не се образуваат со бројни различни наставки, а сепак постојат други прифатливи зборови, па така во голема мера се избегнуваат и проблемите кај македонските изучувачи; ова ја претставува олеснителната околност. Од друга страна, она што може да предизвика проблем при нивниот превод е нивната ограничена употреба, што може да причини преведувачот да не може да најде соодветен англиски еквивалент кој би одговарал на контекстот, во однос на значење и регистер.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-ит*

(1) најчеста корелација	<i>rocky</i> (каменит); <i>stony</i> (каменит)
(2) делумна корелација	<i>truthful</i> (вистинит)
(3) нулта деривациска корелација	–
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	(не наидовме на непостоечки облици во корпусот)

И + -(Л)ИВ

а. образување македонски деноминални атрибути

Иако појавата на наставката *-ив* е прилично ретка, наставката *-лив*, од друга страна, денес е една од најпродуктивните наставки за образување придавки во македонскиот јазик. Ваквите образувања семантички се многу слични со образувањата со *-ам*, а придавките што се образуваат на овој начин имаат качествено, односно описно, т.е. квалитативно значење, се јавуваат како со апстрактни така и со конкретни значења, и означуваат признак со кој се изразува 'присуството на она што е означено во именската основа'.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

135.	срамежлив – <i>shy, bashful, timid</i>
– Тој е <i>срамежлив</i> човек, никогаш нема да ти пријде прв. – He is a <i>shy</i> man, he will never make the first move.
136.	маглив (маглест) – <i>foggy, misty; vague, nebulous</i>
– Доста ми е од скопските <i>магливи</i> утра. – I have had enough of the <i>foggy</i> mornings typical of Skopje.
137.	миризлив – <i>fragrant, scented</i>

- Мразам *миризливи* свеќи; глава ме боли од нив. – I hate *scented candles*; I get a headache from them.
138. врнежлив – rainy
- Според прогнозата, нè очекуваат уште неколку *врнежливи* денови. – According to the weather forecast, we are in for a couple of more *rainy* days.
139. песоклив – sandy
- Грчките *песокливи* плажи се навистина прекрасни. – The *sandy* beaches in Greece are really beautiful.
140. каллив – muddy
- Остави ги *каливите* чизми надвор, ќе ги внесам откако ќе ги избришам. – Leave your *muddy* boots outside; I'll bring them inside once I have cleaned them.
141. бигорлив – limey, containing lime
- Не пиј од таа *бигорлива* вода, подобро е да си купиш од продавница. – Don't drink from that *limey* water, it is better to buy it bottled from the store.
142. дождлив – rainy, wet, showery
- Мразам *дождливи* утра, никако не можам да се расонам. – I hate *rainy* mornings; I can never fully wake up.
143. каменлив (каменест) – rocky, stony
- Веќе со часови возиме низ *каменливи* предели, во кои нема ни едно дрвце. – We have been driving for hours on *rocky* terrains, without a tree in sight.
144. трнлив – thorny
- За да дојдеме дотука, изминавме тежок и *трнлив* пат. – We passed a difficult and *thorny* road to get where we are today.
145. чадлив – smoky, smoke-filled
- Нè внесе во едно *чадливо* сопче со три-четири столчиња и масичка. – He took us into a tiny, *smoke-filled* room, with a couple of chairs and a table.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Во голема мера, англиските преводни еквиваленти на придавките образувани на овој начин се добиваат со додавање на наставката –у на именска основа; така се образуваат придавки кои ја искажуваат идејата дека 'нешто или некој е сличен на или е карактеризиран со она на што се однесува именката'. Наставката –у во англискиот јазик, како и наставка-

та *-лив* во македонскиот, е една од најпродуктивните наставки во образување деноминални атрибути, односно придавки.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Наставката *-(л)ив* се смета за една од најпродуктивните наставки во македонскиот јазик, а нејзиниот преводен еквивалент во англискиот јазик е високо продуктивната наставка *-y*, која може да се додаде речиси на секоја именка; ако новообразуваниот збор не се смета за вистински, може да се додаде тире пред суфиксот (на пример, *sandcastle* → *sandcastle-y*).

Тука најчесто може да се јави проблем од ортографска природа; имено, со цел да се избегнат грешки од ортографски карактер, треба да се запомни дека кога зборот завршува на *-e*, тогаш тоа се заменува со *-y*, а кај еднословни зборови на *b, d, g, n* или *t*, пред да се додаде *-y* се удвојуваат споменатите согласки доколку им претходи единечна самогласка (на пример, *mud* → *muddy*, *fog* → *foggy*, *sun* → *sunny*, *fat* → *fatty*).

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-(л)ив*

(1) најчеста корелација	<i>misty</i> (маглив); <i>rainy</i> (дождлив); <i>sandy</i> (несоклив); <i>thorny</i> (трнлив)
(2) делумна корелација	<i>scented</i> (миризлив)
(3) нулта деривациска корелација	—
(4) лексичка корелација	<i>-smoke-filled</i> (чадлив)
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	? <i>smelly</i> (миризлив)

И + -ОВ (-ЕВ)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Иако наставката *-ов (-ев)* не се јавува толку често како што е случај со наставката *-ски*, сепак има поголема значенска категоријалност. На пример, таа се додава на машки имиња и роднински имиња од машки род; придавките образувани на овој зборообразувачки начин покажуваат јасно изразено посесивно значење, со тоа што може да се дефинираат дури и како посесивни придавки (што, како што може да се види, кореспондира и со англиските преводни еквиваленти).

Според врската што ја имаат со идентификуваната единка, овие придавки може да се сметаат и како идентификувачки предикации; ова важи само за дериватите кои се образувани од лични именки, додека во останатите случаи посесивноста се однесува на именуваните поими во целост:

146. | *јаболков сок* = сок од јаболка (општо), а не сок од определено
| *јаболко*

Значи, овој зборообразувачки модел може да се претстави со семантичката схема *x* припаѓа на *y* (*лице*), односно, *син на татко* = *татков син*, *внук на дедо* = *дедов внук*, *жена на поп* = *попова жена*, и т.н.

Од друга страна, пак, вреди да се нагласи дека ваквите облици се најчести во уметничко-литературниот стил, а за уште поголема маркираност забележителна е појавата на стилски маркиран збороред, односно – придавката по именката, додека во разговорниот стил нивната употреба не е многу вообичаена и се преферира употребата на аналитички состави, односно, *внукот на дедо*, *жената на попот*, и т.н.

Во однос на разликата во дистрибуција на наставката *-ов* и нејзината варијанта *-ев*, се забележува дека облиците со *-ов* имаат почеста употреба, додека некои од придавките со *-ев* се задржуваат чисто како резултат на почестата употреба во вообичаени синтагми, па така имаме: *сончев ден*, *срцев удар*.

Ваквите облици исто така се употребуваат како презимиња (на пример, *Петко – Петков*, *Ставре – Ставрев*, *Петре – Петрев*); личните имиња кои завршуваат на *-а* се јавуваат само како презимиња, а за припадност се употребува составот *на/од + име*:

147. | *Николов* = презиме, а за припадност – *на/од Никола*
| (*значи, Се вика Атанас Николов*, наспроти: *Ова е Атанас, детето од Никола*)

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

148. | *Стојанов – Stojan's*
| - Веднаш кога те видов, знаев дека си *Стојанов* син. – The minute I saw you, I knew you were *Stojan's* son.
149. | *Петрев – Petre's*
| - *Петревиот* алат е сè уште кај мене. – I still have *Petre's* tool.
150. | *Трајков – Trajko's*
| - Ја сакам *Трајковата* сестра, но никому не сум му кажал. – I love *Trajko's* sister, but I haven't told anyone yet.

151. татков – father’s
 - Уште ги чувам *татковите* алишта; нешто не ми дава да се ослободам од нив. – I still have my *father’s* clothes; I just cannot get rid of them.
152. братов – brother’s
 - *Братовите* маки се и мои; како да не се грижам? – My *brother’s* problems are my own; how can I not worry?
153. стриков – uncle’s
 - *Стриковата* ракија беше најдобра во селото, и сите му бараа од неа. – My *uncle’s* brandy was the best in the village, everyone wanted to have some.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Како што се гледа од дадените примери, англиските преводни еквиваленти кореспондираат во однос на изразувањето посесивност, со тоа што во англискиот јазик се јавува саксонскиот генитив.

Во однос на употребата на наведените наставки за образување презимиња, што претставува честа и вообичаена појава во македонскиот јазик – во англискиот јазик нема директен преводен еквивалент, најмногу поради тоа што во англискиот јазик презимињата се образуваат според други принципи. Во староанглискиот период, пред норманската инвазија, Саксонците ги образувале презимињата според лични имиња, и тоа најчесто лични имиња на машини. Меѓутоа, покрај другите последици што се јавиле како резултат од норманската инвазија во 1066 година, презимињата од германско и француско потекло станале честа и вообичаена појава. Бројни презимиња донесени од Норманите можеле да се јават од прекари кои опишувале нечиј надворешен изглед или карактер, да потекнуваат од занаетот на дадената личност или на неговите предци, да ја означуваат месноста каде некој живеел или пак од каде потекнувал. Последните два начина на образување презимиња не се невообичаени во македонскиот јазик.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Вака образуваните облици ја искажуваат идејата за припадност, а како такви, може да се дефинираат дури и како посесивни придавки, а како единствен англиски преводен еквивалент се јавува именка во генитив.

Единствено на што треба да се обрне внимание при преводот од македонски на англиски јазик е правилната употреба на апострофот, но тоа навлегува повеќе во доменот на ортографијата, отколку на семантиката.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-ов (-ев)*

(1) најчеста корелација	<i>father's (мамков); brother's (брамов); Trajko's (Трајков)</i>
(2) делумна корелација	–
(3) нулта деривациска корелација	–
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	? <i>fatherly (мамков)</i>

И + -ОВ (1)

(‘општа врска на родова припадност или потекло’)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Наставката *-ов* се додава на именки што означуваат животни и растенија; така функционално се деривираат придавки што означуваат ‘општа врска на родова припадност или потекло, односно, дека нешто не припаѓа само на одделна единка, туку на сите од тој вид’. Во однос на семантичката схема, таа изгледа вака: \underline{x} (*припаѓа*) на \underline{y} , односно, \underline{x} (*е дел*) од \underline{y} .

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

154.	орлов – eagle’s, eagle
- Со еден камен, успеа да го турне <i>орловото</i> гнездо. – He managed to hit the <i>eagle’s</i> nest with a stone.
155.	штрков – stork’s, stork
- Видовме <i>штрково</i> гнездо, но не видовме ниту еден штрк. – We saw a <i>stork’s</i> nest, but we didn’t see any storks.
156.	слонов (слонова коска = ivory) – elephant
- Играше со <i>слонова</i> грациозност. – He danced with the grace of an <i>elephant</i> .
157.	ноев – ostrich
- Одгледува ноеви; од таму ми е ова <i>ноево</i> перо. – He has an ostrich farm; that’s where I got this <i>ostrich</i> feather from.

158. тигров – tiger's, tiger
 - За роденден ми подари привезок со *тигрово* око. – For my birthday he gave me a *tiger's eye* pendant.
159. сусамов – sesame
 - И на крај, за декорација, попрскајте ја погачата со *сусамово* семе. – And, finally, decorate the bread by sprinkling it with *sesame seeds*.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Кога со наставката *-ов* додадена на именки се изведуваат придавки што означуваат родова припадност, англиските преводни еквиваленти најчесто се именка употребена атрибутивно, односно именка во придавска функција, или пак повторно именка, но во генитивски облик, во зависност од контекстот.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Кај англиските преводни еквиваленти на вака образуваните придавки во македонскиот јазик може да се јават: а) именка употребена во придавска функција, или б) именка во генитив, а дури и да не се употреби именката во генитив, туку да стои само како именка, тоа нема да се смета за голем пропуст. Меѓутоа, се чини дека и тука е неизбежна појавата на некои непостоечки облици, како, на пример, **elephantish* за *слонов*.

Како што веќе беше споменато досега, и тука треба да се внимава на правилна употреба на апострофот, што е напомена од ортографска гледна точка.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-ов* ('општа врска на родова припадност или потекло')

(1) најчеста корелација	<i>eagle's</i> (орлов); <i>stork's</i> (штрков); <i>tiger's</i> (тигров)
(2) делумна корелација	–
(3) нулта деривациска корелација	<i>ostrich</i> (ноев); <i>tiger</i> (тигров); <i>sesame</i> ; (сусамов)
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	<i>*elephantish</i> (слонов)

И + -ОВ (2)

(‘од каков материјал е направен или составен дериватот’)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Со додавање на наставката *-ов* на имиња на растенија се образуваат придавки што прикажуваат ‘од каков материјал е направен или составен дериватот’, а се означуваат со семантичката схема \underline{x} (*e направено*) од \underline{y} , односно, \underline{x} содржи \underline{y} (на пример, *вода со шеќер* = *шеќерова вода*).

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

160.	липов – lime, linden
- Мајка ми обожува <i>липов</i> чај, пие по еден литар на ден. –
My mother loves <i>linden</i> tea; she drinks a liter a day.
161.	смреков – juniper
- Патеките беа послани со <i>смреково</i> лисје. – The footpaths
were covered in <i>juniper</i> leaves.
162.	дабов – oaken, oak
- Најпосле треба да го изнесеме оној стар, <i>дабов</i> плакар. –
We should finally get rid of the old <i>oak</i> wardrobe.
163.	маслинов – olive
- Ако веќе сакаш да јадеш пржено, тогаш барем користи <i>маслиново</i> масло. – If you want to eat fried foods, at least use
<i>olive</i> oil.
164.	крушов/црешов (на пример, <i>сок</i> ⁸) – pear/cherry (<i>juice</i>)
- Некаде во ова време од годината тетка ми прави прекрасен <i>црешов</i> сок. – Around this time of year, my aunt makes
delicious <i>cherry</i> juice.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти

претставени преку наставки или други јазични елементи

Во овој случај, англиските преводни еквиваленти во најголема мера се именки употребени атрибутивно; на тој начин се доловува дека именката која се модификува е од даден материјал. Поради тоа што се работи за именки што се употребуваат со придавска функција, тие најчесто – речиси секогаш – се јавуваат непосредно пред именката која ја модификуваат, за разлика од придавките образувани со помош на одредена наставка, кои имаат поголема слобода во однос на нивната позиција во однос на именката што ја модификуваат.

⁸ Во разговорниот јазик, ова најчесто се изразува со аналитички состав *сок од круша/цреша*.

г. Проблеми на македонските изучувачи
при преводот на англиски

Како најчест, ако не и единствен англиски преводен еквивалент на вака образуваните деноминални атрибути во македонскиот јазик се јавува именката употребена во придавска функција, а и онаму каде се јавува можност за употреба на наставката *-en*, постои и опција за употреба на именката во улога на придавка. Можност за грешка има кога наместо да се употреби именката во придавска функција, изучувачите го употребуваат аналитичкиот состав *of + noun*, па така се јавуваат или непостоечки или неприродни конструкции, како што може да се види во колона (5) во табеларниот приказ подолу.

д. Табеларен приказ на англиските
еквиваленти на македонските наставки *-ов*
(‘од каков материјал е направен или составен дериватот’)

(1) најчеста корелација	<i>oaken</i> (дабов)
(2) делумна корелација	–
(3) нулта деривациска корелација	<i>olive</i> (маслинов); <i>oak</i> (дабов)
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	* <i>juice of pears</i> (сок од круша); * <i>olivy</i> (маслинов); * <i>of oak</i> (дабов)

И + -ОВИТ (-ЕВИТ)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Кога наставката *-овит (-евит)* ќе се додаде на именки, се образуваат придавки со качествено значење кои означуваат ‘обично својство во засилена мера’.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

165.	жаловит (исто и жалослив, жалостив) – <i>compassionate, pitiful; sad</i> - Застана до него и му упати <i>жаловит</i> поглед. – <i>She went up to him and gave him a compassionate look.</i>
166.	вековит – <i>eternal, ageless, timeless</i> - Невозвратената љубов е <i>вековита</i> тема во поезијата. – <i>Unrequited love is a timeless theme in poetry.</i>
167.	шеговит – <i>joking, jesting, jocular, funny</i>

- Никогаш не знаеш на што си со него, има многу *шеговит* карактер. – You never know where you stand with him, he has a *joking* character.
168. магловит – foggy, misty; vague, nebulous
- Над селото вишнееше мрачна, *магловита* планина. – A *foggy* mountain rose up above the village.
169. лековит – healing, medicinal
- Таа билка има *лековити* својства. – That plant has *medicinal* properties.
170. брановит (новообразуван облик) – wavy, choppy, willowy, turbulent
- Морето денес е прилично *брановито*. – The sea is quite *choppy* today.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Преводните еквиваленти на придавките образувани со додавање на *-овит* (*-евит*) на именска основа се различни и разновидни по облик, односно не може да се укаже на една одредена наставка која се јавува кај англиските еквиваленти, и која учествува во образувањето на ваквите облици. Во преводните еквиваленти може да се забележи и појавата на наставките *-ful*, *-less* и *-y*, иако не толку често за да може да се наведат како чест преводен еквивалент.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Кај македонските изучувачи може да се јават проблеми при преводот на деноминалните атрибути образувани со *-овит* (*-евит*), најмногу поради фактот што нема наставка или друг јазичен елемент кој би се сметал за најчест англиски преводен еквивалент. Оние кои се јавуваат (види подолу, во графичкиот приказ што следи) не се толку чести и консистентни во својата појава за да се сметаат како некој вид правило при преводот на англиски. Од една страна, тоа е факторот кој ги отежнува работите, но од друга страна, олеснителна околност е токму фактот што постојат различни облици и лексички опции кои може да се јават како преводни еквиваленти на вака образуваните деноминални атрибути во македонскиот јазик – така што, изборот на соодветен облик е прилично отворен. На пример, за *жаловит*, покрај *pitiful*, може да се употреби и *sad*; за *вековит*, покрај *ageless* и *timeless*, може да се употреби и *eternal*, и т.н.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти
на македонските наставки *-овит (-евит)*

(1) најчеста корелација	<i>foggy</i> (магловит); <i>misty</i> (магловит); <i>timeless</i> (вековит)
(2) делумна корелација	<i>pitiful</i> (жаловит)
(3) нулта деривациска корелација	–
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	(не наидовме на непостоечки облици во корпусот)

И + -СКИ (-ШКИ, -ЧКИ)

Наставката *-ски (-шки, -чки)*, како што беше случај и со наставката *-ен*, покажува висок степен на продуктивност во образување деноминални атрибути во македонскиот јазик, а придавките кои се образуваат кога на именска основа ќе се додаде оваа наставка може да се класифицираат во неколку групи според значенските гнезда на кои припаѓаат. Со цел да се обезбеди поголема прегледност, образувањето на деноминални атрибути во македонскиот јазик со додавање на *-ски (-шки, -чки)* на именска основа ќе се прикаже по принципите на значенска поделба.

Со додавање на овие наставки на именки, се изведуваат различни придавки, а гореспоменатите наставки се додаваат на лични именки, именки што означуваат животни, потоа се додаваат на имиња на места (значи, на именки што означуваат географски називи), на именки што означуваат темпорални називи, како и на општи именки што означуваат конкретни и апстрактни поими.

Со употреба на *-ски* се образуваат и презимиња, било од присвојната форма на *-ов, -ев* (во западномакедонскиот изговор се бележи губење на *в*), било чисто од лично име или од месно име, на пример *Малески, Марковски, Прилепчански*, со што новообразуваните придавки означуваат припадност кон одредена фамилија.⁹ Личните имиња од туѓо потекло во најголема мера не се многу продуктивни, додека можните деривати не се многу вообичаени за македонскиот јазик.

⁹ Кога наставката *-ски* се додаде на формите *-ин* и *-ов*, за означување индивидуална припадност и за означување на презимиња, се образуваат придавки со качествено значење што произлегува од својството на даденото лице. Овие деривати се синонимни со образувањата со наставката *-ов (-ев)*, а во последните десетина години се забележува тенденција овие деривати да се употребуваат непарадигматски со женските лични имиња, типичен белег за македонскиот јазик, па така, имаме, на пример, Јована Тасев, Мирјана Костовски, и т.н. (Велева, 2006: 182.)

Кога наставката *-ски* се јавува во комбинација со лични имиња (на познати луѓе), во англискиот јазик таквите придавки се образуваат со додавање на наставката *-ian*, со што новоформираните придавки означуваат дека ‘некој или нешто е поврзан со делата на споменатата личност, или пак со временскиот период во кој тие живееле’. Имињата кои завршуваат на *-e* најчесто се комбинираат со наставката *-an* наместо *-ian*, а *-an* исто така повремено се јавува и во веќе усвоени облици, како *Elizabethan*.

Во однос на образување придавки со додавање на наставката *-ски* на лични имиња, тука може да се јават проблеми кај македонските изучувачи при превод на истите на англиски, и во смисла на употреба на погрешна наставка, и во смисла на ортографија. Најголем удел за ваквите грешки има степенот до кој македонските изучувачи биле во допир со таквите облици – односно, колку почесто ги среќавале, толку помали се шансите дека ќе направат грешка при превод. Имено, македонските изучувачи се свесни дека најчест англиски преводен еквивалент за овие деривати е наставката *-(i)an*, но сепак се јавуваат грешки од типот **Elizabethian* или **Elizabethean* наместо веќе усвоениот облик *Elizabethan*, потоа (не толку често) **Victorinian* наместо *Victorian*, *Shakespeareian* наместо *Shakespearean* (оваа грешка е најчесто присутна кај оние изучувачи кои не го изучувале Шекспир и неговиот опус, додека кај оние кои имале познавања за Шекспир и неговите дела, ваквата грешка е прилично ретка појава), и *Chaucer-like* или **Chaucerish* наместо *Chaucerian* (истото важи како и за Шекспир, погоре).

Кога станува збор за деноминални атрибути образувани со наставката *-ски*, со кои се изразува идејата за индивидуална припадност, најчест англиски преводен еквивалент е наставката *-ly*, а наставката *-ish* бележи делумна употреба и со тоа новоформираните придавки опишуваат ‘предмети или луѓе кои ги имаат квалитетите, т.е. особеностите кои се карактеристични за првобитната именка’. При превод на ваквите облици на англиски, има поединечни случаи кои заслужуваат повеќе внимание. Ова најмногу се однесува на преводниот еквивалент на зборот *детински* (*childish*), кој може да се преведе и како *child-like*, во зависност од контекстот, но може да се јави и непостоечкиот облик **childly*, по аналогија на *motherly* и *fatherly*. Истото може да се каже и за *момински*, односно по аналогија да се оди со *girly* наместо со *girlish*.

Облиците кои се образуваат со наставката *-ски* (*-шки*, *-чки*) во македонскиот јазик ќе бидат подетално разработени во деловите што следат, а тука се нуди краток преглед на реченици во кои тие може да се јават:

171. македонски – Macedonian
 - *Македонската* кујна е многу разнолика. – *Macedonian* cuisine has a great variety of dishes.
172. машки – male, masculine, manly, mannish
 а) Во биологијата, *машкиот* пол се означува со комбинацијата XY. – In biology, the *male* gender is represented by XY.
 б) „Тој“ е замена од *машки* род. – ‘He’ is a *masculine* pronoun.
173. свински – pork, pig, pig’s
 - Мислам дека не требаше да нарачаме *свински* ребра. – We shouldn’t have ordered the *pork* ribs.
174. скопски – Skopje
 - *Скопскиот* ноќен живот не е она што беше. – The *Skopje* nightlife is not what it used to be.
175. градски – city, town, urban, civic
 - Веднаш по изборите, беа конституирани новите *градски* совети. – The new *city* councils were constituted as soon as the elections were over.
176. планински – mountain, mountainous
 - Земи неколку дена одмор; ти треба свеж *планински* воздух. – Take a couple of days off; the fresh *mountain* air will do you some good.
177. мајски – May
 - *Мајските* оперски вечери се одржуваат секоја година без исклучок. – The *May* Opera Evenings are held every year without exception.
178. зимски – wintry, wintery, winter
 - Од другиот викенд *зимските* гуми се задолжителни. – From next weekend, all cars must have *winter* tires.
179. затворски – prison
 - *Затворската* храна не е многу добра, но што друго би очекувале? – The *prison* food is not very good, but what else would you expect?
180. едвардијански – Edwardian
 - Куќата им е уредена во стилот на едвардијанскиот период. – Their house has been decorated in the style of the Edwardian period.
181. викторијански – Victorian
 - Омилен период во англиската историја ми е викторијанската ера. – My favorite period in English history is the Victorian era.

182. мајчински – motherly; maternal
 а) Навистина треба посериозно да си ги сфати мајчинските обврски. – She really needs to take her motherly duties a bit more seriously.
 б) Колку и да се грижат за децата, на татковците им недостасува оној специфичен мајчински инстинкт. – No matter how much they look after their children, fathers lack that specific motherly instinct.
183. детински – childish
 - Тука не им е местото на такви детински игри и сплетки. – There is no place for such childish games and intrigue here.
184. татковски – fatherly, paternal
 - Би сакал да ти дадам неколку татковски совети. – Let me give you some fatherly advice.

Фактот што *-ски* (*-шки, -чки*) е многу продуктивна наставка во македонскиот јазик, а дериватите припаѓаат на различни значенски гнезда, придонесува да се јават проблеми кај македонските изучувачи. Поради тоа што се јавуваат различни англиски преводни еквиваленти кај дериватите од една иста појмовна група, работите дополнително се отежнуваат. Заради поголема прегледност, македонските деноминални атрибути кои се образуваат на овој начин се изложени поединечно, според семантичкото гнездо во кое спаѓаат, и таму се разработуваат и анализираат според досегашните поднаслови. Во некои случаи, фактот што постојат повеќе англиски преводни еквиваленти е олеснителна околност при преводот, додека во други случаи, точно е спротивното.

И + -СКИ (-ШКИ, -ЧКИ) (1)
 ('значење во однос на намената')

а. Образување македонски деноминални атрибути

Придавки што изразуваат значење во однос на намената, а се искажуваат преку семантичката схема \underline{x} (*наменет*) за \underline{y} односно, *храна* (*наменета*) за *деца* = *детска храна*.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

185. балски – ball
 - За да одам на таа свеченост, ќе ми треба скап *балски* фустан. – I'll need an expensive *ball* gown if I want to attend the ceremony.

186. вински – wine
- Целиот подрум беше полн со *вински* шишиња. – The whole cellar was filled with *wine* bottles.
187. јоргански – duvet
- Никако не можам да ја најдам *јорганската* навлака. – I can't seem to find the *duvet* cover.
188. компјутерски – computer
- Ќе треба да купиме едно *компјутерско* биро; масичкава е многу неудобна за работа. – We will have to buy a *computer* desk; it is very uncomfortable to work on the coffee table.
189. шаховски – chess
- На ѕидот нацртал *шаховска* табла, што изгледа навистина интересно. – He drew a *chess* board on the wall, which looks very interesting.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Англиските преводни еквиваленти се со именка во придавска функција, без појава на афиксација, односно суфиксација.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Во овој случај, при превод на англиски на деноминалните придавки образувани со *-ски* (*-шки*, *-чки*) кои спаѓаат во ова значенско гнездо, македонските изучувачи најчесто не се соочуваат со некои поголеми проблеми. Причина за ова е фактот што англиските преводни еквиваленти, без исклучок, се образуваат со именка употребена во придавска функција, при што нема дилеми за тоа која наставка би била најсоодветна, или дали некој друг начин би бил поприфатлив.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-ски* (*-шки*, *-чки*) ('значење во однос на намената')

(1) најчеста корелација	–
(2) делумна корелација	–
(3) нулта деривациска корелација	<i>ball</i> (<i>балски</i>); <i>wine</i> (<i>вински</i>)
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоячка корелација (*)	(не наидовме на непостоячки облици во корпусот)

И + -СКИ (-ШКИ, -ЧКИ) (2)
(‘припадност кон основата’)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Придавки образувани од лични именки и од називи на поими кои означуваат припадност кон основата, а се претставуваат преку семантичката схема \underline{x} (*припаѓа*) на \underline{y} , односно, *брег на езеро = езерски брег*.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

190.	авионски – airplane
- Немав претстава колку е големо <i>авионското</i> крило, сè додека не го видов одблизу. – I had no idea how big the <i>airplane</i> wing was until I saw it up close.
191.	вулкански – volcano
- Велат дека еден римски филозоф жив паднал во <i>вулкански</i> кратер. – A Roman philosopher is said to have fallen into a <i>volcano</i> crater.
192.	градски – city
- Некои <i>градски</i> совети имаат помалку од десет членови. – Some <i>city</i> councils have fewer than ten members.
193.	зајачки – rabbit
- Престани да ми правиш <i>зајачки</i> уши на сликите, тоа ме нервира. – Please stop making <i>rabbit</i> ears on the pictures; it gets on my nerves.
194.	пустински – desert
- <i>Пустинскиот</i> песок е многу поситен од оној на плажите. – <i>Desert</i> sand is much finer in consistency than the sand found on beaches.
195.	тавански – attic
- <i>Таванските</i> прозорци ѝ даваат на оваа куќа посебен шарм. – The <i>attic</i> windows make the house especially charming.
196.	циркуски – circus
- Пред <i>циркускиот</i> шатор стоеше еден клоун, кој продаваше пуканки. – Standing in front of the <i>circus</i> tent was a clown selling popcorn.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Како и во претходниот случај, англиските преводни еквиваленти се добиваат со именка во придавска функција, без појава на афиксација, односно суфиксација.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Види погоре, во претходниот дел.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-ски* (*-шки*, *-чки*) ('припадност кон основата')

(1) најчеста корелација	—
(2) делумна корелација	—
(3) нулта деривациска корелација	<i>volcano</i> (вулкански); <i>circus</i> (циркуски)
(4) лексичка корелација	—
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	* <i>volcanish</i> (вулкански)

И + -СКИ (-ШКИ, -ЧКИ) (3)

('препознатлива особина, својствена на поимот од основата')

а. Образување македонски деноминални атрибути

Придавки што означуваат препознатлива особина, својствена на поимот од основата, што се изразува преку семантичката схема \underline{x} (*e* својствен) *на/за* \underline{y} , односно, *игра* (својствена) *на деца* = *детска игра*.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

197.	адвокатски – lawyer's
- <i>Адвокатската канцеларија беше обиеана и запалена пред два дена. – The lawyer's office was burgled and set on fire two days ago.</i>
198.	априлски – April
- <i>Априлските дождови знаат да бидат многу здодевни. – April showers can be really tedious.</i>
199.	братски – brotherly
- <i>Со него направивме братски договор, но тој не го испочи-</i>

- тува. – We made a *brotherly* agreement, which he did not fulfill.
200. ергенски – bachelor's
- По извесно време, *ергенскиот* живот станува мошне здодевен. – After a while, a *bachelor's* life becomes rather tedious.
201. ловечки – hunters'
- Цела вечер ни раскажуваше *ловечки* приказни; едвај дочекавме да си одиме. – He spent the whole evening regaling us with *hunters'* tales; we could barely wait to leave.
202. лондонска – London
- Пред триесетина години, и во Скопје можеше да се начека вистинска *лондонска* магла. – Skopje could be covered in real *London* fog more than 30 years ago.
203. пагански – pagan
- Во некои делови од Македонија сè уште се живи *паганските* обичаи. – *Pagan* traditions are still in existence in some parts of Macedonia.
204. поетски – poetic(al)
- Уште од млад пишува во *поетски* стил, со долги, но елегантни реченици. – He has been using a *poetic* style from a young age, with long, yet elegant sentences.
205. терористички – terrorist
- Го осудија за неколку *терористички* дела на територијата на САД. – He was sentenced for committing several *terrorist* acts on American soil.
206. херојски – heroic(al)
- Победата во овој натпревар беше навистина *херојски* подвиг. – Winning this match was a real *heroic* feat.

Кај придавките во оваа група се забележува и можност за појава на преносно значење, во зависност од контекстот, преку текстуална семантичка мотивација, на пример:

207. *кучешки живот* – *a dog's life* (во англискиот јазик фразата претставува идиом, влече потекло од XVII век, а значењето во голема мера е исто како и фигуративното значење во македонскиот јазик, со проширено значење, не само тежок живот, туку и здодевен) = живот својствен на куче, односно, тежок живот

208. | *бебешка кожа – (to have) skin like a baby* = кожа својствена на бебе, односно, нежна, мека кожа

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Кај англиските преводни еквиваленти се забележува разновидност во облиците: имаме примери со употреба на суфиксација, *-ic* или *-ly*, потоа употреба на именка во функција на придавка, како и употреба на именка со саксонски генитив.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Можно е да се појават проблеми кај македонските изучувачи при преводот на вака образуваните деноминални атрибути, најмногу поради фактот што постојат повеќе англиски преводни еквиваленти кои се во игра. Еден проблем кој може да се посочи е со наставката *-ic*, односно, наместо *-ic* да се употреби *-ical* (за повеќе околу разликата во употреба помеѓу *-ic* и *-ical*, види во претходната глава, како и во делот *Проблеми на македонските изучувачи со англиските деноминални атрибути со -ic*). Ова се однесува, пред сè, на преводните еквиваленти на зборови како *poetic* и *heroic*, односно, *poetical* и *heroical*, облици кои постојат, но се употребени во погрешен контекст. Кај повеќето случаи каде за преводен еквивалент во англискиот се бара именка употребена како придавка, нема проблеми, освен во случаи каде за *терористички* наместо *terrorist* се јавува **terroristic(al)*, најверојатно, по аналогија на *heroical* и *poetical*. Кога соодветниот англиски преводен еквивалент е именка во генитив, најчесто кај македонските изучувачи нема проблеми при превод на англиски – освен ако не се јави проблем поради погрешна употреба на апострофот, но ова повеќе е грешка од ортографски карактер.

Зборот *poetic(al)* може да предизвика проблем при превод од англиски на македонски, а ова како резултат на појавата на т.н. 'лажни парови' (*false pairs*), па така да се јави несоодветна употреба во однос на *поетски* (*poetic, poetical*) наспроти *поетичен* (*poetic, poetical*). На пример:

209. | поетски (*poetic, poetical*) – поетичен (*poetic, poetical*)
 а) Не му замерувај; има *поетска* душа. – Don't be offended; he has a *poetic* soul.
 б) Златко Калински коментира спорт со многу *поетични* фрази. – Zlatko Kalinski comments sports using a lot of *poetic* phrases.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти
на македонските наставки *-ски* (*-шки*, *-чки*)
(‘препознатлива особина, својствена на поимот од основата’)

(1) најчеста корелација	<i>bachelor's</i> (ергенски); <i>hunters'</i> (ловечки)
(2) делумна корелација	<i>poetic</i> (поетски); <i>brotherly</i> (братски)
(3) нулта деривациска корелација	<i>London</i> (лондонски); <i>April</i> (априлски)
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или не- постоечка корелација (*)	? <i>lawyerly</i> (адвокатски); * <i>terroristic(al)</i> (терористички)

И + -ски (-шки, -чки) (4)

(‘материја од која е направен или составен дериватот’)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Придавки што означуваат материја од која е направен или составен дериватот, или, прикажано преку семантичка схема: \underline{x} (е направен/составен) од \underline{y} , односно, *sid* (направен) од *бетон* = *бетонски sid*.

Придавките кои спаѓаат во оваа подгрупа покажуваат функционалност во склоп на научно-професионален стил на изразување, со терминолошка употреба, на пример, *ацетонски раствор*, *витамински комплекс*, *карбонска киселина*, *хидрогенска бомба* и други.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

210.	кашмирски – <i>cashmere</i>
- Никако не можам да го натерам да го облече <i>кашмирскиот</i> џемпер. – I just cannot get him to wear his <i>cashmere</i> sweater.
211.	најлонски – <i>plastic</i>
- Во некои продавници, <i>најлонските</i> ќесиња веќе не се наплаќаат. – Some stores no longer charge for their <i>plastic</i> bags.
212.	работнички – <i>workers'</i>
- По падот на комунизмот, беа укинати и <i>работничките</i> совети. – Following the fall of communism, the <i>workers'</i> councils were also prohibited.
213.	студентски – <i>students'</i>
- Членовите на <i>студентскиот</i> сојуз би требало да се грижат за правата на студентите. – The members of the <i>students'</i> union should fight for the students' rights.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Кај англиските преводни еквиваленти се забележува употреба на именка во придавска функција кога схемата би била \underline{x} е направен од y (каде y се однесува на предмет), а кога станува збор за употреба на схемата \underline{x} е составен од y (каде y се однесува на лица), тогаш се забележува појава на саксонски генитив.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

При превод на македонски деноминални атрибути образувани со *-ски* (*-шки*, *-чки*), а кои се дел од значенското гнездо претставено преку схемата \underline{x} (е направен/составен) од y – македонските изучувачи најчесто немаат некои поголеми проблеми, бидејќи англиските преводни еквиваленти се јасни: именка во придавска функција кога се работи за придавки од типот \underline{x} е направен од y (каде y се однесува на предмет), а саксонски генитив кога станува збор за придавки од типот \underline{x} е составен од y (каде y се однесува на лица).

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-ски* (*-шки*, *-чки*)

(‘материја од која е направен или составен дериватот’)

(1) најчеста корелација	<i>workers'</i> (<i>работнички</i>); <i>students'</i> (<i>студентски</i>)
(2) делумна корелација	–
(3) нулта деривациска корелација	<i>plastic</i> (<i>најлонски</i>); <i>cashmere</i> (<i>кашмирски</i>)
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	(не наидовме на непостоечки облици во корпусот)

И + -ски (-шки, -чки) (5)

(‘признаци специфични за професијата определена со именската основа’)

а. Образовање македонски деноминални атрибути

Придавки образувани од лични именки, кои означуваат признаци специфични за професијата определена со именската основа – што се изразува со семантичката схема \underline{x} е специфично за y , односно, *дејност специфична за угостител* = *угостителска дејност*.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

214. аматерски – amateur; amateurish, unprofessional
- Не сакам да ги коментирам неговите *аматерски* обиди за сликање. – I do not want to say anything about his *amateur* attempts at photography.
215. деспотски – despotic, tyrannic, tyrannical, tyrannous
- Народот се крена против *деспотската* власт. – The people rose against the *tyrannical* government.
216. кралски – royal, regal, imperial
- На сцената се појави и главниот актер, со сите *кралски* обележја што ги бараше улогата. – The leading actor appeared on stage, in the entire *royal* splendor that the role demanded.
217. муслимански – Muslim
- *Муслиманските* обичаи во Босна и во Арабија многу се разликуваат. – There are great differences between the *Muslim* traditions practiced in Bosnia and those in Arabia.
218. христијански – Christian
- Ромите понекогаш празнуваат и *христијански* празници. – The Roma sometimes celebrate *Christian* holidays.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Кај англиските преводни еквиваленти се забележуваат различни облици; во однос на појавата на суфикси може да се наведе употребата на *-ic(al)* и *-ous*, додека употребата на наставката *-ish* означува пејоративно значење.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Се јавуваат повеќе англиски преводни еквиваленти за *-ски* (*-шки*, *-чки*) при образување на македонските деноминални атрибути кои спаѓаат во ова значенско гнездо, но изучувачите во голема мера ги знаат англиските преводни еквиваленти, и затоа најчесто немаат дилеми околу тоа која наставка да ја употребат со која именска основа.

Сепак, може да се напомене појавата на непостоечки облици при превод од македонски на англиски јазик, како, на пример, **Muslimanish* за *муслимански* и **despotical* за *деспотски*, и некои несоодветно употре-

бени зборови за дадениот контекст, како, на пример, *kingly* наместо *royal* или *imperial* за *кралски*.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-ски* (*-шки*, *-чки*) ('признаци специфични за професијата определена со именската основа')

(1) најчеста корелација	<i>despotic</i> (<i>деспотски</i>); <i>tyrannic(al)</i> (<i>деспотски</i>)
(2) делумна корелација	<i>amateurish</i> (<i>аматерски</i>); <i>tyrannous</i> (<i>деспотски</i>)
(3) нулта деривациска корелација	<i>amateur</i> (<i>аматерски</i>)
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	? <i>kingly</i> (<i>кралски</i>); * <i>Muslimanish</i> (<i>муслимански</i>); * <i>despotical</i> (<i>деспотски</i>)

И + -СКИ (-ШКИ, -ЧКИ) (6)

('со географски називи, изразувајќи најразлични односи кон денотираниот поим')

а. Образовање македонски деноминални атрибути

Со суфиксот *-ски* се деривираат и придавки од именки кои означуваат географски називи, и на овој начин се изразуваат најразлични односи кон денотираниот поим; а во поглед на продуктивноста на овој зборобразувачки модел во македонскиот јазик, теоретски е можно да се изведат придавки од секој географски назив.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

219.	<i>македонски/американски/ирски/полски</i> (народ, политика, економија, производи, гостопримство, и т.н.) – <i>Macedonian/American/Irish/Polish</i> (people, politics, economy, products, hospitality)
------	--

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Како што може да се види подетално во главата *Деноминални атрибути во англискиот јазик*, каде се разгледуваат и анализираат деноминалните атрибути во англискиот јазик, англиски еквивалент на ваквото образовање во македонскиот јазик се добива со наставката *-ан*, која се додава на именки кои означуваат места, на тој начин образувајќи зборо-

ви со што се опишува ‘некој или нешто со потекло од споменатото место’, како и со наставката *-ish*, која се додава на основи со кои се именуваат држави или региони, и така учествува во образувањето на ‘зборови кои се однесуваат на, или ги опишуваат луѓето, јазикот или особините на одредена земја или регион’.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Како што може да се види од табеларниот приказ подолу, англиските наставки *-an* и *-ish* се најчести преводни еквиваленти на македонските деноминални атрибути образувани со *-ски* кои спаѓаат во ова значенско гнездо. Тука се јавуваат грешки при превод на англиски на вака образуваните облици, па така, за *дански*, покрај обликот *Danish*, се јавува и **Denmarkian*, а за *виетнамски*, наместо *Vietnamese*, се јавува **Vietnamish*. Неочекувано, но и не толку ретко, може да се најде и на обликот **Macedonish* наместо *Macedonian*. Значи, грешките кои се јавуваат во овој случај најчесто се поради погрешно избрана наставка помеѓу *-an* и *-ish*, а причината за појавата на **Vietnamish* наместо *Vietnamese* е очигледно резултат на фактот што изучувачите се водат по аналогија, како и на нивното слабо познавање за употребата на наставката *-ese* (за повеќе во врска со употребата на наставката *-ese* види во главата *Деноминални атрибути во англискиот јазик*).

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-ски* (*-шки*, *-чки*) (‘со географски називи, најразлични односи кон денотираниот поим’)

(1) најчеста корелација	<i>American</i> (американски); <i>Irish</i> (ирски)
(2) делумна корелација	–
(3) нулта деривациска корелација	–
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоечка корелација (*)	<i>*Denmarkian</i> (дански); <i>*Vietnamish</i> (виетнамски)

И + -СКИ (-ШКИ, -ЧКИ) (7)
(‘со лични именки од туѓо потекло’)

а. Образување македонски деноминални атрибути

Се забележува зголемена продуктивност на овој зборообразувачки модел со основи на лични именки од туѓо потекло, а особено со именски основи што завршуваат на *-ист*, кои се образуваат со наставката *-ички*.

б. Илустрација со англиски преводни еквиваленти

220. дипломат → дипломатски – diplomat → diplomatic
- Насекаде се пофали дека добил *дипломатски* пасош. – He bragged to everyone that he had been given a *diplomatic* passport.
221. психолог → психолошки – psychologist → psychological
- *Психолошките* последици од траумата несомнено ќе остават белег. – The *psychological* consequences of the trauma will undoubtedly leave their mark.
222. оптимист → оптимистички – optimist → optimistic
- Во вакви ситуации многу е важно да се задржи *оптимистичкиот* став и поглед на животот. – In such situations it is very important to maintain an *optimistic* attitude and view of life.
223. песимист → песимистички – pessimist → pessimistic
- Навистина ме нервираат неговите *песимистички* погледи. – I get really annoyed by his *pessimistic* views.
224. терорист → терористички – terrorist → terrorist
- Го осудија за неколку *терористички* дела на територијата на САД. – He was sentenced for committing several *terrorist* acts on American soil.
225. шовинист → шовинистички – chauvinist → chauvinist, chauvinistic
- Нема место тука за такви *шовинистички* изјави. – There is no place here for such *chauvinistic* statements.
226. идеалист → идеалистички – idealist → idealistic
- Тој беше автор на еден *идеалистички* напис во печатот. – He wrote an *idealistic* column in the paper.

в. Анализа на англиските преводни еквиваленти претставени преку наставки или други јазични елементи

Во првиот случај, кај личните именки од туѓо потекло, кај англиските преводни еквиваленти се забележува честа појава на наставката *-ic*, односно *-ical*, додека во вториот случај, кај именки кои во македонскиот јазик завршуваат на *-ист*, а се деривираат со наставката *-ички*, англиските преводни еквиваленти се образуваат или со *-ic* или именката се употребува во придавска функција.

г. Проблеми на македонските изучувачи при преводот на англиски

Најчестите проблеми кои се јавуваат кај македонските изучувачи при превод на ваквите облици се поврзани со дилемата дали да се употреби *-ic* или *-ical* (за повеќе во однос на употребата на наставката *-ic* наспроти *-ical*, види во главата *Деноминални атрибути во англискиот јазик*, како и во делот *Проблеми на македонските изучувачи со англиските деноминални атрибути со -ic*. Се јавува **idealistical* наместо *idealistic* (*идеалистички*).

Во однос на зборот *idealistic*, може да се јави и проблем при превод од англиски на македонски јазик, а и обратно, како резултат на т.н. 'лажни парови' (*false pairs*) (*идеален = ideal*, а не *?idealistic – идеалистичен = idealistic*, а не *?ideal*), како во примерот што следи:

227. | идеален (*ideal*) – идеалистички (*idealistic*)
- а) Твојот план не може да успее дури ни во *идеални* услови. –
Your plan will not work even in *ideal* conditions. (**Your plan will not work even in idealistic conditions.*)
- б) Тој беше автор на еден *идеалистички* напис во печатот. –
He wrote an *idealistic* column in the paper. (**He wrote an ideal column in the paper.*)

По аналогија, бидејќи наставката *-ic(al)* се јавува како најчест англиски преводен еквивалент, може да се образуваат и непостоечки облици, па наместо *adventurous* (*авантуристички*) да се јави **adventuristic*, или пак, наместо да се употреби именскиот облик во функција на придавка, и тука, по аналогија, да се јави облик со споменатата наставка, па *терористички* наместо да се преведе со *terrorist*, да се јави обликот **terroristic*, па дури и **terroristical*.

д. Табеларен приказ на англиските еквиваленти на македонските наставки *-ски* (*-шки*, *-чки*) ('со лични именки од туѓо потекло')

(1) најчеста корелација	<i>pessimistic</i> (<i>несимистички</i>); <i>diplomatic</i> (<i>дипломатски</i>); <i>biological</i> (<i>биолошки</i>)
(2) делумна корелација	–
(3) нулта деривациска корелација	<i>terrorist</i> (<i>терористички</i>); <i>chauvinist</i> (<i>шовинистички</i>)
(4) лексичка корелација	–
(5) несоодветна (?) и/или непостоячка корелација (*)	* <i>terroristic(al)</i> (<i>терористички</i>); * <i>adventuristic</i> (<i>авантуристички</i>); * <i>idealistical</i> (<i>идеалистички</i>)

И во англискиот и во македонскиот јазик, придавките важат за прилично продуктивна група зборови чија функција е да определат дадена особина на одреден предмет, најчесто изразен со именка. За разлика од англискиот, во македонскиот јазик именките го диктираат обликот на придавката – односно, придавките се обележани во однос на род, број и определеност од именката која ја определуваат. Ваквата појава не постои во англискиот јазик, каде обликот на придавката не зависи од обликот на именката што ја модификува, што значи дека придавката има определен, неменлив облик.

Во македонскиот јазик, наставките кои образуваат деноминални атрибути се помалку на број во однос на англискиот; сепак, неспорно е дека придавките како зборовна група во современиот македонски јазик забележливо ја зголемуваат својата фреквентност и функционалност. Фактот што прилично мал број придавки се немотивирани упатува на тоа дека поголемиот број од нив се всушност добиени преку зборообразување, односно – придавките во македонскиот јазик кои не се изведени од некои други зборови, не се многубројни. Тие најчесто се изведуваат од именки и глаголи, а поретко и од други зборови.

Во однос на зборообразувачките тенденции со кои се образуваат деноминални атрибути, т.е. придавки во современиот македонски јазик, тие може да се класифицираат во две групи: 1) преку *мутација*, што може да се смета за лексичка деривација, со што се образуваат качествени, т.е. описни или квалитативни придавки, и 2) преку *транспозиција*, што може да се смета за синтактичка деривација (особено во руската лингвистика), со што се образуваат односни, т.е. релативни придавки.

Деноминалните придавки кои се образуваат со *мутација* означуваат општо изразена неспецифицирана врска на еден предмет со друг; нивното значење се менува, т.е. мутира, и преминува во друга поимска категорија. Од друга страна, придавките кои се образуваат со *транспозиција* се добиени со пренесување на атрибутивното значење од основата во дериватот; ваквите придавски облици најчесто се добиваат преку разни специфични врски меѓу два предмета, т.е. две супстанции, од кои едниот има атрибутивна функција – односно, тоа е основата од која се пренесува придавската особина во дериватот. И во двата случаи, мутација и транспозиција, суфиксацијата е најпродуктивен зборообразувачки начин кога станува збор за образување деноминални атрибути.

Во овој дел беа детално разгледани и анализирани деноминалните атрибути во современиот македонски јазик, образувани со наставките: *-av*; *-am*; *-en*; *-est*; *-и* (*-ки*, *-ји*); *-ин*; *-ит*; *-(л)ив*; *-ов* (*-ев*); *-овит* (*-евит*); и *-ски* (*-шки*, *-чки*). Во продолжение се наведени сите наставки заедно, со цел полесно да се воочат сличностите и разликите во англискиот и во македонскиот јазик кај наставките со кои се образуваат деноминални атрибути.

-av

-y; -ish

-am

-ed

-en (1) 'поседување на материјата означена со именската основа'

-en; -y; -N (т.е. именка, употребена атрибутивно)

-en (2) 'намена на предметот посочен од основата'

-ic; -ary; -N (т.е. именка, употребена атрибутивно)

-en (3) 'однос на припадност кон поимот посочен од основата'

-N (т.е. именка, употребена атрибутивно)

-en (4) 'од каков материјал потекнува нешто'

-en; -y; -N (т.е. именка, употребена атрибутивно)

-en (5) 'апстрактен признак'

-ful; -able; -ed; -ous; -ic; -y

-en (6) 'со интернационални именки'

-ic(al); -(i)al

-est

-y; -ed

-и, *-ки*, *-ји*

-N (т.е., именка, употребена атрибутивно); -N's (т.е., именка во генитив); -ish

-ин

- N's (т.е., именка во генитив)

-ит

-ful; -у

-(л)ив

-у

-ов (-ев)

- N's (т.е., именка во генитив)

-ов (1) 'општа врска на родова припадност или потекло'

- N (т.е., именка, употребена атрибутивно); - N's (т.е., именка во генитив)

-ов (2) 'од каков материјал е направен или составен дериватот'

- N (т.е., именка, употребена атрибутивно); -en

-овит (-евит)

-ful; -less; -ous; -у

-ски (-шки, -чки) (1) 'значење во однос на намената'

- N (т.е., именка, употребена атрибутивно)

-ски (-шки, -чки) (2) 'припадност кон основата'

- N (т.е., именка, употребена атрибутивно)

-ски (-шки, -чки) (3) 'препознатлива особина, својствена на поимот од основата'

-ic; -ly; - N (т.е., именка, употребена атрибутивно); - N's (т.е., именка во генитив)

-ски (-шки, -чки) (4) 'материја од која е направен или составен дериватот'

- N (т.е., именка, употребена атрибутивно); - N's (т.е., именка во генитив)

-ски (-шки, -чки) (5) 'признаци специфични за професијата определена со именската основа'

-ic(al); -ous; -ish (за пејоративно значење)

-ски (-шки, -чки) (6) 'со географски називи, изразувајќи најразлични односи кон денотираниот поим'

-an

-ски (-шки, -чки) (7) 'со лични именки од туѓо потекло'

- N (т.е., именка, употребена атрибутивно); -ic(al)

Од прикажаното може да се заклучи дека меѓу попродуктивните наставки со кои се образуваат деноминални атрибути во македонскиот јазик спаѓаат: *-ен*, *-ин*, *-ов* и *-ски*, а како помалку продуктивни може да

се набројат наставките: *-at* и *-it*. Продуктивноста на споменатите наставки, а особено на наставките *-en* и *-ski*, дозволува тие да припаѓаат на повеќе семантички гнезда, односно, појмовни групи (види Слика 3 – Слика 5, подолу), што предизвикува појава на бројни различни преводни еквиваленти во англискиот јазик. Значи, со тоа што тие припаѓаат на различни значенски гнезда, тие имаат повеќе значења, и како резултат може да се јават проблеми кај македонските изучувачи при превод на дериватите образувани со дадените наставки во англискиот јазик.

ПРИКАЗ И АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ

Во денешно време, на изучувањето странски јазик веќе не се гледа како на привилегија, туку поскоро како на потреба. Усвојувањето *странски јазик* (во понатамошниот текст J2) има специфични правила; системот од тие правила, пак, е динамична дисциплина, која се занимава со множество концептуални и емпириски прашања. Во емпириска смисла, сè уште се дискутира за проучувањето на меѓујазичите, методите на претставување на јазичната материја во дидактиката и, воопшто, за капацитетот за усвојување странски јазик кај секој поединец одделно.

Главата *Приказ и анализа на резултатите* се состои од теориски и апликативен дел. Во неа, најпрвин ќе бидат разгледани теориските рамки за усвојување странски јазик, ќе бидат претставени главните концепти кои заземаат значајно место во нив, и ќе биде даден преглед на некои други приоди што се користат во книгава. Освен когнитивниот приод за анализа на материјалот, искористени се и неколку други методи и пристапи, кои треба подетално да се разгледаат и да се опишат; пред сè, *контрастивната анализа* (во понатамошниот текст КА) на материјалот, *преводот*, како и *анализата на грешки* (во понатамошниот текст АГ), која особено доаѓа до израз во апликативниот дел.

ПРОЦЕСОТ НА УСВОЈУВАЊЕ СТРАНСКИ ЈАЗИК

Во 1973 година, Слобин¹ поставил универзална *лингвистичка хипотеза*, според која семантичкото учење на јазикот зависи од когнитивниот развој на поединецот; оттука, основна определница на текот на развојот веќе не била семантичката, туку поскоро структурната сложеност. Според Слобин, возрасните поединци изведуваат и создаваат нови значења на граматичките облици врз основа на прагматски заклучоци, изведени од постојните референтни значења на зборовите; во процесот

¹ Slobin, 1973.

на граматикализација, постарите говорители развиваат метафорички и метонимиски проширувања на основните значења. И усвојувањето на еден јазик би требало да е поврзано со когнитивните фактори; но, бидејќи когнитивноста кај возрасните е веќе изградена, развојот не може да се припише на некакво когнитивно созревање на говорителите, туку на способноста за граматичко проширување и повторна анализа. Од друга страна, со развојот на прагматската и когнитивната компетенција, децата развиваат способност да ги сфатат проширените прагматички значења во говорот на возрасните; тие почнуваат да ги изразуваат тие функции во својот говор, но сепак не внесуваат иновации, зашто сè уште немаат когнитивна способност за нив. Дополнително, Кларк² зборува за еден прагматички *принцип на контраст* кој се наоѓа во основата на усвојувањето јазик, или пак на промените во јазикот. Според него, сите облици се контрастираат по значење, па оттаму, кога говорителот ќе одбере еден израз, тој го сторил тоа зашто сакал да пренесе значење кое не би било исто, ако одбере друг израз.

Од гледна точка на предметот на осознавање – значи, на јазикот – учењето J2 е условено од три групи фактори:

- а) универзални фактори на секој природен јазик;
- б) специфични фактори на мајчиниот јазик (J1); и
- в) специфични фактори на конкретниот јазик-цел.

Според Гас,³ општиот тек на учењето е определен од универзалните фактори на природните јазици; специфичните карактеристики, пак, на изворниот јазик, или пак на јазикот-цел, излегуваат на виделина дури откако универзалните фактори ќе почнат да даваат резултат. Меѓутоа, ова се само општите лингвистички определници во врска со учењето J2; севкупниот процес на негово усвојување е сепак посложен, зашто врз него влијаат и разни други когнитивни процеси, чија природа сè уште не е доволно јасна. Така, Елис предупредува дека ние, всушност, немаме прецизна слика за тоа кои аспекти од учењето на еден јазик се под влијание на општите когнитивни процеси, а кои, пак, зависат од општата способност за учење јазици.⁴

Процесите на усвојување на првиот, мајчин јазик (J1) и на вториот, странски јазик (J2) покажуваат многубројни сличности. Лонгитудиналните проучувања и АГ укажуваат дека КА може добро да послужи при идентификацијата на одреден тип грешки, особено грешките во развојниот процес на усвојувањето на јазикот, што ја потврдува и сличноста на

² Clark 1988, 1990.

³ Gass, 1980: 180.

⁴ Ellis, 1987: 65.

двата процеса. Сепак, Елис предупредува⁵ дека треба особено да се внимава на особеностите на јазичниот систем на изучувачот, кој се карактеризира со пропустливост, динамичност, но и со систематичност; според него, усвојувањето J2 е посебен процес, со специфични особености, и не може да се зборува за усвојувањето на мајчин и на странски јазик како за мошне слични, или пак идентични процеси.

Крешен е автор на една друга теорија – најпрвин прифатена, а подоцна многу оспорувана – позната како *модел на монитор*.⁶ Имено, тој е заговорник на природниот пристап во учењето на структурите на еден јазик, и цени дека структурите на J1 и на J2 може да се усвојуваат соодветно. Во врска со факторите што влијаат врз усвојувањето на структурите на друг јазик, Крешен ги отфрла јазичната надареност и талентот како значенски фактори за усвојување на јазикот, и ги сведува на фактори што се значајни само за процесот на учење; според него, тие се пресудни само во ситуации кога знаењето странски јазик се сведува на оцена на познавањето на граматички правила.⁷ Но, за усвојување на одредени структури на јазикот не е најважно усвојувањето на граматичките правила, туку ставот на изучувачот, обликуван во вид на афективен филтер; овој афективен филтер кај децата е низок, а во пубертетот секако подлежи на промени. Затоа, во своите хипотези Крешен воспоставува принцип на усвојување на структурите на странскиот јазик врз основа на т.н. *природен пристап*. Според поставките на овој пристап, разбирањето секогаш ѝ претходи на јазичната продукција; затоа изучувачите не се обврзуваат на вербална комуникација пред да бидат подготвени за тоа. Уште една определба на овој пристап е дека програмата на јазичната настава треба да има комуникативни цели – значи, да се стави нагласка врз способноста за комуникација, а не врз граматичката точност.

Поголемиот дел од хипотезите за усвојување и учење на јазикот претпоставуваат дека јазичното знаење има двојна природа. На пример, усвојувањето на J1 претставува несвесна форма на учење; тоа е еден облик на имплицитно знаење на јазикот, каде формалното учење не е од голема помош, освен што развива чувство за јазична точност. Од друга страна, учењето J2 претпоставува познавање правила и граматичко знаење.⁸ Кај ова свесно, експлицитно знаење на јазикот, големо значење има формалната настава. Крешен продолжува со тврдењето дека единствен извор на знаење што говорителот го користи во реалната комуникација е усвоеното знаење, а наученото знаење служи за да се контролира јазичниот

⁵ Ibidem, 51.

⁶ Krashen, 1981; 1982; 1983; 1984.

⁷ Krashen & Terrell, 1984: 39.

⁸ Krashen & Terrell, 1984: 18.

продукт како резултат на усвоениот систем. Наученото знаење е металингвистичко; невролингвистичките истражувања укажуваат дека е лоцирано во левата хемисфера на мозокот, како и усвоеното знаење, но сепак има друга местоположба, можеби во дел кој не е врзан со јазичните вештини.⁹ Поради сево ова, Крешен цени дека наученото знаење никогаш не може да се изедначи со знаењето што е природно усвоено.

Треба да се спомене и *хипотезата за природен редослед*, која се занимава со предвидување на редоследот на усвојување на граматичките структури; таа се заснова врз бројни истражувања за усвојувањето на Ј1 и на Ј2. Според оваа хипотеза, службените зборови и граматичките морфемии на друг јазик се усвојуваат по редослед кој соодветствува со редоследот на јазични елементи по тежина; се очекува дека усвојувањето на граматичките морфемии ќе се случува по фиксен и однапред определен редослед. Како кај децата, така и кај возрасните, најпрвин се усвојуваат морфемии на прогресивниот аспект, плуралот и копулата со *сум*, потоа помошните глаголи и членот, морфемите за неправилен претерит, а во последната фаза и минатото време, третото лице еднина на обичниот презент и саксонскиот генитив. Природниот редослед на усвојување доаѓа до израз во вистинската комуникација, но не мора да биде забележан во ситуации што бараат металингвистичко знаење. Оваа хипотеза трага по природата на развојниот редослед, а е заснована врз поставката дека изучувачите на втор јазик учат на истиот природен начин, како и децата кои го учат својот мајчин јазик.

АФЕКТИВНИОТ ФИЛТЕР И УСВОЈУВАЊЕТО СТРАНСКИ ЈАЗИК

Уште еден услов за усвојување на јазикот е поставен од т.н. *хипотеза за афективен филтер*. Имено, според оваа хипотеза, мотивацијата, сликата за себе и анксиозноста не се единствени елементи на афективната вредност кои го сочинуваат афективниот домен на учење.¹⁰ Ларсен-Фриман¹¹ и Меклафлин¹² сметаат дека хипотезата за афективен филтер е точна само доколку е неоспорлива – а засега таа е токму таква, затоа што е теоретски неодредена, неразработена и емпириски непроверлива. Оваа хипотеза се заснова врз напоредни согледувања за учењето на прв и на втор јазик – но, мошне е тешко точно да се одредат разликите во процесот на усвојување на втор и учењето на странски јазик. Крешен цени дека

⁹ Ellis, 1987: 261

¹⁰ Brown, 1980; Ellis, 1987.

¹¹ Larsen-Freeman, 1991: 247.

¹² Mclaughlin, 1989: 55.

разликата во овие процеси лежи во потребата на поединецот, како и во можноста јазикот да се користи за комуникациски цели. Според него, јазикот е средство, а не цел; неговите критичари, пак, одговараат дека во училищата токму јазикот е цел, како на наставниот процес, така и на учењето. Првиот јазик се усвојува како основно средство за комуникација; вториот јазик во стварноста е средство, но во училищата е цел; во учењето странски јазик, пак, јазикот е повеќе цел, а помалку средство. Во општи рамки, теоријата на Крешен сè уште се смета за контроверзна; таа остава многу отворени и neodговорени прашања, па затоа понекогаш добива и пејоративни називи, на пример *теорија на црна кутија*.¹³ Сепак, факт е дека оваа теорија е еден од првите обиди за теориско промислување на усвојувањето на јазикот (било прв, втор, странски), а токму инспиративноста на контроверзните хипотези поттикнува преиспитување на нивната вредност, во што лежи и нејзината основна придобивка.

ПРЕЧКИ ВО УСВОЈУВАЊЕТО СТРАНСКИ ЈАЗИК

Т.н. ССН (*Creative Construction Hypothesis*) зазема критички приод кон улогата на првиот јазик; според овој приод кон јазичните грешки, секој изучувач постојано гради хипотези за јазикот што го учи, а кои зависат и од јазичната материја на целниот јазик.

Она што го прави учењето на втор јазик специфичен процес е појавата на т.н. *интерференција*. Според Браун,¹⁴ возрасните пристапуваат кон вториот јазик систематично, обидувајќи се да формулираат јазични правила врз основа на веќе постоечки јазични информации кои им се достапни, а потекнуваат од нивниот прв или втор јазик. Интерференцијата неодминливо нè доведува до прашањето за *јазичниот трансфер*. Поимот *трансфер*, кој има мошне широк опфат, е општа назнака за различните видови влијанија од јазиците што ги учи или ги знае изучувачот на еден јазик. Поимите *интерференција* и *трансфер* се во тесна врска со бихејвиористичките теории за учење втор јазик, па затоа во литературата се предлагаат поими како *меѓујазично влијание*.

Значителен дел од емпириските истражувања во рамките на усвојувањето на јазикот е посветен на утврдување до кој степен направените грешки се резултат на трансфер/интерференција, а кога се интралингвални, и се резултат на општите процеси на јазичен развој слични на оние од усвојувањето на првиот јазик. Тешко е да се одреди дали грешката

¹³ Ellis, 1987: 265.

¹⁴ Brown, 1980: 57.

е резултат на трансфер/интерференција, или пак на интралингвалните процеси. Трансферот може да се манифестира како *позитивен трансфер* – олеснување – кога навиките во двата јазика се исти; или како *негативен трансфер*, што значи дека постои проактивна инхибиција која резултира со грешки или избегнување (пропуштање); овие грешки најчесто се интралингвални.

ФАКТОРИ КОИ ВЛИЈААТ ВРЗ ЈАЗИЧНИОТ ТРАНСФЕР

Постојат неколку фактори кои го промовираат или го инхибираат јазичниот трансфер; од нив, вреди да се споменат следниве:

1. *Јазично ниво*. Нивото на трансфер на секое одделно ниво (фонологија, граматика, лексика, дискурс) не може лесно да се квантифицира, иако постои општа согласност дека трансферот најлесно може да се следи на ниво на фонологијата.

2. *Социјални фактори: различни контексти на учење и различен однос меѓу говорителите*. Во овој контекст, треба да се спомене негативниот трансфер, кој е помалку присутен во училищата, а повеќе во природниот говор. Тароне смета¹⁵ дека трансферот од Ј1 поверојатно ќе се покаже во т.н. *внимателен стил*, отколку во неформалниот стил; според него, колку повеќе говорителот внимава, толку е поверојатно дека ќе ги искористи сите средства што му се на располагање, вклучително и Ј1.

3. *Маркираност – степенот до кој одредени карактеристики се специфични*. Дефиницијата за *маркираност* произлегува од теоријата на Чомски за универзалната граматика, која ги одделува основните од периферните правила за јазикот.

4. *Прототипност, или степенот до кој специфичното значење на зборот се смета за основно во однос на другите значења на истиот збор*.¹⁶ Изучувачите имаат одредена перцепција за структурата на сопствениот јазик и ценат дека некои од структурите може да се пренесат; нивната перцепција за сопствениот Ј1 влијае на она што го пренесуваат. Келерман смета дека врз основа на интуицијата за семантичкиот простор што ја имаат родените говорители, може да се предвиди трансферабилноста на одреден поим или конструкција. Според него, дали првиот јазик ќе влијае во употребата на вториот јазик зависи од она што тој го нарекува *психотипологија*.

¹⁵ Tarone, 1982.

¹⁶ Kellermann, 1985.

Значајна поставка во *психотипологијата* е перцепираното растојание кај изучувачот меѓу мајчиниот јазик и јазикот што го изучува. Перцепцијата на изучувачот за растојанието меѓу јазиците може да го поттикне, но и да го спречи развојот; имено, колку јазиците се наоѓаат поблиску во психотипологијата на изучувачот, толку е поголема и веројатноста првиот јазик да влијае врз вториот. Во овој контекст може да ја споменеме и појавата на т.н. ‘лажни парови’, кои доведуваат до грешки и тешкотии кај изучувачите на J2, како, на пример:

1. идеален (ideal) – идеалистички (idealistic)
 - а) Начекавме *идеални* услови за сурфање. – We had *ideal* surfing conditions. (*We had *idealistic* surfing conditions.)
 - б) Министерот настапи со *идеалистична* слика за нашето општество. – The minister offered an *idealistic* picture of our society. (?The minister offered an *ideal* picture of our society.)
2. проблемски (problem) – проблематичен (problematic)
 - а) На тестот имаше голем број *проблемски* задачи. – There were a number of *problem-based* questions on the test. (?There were a number of *problematic* questions on the test.)
 - б) Градот се наоѓа во *проблематична* финансиска состојба. – The city is in a *problematic* (*difficult*) financial state. (*The city is in a *problem* financial state.)

Според Келерман, перцепираното растојание меѓу јазиците се менува во зависност од напредноста на нивото на изучување јазик. Клучна е дистинкцијата меѓу *основното значење* и *периферното значење*; имено, ако изучувачот смета дека една појава е специфична, веројатноста дека ќе направи трансфер е значително помала.

5. *Развојни фактори – ограничувања врзани за природните процеси во развојот на меѓујазикот.* Дополнителни фактори може да бидат и т.н. *неструктурни фактори*, на пример индивидуалните разлики кај изучувачите според личноста и возраста, како и типот на задачи кои можат да попречат трансфер од J1.

ИНТЕРФЕРЕНЦИЈАТА ВО УСВОЈУВАЊЕТО СТРАНКИ ЈАЗИК

Според Радерфорд,¹⁷ при учењето на јазикот-цел често недостасува одвикнување од стекнатото знаење за првиот јазик, што се јавува како тенденција и кај изучувачите на втор јазик. Најнапредната варијанта на ова сфаќање е вообличена во т.н. *теорија за интерференција*, заснована

¹⁷ Rutherford, 1987: 44.

врз односот на пропорционалност во разликите меѓу J1 и J2, и тешкотиите при учење J2. Во согласност со оваа теорија, токму интерференцијата ги причинува најголемите тешкотии при учењето странски јазик.

Врз основа на односот незнаење – негативен трансфер/интерференција, може да се претпостави дека:

а) незнаењето е предуслов за секој трансфер, и

б) грешките во лингвистичките перформанси во еден сегмент од целниот јазик укажуваат на негативен трансфер од J1.

Меѓутоа, грешките во јазичното однесување на изучувачот не можат целосно да им се припишат на негативниот трансфер или на интерференцијата од J1; исто така, интерференцијата и незнаењето не смеат да се поистоветуваат. Податоците од емпириските истражувања укажуваат дека грешките поради интерференција претставуваат само ограничен процент од вкупните грешки. Понатаму, Феликс укажува¹⁸ дека грешките што се должат на интерференцијата тешко може да се различат од грешките во развојниот процес на целниот јазик; ова значи дека, во суштина, истражувачите на оваа појава не располагаат со објективен критериум за диференцијација, во што некои гледаат и слабост на КА како истражувачка техника.

Од друга страна, и сличноста на еден сегмент или системска единица во мајчиниот и во целниот јазик може да претставува лингвистички услов за појава на интерференција.¹⁹ Ова стојалиште е предметно во вид на т.н. *хипотеза за сличноста*, а потврдено е и со бројни теоретски и емпириски истражувања на овој феномен. Различниот степен на присуство на грешки поради интерференција од J1 ги упатил лингвистите, психолингвистите и когнитивистите кон преиспитување на теориските основи на овој феномен. По согледувањето на проблемот од гледна точка на когнитивизмот и на хуманистичкиот пристап во психологијата, биле создадени услови за промена на основите за набљудување и идентификација на трансферот. Така, феноменот на трансфер во усвојувањето и учењето втор или странски јазик денес се третира како сложен феномен на потесната или специфична лингвистичка условеност; од една страна, се утврдуваат лингвистичките услови за неговата појава и се дефинираат лингвистичките знаења што се користат во него, а од друга страна се вреднува и општата когнитивна условеност, при што се одредува општата когнитивна рамка која овозможува трансфер.²⁰

¹⁸ Felix, 1980.

¹⁹ Jackson, 1981.

²⁰ Ellis, 1987: 33.

МЕЃУЈАЗИКОТ И УСВОЈУВАЊЕТО СТРАНСКИ ЈАЗИК

Меѓујазикот е емпириски потврдена теориска конструкција, која се должи на когнитивниот пристап кон јазикот; во него, првично значење се придава на внатрешните когнитивни процеси на изучувачите, односно на активниот придонес на изучувачот во процесот на учење, кој се објавува преку различни стратегии на учење на јазикот. Селингер претпоставува²¹ дека меѓујазикот се развива следејќи два основни принципи: користењето исти механизми како кај усвојувањето на Ј1, или користењето алтернативни механизми, кои инаку се користат за други облици на учење. Феноменот на меѓујазикот може да се набљудува низ три референтни системи: а) систематичност, б) начин на усвојување на еден јазичен сегмент во меѓујазикот, и в) улогата на Ј1 во меѓујазикот. Пресекот на првите два референтни системи ни ги предочува општите вредности на меѓујазикот, а третиот референтен систем ја додава и посебноста, како вредност условена од првиот или мајчин јазик.

Меѓујазикот се толкува како систем во чија основа се наоѓаат неколку главни и неколку периферни когнитивни процеси. За главни когнитивни процеси се сметаат: јазичниот трансфер на дадена структура од мајчиниот јазик; трансферот на дадена структура во наставата на вториот јазик; стратегијата на учење на дадена структура во вториот јазик; стратегијата на комуникација на втор јазик; и генерализацијата на дадена структура на целиот јазик.

Систематичноста на меѓујазикот се препознава пред сè кај меѓујазикот што се јавува кај изучувачите; затоа, освен истражувањата на лингвистичкиот облик, изучувањата на меѓујазикот би требало да се посветени и на односот на значењата и функциите што тие облици ги имаат во целиот или Ј1 на изучувачот.²² Меѓујазикот се одликува со систематичност во смисла на развојниот процес, односно со сукцесивност во усвојувањето на јазичните елементи. Некои истражувања на меѓујазикот навестуваат дека сепак постои впечатлива сличност во усвојувањето на вториот и на мајчиниот јазик.²³ Но, спротивно на ова, Воуд ја негира тезата за идентичност на двата процеси;²⁴ тој смета дека меѓу овие две нешта постојат очигледни разлики, и дека тие треба да им се припишат на влијанијата од мајчиниот јазик врз оние јазични структури кои се одликуваат со суштинска сличност. Додека Селингер развива концепција на меѓу-

²¹ Selinker, 1972.

²² Heubner, 1979, 1983.

²³ Ravem, 1968, 1970; Milon, 1974.

²⁴ Wode, 1976.

јазикот со особена нагласка врз структурата на тој систем, Аџемиан цени дека на прво место треба да се има на ум неговата динамична природа, нагласувајќи дека особеностите на првиот јазик може да пројават значително присуство во структурата на меѓујазикот.²⁵ Најпосле, Терон го согледува меѓујазикот од социолингвистички аспект – како вкупност од стилови кои зависат од контекстот на употреба, односно од социјалните контексти во кои се јавува.²⁶

Истражувањата на меѓујазикот што ги направил Елис²⁷ потврдуваат дека сите грешки во јазичните перформанси на изучувачот не може да се сметаат за грешки предизвикани од систематична варијабилност. Ова го надополнува Ларсен-Фриман,²⁸ кој укажува дека изучувачите во меѓујазикот го користат принципот на слободна варијација. Она, пак, што прави суштинска разлика меѓу усвојувањето на прв и на втор јазик – а што често се занемарува и теориски, и емпириски – е фосилизацијата, која под никакви услови не се јавува во првиот јазик, но затоа е редовен придружник на усвојувањето втор јазик. Со развојот на хипотезата и на истражувањата на меѓујазикот, фосилизацијата станува суштествен поим за една цела теорија за усвојување на друг јазик – процесот на адаптација на нова култура, зачат и разработен од Шуман.²⁹

УЛОГАТА НА КОНТРАСТИВНАТА АНАЛИЗА ВО УСВОЈУВАЊЕТО СТРАНСКИ ЈАЗИК

Резултатите од КА имаат повеќекратна применливост. Во наставата по странски јазик, тоа се потврдува при селекцијата и градирањето на материјалот; како постапка, таа укажува кога, во колкава мера и во која фаза од изучувањето да се презентираат резултатите, имајќи ги предвид критериумите за функционалност и обележаност. Резултатите од КА може да послужат при изготвувањето наставен материјал, а може да се употребат и во корективната, дополнителна настава – во фазата на исправање на грешките на учениците. Наодите од КА имаат примена и во преведувањето; придобивките од неа може да се користат и во преведувачката педагогија, но и во самиот преведувачки процес.

Контрастивната анализа има две верзии, договорно наречени *силна* и *слаба*. *Силната верзија* на теориската контрастивна анализа –

²⁵ Adjemian, 1976.

²⁶ Tarone, 1979.

²⁷ Ellis, 1985.

²⁸ Larsen-Freeman, 1991: 82.

²⁹ Schumann, 1978.

како што навестува и нејзиното име – ја подразбира анализата како основа за сите лингвистички изучувања; според неа, јазиците, во најмала рака имплицитно, може да се согледаат во целост.³⁰ Според Ладо,³¹ со КА може да се решат сите проблеми во наставата на странски јазици, зашто со учењето на разликите се надминуваат сите тешкотии во учењето J2. Врз основа на теоријата за интерференција, односно влијанието на J1 во учењето J2, е формулирана *хипотезата за предвидливост* – односно, хипотезата според која со контрастивната анализа, врз основа на разликите меѓу мајчиниот и странскиот јазик, може да се предвиди појавата на грешки во процесот на учење. Според застапниците на оваа верзија на КА, вредност имаат само педагошките граматика, во кои описот е поедноставен – или пак, во билингвални ситуации, контрастивните граматика, во кои се дава опис на еден јазик со акцент на особините кои го разликуваат од другиот јазик.

Слабата верзија на теориската и применетата контрастивна анализа е поумерена во однос на силната верзија. Во неа не се бранат некои од екстремните ставови застапени во силната верзија, а изменет е и екстремно позитивниот став во однос на придобивките од КА. Дијагностичката вредност што обично ѝ се припишува е намалена, и тоа под влијание на пристапот во контрастивната лингвистика познат под името *анализа на грешки*.

Според Џејмс,³² оваа верзија на КА тргнува од апстрактни системи за да изведе заклучоци за јазичното однесување на изучувачот; АГ има спротивен пристап – со набљудување на јазичното однесување на изучувачот се изведуваат заклучоци за неговото јазично знаење и за неговиот лингвистички систем. Под влијание на разните негативни мислења, почнале да се јавуваат одредени сомнежи во однос на предвидливата вредност на КА; затоа, пак, нагласката паднала врз нејзината експликативна вредност, односно способноста да ја објасни феноменологијата на дел од грешките. Затоа предвидливата вредност се врзува за силната верзија, а експликативната вредност за слабата верзија на контрастивната анализа.

Џејмс истакнува дека во слабата верзија на контрастивната анализа е отелотворена т.н. *теорија на незнаењето*.³³ Според неа, грешките не се случуваат поради разлики меѓу јазиците, туку поради недоволно или лошо учење и незнаење; но со ова, всушност, се оди до друга граница

³⁰ Ferguson, 1968.

³¹ Lado, 1957.

³² James, 1972.

³³ James, 1971.

и се негира потребата од постоењето на КА. Сепак, од сето изнесено досега произлегува дека на КА ниту може да ѝ се припише атрибут на семоќност, ниту пак целосно да се негира нејзината вредност. Таа има општи лингвистички, дескриптивни и педагошки функции; иако не може да ѝ се припише способност целосно да ги предвиди потенцијалните грешки, или пак да даде општ и точен одговор за сите грешки, таа сепак останува насочена кон иследување на разликите меѓу јазичните системи, со што настојува да ги опредмети и причинско-последичните односи во процесот на учење и усвојување на јазикот. Впрочем, Риѓановиќ потсетува дека, во настојувањето да ја најде својата вистинска смисла и место како академска дисциплина, КА постојано го ширела кругот на проблеми што ги обработува, ги усовршувала аналитичкиот апарат и научната методологија, а навлегла и во неколку други гранични области – општата теорија на јазикот, теоријата и психологијата на учењето, педагогијата и методиката на настава, јазиците во контакт – со што овозможила создавање интердисциплинарни подрачја, чии граници и денес се поместуваат во зависност од проблематиката кон која е насочен одреден теоретски или практичен истражувачки интерес.³⁴

Во XXI век, КА е обогатена со придобивките од новите теоретски рамки – особено од доменот на прагматиката, корпусната лингвистика и когнитивната лингвистика. Иако е сосема можно дека нема да успее целосно да ги предвиди грешките во јазичната продукција, таа останува корисна алатка за успешно предвидување на грешки во разбирањето и на избегнувањето на дадени структури.

ОБЕМ НА КОНТРАСТИРАЊЕ

Определувањето на обемот или широчината на контрастирањето, всушност претставува решавање на еден методолошки проблем при контрастивните проучувања. Ивир нагласува³⁵ дека, без оглед на обемот на корпусот на текстови, аналитичарот никогаш не може да биде сигурен дека опфатил сè што е релевантно за еден јазичен систем, и дека истовремено не пропуштил некои витални точки на тој систем. Притоа се наметнува уште едно прашање, имено, прашањето за насоката на анализата. Педагошки ориентираната КА најчесто е еднонасочна; кај неа, првична важност имаат елементите од јазикот што се изучува. Сепак, барем имплицитно, постои некаква двонасочност. Претпоставките врз кои

³⁴ Ridjanovic, 1978.

³⁵ Ivir, 1969.

е заснована КА подразбираат дека меѓујазичните разлики на формално ниво може да се воочат дури и со самото нивно манифестирање, но за да се утврдат сличностите, потребно е подлабоко проучување на јазиците, до степен на испитување на јазичните универзалности.

ПРЕВОДОТ И ЕКВИВАЛЕНЦИЈАТА ВО УСВОЈУВАЊЕТО СТРАНСКИ ЈАЗИК

Фактот дека контрастирањето и преведувањето се поврзани денес е општо прифатен и востановен. Сепак, има истражувачи кои упатуваат критики кон исклучивото врзување на споредбата со преведувањето, зашто сметаат дека таа врска не е ни најмалку едноставна, ниту пак е непосредна.³⁶ Јазикот функционира како спој на облик и значење; КА се занимава со споредување на два јазика, но кај воспоставувањето однос меѓу двата јазика тешко може да се земат предвид само значенските аспекти. Напротив, се набљудуваат и формалните, и функционалните аспекти на јазичните сегменти.

Во тесна врска со ова е поставката за *јазична еквиваленција*. Овој поим првично бил преземен од теоријата на превод, а се однесувал на поставката за *преводна еквиваленција*.³⁷ При определувањето на еквиваленцијата, иследувачите тргнуваат од претпоставката дека постои одредена универзална карактеристика, општа платформа која овозможува да се изведе споредбата; контрастивистите се интересираат токму за конкретната реализација на дадената универзална карактеристика. Сличностите и разликите се набљудуваат по облик, значење и распределба, а пред да се пристапи кон контрастирање, првенствено се утврдува степенот на споредливост. Наспроти изучувањата на преводот, во општите јазични иследувања *еквиваленцијата* се дефинира како *приближна значенска еднаквост*. Според Ѓорѓевиќ,³⁸ во основата на утврдувањето на споредливоста лежи токму еквиваленцијата – зашто утврдувањето на степенот на споредливост се сведува на преведувањето, во чија основа пак лежи семантичкиот критериум, т.е. приближната значенска еднаквост. Таа наведува три вида еквиваленција: екстралингвистичка, психоллингвистичка и лингвистичка еквиваленција; тука, нас нè интересира *лингвистичката еквиваленција*, која може да биде:

а) *повеќечлена еквиваленција* – кога еден елемент од појдовниот јазик може да се преведе со повеќе елементи во јазикот-цел:

³⁶ Hamp, 1968.

³⁷ Ivir, 1969.

³⁸ Djordjevic, 2004.

3. мешлест – beefy, pot-bellied, pudgy, tubby, paunchy
4. крвав – bloody, blood-stained
5. восочен – waxy, wax

б) *текстуална, едночлена еквиваленција* – кога конструкцијата од J2 е најдобар, ако не и единствен превод на конструкцијата од J1:

6. саксонскиот генитив е најдобар преводен еквивалент на македонските придавки образувани со наставката *-ов (-ев)* – така, *father's* = татков (*I still have my father's clothes; I just cannot get rid of them.* – *Уште ги чувам татковите алишта; нешто не ми дава да се ослободам од нив.*); *brother's* = братов (*My brother's problems are my own; how can I not worry?* – *Братовите маки се и мои; како да не се грижам?*)

в) *делумна еквиваленција* – кога некои компоненти од значењето на една облик од J2 се еквивалентни со некои, но не со сите компоненти на значењето на тој облик во J1:

7. *honorable* – чесен; честит
 - а) He has *honorable* intentions. – Тој има *чесни* намери.
 - б) He is an *honorable* man; he would never deceive you. – Тој е *чесит* човек; никогаш не би те излажал.
8. *cultural* – културолошки, културен; култивиран
 - а) Get ready to experience a *cultural* shock when you arrive in the Middle East. – Подготви се за *културолошки* шок кога ќе пристигнеш на Блискиот Исток.
 - б) This *cultural* strand of plant is very rare. – Овој вид на *култивирана* билка е многу редок.

Има мислења дека не е тешко да се утврди формалната еквиваленција, односно еквиваленцијата на површинските структури; понатаму, се смета дека таа може да се утврди релативно лесно, за разлика од функционално-семантичката еквиваленција, која може да се нарече дур и квази-еквиваленција, зашто останува без решение.³⁹

Во однос, пак, на преводната еквиваленција меѓу два јазика, можно е да се различат *конвергентни односи*, *дивергентни односи* и *нулта односи* – во случаи кога одреден сегмент отсуствува во едниот, во однос на другиот јазик. Овие односи може да се илустрираат низ призмата на деноминалните атрибути во англискиот јазик и нивните преводни еквиваленти во македонскиот:

³⁹ Nickel, 1971; Krzeszowski, 1981.

а) *апсолутно совпаѓање* – идентичност, еквивалентност или потполна, т.е. целосна корелација:

1. преводни еквиваленти на македонската наставка $-(л)ив$ = англиската наставка $-y$:

- 9. | дождлив – *rainy*
- 10. | песоклив – *sandy*
- 11. | трнлив – *thorny*

2. преводни еквиваленти на македонската наставка $-ов$ ($-ев$) = составот *N's* (*именка во генитив*):

- 12. | татков – *father's*
- 13. | стриков – *uncle's*

б) *делумно совпаѓање* – сличност, делумна корелација:

1. преводни еквиваленти на македонската наставка $-ат$ = англиската наставка $-y$:

- 14. | рогат – *horny*

2. преводни еквиваленти на македонската наставка $-ест$ = англиската наставка $-ed$:

- 15. | брадест – *bearded*
- 16. | шилест – *pointed*

в) *апсолутно несовпаѓање* – разлика, непостоење кореспонденција, односно, празна корелација:

1. преводни еквиваленти на македонската наставка $-(л)ив$:

- 17. | бигорлив – *containing lime*

2. преводни еквиваленти на македонската наставка $-ен$:

- 18. | анкетен – *of a questionnaire*

АНАЛИЗА НА ГРЕШКИТЕ ВО УСВОЈУВАЊЕТО СТРАНСКИ ЈАЗИК

При АГ во усвојувањето J2 може да се јават повеќе тешкотии; една од нив лежи во фактот што и првиот и вториот јазик како системи не можат да се набљудуваат непосредно, туку до нив се доаѓа посредно, преку анализа на податоците од лингвистичката продукција и разбирањето.

Анализата е уште повеќе отежната поради нестабилноста на системите на изучувачите, како и на нивниот меѓујазик. Затоа, првиот чекор мора да се состои од идентификација и опис на грешките, а на прво место на различувањето меѓу отворени и затворени грешки. *Отворените грешки* на реченично ниво се несомнено неграматички; *затворените грешки*, пак, се граматички добро обликувани, но не дозволуваат толкување во контекст на комуникацијата.

Грешките анализирани по пат на АГ претставуваат само еден дел од грешките, а згора на ова, Браун укажува⁴⁰ и на ризикот од преголемо внимание насочено кон грешките на изучувачите; според него, не смее да се занемари значењето на позитивното поттикнување и слободната комуникација, зашто крајната цел во учењето странски јазик е постигнување комуникативна флуентност. Според него, разбирањето е подеднакво значајно како и лингвистичката продукција, па затоа при АГ не треба да се става силен акцент врз податоците поврзани со продукцијата.

Примената на АГ го исправа иследувачот пред уште неколку сериозни проблеми. На пример, Шахтер⁴¹ и Клајнман⁴² докажуваат дека АГ не успева да ја објасни стратегијата на избегнување; со други зборови, отсуството на грешки не мора да одразува и лингвистичка компетенција. Понатаму, АГ може да предизвика и фокусирање врз одделните јазици, избегнувајќи ги универзалните јазични аспекти; токму затоа, Гас препорачува⁴³ истражувачите да посветат поголемо внимание на лингвистичките елементи кои што се својствени за сите јазици.

Значаен елемент во природот на АГ претставува определувањето на изворите на грешки. Зошто се прават определени грешки? Кои когнитивни стратегии и стилови, па дури и варијабли на личноста се кријат зад одредени грешки? Преку обидот да се определат причините и изворот на грешките, истражувачите почнуваат да ги разбираат начините на кои когнитивното и афективното битие се врзуваат со лингвистичкиот систем. Оваа тенденција, која би можела да се нарече и *тенденција кон холистички пристап*, зема замав во истражувањата за јазикот; во последно време, сè поголемо внимание се посветува на когнитивната и на афективната заснованост на јазичните манифестации. Поновите истражувања во голема мера се потпираат врз стратегиите и стиловите на учење, врз когнитивната подготвеност за учење на определена структура, по сложеност соодветна на дадена возраст, и најпосле врз мотива-

⁴⁰ Brown, 1994: 206.

⁴¹ Schachter, 1974.

⁴² Kleinmann, 1977.

⁴³ Gass, 1984.

цијата како афективен фактор – која во последно време се разгледува и кај изучувачот, како фактор во успешноста на изучуваната содржина, но и кај наставникот и неговиот приод во применуваните методи.

Еден од главните придонеси на АГ е тоа што изворите на грешки се прошируваат надвор од чисто *интерлингвалните грешки*.⁴⁴ *Интралингвалниот трансфер*⁴⁵ е уште еден, дополнителен фактор во учењето втор јазик; негов негативен парник е прекумерното обоштување. Основните постулати на теоријата на учењето упатуваат кон заклучок – заснован и врз емпириски податоци – дека во почетните фази на учењето странски јазик преовладува интерлингвалниот трансфер, за потоа тежиштето да се помести врз интралингвалниот трансфер.

ВИДОВИ ГРЕШКИ ВО ПРОЦЕСОТ НА УСВОЈУВАЊЕ СТРАНСКИ ЈАЗИК

Грешките се третираат како неизбежен процес во учењето. Има многу различни начини да се опише напредокот во јазичниот развој, кој изучувачите го манифестираат при напредувањето кон целниот јазичен систем. Кај секој изучувач се пројавува голема варијабилност во разликите, што предизвикува тешкотии при описот на различните фази. Сепак, Браун успева да определи четири фази во продуцирањето грешки:⁴⁶

а) *Прва фаза* – случајни, несистематски грешки, при кои изучувачот има само неодредена свест дека постои некаков систематски образец за определена јазична единица. Во оваа фаза кај изучувачите може да се јави неконсистентност како одраз на експериментирање или непрецизно нагаѓање; на пример, за реченицата *Почнаа да ми солзат очите кога влегов во зачадената просторија*, се нуди превод **My eyes started tearing when I entered into the smoking room, *My eyes started tearing when I went inside the smokish room* или **My eyes started tearing when I entered the smoked room*, наместо *My eyes started watering when I entered the smoky room*.

⁴⁴ Почетните фази во учењето на странски јазик се карактеризираат со голем степен на *интерлингвален/меѓујазичен трансфер* или интерференција од мајчиниот јазик (на пример, во однос на деноминалните атрибути, образување на непостоечкиот облик **muslimanish* (муслимански), по аналогија на *English, Swedish, Irish*, и т. н.; односно, македонската наставка *-ски* не секогаш се преведува со облици кои завршуваат на *-ish*).

⁴⁵ *Интралингвална интерференција* е друг значаен фактор именуван од Ричардс, а се однесува на оние единици кои не ја отсликуваат структурата на Ј1, туку се генерализации засновани на делумна изложеност кон јазикот-цел (Richards, 1970).

⁴⁶ Brown 1994: 211.

б) *Втора фаза* – почетно оформување на систематичност, фаза во која расте консистентноста во лингвистичката продукција на изучувачот. Изучувачот почнува да го осознава системот и да интернализира определени правила; тие правила може да не се точни во јазикот на родениот говорител, но во претставата на оној што е во процес на учење, тие се целосно легитимни. Оваа фаза се карактеризира со често враќање назад кон претходната фаза, каде изучувачот навидум го сфатил правилото или принципот, но потоа назадува кон претходната фаза. Во општи рамки, изучувачот во оваа фаза не може да поправа туѓи грешки, а типично е и избегнувањето на структури и теми. Така, во оваа фаза реченицата *Toj e преубаво момче, со сини очи*, најчесто би се превела како *He is such a good-looking boy, with blue eyes*, наместо да се употреби деноминален атрибут, што е повообичаено – *He is such a good-looking, blue-eyed boy*.

в) *Трета фаза* – систематска фаза, во која изучувачот е способен да манифестира поголема консистентност во продукцијата на Ј2. Иако не сите правила се сè уште добро образувани во сфаќањата на изучувачот, тие покажуваат поголема внатрешна консистентност и приближуваат до системот на јазикот-цел. Најзабележителна разлика меѓу втората и третата фаза е способноста на изучувачот да ги поправи своите грешки кога тие ќе му се посочат, дури и многу суптилно. Така, во оваа фаза реченицата *Подготви се за културен шок кога ќе пристигнеш во Египет*, наместо да се преведе *Prepare yourself for a cultural shock when you arrive in Egypt*, би била преведена како *Prepare yourself for a (?)culture shock when you arrive in Egypt*, а кога изучувачот ќе добие опомена дека нешто треба да исправи во реченицата, без сомнение ќе си ја поправи грешката.

г) *Четврта фаза* – стабилизација, е фаза која Кордер ја нарекува пост-систематска фаза.⁴⁷ Во оваа фаза изучувачот има релативно мал број грешки, а го совладал системот до тој степен што флуентноста и значењата не му претставуваат проблем. Четвртата фаза е проследена со способноста на изучувачот за самопоправање. Тој може сам да ги почувствува грешките, без да чека повратна информација во вид на реакција или поправка од друг. Во оваа фаза, изучувачите може брзо да се стабилизираат, но сепак има место за провлекување на некои помали грешки и манифестирање на фосилизација. Така, овде може да се наведе преводот на реченицата *Нејзиното детинство однесување веќе не е интересно*, и наместо реченицата да се преведе *Her childish behavior is no longer interesting*, да се јави – *Her (?)child-like behavior is no longer interesting*, каде *child-like* не е соодветен преводен еквивалент за контекстот, иако е јасно дека изучувачот нема проблеми со самото образување на деноминален

⁴⁷ Corder, 1973.

атрибут, ниту со образување непостоечки облици. Во најголем број случаи, ваквата грешка би била коригирана од страна на самиот изучувач.

КОНТРАСТИВНАТА АНАЛИЗА И АНАЛИЗАТА НА ГРЕШКИ

Повеќето истражувачи сметаат дека разликата меѓу контрастивната лингвистика и КА е во нивото и во степенот на конкретност; според нив, ако се користи АГ како комплементарна техника, од конкретни факти се оди кон општи лингвистички факти, врз основа на кои контрастивната лингвистика ја формулира разликата меѓу два јазични системи на повисоко формално ниво. Од друга страна, некои лингвисти истакнуваат дека разликата меѓу КА и контрастивната лингвистика е во целите, кои кај анализата се практични и имаат, пред сè, педагошка природа.⁴⁸

Сепак, факт е дека секое истражување од КА нуди податоци што имаат двојна, и општолингвистичка, и применета вредност.⁴⁹ Без разлика на ориентацијата на лингвистичкото истражување, кое може да биде во прилог на КА, или пак да ја оспорува, секое теориско истражување на јазикот поаѓа од конкретни јазични истражувања. Од гледна точка на теоријата, трудовите од областа на КА, поткрепени со АГ, се од повеќекратна корист:

а) преку АГ, тие овозможуваат пристап до конкретни податоци за јазичното однесување на изучувачите во врска со јазикот-цел;

б) тие укажуваат на некои својства на посебните апроксимативни системи;

в) посредно, бидејќи станува збор за меѓујазик на изучувачи, понудените податоци претставуваат и прилог кон јазична пицинизација, креолизација или фосилизација, зашто се става нагласка врз поедноставените облици на јазикот-цел;⁵⁰

г) преку АГ, контрастивната лингвистика располага со релевантни податоци за јазичното воопштување; и

д) со одбележување на сличностите и разликите на однесувањето на една граматичка категорија или структура во два јазика, КА може да послужи и за типолошка делинеација, во смисла на одредување на типолошката сличност и јазичната специфичност.

⁴⁸ Selinker, 1972: 2.

⁴⁹ Filipovic, 1975: 6; Di Pietro, 1971: 8.

⁵⁰ Widdowson, 1975.

ЗА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Со цел да се провери и утврди кои англиски наставки им задаваат најголеми проблеми на македонските изучувачи при образување деноминални атрибути во англискиот јазик, беше направено истражување при кое им беа зададени две вежби на студентите од прва и трета година при Катедрата за англиски јазик и книжевност. Во истражувањето беа опфатени 168 студенти од прва година и 96 студенти од трета година. Причината поради која беа опфатени студенти од наведените години, е зашто сакавме да опфатиме испитаници кои се на почеток на своите студии, но и да имаме репрезенти од погорните години, и со тоа да видиме дали има разлика во одговорите што ќе ги добиеме.

Во однос на вежбите, кои се дадени како Прилог 1 и Прилог 2 – во првата вежба (Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*), според инструкциите, студентите требаа да образуваат соодветна придавка од именката која им беше дадена во заграда, при што имаа и список од можни деривациски суфикси, наведени по азбучен ред. Во втората вежба (Прилог 2 – *Exercise 2: M → E Translation*), според инструкциите, студентите требаше да ги преведат дадените реченици од македонски на англиски јазик, а притоа да обрнат внимание на болдираниот збор, односно фраза, и да го/ја преведат со соодветна придавка. Во овој случај, им беше посочено да го употребат најсоодветниот англиски преводен еквивалент во зависност од контекстот (реченицата во која се наоѓаше дадениот збор/фраза), и да употребат деноминална придавка, односно придавка деривирана од именска основа.

Резултатите кои се прикажуваат и анализираат во продолжение се добиени од првата вежба (Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*); резултатите од втората вежба (Прилог 2 – *Exercise 2: M → E Translation*) беа од особена корист во главата *Деноминални атрибути во македонскиот јазик*, и тоа најмногу за точката *Проблеми на македонските изучувачи при превод на одредена наставка на англиски*.

За да се обезбеди симетрија со претходните делови, во кои се разработуваат наставките со кои се образуваат деноминални атрибути во англискиот јазик (*Глава 3. Деноминални атрибути во англискиот јазик*), анализата на резултатите ќе се прикаже според англиските наставки, дадени по азбучен редослед. При тоа, за секоја англиска наставка ќе бидат наведени: а) точните облици на англиските придавки образувани со дадената наставка; б) несоодветните еквиваленти (обележани со ?) и непосредните облици (обележани со *); и в) коментар за тешкотиите на кои на-

идуваат македонските изучувачи во англискиот јазик. На крајот од оваа глава следува графички приказ, со кој се илустрираат резултатите.

-able

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-able* се следните: *comfortable*, *valuable*, *honorable*, *fashionable* и *knowledgeable* (види ги речениците: 1, 23, 43, 64, 79; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Кај студентите од трета година во принцип не наидовме на вакви облици во корпусот, додека кај студентите од прва година не се појавија несоодветни и непостоечки облици само кај *comfortable*; за останатите се јавија следните облици: *?valued*, *?honored*, *?honest*, *?honorary*, **honorable*, **honorous*, **fashionable*, **fashionate*, **knowledgeable*, **knowledgeful*. Тука може да се споменат и облиците кај кои имаше ортографски грешки – *valugable* и *knowledgable*, кои укажуваат на фактот дека изучувачите знаеле кој суфикс треба да се употреби, но направиле грешка во ортографијата. Интересно е што кај облиците каде има ортографски грешки (*valugable*, *knowledgable*), се работи за зборови кои завршуваат на *-e*, и додека кај едниот збор се губи финалното *-e* при додавање на суфиксот (*value* → *valugable*), кај другиот збор тоа не е случај (*knowledge* → *knowledgable*). Очигледно, проблемот тука не бил поради непознавање кој суфикс да се употреби, туку незнаење на ортографските правила, односно во кој случај се губи финалното *-e*.

Коментар: Се чини дека оваа наставка не предизвикува дилеми кај македонските изучувачи, а тоа може да се види од самите резултати; повеќето студенти од трета година ги имаат точните облици, а и во прва година ова беше случај кај мнозинството од студентите, и покрај појавата на некои несоодветни и непостоечки облици.

-al

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-al* се следните: *experimental*, *autumnal*, *occasional*, *cultural*, *emotional* и *presidential* (види ги речениците: 2, 22, 44, 65, 80, 89; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): И кај студентите од прва година, и кај студентите од трета година, се забележува појава на несоодветни и непостоечки облици, иако во помала мера кај студентите од трета година, и тоа најчесто за *experimental* – **experimentative*, за *presidential* – **presidential* и за *autumnal*

- ?*autumn-like*, **autumnly*, **autumny* и **autumnish*. Кај студентите од прва година се забележува поширок спектар на непостоечки облици; така, за *experimental*, покрај споменатиот облик **experimentative*, се јавува и **experimentalary*, за *presidential* – повеќето студенти од прва година се определиле за обликот **presidential* (всушност, повеќе од половина од испитаниците, додека само една третина од нив го дале точниот одговор – *presidential*), а се јавуваат и **presidentic*, **presidentical*, **presidently* и **presidentary*, а за *autumnal*, покрај гореспоменатите непостоечки облици, се јавуваат и **autumnian*, **autumnic* и **autumnesque*. Исто така, студентите од трета година ги даваат точните облици на *occasional*, *cultural* и *emotional*, а кај студентите од прва година се бележат следните облици: за *occasional* – ?*occasionally* (што всушност е прилог, а не придавка) и **occasionable*, за *cultural* – **culturous*, **culturate*, **culturistic*, **culturian* и за *emotional* – ?*emotive*, **emotionate* и **emotionable*.

Коментар: Честата појава на обликот **presidential* укажува дека студентите знаеле дека со дадената именска основа треба да се употреби суфиксот *-al* за да се образува придавка, но заборавиле на фактот дека наставката *-ial* понекогаш се употребува наместо *-al*, особено со именки што завршуваат на *-er*, *-or* и *-ent*.

-an

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-an* се следните: *Persian*, *Indian*, *Canadian* и *Scandinavian* (види ги речениците: 3, 24, 45, 66; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Кај студентите од прва и од трета година во најголема мера не најдовме на несоодветни и непостоечки облици во корпусот, односно – онаму каде имаше по некоја грешка, таа беше од ортографска природа.

Коментар: Единствената забелешка што може да се даде во овој случај е од ортографска природа. Имено, иако во принцип не се јавија несоодветни и непостоечки облици, честопати се случуваше тие да се напишани со мала буква – што е ортографски неправилно во англискиот јазик, за разлика од македонскиот, каде ваквите облици стандардно се пишуваат со мала буква.

-ary

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-ary* се: *legendary*, *cautionary*, *complimentary*, *parliamentary* и *dietary* (види

ги речениците: 4, 25, 46, 67, 81; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Тука се бележи појава на повеќе несоодветни и непостоечки облици кај испитаниците и во двете години. Интересно е да се наведе дека сите испитаници од прва година го имаат наведено зборот *legendary*, додека кај испитаниците од трета година, покрај *legendary*, кој се јавува кај повеќето студенти, се јавува и непостоечкиот облик **legendarous*. Исто се случува и со зборот *parliamentary* – додека повеќето студенти од прва година го наведуваат точниот облик, во трета година повеќето студенти го наведуваат несоодветниот облик *?parliamentarian*, облик што всушност не е ни придавка, туку е именка и значи *парламентарец*. Во однос на *cautionary*, повеќето студенти и во прва и во трета година го наведуваат зборот *?cautious*, збор кој постои и е придавка, но не е соодветен за дадениот контекст; *complimentary* се јавува кај повеќето студенти и во прва и во трета година; а *dietary* го имаат сите испитаници од трета година, а само една четвртина од оние од прва година. Како непостоечки облици може да се наведат следните: за *cautionary* се бележи појавата на **cautional*; за *complimentary* – **complimental*, **complimentable*, **complimentful*, **complimentous*; за *parliamentary* – **parliamental*, **parliamentative*, **parliamentic*; и за *dietary* – **dietal*, **dietic*, **dietous*, **dietive*.

Коментар: Фактот што се јавуваат бројни несоодветни, а особено непостоечки облици при образувањето англиски придавки со наставката *-ary* укажува дека таа им претставува тешкотии на македонските изучувачи. Иако наставката се смета за прилично продуктивна, ваквите облици сепак не се многу вообичаени за изучувачите; тие најчесто се јавуваат во поформален регистар, и затоа вообичаено се заменуваат со некој синоним или синонимна конструкција, со што се избегнува нивната употреба.

-ate

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-ate* се следните: *intimate*, *accurate* и *obstinate* (види ги речениците: 5, 26, 47; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Кај студентите од трета година, за *intimate* и *accurate* не се јавуваат несоодветни и непостоечки облици, додека за *obstinate* се бележи појавата на **obstinant* и **obstinal*, иако такви случаи се ретки и повеќето од испитаниците го употребуваат точниот збор. Кај студентите од прва година, очекувано, има поголема разноличност во однос на обли-

ците кои се јавуваат, па така, се бележи појава и на несоодветни и на непостоечки облици. Имено, за *intimate*, иако речиси сите испитаници го наведуваат точниот облик, се јавува и **intimous*, за *accurate*, кој се јавува кај мнозинството испитаници, значителен број го наведуваат и **accurative*, а кај помал број се јавува и **accurable*, и за *obstinate*, покрај горенаведените непостоечки облици кои се јавуваат кај испитаниците од трета година, се бележи појавата и на **obstinated* и **obstinous*.

Коментар: И во овој случај се јавуваат непостоечки облици, а со тоа може да заклучиме дека сепак ваквите деривати донекаде им претставуваат тешкотии на македонските изучувачи. Ова најмногу се должи на фактот што, иако нивното образување не бара големи промени, ваквите зборови не се многу вообичаени поради тоа што нивната употреба е ограничена на поформални контексти.

-ed

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-ed* се следните: *blue-eyed*, *diseased*, *talented*, *bearded* и *left-handed* (види ги речениците: 6, 27, 48, 68, 90; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Облиците *blue-eyed* и *left-handed* се покажаа како не многу проблематични ни за студентите од прва ни за студентите од трета година, и тука не се појавија несоодветни и непостоечки облици. Од друга страна, пак, *diseased* и *bearded* се покажаа како прилично проблематични и за студентите од прва и за студентите од трета година, со широк спектар на непостоечки облици, а може да се каже дека непостоечки облици се јавија кај мнозинството испитаници од трета година, и кај нешто повеќе од половината испитаници од прва година. Така, како најчести непостоечки облици, и во прва и во трета година, може да се наведат следните: **diseaseful* и **beardy*, а потоа и **diseaseable*, **diseaseous* и **beardful*. Интересно е да се наведе и појавата на *beardless*, кој, иако не е најсоодветен збор за дадениот контекст, сепак не може да се смета дека е и погрешен. Зборот *talented*, како што беше случај со *blue-eyed* и *left-handed*, се покажа дека не им е проблематичен на испитаниците од двете години, со ретка појава на несоодветни облици, имено, само со ретката појава на **talentous*.

Коментар: Најмногу проблеми се јавуваат кај оние деривати кои не им се многу вообичаени на македонските изучувачи, како што се *diseased* и *bearded*, бидејќи и во двата случаја постојат други еквиваленти или конструкции со кои тие би биле заменети, имено, за *diseased* = *sick*

(што всушност и се појави кај неколку испитаници), а за *bearded* = *with a beard*. Оние зборови кои се вообичаени, како што можеме да видиме од резултатите, не им создаваат тешкотии на студентите.

-en

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-en* се следните: *woolen*, *leaden*, *golden*, *earthen* и *wooden* (види ги речениците: 7, 28, 49, 69, 97; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Во принцип, во гореспоменатите реченици каде се бараше дериват образуван со наставката *-en*, се јавија бројни несоодветни и непостоечки облици. Така, иако најголем дел од испитаниците ги употребија зборовите *woolen* и *golden*, се бележи и појавата на несоодветните облици *?woolly* и *?gold-like*, како и на непостоечкиот облик **woolish*. Меѓутоа, се чини дека кај овие облици се бележат најмалку проблеми, бидејќи за останатите се јавува една цела палета на несоодветни и непостоечки облици, со што може да се заклучи дека македонските изучувачи имаат тешкотии со ваквите деривати. Така, наместо *earthen*, мнозинството испитаници, од прва и од трета година, се определува за *?earthy*, а се јавуваат и *?earthly*, *?earth-like* и **earthish*; покрај *leaden*, кој не се јавува кај голем број испитаници, се јавуваат несоодветните облици *?leaded* и *?lead-like*, како и непостоечките **leadsome*, **leady*, **leadful*, **leadish* и **leadous*. Ист е случајот и со *wooden*, кој се јавува кај половина од испитаниците, а кај останатите се бележи појавата на *?woody*, *?wood-like* и *?woodish*.

Коментар: Шаренилото од несоодветни и непостоечки облици кои се јавуваат докажува дека кај македонските изучувачи постојат тешкотии со дериватите образувани со англиската наставка *-en*, а тоа е очекувано имајќи го предвид фактот што постојат бројни облици кои се образнуваат со дадената именска основа, но со друг суфикс, па така еден облик може да е повообичаен од некој друг, а да не е соодветен за дадениот контекст.

-ese

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-ese* се следните: *Vietnamese*, *Viennese* и *Japanese* (види ги речениците: 8, 29, 50; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Во принцип, испитаниците од двете години во голема мера ги навеле точните облици, односно, правилно ги образувале придавките од дадените именски основи. Во секој случај, има и ретка по-

јава на непостоечки облици, па покрај правилниот облик *Vietnamese* се јавуваат **Vietnamish* (и кај студентите од прва година и кај студентите од трета година), **Vietnamic* и **Vietnamian* (само кај испитаниците од прва година); потоа, покрај правилниот облик *Viennese*, имаме **Viennish*, **Viennic* и **Viennian*; а кај *Japanese* се бележат најмалку непостоечки облици, и тоа само во ретки случаи, во прва година – **Japanian* и **Japanish*.

Коментар: Непостоечките облици не се многу честа појава, всушност, кај испитаниците почесто се бележи грешка од ортографска природа, имено, дериватите наместо да ги пишуваат со голема буква, како што е правилото во англискиот јазик, тие ги пишуваат со мала буква, по аналогича со македонскиот јазик.

-esque

Точни облици на англиските придавки образуваани со наставката *-esque* се следните: *statuesque*, *picturesque* и *Beethovenesque* (види ги речениците: 9, 30, 51; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Како што се очекуваше, наставката *-esque* се покажа како една од потешките за македонските изучувачи, а ова може да се види од големиот број несоодветни и непостоечки облици кои беа наведени од испитаниците и од прва и од трета година, за разлика од помалиот број точни одговори. Значи, помалку од половина од студентите имаа наведено точни одговори, а кај непостоечките облици особено, се бележи широка палета. Така, наместо *statuesque*, имавме *?static*, *?stative*, *?statue-like*, *?statuary*, **statuated*, **statual*, **statuous*, **statued* и **statuable*; наместо *picturesque*, збор кој, всушност, не им предизвика големи проблеми на испитаниците од трета година, со оглед на фактот што поголемиот број од нив го наведоа точниот одговор, кај испитаниците од прва година се јавија: *?picture-like*, *?pictured*, **pictureful* и **picturous*; а за *Beethovenesque*, кој се јави многу ретко само кај неколкумина од испитаниците, ги добивме следните: *?Beethoven-like*, **Beethovenian*, **Beethovian*, **Beethovenish* и **Beethovenic*.

Коментар: Наставката *-esque* очекувано се покажа како проблематична за македонските изучувачи, а тоа е така од неколку причини. Иако оваа наставка се јавува во голем број зборови, во принцип се работи за маргинална продуктивност. Исто така, постојат неколку наставки кои се во игра кога се образуваат ваков вид на придавки, а кога станува збор за придавки образуваани од лични именки, најчеста е наставката *-ian* (според некои анализи, таа се употребува во 60% од случаите), а останатиот дел е распределен меѓу седум други наставки (*-ese*, *-esque*, *-ic*, *-ine*, *-ish*, *-ist*

и *-ite*). Ова се поклопува и со нашите резултати, каде испитаниците во најголем број го наведуваат обликот **Beethovenian*, а се јавуваат и облиците **Beethovenish* и **Beethovenic*. Во однос на *statuesque* и *picturesque*, несомнено *picturesque* им е донекаде повообичаен збор, и затоа тука се јавуваат повеќе точни одговори одошто кај реченицата со *statuesque*.

-ful

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-ful* се следните: *colorful, faithful, delightful, peaceful, beautiful* и *hopeful* (види ги речениците: 10, 31, 52, 70, 82, 91; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): И покрај тоа што за оваа наставка беа дадени повеќе реченици во споредба со некои други наставки, сепак тука во голема мера немаше појава на непостоечки облици, а некои од несоодветните облици што беа наведени дури и може да се прифатат како точни, со тоа што би се сменило значењето на реченицата – но од граматичка гледна точка, би биле прифатливи. Ова се однесува на реченица 91, каде се бараше зборот *hopeful*, и кој голем број од испитаниците го имаа наведено. Меѓутоа, имаше случаи каде беше наведен и зборот *hopeless*, што може исто така да биде прифатен како точен. Во однос на други несоодветни облици, иако со прилично ретка појава кај испитаниците, може да ги наведеме следните: *?faithless* и *?peaceless*.

Коментар: Интересно е да се посочи дека покрај наставката која се бараше за образување на придавките во дадените реченици, не се јави друга наставка, освен *-less*, што укажува на фактот дека студентите немаат проблеми со ваквиот начин на образување придавки, како и тоа дека се свесни дека наставката *-less* во најголема мера искажува спротивно значење на наставката *-ful*. Исто така, се забележа и појавата, иако ретка, на ортографски грешки, па наместо на *-ful*, зборот да заврши на *-full*, што укажува дека кај изучувачите дошло до забуна меѓу придавката *full* и наставката *-ful*, па наместо *faithful* имавме **faithfull*, наместо *peaceful* – **peacefull* и наместо *delightful* – **delightfull*. Сепак, ваквите грешки попрво би ги класифицирале како резултат на невнимание бидејќи немаше никаква конзистентност во оваа појава, односно, кај еден ист студент, една придавка да е образувана со *-ful*, а друга со *-full*.

-ian

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-ian* се следните: *Victorian, Chaucerian, utopian, Elizabethan, mammalian* и

Shakespearean (види ги речениците: 11, 32, 53, 71, 83, 92; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Кај зборовите образувани со оваа наставка, резултатите одеа од една крајност до друга, и кај испитаниците од прва година и кај оние од трета. Имено, кај придавките образувани од (женски) лични имиња, *Victorian* и *Elizabethan*, во принцип немаше некои позначајни проблеми, односно, за *Victorian* не се појавија несоодветни и непостоечки облици, додека, пак, за *Elizabethan*, очекувано, а особено кај испитаниците во прва година, се појави обликот **Elizabethian*. За останатите две придавки образувани од (сега машки) лични имиња, имаше голема разлика. Имено, додека за *Shakespearean* не се појавија некои позначајни проблеми, освен во однос на ортографијата, па кај одреден број испитаници се бележи употреба на обликот **Shakespearian*, а на места се јавува и ?*Shakespeare-like*, за *Chaucerian*, од друга страна, македонските изучувачи имаа повеќе тешкотии, па можеме да наведеме и несоодветни и непостоечки облици - ?*Chaucer-like*, **Chaucerish*, **Chaucerly*, **Chaucerous*, **Chaucerical*, **Chaucery* и **Chaucerese*. И кај останатите две придавки, образувани од општи именки, се забележаа две крајности; така, додека *utopian* не се покажа како проблематичен облик, па така се јави само еден непостоечки облик, кај испитаници од прва година - **utopius*, *mammalian*, од друга страна, беше наведен кај помалку од половина испитаници, а се појавија следните несоодветни и непостоечки облици: ?*mammal-like*, **mammalic*, **mammaly*, **mammalese* и **mammalsome*.

Коментар: Во однос на придавките образувани од општите именки (*utopian* и *mammalian*), не е тешко да се посочи онаа која им е повообичаена на студентите (*utopian*), бидејќи таму немаше многу несоодветни и непостоечки облици, за разлика од другата придавка, која им предизвика тешкотии (*mammalian*), и каде се појавија разни, најчесто непостоечки, облици. Во однос на придавките образувани од лични именки, во принцип нема некои поголеми проблеми, освен кај *Elizabethan* и кај *Shakespearean*, и тоа од разбирливи причини, бидејќи по правило, личните имиња кои завршуваат на *-e* најчесто се комбинираат со наставката *-an* наместо *-ian* (на пример, *Shakespearean*), а *-an* исто така повремено се јавува и во веќе усвоени облици, како што е случајот со *Elizabethan*.

-ic

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-ic* се следните: *alcoholic*, *rhythmic(al)*, *democratic*, *athletic*, *symbolic(al)*, *optimistic* и *idealistic* (види ги речениците: 12, 33, 54, 72, 84, 96, 98; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Иако за оваа наставка се дадени поголем број реченици, сепак, на некои места се прифаќа и друга алтернатива, како што е случајот со *rhythmic(al)* и *symbolic(al)*. Кај останатите реченици, од друга страна, нема можност за повеќе прифатливи опции. Од таа причина, кај гореспоменатите зборови, *rhythmic(al)* и *symbolic(al)*, испитаниците не наведуваат други облици, а тенденцијата е дека поголемиот број од нив ги образуваат овие две придавки само со наставката *-ic*, а не со *-ical*. За останатите придавки, во принцип не се наведени голем број на непостоечки облици, а и оние кои се наведени се ретки и, во најголема мера, образувани со *-ical*. Така, се бележи појавата на **alcoholical*, **democratical*, **athletical*, **optimistical* и **idealistical*, а многу ретко и: **alcoholy*, **alcoholian*, **rhythmy*, **rhythmful*, **democrative*, **democrational* и **symbolous*.

Коментар: Најчесто непостоечките облици се образуваат со наставката *-ical* наместо само со наставката *-ic*, а причина за тоа е дека има зборови каде двете облици се прифатливи, како што беше примерот со *rhythmic(al)* и *symbolic(al)*. Сепак, тоа не е многу честа појава, па дури и онаму каде се прифатливи двете варијанти, тенденцијата кај мнозинството испитаници е да се одлучат за обликот со наставката *-ic*.

-ish

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-ish* се следните: *Irish*, *childish*, *feverish*, *snobbish*, *foolish*, *Danish* и *Scottish* (види ги речениците: 13, 34, 55, 73, 85, 93, 99; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Според бројот на непостоечки облици кои беа наведени за оваа наставка, лесно може да заклучиме дека таа им создава тешкотии на македонските изучувачи – односно, таа е проблематична кога со неа треба да се образуваат придавки од именска основа. Така, кога се додава на основи со кои се именуваат држави или региони, како што беше случајот со *Irish*, *Danish* и *Scottish*, таа е слична со наставката *-(i)an*, која се додава на именки што означуваат места, па очекувано ги имаме следните непостоечки облици: **Irelandian*, **Denmarkian* и **Scotlandian*. Потоа, имаме деривати образувани со наставката *-ish*, но без притоа да се направат потребните промени кај основата, па ги бележиме: **Irelandish*, **Denmarkish* и **Scotlandish*, а присутни се и деривати со грешки во ортографија, како, на пример, **Scottish* (прилично честа појава) и **Dannish*, односно, **Dennish*. Наставките *-ic* и *-ese* исто така се јавуваат при образување на придавки од ваков вид, иако во прилично ретки случаи, па ги имаме **Irelandic*, **Scotlandic* и **Denmarkese*. Во однос на општите именки со

кои се образуваат придавки со *-ish*, и тука се бележат несоодветни и, најчесто, непостоечки облици, па така, наместо *childish* – *?child-like*, *?childless* и **childly*; наместо *feverish* – **feverful*, **fevery*, **feverly*, **feverous* и **feversome*; наместо *snobbish* – *?snobby*, **snobic*, **snobian*, како и **snobish* (грешка во ортографија, но со прилично честа појава); и за *foolish* – **fooly*, со прилично ретка појава.

Коментар: Оваа наставка е проблематична за македонските изучувачи од неколку причини. Најпрвин, во однос на придавките образуваани од именки кои означуваат места, лесно може да дојде до грешки како резултат на истата функција што ја има наставката *-an*, која може да се смета дури и за попродуктивна од наставката *-ish*. Исто така, додека во случајот со *-an* тоа образување се изведува на прилично едноставен и лесен начин, без поголеми варијации, во овој случај, кај облиците со *-ish* се јавуваат одредени промени и во однос на именската основа и во однос на ортографијата, како на пример, удвојување на консонанти (како што беше случајот со *snobbish*). И на крај, иако некои од вака образуваните придавки им се вообичаени на македонските изучувачи, голем дел од нив не им се, или пак, постојат и други облици, образувани по пат на други наставки, што може да доведе до забуни (како, на пример, случајот со *childish* и *childlike*).

-ive

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-ive* се следните: *effective*, *secretive* и *excessive* (види ги речениците: 14, 35, 56; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Мнозинството испитаници и од прва и од трета година ги имаа наведено зборовите кои се бараа, со ретка појава на несоодветни и непостоечки облици. Така, за *effective* кај студентите од трета година во принцип не се јавија несоодветни и непостоечки облици, додека кај оние од прва година имаше ретка појава на **effective* и **effectable*; за *secretive* – *?secretly* (што е прилог, а не придавка, а се јави и во двете години) и **secretful*; и за *excessive* – **excessful* и **excessable*.

Коментар: Според резултатите, се чини дека вака образуваните придавки не им предизвикуваат поголеми проблеми на македонските изучувачи; прво, прилично едноставно се образуваат, а второ, не се многубројни, а тие што постојат им се во голема мера вообичаени на изучувачите.

-less

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-less* се следните: *harmless, ageless, timeless, effortless, heartless, nameless* и *thoughtless* (види ги речениците: 15, 36, 57, 74, 86, 94, 100; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): И во овој случај беа дадени повеќе реченици со цел да се види дали и колку оваа продуктивна наставка им е проблематична на македонските изучувачи, и дали тоа се однесува на повеќето деривати или само на одредени вака образувани придавки. Од она што може да се заклучи според резултатите е дека иако во принцип ваквите облици им се вообичаени на македонските изучувачи, сепак се бележи појава и на несоодветни и на непостоечки облици. Голем дел од испитаниците, повеќе од половина од нив, и од прва и од трета година, ги имаа наведено облиците кои се бараа, па така за *harmless, timeless, nameless* и *thoughtless* немаше непостоечки облици, а од несоодветните се јавија следните: *?harmful, ?harmed, ?timely, ?nameless, ?named* и *?thoughtful*. И *ageless, effortless* и *heartless* не им предизвикаа тешкотии на македонските изучувачи, но во овие случаи се забележа појава и на непостоечки облици, покрај некои несоодветни, па така, може да ги наведеме следните: *?aged, ?aging, *ageful* и **ageive*; кај *effortless* беа наведени само непостоечки облици – **effortsome, *effortful, *effortly, *effortive, *effortic* и **effortal*, и, иако се чини дека овој дериват е можеби проблематичен, сепак, повеќе од половина од испитаниците го имаа наведено обликот што се бараше; а кај *heartless* – покрај *?heartly* се јавија и **heartful* и **hearted*.

Коментар: Наставката *-less* претставува продуктивен начин на образување деноминални придавки во англискиот јазик. Проблеми може да настанат најмногу со несоодветни облици, односно, со облици кои постојат но се несоодветни за дадениот контекст, а тоа во најголема мера е резултат на недоволното внимание со кое изучувачите пристапиле кон вежбата, и го употребиле првиот облик на кој се досетиле, притоа не водејќи се од смислата на реченицата.

-like

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-like* се следните: *ladylike, bird-like* и *doll-like* (види ги речениците: 16, 37, 58; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Дериватите со наставката *-like* не се многу вообичаени, а и најчесто може да се заменат со конструкцијата *like + noun*, па за-

тоа и резултатите не се неочекувани. Голем дел од испитаниците, не знаејќи која наставка да ја употребат, се обиделе да одлучат според интуиција или среќа, па затоа имаме некои интересни облици, како на пример, за *ladylike* – **ladious*, **ladyish* и **ladyesome*; за *bird-like* – **/?birdy*, **birdish*, **birdic*, **birdsomesome* и **birdly*; и за *doll-like* – *?dolly* (што е всушност именка, а не придавка) и **dollish*.

Коментар: Како што беше наведено погоре, ваквите деривати не се многу вообичаени и затоа се јавува толкава палета на непостоечки облици. Самиот факт што постои друга конструкција со која се доловува значењето што го носат вака образуваните облици е причина поради која на голем дел од изучувачите не им се вообичаени дериватите образувани со *-like*.

-ly

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-ly* се следните: *worldly*, *sisterly*, *shapely*, *motherly*, и *saintly* (види ги речениците: 17, 38, 59, 75, 87; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Наставката *-ly* најчесто се јавува при образување прилози, но има и случаи каде може да образува и придавки, како што може да се види од наведените реченици. Повеќето испитаници, и од прва и од трета година, ги наведуваат зборовите кои се бараат, иако се бележи и појава на несоодветни и непостоечки облици. Се чини дека испитаниците имаат најмалку проблеми со *worldly* и *sisterly*, каде во поретки случаи се бележат облиците *?world-wide* (во овој случај има непочитување на инструкциите за извршување на вежбата), **worldy*, *?sister-like* и **sistery*, а најмногу со *shapely* и *saintly*, каде ги имаме следните облици: *?shapeless*, *?shaped*, **shapy*, **shapeful*, *?saint-like*, **sainty* и **saintful*. *Motherly* се јавува кај повеќето испитаници, но тука се бележат и бројни непостоечки облици, како на пример: **motherous*, **mothery* и **motheral*, а од несоодветните – *?mother-like* и *?motherhood* (именка, а не придавка).

Коментар: Како што беше случај со наставката *-less*, така и наставката *-ly* претставува продуктивен начин на образување деноминални придавки во англискиот јазик. Една причина поради која може да настанат проблеми, и тоа најмногу со појавата на бројни несоодветни облици, односно, со облици кои постојат, но се несоодветни за дадениот контекст, е фактот што неколку наставки може да се јават во игра за образување на придавки, и, ако не се обрне доволно внимание на контекстот, може да се случи да се употреби облик кој, иако постои, не е соодветен за дадената реченица. Она што се забележува е дека најчести наставки со кои се

образуваат непостоечките облици се наставките *-y* и *-ful*, додека наставката *-like* најчесто се јавува кај несоодветните облици.

-ous

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-ous* се следните: *adventurous*, *famous*, *courageous*, *mysterious* и *mischievous* (види ги речениците: 18, 39, 60, 76, 95; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Деривати образувани со наставката *-ous* не се многу вообичаени во разговорниот стил, и голем дел од нив имаат синоними кои имаат позачестена појава, па поради тоа и резултатите не се неочекувани – имено, разните непостоечки облици кои се јавија. Секако, има и зборови кои се прилично чести и тука во најголема мера нема проблеми, како на пример *famous*, кој се јавува кај речиси сите испитаници, со исклучок на неколку случаи каде се јавува грешка во ортографијата, па го имаме **fameous*. За *adventurous* се бележи појавата на **adventuristic*, како и на разни (погрешни) начини на негово пишување – **adventurus*, **adventorous*, **adventuros*, и т.н. Кај *courageous* се јавија повеќе непостоечки облици – **courageful*, **courageable* и **couragu*, а вреди да се спомене и дека на неколку места имаше појава и на зборот *brave* во заграда, како дополнително објаснување од некои од испитаниците. Кај *mysterious*, покрај грешките во ортографија – **misterious*, **mysterios* и **misterios*, се јавија и **mysteric* и *?mystical* (кој не е образуван од дадената основа, ниту е соодветен за контекстот). Најмногу непостоечки облици и ортографски грешки имаше кај *mischievous*, па така, може да ги наведеме следните: **mischiefy*, **mischieful*, **mischiefly*, **mischiefal* и **mischiefed* (во однос на непостоечки облици), и **mischievous*, **mischievos* и **mischivous* (во однос на ортографски грешки).

Коментар: Како што беше наведено погоре, дериватите образувани со наставката *-ous* во најголема мера не се многу вообичаени во разговорниот стил, и како така, не им се ни многу вообичаени на македонските изучувачи, а голем дел од нив имаат синоними кои имаат позачестена појава. Од овие причини, добиените резултати се во принцип очекувани. Речиси кај сите зборови имаше грешки во ортографијата, иако некои деривати им се неспорно познати на изучувачите, како на пример *famous* и *adventurous* (и покрај ортографските грешки кои беа присутни). Од друга страна, *courageous* очигледно не е толку вообичаен, колку што е *brave*, како што можевме да видиме од одговорите (каде *brave* во неколку случаи беше наведен во заграда). Кај зборот *mischievous* се потребни промени во основата при образувањето, па така, $f \rightarrow v + -ous$. Исто така, во

овој збор ја имаме следната комбинација на вокали *-ie-*, што вообичаено им предизвикува проблеми на изучувачите, па оттаму се и ортографските грешки кои се појавија кај овој збор.

-some

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката *-some* се следните: *fearsome*, *bothersome* и *troublesome* (види ги речениците: 19, 40, 61; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): За *fearsome* немаше појава на непостоечки облици, но ги имаше следните несоодветни облици: *?fearful*, *?frightening* (кој не е деривиран од дадената основа, па затоа го сметаме за несоодветен облик, иако може да се употреби во дадената реченица), *?fearless*, *?feared* и *?frightful* (уште еден пример кој не е деривиран од дадената основа). Наместо *bothersome* се јавија: *?bothering* и *?bothered*, како и **botherlike*, **botherous* и **botherful*. Најмногу непостоечки облици се забележаа кај *troublesome*, иако повеќето од испитаниците го имаа точниот збор – **troubly*, **troubleous*, **troubleful* и **troubleish*, а имаше само еден несоодветен облик – *?troubled*.

Коментар: Ваквите образувања им претставуваат тешкотии на македонските изучувачи, најмногу поради тоа што дериватите се најчесто со поформален регистер. Нивната појава во разговорниот стил ја ограничуваат синонимите и синонимните конструкции, па неретко се случува ваквите облици да бидат заменети со други облици кои се повообичаени за говорителот.

-worthy

Точни облици на англиските придавки образувани со *-worthy* се следните: *newsworthy*, *seaworthy*, *trustworthy* и *creditworthy* (види ги речениците: 20, 41, 62, 77; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Тука имаше голем број на несоодветни и непостоечки облици, а според одговорите беше очигледно дека испитаниците најчесто нагаѓале за тоа која наставка да ја употребат. Голема е веројатноста дека и оние точни одговори што се јавија се случајни, односно дека наставката е случајно погодена. За *creditworthy* имаше прилично мал број на точни одговори, а најчесто се јавуваа следните облици: **creditable* и **creditsome*. *Trustworthy* имаше најголем процент на точност, како и најголем број на несоодветни и непостоечки облици – *?trusted*, *?trusty*, **trustful*, **trustable* и **trustive*. Реченицата со *seaworthy* најчесто не беше

одговорена, т.е. беше оставена празна, а од оние облици кои беа наведени, сите се непостоечки – **seaful*, **seable*, **seaic* и **seaish*. Кај реченицата со *newsworthy* беа наведени *?newly* (секако, зборот не е образуван од дената основа), и *?newsy*.

Коментар: Според резултатите, неспорно е дека вака образуваните придавки не им се вообичаени на македонските изучувачи, и поради тоа им предизвикуваат тешкотии. Кога би избирале, тие би ја употребиле синонимната конструкција *worthy of + noun* (каде *worthy* има статус на збор, а не на наставка), и која се употребува во македонскиот јазик при превод на деноминалните атрибути образувани на овој начин. Така, кај изучувачите би била повообичаена реченицата *I believe every word he says, he has proven that he is someone who can be trusted* наместо реченицата *I believe every word he says, he has proven that he is trustworthy* (*Верувам во сè што ќе каже, се има докажано дека е човек на кој може да му се верува*, односно, *Верувам во сè што ќе каже, се има докажано дека е доверлив*).

–y

Точни облици на англиските придавки образувани со наставката –y се следните: *cloudy*, *fatty*, *bloody*, *smoky* и *foggy* (види ги речениците: 21, 42, 63, 78, 88; види Прилог 1 – *Exercise 1: Adjective Formation*).

Несоодветни еквиваленти (обележани со ?) и непостоечки облици (обележани со *): Во најголема мера, испитаниците ги имаа наведено облиците кои се бараа, а онаму каде имаше грешки, тоа беше поради појава на несоодветни облици или грешки во ортографија. Така, за *foggy* не се јавија други облици, освен грешката поради неудојување на консонантот (**fogy*); а истото се однесува и на *fatty*, со повремена појава на **faty*. Кај *cloudy* се забележа ретката појава на *?cloudless*, а кај *bloody* – ретката појава на **blooded*. И кај *smoky* имаше појава на ортографски грешки – **smokey* и **smokie*, како и прилично честа појава на несоодветниот облик *?smoked*. Исто така, во оваа реченица се бележи и честата појава на *smoking*, што може да се употреби, при што се менува значењето на реченицата, но, од друга страна, се образува со –ing, кој не е наведен во списокот на можни наставки.

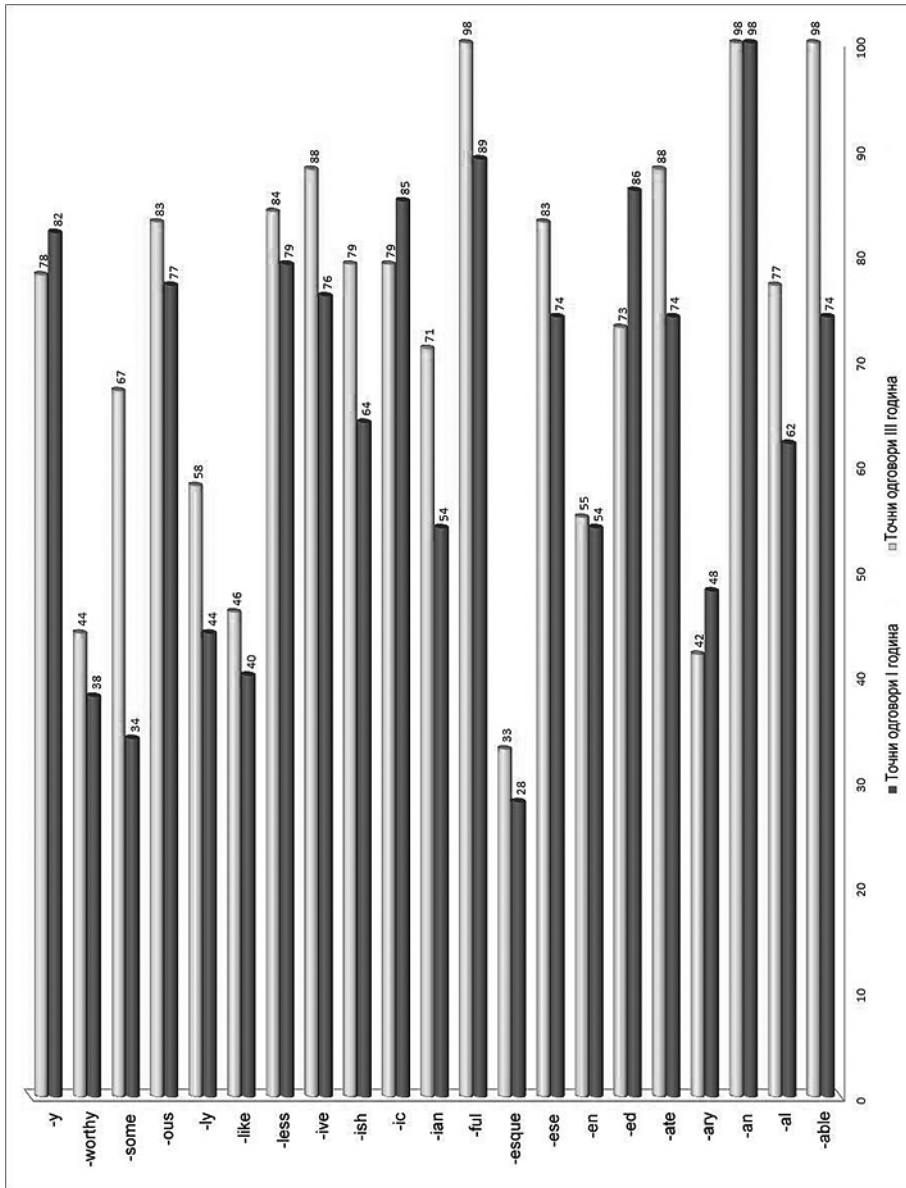
Коментар: Оваа наставка се смета за една од најпродуктивните наставки при образување деноминални придавки во англискиот јазик, што значи дека дериватите имаат прилично честа појава, и како резултат, не им претставуваат преголем проблем на македонските изучувачи, освен некаде каде се појавуваат ортографски грешки, како кај *foggy*, *fatty* и *smoky*.

Поглавјето *Приказ и анализа на резултатите* се состоеше од два дела – теориски и апликативен. Во првиот дел беа разгледани теориските рамки за усвојување странски јазик, како и главните концепти кои заземаат значајно место во нив. Исто така, беа дадени преглед и опис на приодите и методите што се користени во книгава, пред сè на контрастивната анализа, преводот, како и анализата на грешки.

Во вториот дел од оваа глава, апликативниот дел, беше презентираан детален приказ и анализа на резултатите од вежбите кои им беа дадени на студентите од прва и од трета година. Резултатите беа прикажани за секоја наставка поединечно, дадени по ист редослед како што беа анализирани во главата *Деноминални атрибути во англискиот јазик*, проследени со коментар. Следува графички приказ на резултатите, прикажани процентуално како за испитаниците од прва година, така и за испитаниците од трета година.

Од резултатите може да се види дека најголем проблем на македонските изучувачи (на испитаниците и од прва и од трета година) им задава наставката *-esque*; потоа следат и наставките *-worthy*, *-like* и *-ary*. Испитаниците од прва година имаат тешкотии и со наставките *-ly* и *-some*, додека ова не е случај со испитаниците од трета година, каде повеќе од половина од нив ги имаат наведено облиците кои се бараат.

Од друга страна, најмалку проблеми им задаваат дериватите образувани со наставката *-an*, каде има 98% точност во одговорите, а и наставките *-able*, *-ful* и *-y*, според резултатите – како што може да се види од графичкиот приказ – не им претставуваат особени проблеми.

Приказ на резултатите: точни одговори според наставка (во проценти)

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Зборообразувањето е мошне значаен сегмент од јазикот, кој нè исправа пред многу дилеми и недоследности. За секое правило во него постои исклучок (или, најчесто, исклучоци); затоа е мошне тешко и неблагодарно да се наметнуваат строги правила во врска со начинот на кој се зголемува зборовниот фонд еден даден јазик.

И покрај сите истражувања на бројни и еминентни лингвисти, како и значајниот напредок постигнат во проучувањата за зборообразувањето, сепак Моч е во право кога ги цитира зборовите на Вилхелм фон Хумболт (Wilhelm von Humboldt), дека зборообразувањето „го претставува најдлабокиот и најтаинствениот дел од јазикот“¹. Наспроти сите напори за детална анализа на овој значаен сегмент, проучувањата за зборообразувањето – уште од времето кога древните граматичари го опишувале санскритот – сè уште се наоѓаат во релативно рана фаза, а зборообразувањето сè уште претставува „најтаинствен“ дел од јазичните проучувања.

Постојат повеќе причини зошто ова е така. Најпрвин, тука се бројните прашања за кои што сè уште нема одговор; тие подразбираат не само проучувања на одделни зборообразувачки процеси, туку и на општи теми од теоретска гледна точка. Можеби најважното прашање во овој сегмент од јазикот се однесува на неправилната природа на зборообразувањето, односно на дилемата – до кој степен може да се каже дека правилата се тие што управуваат со зборообразувачките процеси.

Со статусот на лингва франка што го има, англискиот јазик има огромен фонд на зборови, фонд составен на различни начини – од позајмување до зборообразување. Поради својот статус, англискиот јазик е под различни влијанија, а тоа е и една од причините зошто има толку разновидни зборови, како и зошто е толку отворен кон примање и образување нови. Зборовниот фонд на македонскиот јазик, од друга страна, не е толку голем како англискиот, но сепак е под влијание на светските трендови, па и кај него се забележува зголемена појава на разни зборо-

¹ Motsch, 1977: 201.

образувачки процеси. Со самиот факт што живееме во време кога комуникацијата ни е максимално олеснета и достапна, кога границите во секој поглед се отстрануваат, невозможно е јазикот да остане имун и непроменет. Најголемите промени се јавуваат во разговорниот стил, особено како резултат на слободата во креирањето и експериментирањето со нови облици.

Прашањата кои неодминливо испливуваат на површина се: а) дали зборообразувачките процеси всушност се управувани од правила; и б) дали зборообразувачките процеси во основа се неправилни. Се претпоставува дека во зборообразувањето постојат правила, но тие се сложени и далеку од очигледни; дериватите кои навидум не се образувани според правило, мора да се образувани според некој друг процес што го дозволува тоа, на пример според аналогија. Теоријата заснована врз аналогијата и теоријата заснована врз продуктивноста управувана од правила може да се сметаат за еквивалентни во поглед на резултатите, но не и во поглед на импликациите што ги имаат; останува фактот дека секогаш ќе биде возможно да се понуди модел за одреден вид образување по аналогија, но секогаш не ќе биде возможно да се понуди правило со кое би се објаснил секој вид образување.

Во крајна линија, неспорно е дека одредени сегменти од зборообразувањето воопшто не се управувани од правила, и дека постојат бројни образувања кои не се (до)објаснети, како и облици што не се образувани според вообичаените правила, па за нив не може да се даде генерална определба. Некои зборообразувачки процеси, на пример акронимијата, скратувањето и слевањето, подлежат на одредени генерални определници; па сепак, честопати се случува тие да се засноваат врз одредени појави како еуфонија, односно хармонизирање на звуците, што потешко може да се опише и да се објасни. Во сите вакви случаи, се нуди објаснување дека примерите претставуваат исклучок од општата природа на зборообразувањето, која во основа е правилна, и се всушност повеќе креативни, одошто продуктивни решенија.

Во таа смисла, друг можен природ кон подетално проучување на зборообразувањето може да биде психолошкото тестирање, каде резултатите би понудиле одговор на прашањето за начинот на кој говорителите го користат зборообразувањето. Во овој контекст, би вредело да се спекулира и дали корисниците на јазикот работат по аналогија, додека лингвистите ги толкуваат нивните решенија во рамките на правила. Во секој случај, неспорно е на полето на зборообразувањето дека има уште многу да се истражува; тоа пак, од своја страна, нуди можност и шанса за

значајни и плодни лингвистички истражувања, предизвик на кој се нафаќа сè поголем број лингвисти.

Образувањето деноминални атрибути во англискиот и во македонскиот јазик е мошне продуктивна сфера во зборообразувањето. Во англискиот јазик се јавуваат повеќе од дваесет наставки со кои може да се изведуваат придавки од именска основа, а во македонскиот јазик – повеќе од десет.

Бројот на наставки во англискиот јазик е поголем, но во македонскиот, пак, тие наставки им припаѓаат на повеќе значенски групи; затоа нивниот број, во крајна линија, е отприлика еднаков, а еднакво тешки се и проблемите на изучувачите. Имено, поголемиот број наставки за образување деноминални атрибути во англискиот јазик кај македонските изучувачи може да предизвика забунување и проблеми во однос на изборот на наставка; од друга страна, тоа што наставките во македонскиот јазик припаѓаат на повеќе значенски групи, кај македонските изучувачи предизвикува проблеми и тешкотии во однос на преводот, особено од македонски на англиски јазик.

Проблем се јавува и тогаш, кога некоја именска основа може да се комбинира со повеќе наставки, а најмногу грешки се јавуваат како резултат на образувањето несоодветни облици, односно облици што постојат, но не се соодветни за дадениот контекст. Значи, во овој случај, изучувачите образуваат постоечки облици, но поради невнимание, тие не соодветствуваат со контекстот.

Мошне е важно да се стави поголем акцент врз зборообразувањето како дисциплина во изучувањето странски јазик – и тоа најмногу зашто зборовите се носечки столбови во еден јазик, па без нив не може да се постигне комуникација. Важно е да се обрне поголемо внимание на начинот на образување зборови од сите зборовни категории, а особено на придавките од именска основа, зашто и едните и другите спаѓаат во отворената класа зборови, која постојано се надополнува. Најважно од сè, пак, е да се развие и подигне свеста на изучувачите во однос на образувањето на деноминалните атрибути, како и на нивната практична употреба, зашто се чини дека, во некои инстанци, теоретски знаат да ги образуваат, но потоа грешат при нивната практична употреба во даден контекст.

Деноминалните атрибути во англискиот и во македонскиот јазик претставуваат богат и непресушен извор за истражување и споредување. Додека во англискиот јазик бројот на наставки со кои се образуваат атрибути – т.е., придавки врз именска основа – е поголем, во македонскиот

јазик тие истовремено припаѓаат на повеќе значенски гнезда, со што се наоѓаат на исто рамниште во однос на нивната продуктивна природа.

Од редот на англиските наставки, за попродуктивни се сметаат наставките: *-able*, *-al*, *-ful*, *-ic*, *-ish* и *-y*, а како помалку продуктивни може да се набројат наставките: *-ous*, *-ese* и *-worthy*. Најпроблематична наставка за македонските изучувачи е наставката *-esque*; потоа следат наставките *-worthy*, *-like* и *-ary*, а може да се споменат и *-en*, *-like* и *-some*. Колку една наставка е помалку продуктивна, толку поретко изучувачите имаат контакт со неа и не им е многу вообичаена, па оттаму потекнуваат и нивните тешкотии.

Интересно е да се спомене и тоа, дека при неправилното образување деноминални атрибути, со што се добиваат облици непостоечки во англискиот јазик, македонските изучувачи најмногу се решаваат за наставката *-ful*, а потоа следат и наставките *-ish* и *-y*. Од друга страна, македонските изучувачи имаат најмалку проблеми со дериватите образувани со наставката *-an*, како и со наставките *-able*, *-ful* и *-y*.

Во однос на наставките со кои се образуваат деноминални атрибути во македонскиот јазик, за попродуктивни се сметаат наставките: *-en*, *-in*, *-ov* и *-ски*, а за помалку продуктивни наставките: *-am* и *-um*. Продуктивноста на споменатите наставки – особено на наставките *-en* и *-ски* – дозволува тие да припаѓаат на повеќе семантички гнезда, односно појмовни групи, што предизвикува појава на бројни различни преводни еквиваленти во англискиот јазик. Со тоа што припаѓаат на различни значенски гнезда, тие имаат и повеќе значења, па како резултат може да се јават проблеми кај македонските изучувачи при превод на дадените наставки во англискиот јазик.

ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ 1

EXERCISE 1: ADJECTIVE FORMATION

Fill in the blanks with an appropriate adjective form from the nouns given in brackets. The list of possible derivational suffixes to make adjectives from nouns is provided below, in alphabetical order.

Suffixes:

-able	-al	-an	-ary	-ate	-ed
-en	-ese	-esque	-ful	-ian	-ic
-ish	-ive	-less	-like	-ly	-ous
-some	-worthy	-y			

1. These are my favorite shoes; they are the most _____ (COMFORT) ones I have.
2. We put all our energies into finding new _____ (EXPERIMENT) ways to deal with this disease.
3. Your _____ (PERSIA) carpets are just gorgeous.
4. Mermaids are an example of _____ (LEGEND) creatures from the sea.
5. The club is tastefully decorated and has a pleasant and _____ (INTIMACY) atmosphere.
6. He is a gorgeous, _____ (BLUE EYES) boy.
7. These _____ (WOOL) sweaters take ages to dry.
8. My _____ (VIETNAM) neighbors are very friendly.
9. She has a voluptuous build, and is very _____ (STATUE).
10. He is an interesting man to get to know; he has led quite a _____ (COLOR) life.
11. Their living room is decorated in _____ (VICTORIA) style.
12. We do not serve _____ (ALCOHOL) drinks to minors.
13. I love _____ (IRELAND) music, it is beautiful to listen to.
14. Try these drops, they are very _____ (EFFECT).

15. Don't panic; it is just a _____ (HARM) game.
16. She is too _____ (LADY) to behave like that.
17. I have decided to forgo all my _____ (WORLD) goods.
18. His still has his _____ (ADVENTURE) spirit, even at 73.
19. He is not as _____ (FEAR) as he looks.
20. That item is simply not _____ (NEWS) anymore.
21. This is the first _____ (CLOUD) day we have had all summer.
22. There was a lovely _____ (AUTUMN) feeling in the air.
23. This is a very _____ (VALUE) broach; make sure you do not lose it.
24. Curry is my favorite spice and I love _____ (INDIA) food.
25. Let this be a _____ (CAUTION) tale to you about what not to do in such a situation.
26. Your facts are not very _____ (ACCURACY), I am afraid; you will have to check them again.
27. The tree was old and _____ (DISEASE); it just had to go as it might have fallen over and hurt somebody.
28. _____ (LEAD) clouds covered the sky and hid the sun.
29. Her grandparents are from Austria; in fact, her ancestors are _____ (VIENNA).
30. We spent the summer in a quaint _____ (PICTURE) village in the north of England.
31. She insists that she has always been _____ (FAITH) to her husband.
32. He seems to have adopted a _____ (CHAUCER) style of writing.
33. They danced in perfect _____ (RHYTHM) harmony.
34. Her _____ (CHILD) behavior is no longer amusing.
35. I wonder what he is up to, he is being very _____ (SECRET).
36. Her beauty is _____ (AGE).
37. No wonder you are so thin, you eat _____ (BIRD) portions.
38. This is a prime example of _____ (SISTER) love.
39. She is a _____ (FAME) ballerina; I cannot believe you have never heard of her.
40. I don't mean to be _____ (BOTHER), but I really need to talk to you.
41. The ship is _____ (SEA).
42. My doctor advised me to reduce my intake of _____ (FAT) foods.
43. He is an _____ (HONOR) man; he would never deceive you.
44. I do not smoke, although I have the _____ (OCCASION) cigarette.

45. _____ (CANADA) winters last for months and reach low temperatures.
46. He must really like and respect you; he had a lot of _____ (COMPLIMENT) things to say about you.
47. For a person who is so widely-travelled, he is incredibly _____ (OBSTINACY) and narrow-minded.
48. She is a delight to listen to sing; she is a _____ (TALENT) singer.
49. This is the _____ (GOLD) opportunity you have been waiting for; you must not pass it up.
50. I am learning _____ (JAPAN) in my spare time.
51. This symphony is so sad, very _____ (BEETHOVEN) in style.
52. What a _____ (DELIGHT) surprise running into you here so unexpectedly.
53. She seems to have a rather _____ (UTOPIA) take on life.
54. It is a sign of a _____ (DEMOCRACY) society to allow everyone to express their opinion without fear of reprisal.
55. She was feeling tired and _____ (FEVER).
56. We must be very economical, all _____ (EXCESS) spending must be stopped immediately.
57. Love is a _____ (TIME) theme in poetry.
58. The baby is so cute, she has such a _____ (DOLL) face with big blue eyes.
59. That dress emphasizes your _____ (SHAPE) curves.
60. He made the _____ (COURAGE) decision to continue with the journey.
61. There are some _____ (TROUBLE) news of additional cuts in the school budget.
62. I believe every word he says, he has proven that he is _____ (TRUST).
63. He came out of the fight with a _____ (BLOOD) nose, while the other child had a broken tooth.
64. 20 years ago it was _____ (FASHION) to wear bright colors and close-fitting clothes.
65. Get ready to experience a _____ (CULTURE) shock when you arrive in the Middle East.
66. He has his mother's _____ (SCANDINAVIA) good looks – fair skin, blue eyes and blond hair.
67. Our country represents a _____ (PARLIAMENT) democracy.
68. You can't miss him, just look for an older _____ (BEARD) man.

69. This bean dish is traditionally baked in an _____ (EARTH) dish.
70. At long last, we managed to spend a _____ (PEACE) day in our summer cottage.
71. I love how the women dressed during the _____ (ELIZABETH) period.
72. The head of the _____ (ATHLETE) department is under investigation.
73. You had best keep your _____ (SNOB) views to yourself.
74. It looks so _____ (EFFORT) when you do it.
75. She really needs to take her _____ (MOTHER) duties a bit more seriously.
76. Her behavior was very _____ (MYSTERY) before she disappeared.
77. I am sorry to tell you but your request has been rejected; the bank feels that you are not _____ (CREDIT).
78. My eyes started to water when I entered the _____ (SMOKE) room.
79. He is very _____ (KNOWLEDGE) about the world economy and all things financial.
80. The most _____ (EMOTION) moment came when the two brothers saw each other for the first time after 25 years.
81. The _____ (DIET) laws of Islam prohibit eating pork and drinking alcohol.
82. She is a _____ (BEAUTY) girl, with a bright future ahead of her.
83. The whale belongs to the _____ (MAMMAL) category of sea creatures.
84. Dan Brown's books are full of _____ (SYMBOL) meanings.
85. Don't be so _____ (FOOL) as to invest all your money in his company.
86. You are _____ (HEART) to treat me like this, after everything I have done for you.
87. Her mother was a _____ (SAINT) woman who spent her life helping others.
88. We haven't had many _____ (FOG) days so far.
89. The _____ (PRESIDENT) campaign is in full swing; that's all that anyone can talk about.
90. These desks are specially made for _____ (LEFT HAND) people.
91. There are over 100 _____ (HOPE) candidates who applied for the position.
92. The vocabulary he uses, as well as the grammatical constructions, are all rather _____ (SHAKESPEARE).

93. The _____ (DENMARK) Royal family have never been connected with scandal before.
94. I have received a bouquet of flowers from a _____ (NAME) admirer.
95. When she gave me a _____ (MISCHIEF) smile behind the manager's back, I knew that something was going on.
96. I wish you were more _____ (OPTIMIST) about life in general.
97. He really needs to practice more speaking in front of large audiences; his posture was unnaturally stiff and _____ (WOOD).
98. She still has _____ (IDEALIST) ideas about how things should be, although the reality is completely different.
99. There is nothing better than _____ (SCOTLAND) whisky, it is unrivalled.
100. That was a _____ (THOUGHT) remark; you really hurt my feelings.

ПРИЛОГ 2
EXERCISE 2: M→E TRANSLATION

Translate the following sentences from Macedonian into English. Use a suitable adjective to translate the word/phrase in bold>.

1. Ова ми се најомилените чевли; најудобни ми се од сите што ги имам.

2. Целата наша енергија ја насочивме во изнаоѓање нови и иновативни начини за справување со оваа болест.

3. Вашите персиски килими се навистина прекрасни.

4. Морските сирени се еден пример за измислени суштества кои живеат во морето.

5. Клубот е уреден со вкус и создава пријатна и интимна атмосфера.

6. Тој е преубаво момче, со сини очи.

7. Им треба цела вечност на овие волнени џемпери да се исушат.

8. Моите соседи од Виетнам се многу фини.

9. Таа има прекрасни облини и вајано тело.

10. Интересен човек е да се знае; имал навистина сликовит живот.

11. Дневната соба им е во викторијански стил.

12. Не служиме алкохолни пијалаци на лица под 18 години.

13. Многу ја сакам ирската музика, уживање е да се слуша.

14. Пробај ги капкиве, многу се делотворни.

15. Немој да паничиш; тоа е само безопасна игра.

16. Таа е премногу отмена така да се однесува.

17. Одлучив да се откажам од сите материјални работи.

18. Сè уште го има својот авантуристички дух, дури и на 73 години.

19. Не е толку страшен колку што изгледа.

20. Таа вест едноставно не е интересна веќе.

21. Ова е првиот облачен ден цело лето.

22. Во воздухот лебдеше прекрасно чувство на есен.

23. Се работи за многу вреден брош, па затоа внимај да не го загубиш.

24. Кари ми е омилениот зачин, и обожувам индиска храна.

25. Ова нека ти служи како предупредување што не треба да правиш во таква ситуација.

26. Фактите не ти се многу точни, за жал; ќе мора одново да ги провериш.

27. Дрвото беше старо и заболено; мораше да го исечеме бидејќи некој ден можеше само да падне и да повреди некого.

28. Темни облаци го прекрија небото и го сокрија сонцето.

29. Нејзините баба и дедо се од Австрија; всушност, нејзините предци потекнуваат од Виена.

30. Летото го поминавме во едно симпатично, живописно селце во северниот дел од Англија.

31. Таа инсистира дека секогаш му била верна на сопругот.

32. Се чини дека го следи стилот на пишување на Чосер.

33. Танцуваа во совршена ритмичка хармонија.

34. Нејзиното детинесто однесување веќе не е интересно.

35. Баш ме интересира што прави, многу ми е нешто таинствен во последно време.

36. Нејзината убавина е неминлива.

37. Не е ни чудо што си толку слаба, јадеш како врапче.

38. Ова е типичен пример за сестринска љубов.

39. Таа е славна балерина; не ми се верува дека не си слушнала за неа.

40. Не сакам да сум здодевна, но навистина мора да зборувам со тебе.

41. Бродот е во пловна состојба.

42. Докторот ми препорача да не јадам толку многу масна храна.

43. Тој е честит човек; никогаш не би те излажал.

44. Не сум пушач, иако знам да запалам по некоја цигара.

45. Канадските зими траат со месеци, и температурите се спуштаат многу ниско.

46. Тој мора навистина многу да те сака и почитува; имаше многу пофални зборови да каже за тебе.

47. За некој кој е толку шетан, тој е навистина многу тврдоглав и ограничен.

48. Прекрасно е да ја слушаш како пее, многу е музикална.

49. Ова е златната шанса која ја чекаше; никако не смееш да ја пропуштиш.

50. Учам јапонски во слободно време.

51. Оваа симфонија е толку тажна за слушање, многу потсетува на стилот на Бетовен.

52. Какво прекрасно изненадување што те гледаме тука, толку неочекувано.

53. Има прилично утописки поглед на животот.

54. Карактеристика на демократско општество е секој да има право да си ги искаже ставовите без притоа да се плаши дека ќе биде казнет за тоа.

55. Беше уморна и имаше симптоми на треска.

56. Мора да сме многу економични, сите прекумерни трошоци мора веднаш да запрат.

57. Љубовта е вечна тема во поезијата.

58. Колку е убаво бебето, има лице како кукла, со големи сини очи.

59. Тој фустан ги потенцира твоите складни пропорции.

60. Донесе храбра одлука да го продолжи патувањето.

61. Има непријатни најави за дополнителни намалувања во училишниот буџет.

62. Верувам во сè што ќе каже; се има докажано дека е доверлив.

63. Во тепачката се здоби со раскрвавен нос, а другото дете имаше скршен заб.

64. Пред 20 години модерно беше да се носат јаки бои и тесна облека.

65. Подготви се за културолошки шок кога ќе пристигнеш на Блискиот Исток.

66. Тој ги има убавите скандинавски црти на мајка му – бел тен, сини очи и руса коса.

67. Нашата држава претставува парламентарна демократија.

68. Не можеш да не го видиш, само барај постар брадосан човек.

69. Ова јадење од грав традиционално се подготвува во земјен сад.

70. По толку време, конечно успеавме да поминеме еден мирен ден во нашата викендица.

71. Многу ми се допаѓа како се облекувале жените за време на елизабетанскиот период.

72. Раководителот на атлетскиот оддел е под истрага.

73. Најдобро да си ги задржиш тие твои снобовски идеи за себе.

74. Тоа изгледа како да го правиш без многу напор.

75. Навистина треба посериозно да си ги сфати мајчинските обврски.

76. Нејзиното однесување беше многу загадочно пред да исчезне.

77. Жал ми е што мора да ви кажам дека вашето барање е одбиено; банката смета дека не сте кредитоспособен.

78. Почнаа да ми солзат очите кога влегов во зачадената просторија.

79. Тој е добро информиран за светската економија и сè што е поврзано со финансии.

80. Најтрогателниот момент беше кога двајцата браќа се видоа за првпат по 25 години.

81. Диететските правила на Исламот не дозволуваат да се јаде свинско и да се пие алкохол.

82. Таа е убава девојка, со светла иднина пред себе.

83. Се смета дека китот припаѓа во фамилијата на цицачи.

84. Книгите на Ден Браун се полни со симболични значења.

85. Немој да си толку глупав да си ги инвестираш сите пари во неговата компанија.

86. Бездушен си вака да се однесуваш со мене, по сè што направив за тебе.

87. Мајка му беше светица; жена која го помина животот помагајќи им на другите.

88. Досега не сме имале многу магливи денови.

89. Претседателската кампања е во полн ек; само за тоа се зборува.

90. Овие бироа се специјално направени за левучари.

91. Повеќе од 100 кандидати исполнети со надеж аплицираа за работното место.

92. Речникот што го користи, како и граматичките конструкции, се прилично шекспировски.

93. Данската кралска фамилија никогаш претходно не била поврзана со скандал.

94. Добив букет цвеќе од анонимен обожавател.

95. Кога скришно ми упати пакосна насмевка, знаев дека нешто се случува.

96. Баш би сакала да си пооптимистички настроена кон животот.

97. Навистина треба повеќе да вежба говорење пред големи групи луѓе; беше неприродно и здрвено исправен.

98. Сè уште има некои идеалистички идеи за тоа како треба да се работите, но реалноста е сосема поинаква.

99. Нема ништо подобро од шкотско виски; му нема конкуренција.

100. Тоа ти беше непромислена забелешка; навистина ми ги повреди чувствата.

ПРИЛОГ 3
ДОПОЛНИТЕЛНИ ПРИМЕРИ НА ДЕНОМИНАЛНИ
АТРИБУТИ ВО АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК

Во прилог следат дополнителни примери од некои попродуктивни наставки со кои се образуваат деноминални атрибути во англискиот јазик.

N + -al

1. *accidental* – случаен; спореден, неважен, небитен
 - a) Our meeting earlier was completely *accidental* and unplanned. – Нашата средба беше сосема *случајна* и воопшто непланирана.
 - б) That last bit of information was rather *accidental* and unnecessary. – Последната информација беше *споредна* и непотребна.
2. *additional* – додатен, дополнителен; екстра, плус

- The profit we managed to turn out at the end of the year was just an *additional* and unexpected bonus. – Профитот што успеавме да го извлечеме на крајот од годината претставуваше *дополнителен* и неочекуван бонус.
3. *conditional* – условен, зависен; кондиционален
 - a) There will be an exercise on *conditional* sentences on the exam, so make sure you prepare well. – Ќе има вежба со *условни* реченици на испитот, па затоа добро подгответе се.
 - б) The mentioned bonus at the end of the year is *conditional* on the profits realized. – Споменатиот бонус на крајот од годината е *условен* од остварениот профит.
4. *continental* – континентален

- I always order a full *continental* breakfast when I am in the UK. – Секогаш нарачувам комплетен *континентален* појадок кога сум во Велика Британија.
5. *conventional* – вообичаен; конвенционален, ортодоксен, класичен, традиционален
 - a) We are not going to apply any extreme tactics until we have made use of all the *conventional* measures we have at our disposal. – Нема да употребиме никаква екстремна тактика сè додека не ги искористиме сите *класични* мерки кои ги имаме на располагање.
 - б) His parents are rather *conventional* in their opinions, so make sure you don't say anything to offend them. – Неговите родители имаат *традиционални* сфаќања, па затоа биди внимателна да не кажеш нешто со што би ги навредила.
6. *conversational* – разговорен; говорен; конверзационен

- I picked up a couple of *conversational* phrases while I was on holiday

- in Spain. – Поднаучив неколку *разговорни* фрази додека бев на одмор во Шпанија.
7. *departmental* – одделенски, окружен
- We have a *departmental* meeting every Wednesday. – Имаме состанок на *Катедра* секоја среда.
8. *emotional* – чувствителен, емоционален, емотивен; возбудлив, трогателен
а) The most *emotional* moment came when the two brothers saw each other for the first time after 25 years. – *Најтрогателниот* момент беше кога двајцата браќа се видоа за првпат по 25 години.
б) You will have to excuse my mood swings; this is a very *emotional* period for me. – Јас се извинувам за честите промени во моето расположение; сега се наоѓам во многу *чувствителен* период.
9. *environmental* – еколошки; од/на средината
- The Conference is going to deal with some *environmental* issues that must be urgently resolved. – На Конференцијата ќе се разгледуваат некои теми поврзани со *екологијата и природната средина*, со кои мора итно да се справиме.
10. *global* – општ, сеопфатен, глобален
а) From a *global* point of view, we can say that you are partially right. – *Општо* гледано, може да се каже дека делумно си во право.
б) There is no question that English is becoming a *global* language. – Неспорно е дека англискиот јазик станува *глобален*.
11. *governmental* – владин
- The law was abolished by a *governmental* decree. – Законот беше поништен со *владин* декрет.
12. *institutional* – институциски; институционален, традиционален
- You need to think of how to solve the problem within an *institutional* framework. – Треба да смислиш како да го решиш проблемот во склоп на *институционална* рамка.
13. *logical* – логичен, логички
- Ask him for advice; he has a precise, *logical* way of looking at things. – Побарај му совет, тој има прецизен, *логичен* начин на размислување.
14. *mathematical* – математички
- These *mathematical* equations are going to drive me crazy. – Овие *математички* равенки ќе ме побудалат.
15. *musical* – музички; музикален
- Although he comes from a family of well-know musicians, he has no *musical* talent whatsoever. – Иако потекнува од фамилија на познати музичари, тој нема никаков *музички* талент.

16. *occasional* – повремен, случаен; за дадена прилика
 а) I always enjoy the *occasional* get-togethers with my girlfriends. – Секогаш уживам во *повремените* дружби со другарките.
 б) I do not smoke, although I have the *occasional* cigarette. – Не сум пушач, иако знам да запалам *повремено*.
17. *operational* – спремен, подготвен за употреба/користење; оперативен
 а) My computer crashed yesterday and I hope you can fix it for me and make it *operational* again. – Ми се расипа компјутерот вчера, па се надевам дека ќе успееш да ми го поправиш и пак *да можам да го користам*.
 б) This *operational* system you have installed is old, that is why your computer is so slow. – Овој *оперативен* систем што си го инсталирала е стар, и затоа компјутерот ти е толку спор.
18. *Oriental* – ориентален, источен
 - This dish has a characteristic *Oriental* flavor. – Ова јадење има специфичен *ориентален* вкус.
19. *original* – прв, првобитен, изворен; креативен, иновативен; автентичен, веродостоен
 а) The word's *original* meaning is very different from its current meaning. – *Првобитното* значење на зборот е многу поразлично од неговото сегашно значење.
 б) We are looking to hire someone who is not afraid to put forward *original* and creative ideas. – Бараме да вработиме човек кој нема да се плаши да предложи *нови* и креативни идеи.
 в) I'll keep the *original* document myself, and you can have the copy. – Јас ќе го задржам *оригиналот*, а ти задржи ја копијата.
20. *personal* – личен; сопствен; интимен; навредлив; телесен
 а) When I travel, I always carry my *personal* documents with me at all times. – Кога патувам, секогаш ги носам *личните* документи со себе.
 б) It is considered very rude to ask people *personal* questions. – Многу е непристојно да се поставуваат *интимни* прашања.
 в) Let's just focus on the debate at hand and not make any *personal* remarks, please. – Ајде, ве молам, да се фокусираме на дебатата, и да не искажуваме *навредливи* коментари.
21. *political* – политички; политичен, политизиран, заинтересиран за политика
 - The public will have the opportunity to hear the candidates' opinions in the *political* debate which will be broadcast next week. – Јавноста ќе има можност да ги слушне ставовите на кандидатите во *политичката* дебата што ќе биде прикажана идната недела.

22. *professional* – стручен, професионален
 - No matter how you feel about him, you must keep a *professional* demeanor at all times. – Без оглед какво мислење имаш за него, секогаш мора да го задржиш *професионалниот* однос.
23. *regional* – регионален
 - He won the second place in the *regional* competition. – Тој го освои второто место во *регионалниот* натпревар.
24. *sceptical, skeptical* – скептичен
 - I am always *skeptical* of anything she has to say. – Секогаш сум *скеп-тична* кога таа ќе каже нешто.
25. *sensational* – возбудлив, сензационален; волшебен, прекрасен
 а) Denmark's victory in the last few seconds of the match was a *sensational* moment. – Победата на Данска во последните неколку секунди од мечот беше многу *возбудлив* момент.
 б) She wore an absolutely *sensational* wedding dress. – Носеше навистина *прекрасна* венчаница.
26. *sentimental* – (претерано) чувствителен, емоционален, сентиментален
 - She is an overly *sentimental* woman; she cries at the drop of a hat. – Претерано е *чувствителна*; плаче за сè и сешто.
27. *traditional* – традиционален; вообичаен; старомоден, застарен
 а) This is the *traditional* way of cooking this dish, although you can certainly add different spices. – Ова е *традиционалниот* начин на приготвување на ова јадење, но секако може и други зачини да се додадат.
 б) Her parents have very *traditional* views on marriage and they will never allow them to live together without getting married first. – Нејзините родители имаат *застарени* идеи за бракот и никогаш нема да им дозволат да живеат заедно без прво да стапат во брак.
28. *transitional* – преоден
 - We just need to survive the *transitional* period of the company's restructuring; things are bound to improve after that. – Само треба да го преживееме *преодниот* период на реструктуирање на компанијата; работите сигурно ќе се подобрат потоа.
29. *vocational* – професионален, стручен
 - He decided it would be better to continue his education at a *vocational* school and pick up a trade than to go to college. – Реши дека подобро ќе биде да го продолжи своето образование во *стручно* училиште и да научи занает одошто да оди на факултет.

N + -ary

30. complementary – дополнителен; комплементарен
 а) She wore her new dress with a *complementary* scarf. – Го носеше фустанот, *дополнет* со марама.
 б) Pink and grey are *complementary* colours, and they look great on you. – Розевата и сивата боја се *комплементарни*, и супер ти стојат.
31. discretionary – дискреционен
 - He uses creative *discretionary* measures so as not to reveal his true identity. – Тој употребува креативни *дискрециони* мерки за да не му се открие вистинскиот идентитет.
32. fragmentary – нецелосен, непотполн, фрагментарен
 - *Fragmentary* bits and pieces of utensils and crockery have been found to testify that this region was inhabited in the past. – Откриени се *делови и парчиња* од кујнски прибор и садови, кои сведочат дека овој регион бил населен во минатото.
33. honorary – почесен
 - He was made an *honorary* member of the Fire Department for his brave acts that helped save the child's life. – Го прогласија за *почесен* член на противпожарната служба за неговите храбри постапки, со кои се спаси животот на детето.
34. inflationary – инфлациски, инфлаторен
 - We are in for an *inflationary* shock if the financial market does not stabilize soon. – Ќе се соочиме со *инфлациски* шок ако финансискиот пазар не се стабилизира наскоро.
35. momentary – моментален; краток
 - There was a *momentary* and awkward lull in the conversation. – Настана *кратка* и непријатна тишина во разговорот.
36. planetary – планетарен
 - His books have brought him *planetary* fame and success. – Неговите книги му донесоа *планетарна* слава и успех.
37. precautionary – претпазлив
 - It is best to follow the *precautionary* measures we have suggested until the criminal is put behind bars. – Најдобро е да ги следите мерките *на претпазливост* кои Ви ги препорачуваме, додека не го уапсиме и затвориме криминалецот.
38. rudimentary – основен, елементарен; прост, примитивен, рудиментарен; недоразвиен
 а) This class requires only a *rudimentary* knowledge of human anatomy. – Овој предмет бара да имате само *основни* познавања од човековата анатомија.

- б) Some insects have only *rudimentary* wings. – Некои инсекти имаат *недоразвиени* крилца.
- в) When baseball was in its *rudimentary* stages, different teams played by different rules. – Кога безболот беше во својата *почетна* фаза, различните екипи играа според различни правила.
39. *supplementary* – додатен, дополнителен
- Here are some *supplementary* exercises and materials that will help you prepare for the exam. – Еве ви *дополнителни* вежби и материјали кои ќе ви помогнат да се подготвите за испитот.

N + -ful

40. *boastful* – фалбаџиски
- He is just the kind of person I don't like – narrow-minded, selfish and *boastful*. – Тој е точно таков човек каков што не сакам – ограничен, себичен и *фалбаџија*.
41. *cheerful* – радосен, весел
- She was wearing a dress in lively, *cheerful* colours. – Носеше фустан во живи, *весели* бои.
42. *deceitful* – измамнички, лажлив; нечесен
- а) Stay away from him, he is rude and *deceitful*. – Понастрана од него, тој е непристоен и *нечесен*.
- б) She managed to have the will changed by *deceitful* means. – Успеа да го смени тестаментот на *нечесен* начин.
43. *dreadful* – страшен, ужасен; стравичен
- а) I have had a *dreadful* day; I need to rest. – Имав *ужасен* ден, ми треба одмор.
- б) You need to be more understanding with him; he has had a *dreadful* childhood. – Мора да имаш повеќе разбирање за него; детството му било *стравично*.
44. *forceful* – силен, јак; жив, енергичен; убедлив; наметлив
- а) They have threatened to use more *forceful* measures if necessary. – Се заканија дека ќе употребат и *посилни* мерки, доколку се јави потреба за тоа.
- б) He has a very *forceful* personality. – Тој има многу *динамичен* карактер.
- в) She has made some very *forceful* arguments to support her plans. – Искажа прилично *убедливи* аргументи да ги оправда своите планови.
- г) If you want to get ahead, you have to be a confident and *forceful* leader. – Ако сакаш да одиш напред, мора да имаш самодоверба и да си *наметлив*.

45. *frightful* – ужасен, страшен
- It was a *frightful* car accident and it's a miracle nobody was hurt. – Сообраќајката беше *страшна* и вистинско чудо е што никој не беше повреден.
46. *graceful* – грациозен; елегантен; учтив
а) She is a talented ballerina, as *graceful* as a doe. – Таа е многу талентирана балерина, *грациозна* е како срна.
б) I love his books; his writing is clear and *graceful*. – Ги обожавам неговите книги; има јасен и *елегантен* стил на пишување.
в) There was no *graceful* way to decline their offer. – Немаше *учтив* начин како да им се одбие понудата.
47. *harmful* – штетен
- These pesticides are *harmful* for the environment. – Овие пестициди се *штетни* за околината.
48. *powerful* – моќен, важен, влијателен; силен, снажен, јак; впечатлив
а) Don't provoke him; he is a very *powerful* man and can easily cause trouble for you. – Немој да го провоцираш; тој е многу *моќен* и лесно може да ти направи проблеми.
б) I don't like the perfume you are wearing, it has a very *powerful* smell. – Не ми се допаѓа твојот парфем, има многу *јак* мирис.
в) The movie makes a *powerful* statement about everything that is wrong with our society. – Филмот дава *впечатлив* коментар за сè што му фали на нашето општество.
49. *shameful* – срамен, срамотен
- Her behavior at the party was simply *shameful*. – Нејзиното однесување на забавата беше *срамно*.
50. *tactful* – тактичен, обсирен, дипломатски
- You really need to be more *tactful* when you disagree with people. – Навистина мора да си *потактичен* кога не се согласуваш со некого.
51. *truthful* – искрен, чесен; вистинит; веродостоен, точен
а) Take what he says with a grain of salt; he is not known as the most *truthful* person. – Верувај му со резерва; не е познат по тоа што е многу *искрен*.
б) I am not kidding, this story is 100% *truthful*. – Не се зафркавам; приказната е 100% *вистинита*.
в) He swore that his account concerning the events that took place yesterday is completely unbiased and *truthful*. – Се заколна дека изјавата што ја даде во врска со вчерашните настани е сосема објективна и *веродостојна*.
52. *youthful* – млад, младешки
- Teachers never lose their *youthful* outlook on life. – Наставниците никогаш не го губат својот *младешки* поглед на животот.

N + -ic

53. *acidic* – кисел
- The water in the polluted lake is highly *acidic*. – Водата во загаденото езеро е прилично *кисела*.
54. *acrobatic* – акробатски
- Her *acrobatic* skills are unrivalled. – Нејзините *акробатски* вештини се неприкосновени.
55. *atomic* – атомски
- We are learning about *atomic* energy in physics at the moment. – Сера по физика учиме за *атомска* енергија.
56. *autocratic* – автократски
- Democracy protects the people against the tyranny of *autocratic* leaders. – Демократијата го штити народот од тиранијата на *автократски* лидери.
57. *Celtic* – келтски
- His red hair and pale skin are further proof of his *Celtic* origins. – Неговата црвена коса и бледа кожа се само уште еден доказ дека има *келтски* гени.
58. *cubic* – коцкаст; кубичен
- These pictures are from his *cubic* period. – Овие слики се од неговиот *кубичен* период.
59. *democratic* – демократски
- It is a sign of a *democratic* society to allow everyone to express their opinion without fear of reprisal. – Карактеристика на *демократско* општество е секој да има право да си ги искаже ставовите без притоа да се плаши дека ќе биде казнет за тоа.
60. *demonic* – ѓаволски, демонски
- There are *demonic* forces in that child that make it behave as it does. – Во тоа дете има некои *ѓаволски* сили кои го тераат да се однесува така како што се однесува.
61. *diplomatic* – дипломатски; тактичен
- This is a time to be *diplomatic* and humble in your demands. – Сера е време да си *тактичен* и скроман во барањата.
62. *gymnastic* – гимнастички
- His *gymnastic* skills are unrivalled. – Неговите *гимнастички* вештини се неприкосновени.
63. *idiotic* – идиотски
- Those *idiotic* ideas have no place in a civilized society. – За такви *идиотски* идеи нема место во едно цивилизирано општество.
64. *idyllic* – идиличен
- We spent an unforgettable, *idyllic* weekend in Venice, which I will ne-

- ver forget as long as I live. – Поминавме незаборавен, *идилчен* викенд во Венеција, кој никогаш нема да го заборавам додека сум жива.
65. *linguistic* – лингвистички
- He is at an age at which children acquire *linguistic* skills. – Тој е на возраст кога децата почнуваат да се здобиваат со *лингвистички* вештини.
66. *magnetic* – магнетен, магнетски; привлечен
а) There is a powerful *magnetic* field here. – Тука има силно *магнетско* поле.
б) There is something *magnetic* about him; all the ladies love him. – Има нешто многу *привлечно* кај него; жените го обожаваат.
67. *meteoric* – метеорски
- His *meteoric* rise to fame was certainly not something anyone could have predicted. – Никој не можеше да ја предвиди неговата *метеорска* слава и популарност.
68. *moronic* – идиотски, кретенски, моронски
- You had better keep your *moronic* ideas and comments to yourself. – Најдобро е да си ги чуваш тие твои *идиотски* идеи и коментари за себе.
69. *patriotic* – патриотски
- Our *patriotic* feelings rose to the surface and decided the outcome of the match. – Нашите *патриотски* чувства избија на површина и го одлучија завршетокот на натпреварот.
70. *photographic* – фотографски
- She is so lucky that she has a *photographic* memory, and she doesn't need to spend hours studying. – Колку има среќа што има *фотографска* меморија и не мора да учи со саати.

N + -less

71. *airless* – непроветрен, задушлив
- We returned to a dirty, *airless* house. – Се вративме во валкана, *непроветрена* куќа.
72. *characterless* – без карактер, некарактерен
- I cannot believe that such a young person could be so *characterless*. – Не ми се верува дека може некој млад човек да е толку *без карактер*.
73. *childless* – без деца
- They have an odd, *childless* marriage, but it works for them. – Имаат чуден брак, *без деца*, но им функционира.

74. *endless* – бескраен, бесконечен, без крај, безброен
 - He gave a seemingly *endless* speech. – Како *бесконечно* да му траеше говорот.
75. *fatherless* – без татко
 - The fact that he grew up *fatherless* does not seem to have harmed him, he is a very capable young man. – Фактот што израсна *без татко* се чини дека не остави негативни последици врз него, тој е способен млад дечко.
76. *flawless* – непрекорен, безгрешен; без маана/грешка
 - She gave a *flawless* performance in her first piano recital. – Имаше *беспрекорна* изведба за својот прв рецитал на пијано.
77. *hairless* – без коса, ќелав; голобрад, кос, косав
 - The fact that he is now *hairless* is causing him great anxiety. – Тоа што остана *без коса* многу го нервира.
78. *homeless* – бездомен
 - There are many young *homeless* people on the streets that need our help. – Има многу млади *бездомни* луѓе на улица, на кои треба да им се помогне.
79. *humourless* – без чувство за хумор (човек); без хумор (стил/смеење)
 а) They are a *humourless* old couple, who lead a sad existence. – Тие се стар пар *без* никакво *чувство за хумор*, и водат тажен живот.
 б) His writing style is dry and *humourless*. – Пишува сувопарно, *без хумор*.
80. *jobless* – невработен, без работа
 - He was left *jobless* right before the holidays. – Остана *без работа* непосредно пред празниците.
81. *lifeless* – безживотен, мртов; нежив (предмет); без живот (езеро/река); млитав/без елан; здодевен, неинтересен
 а) Her *lifeless* body was discovered 14 months after she had disappeared. – Нејзиното *безживотно* тело беше пронајдено 14 месеци откако ја снема.
 б) The painting depicted a cold and *lifeless* landscape. – На сликата беше прикажан ладен и *безживотен* пејсаж.
 в) He made a *lifeless* attempt to get the ball, and then gave up. – Направи *млитав* обид да ја фати топката, а потоа се откажа.
 г) The book's plot was *lifeless* and predictable. – Приказната беше *здодевна* и предвидлива.
82. *motionless* – неподвижен
 - He lay *motionless* on the ground, hoping the bear would go away. – Лежеше *неподвижно* на земја, надевајќи се дека мечката ќе си оди.
83. *nameless* – безимен, непознат, анонимен; страшен, неопислив, грозоморен, ужасен, одвратен

- a) I have received a bouquet of flowers from a *nameless* admirer. – Добив букет цвеќе од *анонимен* обожавател.
- б) The perpetrator of this *nameless* act shall be caught and punished. – Сторителот на ова *грозоморно* дело ќе биде уапсен и казнет.
84. *restless* – немирен, обеспокоен, нервозен; неспокоен, непрспан, буден
- a) The audience was becoming more and more *restless*, waiting for the show to finally begin. – Публиката стануваше сè *понервозна*, чекајќи конечно да започне претставата.
- б) I spent another *restless* night, trying to sleep but not succeeding. – И така, поминав уште една *непрспана* ноќ, обидувајќи се да заспијам, но не успевајќи во намерата.
85. *seedless* – без семки
- I bought some of those new *seedless* tangerines. – Купив од новите мандарини, *без семки*.
86. *speechless* – занемен, без зборови
- I was *speechless* with shock. – Останав *без зборови* од шок.
87. *spotless* – беспрекорно чист/уреден; беспрекорен
- a) The house was *spotless* after I had finished with it. – Куќата беше *беспрекорно* чиста откако ја поминав.
- б) His reputation is absolutely *spotless*. – Има апсолутно *беспрекорна* репутација.
88. *tactless* – нетактичен, без такт; индискретен, недипломатски
- a) That was a *tactless* remark; you really hurt my feelings. – Тоа ти беше *нетактична* забелешка; навистина ми ги повреди чувствата.
- б) You can't be *tactless* if you want to be a good journalist. – Не смееш да си *индискретен* ако сакаш да си добар новинар.
89. *tuneless* – нескладен, немелодичен
- I don't know how you can listen to that *tuneless* music for hours. – Не ми е јасно како можеш со саати да ја слушаш таа *немелодична* музика.

N + -ous

90. *ambiguous* – двосмислен, двозначен, повеќезначен; нејасен, замрсен
- a) We were confused by the *ambiguous* wording of the message. – Нè збуну *двосмислено* срочената порака.
- б) He gave a deliberately *ambiguous* reply to the question. – Даде намерно *нејасен* одговор на прашањето.

91. *ambitious* – амбициозен
- We have *ambitious* plans for you. – Имаме *амбициозни* планови за тебе.
92. *cautious* – претпазлив, внимателен
- Please be very *cautious* when you drive back, there is a lot of snow on the streets. – Те молам вози *внимателно* кога ќе се враќаш, има многу снег по улиците.
93. *contemptuous* – презрив
- There is no need for *contemptuous* comments about the team's poor performance. – Нема потреба за *презриви* коментари во врска со слабиот перформанс на екипата.
94. *dangerous* – опасен
- This neighbourhood can be a *dangerous* place to live. – Оваа населба е *опасно* место за живеење.
95. *disastrous* – катастрофален, стравичен, ужасен
- The experiment ended with *disastrous* consequences to the environment. – Експериментот заврши со *катастрофални* последици за околината.
96. *grievous* – сериозен; тежок, болен
а) The error he committed was simply too *grievous* for the management to take lightly and so he was fired. – Грешката која ја направи беше навистина многу *сериозна* за да може управата да му ја прости па затоа го избркаа од работа.
б) The scientist's death was a *grievous* loss to science and society in general. – Смртта на научникот претставуваше *тешка* загуба за науката и воопшто за општеството.
97. *hazardous* – опасен, ризичен
- *Hazardous* substances and chemicals must be removed from the premises in special containers. – *Опасните* материи и хемикалии мора да се отстранат од просториите во посебни контејнери.
98. *mischievous* – пакосен, злобен; штетен
а) When she gave me a *mischievous* smile behind the manager's back, I knew that something was going on. – Кога скришно ми упати *пакосна* насмевка, знаев дека нешто се случува.
б) *Mischievous* cells are to blame for the occurrence of malignant cancers. – *Штетните* клетки ја предизвикуваат појавата на малигни тумори.
99. *mountainous* – планински, брдовит; грамаден, огромен
а) Macedonia is famous for its beautiful *mountainous* landscapes. – Македонија е позната по своите прекрасни *планински* пејсажи.
б) I have a *mountainous* pile of exams to mark. – Имам *огромен* куп испити да прегледам.

100. *poisonous* – отровен; злобен
 а) This species of spider is extremely *poisonous*. – Овој вид на пајак е многу *отровен*.
 б) Such *poisonous* comments will no longer be allowed on this site. – Такви *злобни* коментари веќе нема да се прифаќаат на овој сајт.
101. *religious*- религиозен, побожен
 а) His *religious* beliefs forbid the drinking of alcohol. – Неговите *религиозни* сфаќања не дозволуваат пиење алкохол.
 б) His parents are quite *religious*. – Неговите родители се прилично *побожни*.
102. *riotous* – неконтролиран, насилнички; бурен, бучен; смешен, возбудлив
 а) He was arrested for *riotous* behavior when he was younger, and this is not very good for his political aspirations. – Кога бил млад, бил уапсен за *насилно* однесување, а ова не е многу добро за неговите политички амбиции.
 б) When he heard the results, he broke out into *riotous* cheering, which was completely uncalled for. – Кога ги слушна резултатите, почна *неконтролирано* да се радува, за што воопшто немаше потреба.
 в) We had a *riotous* time during our spring break. – Многу *возбудливо* си поминавме за време на пролетниот распуст.
103. *slanderous* – клеветнички
 - I will not be part of any *slanderous* gossip. – Нема да учествувам во *клеветничко* озборување.
104. *spacious* – просторен
 - The living room is the most *spacious* room in the whole house. – Дневната ни е *најпросторната* соба во целата куќа.
105. *sulphurous* – сулфурен
 - *Sulphurous* fumes permeated the room and made it difficult to breathe. – *Сулфурни* гасови се ширеа низ собата и тешко се дишеше.
106. *superstitious* – празноверен, суеверен
 - He is very *superstitious* and never walks under a ladder. – Многу е *суеверен* и никогаш не поминува под скала.

N + -y

107. *bloody* – крвав, искрвавен, раскрвавен; проклет, страшен, ужасен
 а) He came out of the fight with a *bloody* nose, while the other child had a broken tooth. – Во тепачката се здоби со *раскрвавен* нос, а другото дете имаше скршен заб.
 б) I will never finish with all these *bloody* exams. – Никогаш нема да ги завршам овие *проклети* испити.

108. blotchy – дамкосан, размачкан
- My make-up was all *blotchy* from crying. – Шминката ми се *размачка* од плачење.
109. bulky – масивен, гломазен, кабаст; корпулентен, крупен
а) The box is too *bulky* for you to carry. – Кутијата е многу *кабаста* за да можеш ти да ја носиш.
б) He is not so much fat as he is *bulky*. – Не е толку дебел колку што би рекла *корпулентен*.
110. bushy – буен, густ; обраснат (со грмушки)
а) He has *bushy* eyebrows. – Има *густ* веѓи.
б) We can't have a barbecue, our yard is just too *bushy*. – Не можеме да правиме скара, дворот ни е премногу *обраснат со грмушки*.
111. cloudy – (на)облачен; замаглен; заматен, матен; нејасен; смрачен, намуртен
а) This is the first *cloudy* day we have had all summer. – Ова е првиот *облачен ден* цело лето.
б) After his failure in the local elections, he faces a *cloudy* future. – По неуспехот на локалните избори, го чека *нејасна иднина*.
в) He looked at me with a *cloudy* expression. – *Намуртено* ме погледна.
112. dirty – нечист, валкан; нечесен, расипан, поган; неспортски, груб; безобразен, вулгарен
а) Have some self-respect; don't air your *dirty* laundry in public. – Имај малку почит за себе; не го вади *валканиот* веш пред сите.
б) He uses *dirty* tactics and I refuse to drop to his level. – Тој употребува *нечесни* методи и јас нема да дозволам да се симнам на негово ниво.
в) He is such a *dirty* player, he deserved to be kicked out of the match. – Тој игра *валкано*, заслужуваше да го избркаат од натпреварот.
г) Stop using those *dirty* words, it's embarrassing. – Прекини да ги употребуваш тие *вулгарни зборови*, срамота е.
113. dusty – правлив, прашлив; сив, блед, пепелав; сувопарен, здодевен, неинтересен
а) He pulled out a *dusty* old book. – Извлече една *правлива* стара книга.
б) His new shirt is *dusty* blue. – Новата кошула му е *пепелаво* сина.
в) His writing is *dusty* and boring. – Неговиот стил е *сувопарен* и до-саден.
114. fatty – масен
- My doctor advised me to reduce my intake of *fatty* foods. – Докторот ми препорача да не јадам толку многу *масна* храна.

115. feathery – мек, лесен; пердувест
 а) The cake she made was so *feathery* light, it melted in your mouth. – Тортата што ја направи беше толку *мека*, како да се топеше во уста.
 б) This plant has *feathery* leaves. – Ова цвеќе има *пердувести* ливчиња.
116. flowery – цветен; накитен, китнест
 а) I bought a *flowery* material to make a dress. – Купив материјал *со цветен дезен* да си направам фустан.
 б) She uses a lot of *flowery* language in her writing and it is sometimes difficult to understand what she wants to say. – Таа употребува многу *накитен* јазик кога пишува и понекогаш е тешко да се разбере што сака да каже.
117. foggy – маглив, магловит; збркан, збунет, нејасен; замаглен
 а) We haven't had many *foggy* days so far. – Досега не сме имале многу *магливи* денови.
 б) His ideas are all *foggy* and I have no idea what he wants to say. – Идеите му се целосно *збркани* и навистина не знам што сака да каже.
 в) He has no idea what he wants to be when he grows up, he has a rather *foggy* idea of the future. – Сè уште не знае што сака да биде кога ќе порасне, има *нејасна* претстава за иднината.
118. grassy – тревнат, обраснат/покриен со трева
 - Let's sit down here, on this *grassy* area. – Ајде тука да седнеме, каде е *обраснато со трева*.
119. hairy – влакнест; опасен, стравичен
 а) He is embarrassed by his *hairy* back. – Се срами поради тоа што има *влакнест* грб.
 б) There were some *hairy* moments during the flight, but everything turned out fine in the end. – Имаше некои *опасни* моменти за време на летот, но на крај сè добро заврши.
120. healthy – здрав, со добро здравје; добар (апетит); обилен (јадење); што дава здравје; напреден, просперитетен; богат, обилен
 а) Beets are very *healthy* for you. – Цвеклото е многу *здрavo*.
 б) I am glad to see that she has a *healthy* appetite and is not obsessed with various diets. – Мило ми е што има *добар* апетит и не е опседната со разни диети.
 в) I wish you a happy and *healthy* New Year. – Ти посакувам среќна и *просперитетна* Нова Година.
121. itchy – го јаде/пече/чеша
 - My left hand is *itchy*, which means that I will receive some money. – *Me чеша* левата рака, што значи дека ќе добијам пари од некаде.

122. leafy – со лисје; зелен
 а) I bought a *leafy* plant from the flower market. – Си купив цвеќе со многу *лисје* од цветниот пазар.
 б) The *leafy* bushes in the yard look very nice. – Многу се убави *зелените* грмушки во дворот.
123. meaty – месест, (полн) со месо; содржаен; дебел, полн
 а) The mushrooms have a *meaty* texture. – Печурките имаат *месеста* текстура.
 б) He auditioned for a *meaty* role. – Се обиде да добие *содржајна* улога.
124. mighty – моќен, силен, снажен; голем, огромен, импозантен
 а) The barbarians faced a *mighty* army. – Варварите се соочија со *моќна* војска.
 б) It will take a *mighty* effort to finish everything by Friday. – Ќе биде потребен *огромен* напор да се заврши сè до петок.
125. milky – млечен; со вкус на млеко; со млеко; млечнобел; замаглен, заматен
 а) This cheese has a strong *milky* taste. – Овој кашкавал е со изразен *вкус на млеко*.
 б) My wedding dress is going to be *milky* white. – Венчаницата ќе ми биде *млечнобела*.
 в) His eyes are covered by a *milky* glaze. – Очите му се *замаглени*.
126. moody – нерасположен, намуртен, мрачен
 - I don't know why I get so *moody* sometimes. – Не знам зошто понекогаш се *онерасположувам*.
127. muddy – валкан, нечист, каллив; матен; збркан, побркан, збунет, нејасен, конфузен
 а) Take off your *muddy* boots, please. – Те молам соблечи ги *калливите* чизми.
 б) His ideas are all *muddy* and I have no idea what he wants to say. – Идеите му се целосно *збркани* и конфузни, и навистина не знам што сака да каже.
128. rainy – дождовен, дождлив
 - It was another *rainy* day. – Уште еден *дождлив* ден.
129. rocky – каменлив, каменит; опасен, нестабилен, несигурен, трнлив; разношан
 а) This region is known for its *rocky* landscapes. – Овој регион е познат по тоа што има *каменити* предели.
 б) The government is undergoing a *rocky* patch at the moment. – Владата во моментот поминува низ *нестабилен* период.
 в) Be careful when sitting on that chair, it's a bit *rocky*. – Биди внимателен кога ќе седиш на столчето, малку е *разношано*.

130. sandy – песочен; песошлив; жолто-црвенкав
 а) This time next week I will be lying on some *sandy* beach somewhere. – Ова време другата недела ќе лежам на некоја *песочна* плажа некаде.
 б) His hair is a beautiful *sandy* colour. – Има многу убава *жолто црвеникава* коса.
131. sexy – сексуално привлечен, секси
 - She was wearing a very *sexy* dress. – Беше облечена во еден многу *секси* фустан.
132. smoky – зачаден, задимен; чадлив; чаден; со вкус/мирис на чад
 а) My eyes started to water when I entered the *smoky* room. – Почнаа да ми солзат очите кога влегов во *зачадената* просторија.
 б) A *smoky* fog enveloped the city. – Магла *со мирис на чад* го обви градот.
133. sneaky – подол, подмолен, потаен
 - It's a *sneaky* way of getting people to buy something they don't really need. – Тоа ти е *подмолен* начин да ги натераш луѓето да купуваат работи кои не им се навистина потребни.
134. snowy – снежен, со снег; покриен со снег; снежнобел, бел како снег
 - It was a beautiful sight to behold – *snowy* streets and happy children. – Тоа беше прекрасна глетка – *снежнобели* улици и среќни деца.
135. stony – каменлив, каменит; строг, груб, каден
 а) This region is known for its *stony* landscapes. – Овој регион е познат по тоа што има *каменити* предели.
 б) She gave me a *stony* look and stormed out. – *Строго* ме погледна и излета надвор како фурија.
136. stormy – бурен; немирен; жолчен
 а) They have a *stormy* relationship, they are always breaking up and then making up. – Имаат *бурна* врска; само раскинуваат, па потоа се смируваат.
 б) After that *stormy* disagreement, they are no longer on speaking terms. – Не зборуваат по *жолчната* расправија што ја имаа.
137. stringy – жилив, со жили; со конци; сув, исушен
 - This piece of meat is very *stringy*, I have been chewing it for the last 10 minutes. – Ова парче месо е многу *жилаво*; последните 10 минути го цвакам.
138. stumpy – кус, набиен
 - She thinks her legs are short and *stumpy*. – Мисли дека има куси и *набиени* нозе.
139. sunny – сончев; весел
 а) It was a beautiful *sunny* day, perfect for a picnic. – Беше прекрасен *сончев* ден, совршен за пикник.

- б) That baby has such a *sunny* disposition; it's a pleasure to look after him. – Тоа детенце има таков *весел* карактер, задоволство да ти е да го чуваш.
140. *thirsty* – жеден, гладен
- а) I am so *thirsty* I could drink a whole bottle of water. – Толку сум *жеден* што би можел цело шише вода да испијам.
- б) He loves learning; he is just *thirsty* for any kind of new knowledge. – Многу сака да учи нови работи; *гладен* е за нови знаења.
141. *tinny* – метален (звук); безвреден, евтин
- а) She has a *tinny* voice, which makes it annoying to listen to her. – Има некој *метален* глас, што те нервира да ја слушаш да зборува.
- б) Let's not start with those *tinny* arguments again, please. – Те молам да не почнуваме пак со тие *безвредни* расправи.
142. *worthy* – достоин, заслужен
- He is not *worthy* of such an honour. – Тој не *заслужува* таква чест.

БИБЛИОГРАФИЈА

- ADAMS, V. (1973). *An Introduction to Modern English Word-Formation*, London, Longman.
- ADJEMIAN, C. (1976). "On the nature of inter-language systems." *Language Learning* 26,(2), 297-320.
- АКМАЈАН, А., ДЕМЕРС, Р., ФАРМЕР, А. & ХАРНИШ, Р. (1995). *Linguistics: An Introduction to Language and Communication*, Cambridge, MA, MIT Press.
- AMBERBER, M. (1996). *Transitivity Alternations, Event-types and Light Verbs*, Dissertation, McGill University, Montreal.
- AMOIA, M. & GARDENT, C. (2008). "A Test Suite for Inference Involving Adjectives", Proceedings of the Sixth International Conference on Language Resources and Evaluation, 631-637.
- ARONOFF M. (1976). *Word Formation in Generative Grammar*. Massachusetts: The MIT Press.
- BABALOLA, D. (2006). "The English adjectival group: system, structure and functions", *An Encyclopaedia of the Arts*, vol. 4 (8), pp. 791-799.
- BACHRACH, A. & NEVIN, A. (eds.) (2008). *Inflectional Identity*, Oxford University Press.
- BARBER, C. (1993). *The English Language - A Historical Introduction*, Cambridge: Cambridge University Press.
- BARONI, M. & ZAMPARELLI, R. (2010). "Nouns are vectors, adjectives are matrices: Representing adjective-noun constructions in semantic space", in *Proceedings of the 2010 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*, pp. 1183-1193.
- BAUER, L. (1978). *The grammar of nominal compounding, with special reference to Danish, English, and French*. Odense, Denmark: Odense Univ. Press.
- BAUER, L. (1983). *English Word-Formation*, Cambridge, Cambridge University Press.
- BAUER, L. (1988). *Introducing Linguistic Morphology*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- BAUER, L. (1988). *Vocabulary*, London, Routledge.
- BAUER, L. (2003). *An Introduction to International Varieties of English*, Edinburgh University Press.
- BAUER, L. (2004). "The function of word-formation and the inflection-derivation distinction", in Henk AERTSEN, Mike HANNAY & Rod LYALL (eds.), *Words in their Places: A Festschrift for J. Lachlan Mackenzie*, pp. 283-292. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- BAUGH, A. C. (1957). *A History of the English Language*. New York: Appleton-Century-Crofts, Inc.
- BEARD, R. (1976). "Once more on the analysis of adjectives." *Journal of Linguistics* 12, 155-157.
- BEECHER, H. (2004). "Derivational Paradigm in Word Formation", Research Paper I.
- BERTOLDI, A., CHISHMAN, R. L. & DA ROSA ALVES, I. (2007). "Adjectival semantics and the legal domain: a study for ontology improvement", *Inteligencia Artificial. Revista Iberoamericana de Inteligencia Artificial* 11/036, pp. 19-26.
- BHATT, D.N.S (1994). *The Adjectival Category*, Amsterdam: John Benjamins Co.

- BLOOMFIELD, L. (1926). "A set of postulates for the science of language", *Language* 2 (3). pp. 153–164 (reprinted in: Martin JOOS (ed.), *Readings in Linguistics I*, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1957, pp.26-31).
- BLOOMFIELD, L. (1935). *Language*. New York: Henry Holt.
- БОЈКОВСКА, С., МИНОВА-ЃУРКОВА, Л., ПАНДЕВ, Д., ЦВЕТКОВСКИ, Ж. (1998) *Македонски јазик за средното образование*, Скопје, Просветно Дело.
- BOLEDA, G., BADIA, T. & BATLLE, E. (2004). "Acquisition of Semantic Classes for Adjectives from Distributional Evidence", in *Proceedings of the 20th International Conference on Computational Linguistics (COLING 2004)*, pp. 1119-1125.
- BOLEDA, G., BADIA, T. & SCHULTE IM WALDE, S. (2005). "Morphology vs. Syntax in Adjective Class Acquisition", in *Proceedings of the ACL-SIGLEX 2005 Workshop on Deep Lexical Acquisition*, June 30, Ann Arbor, USA.
- BOLEDA, G., SCHULTE IM WALDE, S. & BADIA, T. (2007). "Modeling Polysemy in Adjective Classes by Multi-Label Classification", in *Proceedings of the 2007 Joint Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing and Computational Natural Language Learning (EMNLP-CoNLL)*, pp. 171-180.
- BOLINGER, D. L. (1975). *Aspects of Language*. Second Edition. New York, Harcourt Brace Jovanovich.
- BOSQUE, I. (2006). "Coordinated adjectives and the interpretation of number features" in BRUGÈ, L. (ed.), *Studies in Spanish Syntax*, Venezia: Libreria Editrice Cafoscarina, pp. 47-60.
- BRADLEY, H. (1964). *The Making of English*. London: Macmillan & Co Ltd.
- BREKLE, H. E. & KASTOVSKY, D. (eds.) (1977). *Perspektiven der Wortbildungsforschung*, Bouvier Verlag Herbert Grundmann, Bonn.
- BOLINGER, D. (1967). "Adjectives in English: Attribution and Predication", *Lingua* 18, 1-34.
- BOWERS, J. (1975). "Adjectives and Adverbs in English", *Foundations of Language* 13, pp.529-562.
- BROWN, R. (1973). *A First Language: The Early Stages*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- BROWN, R. (1980). "Why are signed languages easier to learn than spoken languages?" in *Proceedings of the First National Symposium on Sign Language Research and Teaching*, Washington, DC: National Association of the Deaf, pp. 9–24.
- BROWN, K. & MILLER, J. (1991). *Syntax: A Linguistic Introduction to Sentence Structure*, 2nd edn., London, HarperCollins.
- BURGSCHMIDT, E. (1977). *System, Norm und Produktivität in der Wortbildung: Aufsätze*, Erlangen: Burgschmidt.
- BURRIDGE, K. (2005). *Weeds in the Garden of Words: Further Observations on the Tangled History of the English Language*, Cambridge University Press.
- CARSTAIRS-MCCARTHY, A. (2002). *An Introduction to English Morphology – Words and Their Structure*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- CHOMSKY, N. (1957). *Syntactic Structures*. Mouton de Gruyter, Gravenhage, Netherlands.
- CHOMSKY, N. (1965). *Aspects of the theory of syntax*, MIT Press.
- CHOMSKY, N. (1970). "Remarks on nominalization", in Roderick JACOBS and Peter ROSENBAUM (eds.), *Readings in English transformational grammar*, pp. 184-221.
- CLARK, E. V. (1988). "On the logic of contrast", *Journal of Child Language* 15, pp. 317–335.
- CLARK, E. V. (1990). "On the pragmatics of contrast", *Journal of Child Language* 17, pp. 417–431.
- COLLINS COBUILD (1991). *Word Formation*, London, HarperCollins.

- Collins English Dictionary* (1998). Collins; Standard Fourth edition.
- CONTI, S. (2007). *Compound Adjectives in English*, VDM Verlag Dr. Mueller Akt. ges. & Co. KG.
- CORDER, S. (1967). "The significance of learners' errors", *International Review of Applied Linguistics* 5, pp.161-169.
- CORDER, S. (1971). "Idiosyncratic dialects and error analysis", *International Review of Applied Linguistics* 9, pp. 149-159.
- CORDER, S. P. (1973). *Introducing Applied Linguistics*, Penguin Books.
- CORDER, S. (1978). "Language-learner language", in Jack C. RICHARDS (ed.), *Understanding Second and Foreign Language Learning*, Rowley, Mass.: Newbury House, pp. 71-91.
- CORDER, S. P. (1981). *Error Analysis and Inter-language*, Oxford University Press.
- CRYSTAL, D. (1997). *The Cambridge Encyclopedia of Language*, 2nd. edn, Cambridge, Cambridge University Press.
- DE ZWAAN, A. (2009). *Non-predicating Adjectives: a Semantic Account*, Dissertation, Department of Linguistics, University of Sydney.
- DECAPUA, A. (2008). *Grammar for Teachers: A Guide to American English for Native and Non-Native Speakers*, Springer.
- DI PIETRO, R. J. (1971). *Language Structures in Contrast*, Newbury House.
- DIXON, R. (1977). "Where Have All the Adjectives Gone?", *Studies in Language* 1, pp. 19-80.
- DJORDJEVIC, R. (2000). *English-Serbian Contrastive Examples - Englesko-srpski kontrastivni primeri*. Beograd: Univerzitetska stampa.
- DMYTRUK, V. (2010). "Typological Features of Word-formation in Computing, the Internet and Programming in the First Decade of the XXI Century", Вісник Львівського Університету. Серія Іноземні Мови, випуск 17.
- DOWNING, A. & LOCKE, P. (2005). *English Grammar A University Course (2nd Edition)*, Routledge.
- EASTWOOD, J. (2002). *Oxford Guide to English Grammar*, Oxford University Press.
- ELBOW, P. (1981). *Writing With Power: Techniques for Mastering the Writing Process*, Oxford University Press.
- ELLIS, R. (1985). *Understanding Second Language Acquisition*, Oxford University Press.
- ELLIS, R. (ed.) (1987). *Second language acquisition in context*, Prentice Hall.
- ETTINGER, S. (1974). *Form und Funktion in der Wortbildung*, Tübinger Beiträge zur Linguistik, 47.
- FELIX, S. W. (1980). "Interference, Inter-language, and Related Issues", in: S. FELIX (ed.), *Second language development. Trends and issues*, pp. 93-107.
- FERGUSON, C. (1968). "Language development", in FISHMAN, Joshua A. & Charles A. FERGUSON & Jyotirindra DAS GUPTA (eds.). *Language Problems of Developing Nations*, New York, London et al.: John Wiley & Sons, pp. 27-36.
- FILIPOVIĆ, R. (1975). *Contrastive analysis of English and Serbo-Croatian*, vol. 1. Zagreb: Institute of Linguistics.
- FINKENSTAEDT, T. & WOLFF, D. (1973). *Ordered profusion; studies in dictionaries and the English lexicon*, Annales Universitatis Saraviensis. Reihe Philosophische Fakultät, Bd. 13.
- FLESCHE, R. (1949). *The Art of Readable Writing*, New York: Harper & Row.
- FRADIN, B. (2008). "On the Semantics of Denominal Adjectives", in *Proceedings of 6th Mediterranean Morphology Meeting*, Ithaca, Greece.
- GAETA, L. (2005). "Word Formation and Typology: Which Language Universals?", in *Proceedings of the Fourth Mediterranean Morphology Meeting (MMM4)*, Catania: pp. 157-168.

- GASS, S. M. (1983). *Language transfer in language learning*, Rowley, Mass.: Newbury House Publishers.
- GECKELER, H. (1977). *Strukturelle Bedeutungslehre*, Darmstadt.
- GIURESCU, C. C. (1972). *The Making of the Romanian People and Language*. Bucharest: Meridiane Publishing House.
- GIVON, T. (1970). "Notes on the Semantic Structure of English Adjectives", *Language* 46, pp. 816-837.
- GONZÁLEZ-DÍAZ, V. (2008). *English Adjective Comparison: A historical perspective*, John Benjamins Publishing Company.
- GREENBAUM, S. & QUIRK, R. (1990). *A Student's Grammar of the English Language*, London, Longman.
- GREENBAUM, S. (2006). *The Oxford English Grammar*, Oxford University Press.
- GRUBER, J. (1976). *Lexical structure in syntax and semantics*, North Holland, New York.
- HAKULINEN, A. (1978). "Some unsolved problems in the lexicon", in Gregersen, K. (ed.), *Papers from the fourth Scandinavian Conference of Linguistics*, Hindsgavl, January 6-8, 1978, Volume 4, pp. 325-332.
- HALLE, M. (1973). "Prolegomena to a Theory of Word Formation", *Linguistic Inquiry* Volume 4, Number 1, pp. 3-16.
- HAMP, E. P. (1968). "What a contrastive grammar is not, if it is". in J. E. ALATIS (ed.), *Contrastive Linguistics and Its Pedagogical Implications. Report of the Nineteenth Annual Round Table Meeting on Linguistics and Language Studies*, Washington D.C.: Georgetown University Press (Monograph Series on Languages and Linguistics; 21), pp. 101-112.
- HATCH, E. & BROWN, C. (1995). *Vocabulary, Semantics, and Language Education*, Cambridge, Cambridge University Press.
- HAY, J. & PLAG, I. (2004). "What Constrains Possible Suffix Combinations? On the Interaction of Grammatical and Processing Restrictions in Derivational Morphology", *Natural Language & Linguistic Theory*, Volume 22, Issue 3, pp 565-596.
- HUEBNER, T. (1979). "Order-of-Acquisition vs. Dynamic Paradigm: A Comparison of Method in Inter-language Research", *TESOL Quarterly* Vol. 13, No. 1 (Mar., 1979), pp. 21-28.
- HIRTLE, W. H. (1969). "-ed Adjectives like Verandahed and Blue-Eyed", *Journal of Language* 6:19-36.
- HOEPPNER, W. (1982). "A Multilayered Approach to the Handling of Word Formation", COLING '82: Proceedings of the 9th conference on Computational linguistics, Volume 1, pp. 133-138.
- HOGG, R. (2003). *An Introduction to Old English*, Oxford University Press.
- HOROBIN, S. & SMITH, J. (2003). *An Introduction to Middle English*, Oxford University Press.
- HUDSON, R. A. (1975). "Problems in the analysis of ed-adjectives", *Journal of Linguistics* Volume 11, Issue 01, March 1975, pp 69-72.
- HURFORD, J. R. (1994). *Grammar – A student's guide*, Cambridge, Cambridge University Press.
- HURFORD, J. R. & Heasley, B. (1983). *Semantics: a course book*, Cambridge, Cambridge University Press.
- IRWIN, P. (2006). "Non-Inflectional Word Formation in Distributed Morphology, Featuring Synthetic Compounds", University of New Hampshire. Ms.
- IVIR, V. (1969). "Contrasting via translation: formal correspondence vs. translation equivalence", *Zagreb contrastive studies* B 1, pp. 13-25.
- JACKENDOFF, R. (1975). "Morphological and semantic regularities in the lexicon", *Language* 51, pp. 639-671.

- JACKSON, H. (1981). "Contrastive analysis as a predictor of errors, with reference to Punjabi learners of English", in *Contrastive Linguistics and the Language Teacher*, ed. Jacek FISIĄK, pp. 195-205.
- ЈАНЕВА, М. (1988). *Интернационализмите во англискиот и македонскиот јазик – контрастивна анализа*, Скопје (докторска дисертација).
- JÄRVIKIVI, J., BERTRAM, R. & NIEMI, J. (2006). "Affixal salience and the processing of derivational morphology, The role of suffix allomorphy", *Language and Cognitive Processes* Volume 21, Issue 4, 2006, 394-431.
- JEFFRIES, L. (1998). *Meaning in English - An Introduction to Language Study*, London, Macmillan Press Ltd.
- JENSEN, S. C. (1999). *Word-families and the Mental Lexicon, Testing for a Morpho-semantic Lexical Network*, Dissertation, The University of Calgary.
- JESPERSEN, O. (1942). *A Modern English Grammar on Historical Principles*, Part VI, *Morphology*, London: Allen and Unwin.
- JOVANOVIĆ, V. Ž. (2003). "On Productivity, Creativity and Restrictions on Word Conversion in English", in *Facta Universitatis*, vol.2, no. 10, University of Niš, 425-436.
- KARIUS, I. (1976). "Zur Beziehung zwischen Wortbildung und Alltagswissen", in K. BRAUN-MULLER & W. KIRSCHNER (eds.), *Grammatik*. Tübingen: Niemeyer, pp. 59-68.
- KARIUS, I. (1977) "Instrumentalität und denominaler nullsuffigierte Verben des Englischen", in H. E. BREKLE, D. KASTOVSKY (eds.), *Perspektiven der Wortbildungsforschung. Beiträge zum Wuppertaler Wortbildungskolloquium vom 9-10. Juli 1976*, pp. 104-115.
- KATAMBA, F. (1993). *Morphology*, London, Macmillan Press Ltd.
- KATAMBA, F. (1994). *English Words*, London, Routledge.
- KAUNISTO, M. (2007). *Variation and change in the lexicon. A corpus-based analysis of adjectives in English ending in -ic and -ical*. Amsterdam and New York: Rodopi.
- KATAMBA, F. X. (2002). *English morphology*, LTSN Subject Centre for Languages, Linguistics and Area Studies.
- КЕПЕСКИ, К. (1987). *Грамматика на македонскиот литературен јазик за училиштата за средно образование*, Скопје, Просветно Дело.
- KIM, Y.-K. (2007). "Nominal and Verbal Derivation in Old English", *Language and Linguistics* 40, 21-45.
- KIPARSKY, P. (1997). "Remarks on Denominal Verbs", in Alex ALSINA, J. BRESNAN and P. SELLS (eds.), *Argument Structure*, Stanford: CSLI.
- KLEINMANN, H. H. (1977). "Avoidance behaviour in adult second language acquisition", *Language Learning* 27, 93-107.
- КОНЕСКИ, Б. (1999). *Грамматика на македонскиот јазик*, Скопје, Детска Радост.
- KONIECZNA, E (2002). "Derivational neologisms in children's speech from Polish and English data", in *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego Studia Anglica Resoviensia* 1, Wydawnictwo UR w Rzeszowie, 52-64.
- KORNAI, A. (1988). "Compositionality, of, word-formation", *Acta Linguistica* 38 (1988) 118-130.
- KOZIOL, H. (1937). *Handbuch der englischen Wortbildungslehre*, Heidelberg: Winter 1937. XII, 260 S. 8°.
- KRASHEN, S. D. & Pon, P. (1975). "An error analysis of an advanced ESL learner: the importance of the Monitor", *Working Papers on Bilingualism* 7, pp. 125-129.
- KRASHEN, S. D. (1981). *Second Language Acquisition and Second Language Learning*, Oxford: Pergamon.
- KRASHEN, S. D., TERRELL, T. D., EHRMAN, M. E., & HERZOG, M. (1984). "A Theoretical Basis for Teaching the Receptive Skills", *Foreign Language Annals*, 17(4), pp. 261-275.

- KREIDLER, C. W. (1998). *Introducing English Semantics*, London, Routledge.
- KROHN, R. (1971). *English Sentence Structure*, University of Michigan Press/ELT.
- KRZESZOWSKI, T. P. (1981). "Tertium comparationis", in J. FISIĄK (ed.) *Contrastive Linguistics: Prospects and Problems*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- KUIPER, K. & ALLAN, W. S. (1996). *An Introduction to English Language - Sound, Word and Sentence*, London, Macmillan Press Ltd.
- LADO, R. (1957). *Linguistics Across Cultures: Applied Linguistics for Language Teachers*, Ann Arbor, Michigan: University of Michigan.
- LAKOFF, G. (1970). "Linguistics and natural logic", *Synthese* 22 (1-2), pp. 151-271.
- LARSEN-FREEMAN, D. (1975). *The acquisition of grammatical morphemes by adult learners of English as a Second Language*, Dissertation, University of Michigan.
- LARSEN-FREEMAN, D. (1991). *An Introduction to Second Language Acquisition Research*, Addison Wesley Publishing Company.
- LEECH, G. (1974). *Semantics*, New York: Penguin.
- LEECH, G., DEUCAR, M. & HOGENRAAD, R. (1982). *English Grammar for Today*, London: Macmillan.
- LEECH, G. & SVARTVIK, J. (2003). *A Communicative Grammar of English*, Third Edition, Pearson Education ESL.
- LEES, R. B. (1960). *The grammar of English nominalizations*, The Hague: Mouton.
- LEES, R. B. (1970). "Problems in the grammatical analysis of English nominal compounds", in Manfred BIERWISCH and K. HEIDOLPH (eds.), *Progress in linguistics*, pp. 174-186.
- LEHRER, A. (1995). "Prefixes in English Word Formation", *Folia Linguistica* Volume 29, Issue 1-2, pp. 133-148.
- LEITNER, G. (1977). "Zur Vorhersagbarkeit von Derivation: Teil-von-Nomen als Basen", *Perspektiven der Wortbildungsforschung*, Bonn, pp. 140-154.
- LESSARD, N. (1997). *The Meaning of the English Adverbial Suffix -ly*, Dissertation, Université du Québec à Chicoutimi.
- LIGHTNER, T. M. (1975). "The Role of Derivational Morphology in Generative Grammar", *Language* 51 (3), pp.617-638.
- LIPKA, L. (1986). "Semantic features and Prototype Theory in English lexicology". in: KASTOVSKY, Dieter (ed.), *Linguistics across historical and geographical boundaries. In honor of Jacek Fisiak on the occasion of his 50. birthday. Trends in linguistics / Studies and monographs*, Berlin u.a.: Mouton de Gruyter. pp. 85-94.
- LIPKA, L. (1987). "Word-formation and text in English and German", in ASBACH-SCHNITKER, Brigitte (ed.), *Neuere Forschungen zur Wortbildung und Historiographie der Linguistik. Festgabe für Herbert E. Brekle zum 50. Geburtstag*. Tübinger Beiträge zur Linguistik, Vol. 284. Tübingen: Narr. pp. 59-67.
- LJUNG, M. (1970). *English Denominal Adjectives*, Lund: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- LÜDELING, A. (2006). "Neoclassical word-formation", in Keith BROWN (ed.), *Encyclopedia of Language and Linguistics*, 2nd Edition. Oxford, Elsevier.
- LUJÁN, E. R. (2010). "Semantic Maps and Word Formation: Agents, Instruments, and Related Semantic Roles", *Linguistic Discovery* 8.1: 162-175.
- LYONS, J. (1970). *Chomsky*, London, Fontana/Collins.
- LYONS, J. (1977). *Semantics, Volumes 1 and 2*, Cambridge: University Press
- LYONS, J. (1981). *Language and Linguistics: An Introduction*, Cambridge, Cambridge University Press.
- LYONS, J. (1995). *Linguistic Semantics: An Introduction*, Cambridge, Cambridge University Press.

- Macmillan English Dictionary for Advanced Learners* (2002). Macmillan Education.
- MANEGRE, M. (2001). *The Combination of Lexical Morphemes - Forming Coordinate Compounds and Blends in Child Language*, Dissertation, University of Alberta.
- MARCHAND, H. (1960). *The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation*. Beck/Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- MARCHAND, H. (1966). "On Attributive and Predicative Derived Adjectives and Some Problems Related to Their Distinction", *Anglia* 84, 131-149.
- МАРКОВ, Б. (1988). *Образување на придавките во македонскиот јазик*, Скопје.
- MATSUI, M. (1972). "A Semantic Approach to Problems of Denominal Adjectives", Kitami Institute of Technology Research Report 4 (1), 169-178.
- MATTHEWS, P. (1991). *Morphology*, 2nd. edn, Cambridge, Cambridge University Press.
- MCARTHUR, T. (2005). *Concise Oxford Companion to the English Language*, Oxford University Press.
- MCLAUGHLIN, B. (1989). *Second language development in immersion contexts*. Rockville, MD. Montgomery County Public Schools.
- MCMAHON, A. (2002). *An Introduction to English Phonology*, Oxford University Press.
- MCNALLY, L. & BOLEDA, G. (2004). "Relational adjectives as properties of kinds", in O. BONAMI and P. CABREDO HOFHERR (eds.), *Empirical Issues in Syntax and Semantics* 5, pp. 179-196.
- Merriam-Webster's Collegiate Dictionary* (2003). Merriam-Webster, Inc.; 11th edition.
- METTINGER, A. (1986). "English adjectives in -able and their rendering in modern Chinese", in *Papers and Studies in Contrastive Linguistics*, Volume Twenty-One, pp. 21-29.
- MEYER, C. F. (2004). *English Corpus Linguistics: An Introduction*, Cambridge University Press.
- MILON, J. (1974). "The development of negation in English by a second language learner", *TESOL Quarterly* 8, pp. 137-143.
- MILLIKAN, R. G. (2005). *Language: A Biological Model*, Oxford University Press.
- МИНОВА-ЃУРКОВА, Ј. (2000). *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*, Скопје, Магор.
- MISH, F. C. (ed.) (2003). *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary – nth Edition*, Springfield, Massachusetts, Merriam-Webster, Inc.
- MITCHELL, B. & ROBINSON, F. C. (1964). *A Guide to Old English*, Oxford, Blackwell Publishers.
- MONTRUL, S. A. (1997). *Transitivity Alternations in Second Language Acquisition - A Cross-linguistic Study of English, Spanish and Turkish*, Dissertation, McGill University, Montreal.
- MOTSCH, W. (1977). "Ein Plädoyer für die Beschreibung von Wortbildungen auf der Grundlage des Lexikons", in H. BREKLE & D. KASTOVSKY (eds.), *Perspektiven der Wortbildungsforschung*, Beiträge zum Wuppertaler Wortbildungskolloquium, Bouvier, Bonn, pp. 180-202.
- MOTSCH, W. (1988). "On Inactivity, Productivity and Analogy in Derivational Processes", *Linguistische Studien*, Reihe A 179, pp. 1-30.
- NAGLE, S. J. & SANDERS, S. L. (2003). *English in the Southern United States*, Cambridge: Cambridge University Press.
- NEWMAYER, F. J. (1970). "On the alleged boundary between syntax and semantics", *Foundations of Language* 6, pp. 178-186.
- NICKEL, G. (1971). "Contrastive Linguistics and Foreign Language Teaching", in NICKEL, G. (ed.), *Papers in Contrastive Linguistics*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 1-16.
- NIKOLAEVA, I. & SPENCER, A. (2008). "Nouns as Adjectives and Adjectives as Nouns", Ms.

- NOWAKOWSKA, M. (2001). "L'emploi des adjectifs de relation [microform] : signe d'une anomalie?" in *Le Changement linguistique: Evolution, variation, and heterogeneity. Actes du colloque de Neuchatel Université*, pp. 171-183.
- PADROSA TRIAS, S. (2010). *Complex Word-Formation and the Morphology-Syntax Interface*, Dissertation, Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Filologia Anglesa i de Germanística.
- PALMER, F. R. (1971). *Grammar*, London, Penguin.
- PALMER, F. R. (1976). *Semantics*, 2nd. edn, Cambridge, Cambridge University Press.
- PENNANEN, E. V. (1975). "What Happens in Back-formation?", in: HOVDHAUGEN, Even (ed.) *Papers from the Second Scandinavian Conference of Linguistics*, Oslo University, Department of Linguistics, pp. 216–299.
- PETERS, I. & PETERS, W. (2000). "The Treatment of Adjectives in Simple: Theoretical Observations", in *Proceedings of LREC 2000 (2nd International Conference on Language Resources and Evaluation)*, electronic edition.
- PLAG, I. (2003). *Word-Formation in English*, Cambridge, Cambridge University Press.
- PLAG, I. & BAAYEN, H. (2009). "Suffix ordering and morphological processing", *Language* v. 85 n.1, pp. 109-152.
- QUIRK, R., GREENBAUM, S., LEECH, G. & SVARTVIK, J. (1972). *A Grammar of Contemporary English*, London, Longman.
- QUIRK, R., GREENBAUM, S., LEECH, G. & SVARTVIK, J. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*, Longman.
- RASKIN, V. & NIREMBURG, S. (1995). "Lexical Semantics of Adjectives: A Micro Theory of Adjectival Meaning", in *Memoranda in computer and cognitive science*, New Mexico State University. Computer Research Laboratory, pp. 1-69.
- RASKIN, V. & NIREMBURG, S. (1996). "Lexical Rules for Deverbal Adjectives", in *Breadth and Depth of Semantic Lexicons*, pp. 99-120.
- RAVEM, R. (1968). "Language Acquisition in a Second Language Environment", *IRAL* 6, pp. 75-185.
- RIEHMANN, S. Z. (2001). *A Constructional Approach to Idioms and Word Formation*, Dissertation, Stanford University; Dept. of Linguistics.
- ROEPER, T. & SIEGEL, M. (1978). "A lexical transformation for verbal compounds", *Linguistic Inquiry* Vol. 9, pp.199-260.
- ROSE, R. G. (1973). "Linguist and Non-linguist Agreement Concerning Surface Structures", *The Journal of General Psychology* 89.2, pp. 325-326.
- RUTHERFORD, W. E. (1987). *Second language grammar: learning and teaching*, New York: Longman.
- SCALISE, S. & GUEVARA, E. (2005). "The Lexicalist Approach to Word-Formation and the Notion of the Lexicon", *Studies in Natural Language and Linguistic Theory* Volume 64, pp. 147-187.
- SCHACHTER, J. (1974). "An Error in Error Analysis", *Language Learning* 24, pp. 205–214.
- SCHACHTER, J., TYSON, A. & DIFFLEY, F. (1976). "Learning intuitions of grammaticality", *Language Learning* 26, pp. 67-76.
- SCHUMANN, J. H. (1978). *The Pidginization Process; A Model for Second Language Acquisition*, Rowley, Mass: Newbury House.
- SCHUMANN, J. H. (1980). "The acquisition of English relative clauses by second language learners", in R. C. SCARCELLA & S. D. KRASHEN (eds.), *Research in Second Language Acquisition*, Rowley, Mass.: Newbury House, pp. 118-131.
- SELINKER, L. (1972). "Inter-language". *International Review of Applied Linguistics*, 10, 209-241.

- SELINKER, L. (1984). "The current state of IL: An attempted critical summary", in A. DAVIES, C. CRIPER and A. HOWATT (eds.), *Inter-language*, Edinburgh: Edinburgh University Press, pp. 332-343.
- SELINKER, L. & LAMENDELLA, J. (1978). "Two perspectives on fossilization in inter-language learning", *Inter-language Studies Bulletin* 3, pp. 143-191.
- SINGLETON, D. (2000). *Language and the Lexicon: An Introduction*, London, Arnold.
- SLOBIN, D. I. (1973). "Cognitive prerequisites for the development of grammar", in C. A. FERGUSON & D. I. SLOBIN (eds.), *Studies of child language development*, New York: Holt, Rinehart & Winston, pp. 175-208.
- SLOBIN, D. I. (1985). "Cross-linguistic evidence for the Language-Making Capacity: in D. I. SLOBIN (ed.), *The cross-linguistic study of language acquisition: Vol. 2. Theoretical issues*, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, pp. 1157-1256.
- STEFANOVSKI, Lj. (2006). *English Lexicology: a course book*, Skopje, DataPons.
- STEIN, G. (1976). "Semi-productive lexical rules: a note on -ed adjectives", *Journal of English Linguistics* 10, 30-93.
- STEKAUER, P. (2001). "Fundamental Principles of an Onomasiological Theory of Word-Formation in English", *Studia minora facultatis philosophicae Universitatis Brunensis* 5, 1999, pp. 75-98.
- STEKAUER, P., CHAPMAN, D., TOMASCIKOVA, S. & FRANKO, S. (2005). "Word-formation as creativity within productivity constraints: sociolinguistic evidence", *Onomasiology Online* 6, pp. 1-55.
- SZYMANEK, B. (2005). "The Latest Trends In English Word-Formation", *Studies in Natural Language and Linguistic Theory* Volume 64, pp. 429-448.
- TAKUMI, C. & YONEKURA, H. (1995). "Word Formation in Shakespeare, With Special Reference to the Negative Prefixes in- and un-", *Bulletin of Nara University of Education* vol. 44, no.1, Cultural and Social Science, pp.69-82.
- TARONE, E., SWAIN, M. & FATHMAN, A. (1976). "Some limitations to the classroom applications of current second language acquisition research", *TESOL Quarterly* 10, pp. 19-32.
- TARONE, E. (1979). "Inter-language as chameleon." *Language Learning* 29 (1), pp. 181-191.
- THOMPSON, H. (1975). "The cycle: a formal statement", in R. E. GROSSMAN, L. J. SAN and T. J. VANCE (eds.), *Papers from the Eleventh Regional Meeting*, Chicago Linguistic Society, Chicago, Illinois, pp. 589-603.
- THOMPSON, D. (ed.) (1998). *Oxford Dictionary of Current English - new revised edition*, Oxford, Oxford University Press.
- TEN HACKEN, P. (2002). "Word Formation and the Validation of Lexical Resources", in GONZÁLEZ RODRÍGUEZ, Manuel & PAZ SUÁREZ ARAUJO, Carmen (eds.), *LREC 2002: Third International Conference on Language Resources and Evaluation - Proceedings*, pp. 935-942.
- Толковен речник на македонскиот јазик* (2008). гл. редактор: К. КОНЕСКИ, ред.: С. ВЕЛКОВСКА, К. КОНЕСКИ, Ж. ЦВЕТКОВСКИ, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје.
- TOMIC MISESKA, O. (1998). *The English Word*, Novi Sad, Futura Publikacije.
- TRASK, R.L. (1999). *Key Concepts in Language and Linguistics*, London, Routledge.
- TREDINNICK, M. (2006). *The Little Red Writing Book*, NewSouth Publishing.
- TREFFRY, D. (ed.) (1998) *Collins English Dictionary - Millennium Edition*, Glasgow, Harper Collins.
- ВЕЛЕВА, С. (1996). *Тенденции во зборообразувањето во македонскиот јазик*, Скопје.

- БЕЛКОВСКА, С. (раководител) (2003). *Толковен Речник на Македонскиот Јазик, Том I*, Скопје, Институт за Македонски Јазик „Крсте Мисирков”.
- VENDLER, Z. (1968). *Adjectives and Nominalizations*, The Hague: Mouton.
- WALES, K. (2006). *Northern English: A Social and Cultural History*, Cambridge University Press.
- WAMBAUGH, J. (1975). *The Choirboys*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- WARREN, B. (1978). *Semantic patterns of noun-noun compounds*, Gothenburg studies in English, Acta Universitatis Gothoburgensis.
- WARREN, B. (1985). *Classifying Adjectives*, Gothenburg studies in English #56, Humanities PR.
- WEKKER, H. & HAEGEMAN, L. (1995). *A Modern Course in English Syntax*, Routledge.
- WHITE, L. (1977). “Error analysis and error correction in adult learners of English as a second language”, *Working Papers on Bilingualism* 13, pp. 42-58.
- WIDDOWSON, H. G. (1975). *Stylistics and the Teaching of Literature*, Longman Pub Group.
- WIDDOWSON, H. G. (1978). *Teaching Language as Communication*, Oxford University Press.
- WIDDOWSON, H. G. (1990). *Aspects of Language Teaching*, Oxford University Press.
- WIDDOWSON, H. G. (1996). *Linguistics*, Oxford, Oxford University Press.
- WILLIAMS, J. D. (2005). *The Teacher's Grammar Book*, Routledge.
- WODE, H. (1976). “Developmental sequences in naturalistic L2 acquisition”, in E. HATCH (ed.). *Second Language Acquisition*, Rowley, Mass.: Newbury House, pp. 101-117.
- WODE, H. (1978). “The L1 vs. L2 acquisition of English interrogation”, *Working Papers on Bilingualism*, pp. 15, 37-57.
- YOON, J. (1996). “Nominal gerund phrases in English as phrasal zero derivations”, *Linguistics* Vol. 34, pp. 329-356.
- ZAMMA, H. (2000). “Structure and Word Formation in English”, *English Linguistics* 17, 573-590.
- ZIMMER, K. E. (1964). *Affixal Negation in English and Other Languages: an Investigation of Restricted Productivity*, New York : Linguistic circle of New York.

Идејно решение и корица Билјана НАУМОСКА-САРАКИНСКА
Лектура и коректура Ана В. СТЕФАНОВСКА
Техничка обработка Стефан ТАНЕВСКИ
Печати БОМАТ ГРАФИКС – СКОПЈЕ

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“,
Скопје

811.11'367.623'373.611:811.163.3'367.623'373. 611

811.163.3'367.623'373.611:811.11'367.623'373. 611

НАУМОСКА-Саракинска, Билјана

Деноминални атрибути во англискиот и во македонскиот јазик :
контрастивна анализа / Билјана Наумоска-Саракинска. - Скопје : Б.
Наумоска-Саракинска, 2020. - 320 стр. : граф. прикази ; 25 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. [31]-320

Содржи и: Прилози 1-3

ISBN 978-608-66248-2-8

а) Англиски јазик - Придавки - Деривација - Компарација со македонски

б) Македонски јазик - Придавки - Деривација - Компарација со англиски

COBISS.MK-ID 112032522

© 2020 Авторот. Сите права за печатеното издание се заштитени.

Електронското издание подлежи на Creative Commons Attribution/ No Derivatives Licence, која дозволува преземање на делото со задолжително цитирање на изворот и на неговиот автор.

ISBN 978-608-66248-2-8